

การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหลักสูตรดั้งเดิม
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

โดย
พรพรรณ ทศนพานนท์

คู่มือนี้ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง
วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต
ปีการศึกษา 2565

INTEGRATED COMMUNITY-STRENGTHENING PUBLIC ADMINISTRATION IN
THE DEVELOPMENT OF TRADITIONAL HANDICRAFTS

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN LEADERSHIP
IN SOCIETY, BUSINESS AND POLITICS
COLLEGE OF SOCIAL INNOVATION

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2022

ดุชนีพนธ์เรื่อง

การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหลักสูตรดั้งเดิม
เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

โดย

พรพรรณ ทัดนพานนท์

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2565

ผศ.ดร.สุริยะใส กตะศิลา
ประธานกรรมการสอบ

รศ.ดร.จุมพล นิมพานิช
กรรมการ

ผศ.ดร.ฐิติพร ศิริพันธ์ พันธเสน
กรรมการ

ดร.นพ.มโน เมตตานันโท เลาหวณิช
กรรมการ

ผศ.ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ์ ศุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

31 พฤษภาคม 2566

Dissertation entitled

INTEGRATED COMMUNITY-STRENGTHENING PUBLIC ADMINISTRATION IN
THE DEVELOPMENT OF TRADITIONAL HANDICRAFTS

by

PORNPHAN TASANAPANON

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics

Rangsit University
Academic Year 2022

Asst.Prof.Suriyasai Katasila, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

Assoc.Prof. Jumpol Nimpanich, Ph.D.
Member

Asst.Prof.Titiporn Siriphant Puntasen, Ph.D.
Member

Mano Mettanando Laohavanich, Ph.D.
Member

Asst.Prof.Apirat Kangsadanporn, Ph.D.
Member and Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plit.Off. Vannee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

May 31, 2023

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ได้รับความเอาใจใส่ และการให้คำแนะนำที่ทรงคุณค่ายิ่งของอาจารย์ที่ปรึกษาหลายท่าน กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ศาสตราจารย์สมบุญ สุขสำราญ ที่ให้แนะนำในการทำวิจัย ขณะที่ผู้วิจัยเข้ามาศึกษาในหลักสูตรปริญญาเอก (รปศ.) รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล นิมพานิช ที่ให้คำแนะนำในการสอบเค้าโครงขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร ที่คอยติดตาม ดูแล ให้คำแนะนำ ปรึกษา ทำให้การวิจัย การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหลักสูตรดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนประสบผลสำเร็จ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญู อองคสิงห์ ที่ได้ให้คำแนะนำด้านวิชาการในการศึกษาวิจัยตามแนวคิดนวัตกรรมสังคม และช่วยเหลือ ทำให้ดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์จนทำให้ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาได้ในที่สุด

ขอขอบพระคุณกำลังใจและการสนับสนุนจากครอบครัว ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลหลัก อาทิ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ นายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ นายกเทศมนตรีตำบลรัษฎา เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน ผู้ประสานงาน ชุมชนและชาวบ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่มีส่วนร่วมให้ข้อมูลเป็นประโยชน์ ต่องานวิจัยครั้งนี้ อย่างดียิ่ง เป็นกัลยาณมิตรที่ดี มีจิตใจเอื้ออาทรและมีพระคุณอย่างสูงต่อผู้วิจัย

ขอขอบคุณคณะกรรมการนวัตกรรมสังคม ที่ให้การตอบรับการโอนย้ายของผู้วิจัยอย่างอบอุ่นยิ่ง ขอขอบคุณคณะอาจารย์ผู้สอน ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง ที่ได้สอนแนวคิดทฤษฎีนวัตกรรมสังคม ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำแนวคิดทางวิชาการมาใช้ในการงานวิจัยได้อย่างดี และที่สำคัญขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล นิมพานิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยะใส กตะศิลา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติพร ศิริพันธ์ พันธเสน และ ดร.นพ.มโน เมตตานนโท เลขาหวนิช ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความช่วยเหลือจากทุกท่าน และสำนึกในคุณค่าความรู้จากความอนุเคราะห์และเกื้อกูล ของคณาจารย์ทุกท่าน ทั้งที่ได้นำมากล่าวไว้หรือไม่ได้กล่าวไว้ในที่นี้ ด้วยความเคารพอย่างสูง

พรพรรณ ทศนพานนท์

ผู้วิจัย

5807497 : พรพรรณ ทศนพานนท์
 ชื่อคุณิพนธ์ : การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิม
 เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
 หลักสูตร : ปรัชญาคุณิบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง
 อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิม ของชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อศึกษาการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชนในชุมชน รวม 45 คน

ผลการวิจัยพบว่า ความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิม เกิดจากองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ ที่ผ่านการศึกษาค้นคว้าทดลองทำ และถ่ายทอดสืบต่อกันมาผ่านปราชญ์ชาวบ้าน และความเข้มแข็งของชุมชน เกิดจากการพึ่งพาตนเองโดยผ่านการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านการผลิต การปรับประยุกต์และพัฒนาให้ทันสมัย ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่า สร้างงาน สร้างรายได้ สร้างความสุข และความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน นอกจากนี้พบว่าแนวทางการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิม เกิดจากการที่ภาครัฐให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ได้แก่ 1) การสร้างกลไกส่งเสริมให้ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาร่วมอย่างเป็นทางการ 2) การปรับหน่วยงานภาครัฐวิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานให้มีการทำงานแบบเครือข่าย 3) พัฒนาความเป็นผู้นำให้กับภาคประชาชน สร้างทักษะการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการบริหารจัดการ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงานจากการทำงานร่วมกับประชาชน เพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์ มุ่งสู่ผลสำเร็จและเป้าหมายของงานร่วมกัน

(คุณิพนธ์มีจำนวนทั้งสิ้น 197 หน้า)

คำสำคัญ: การบริหารราชการแบบบูรณาการ, การพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิม, ความเข้มแข็งของชุมชน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลายมือชื่อนักศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

5807497 : Pornphan Tasanapanon
 Dissertation Title : Integrated Community-strengthening Public Administration in the Development of Traditional Handicrafts
 Program : Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics
 Dissertation Advisor : Asst.Prof.Apirat Kangsadapron, Ph.D.

Abstract

The purpose of this qualitative research was to examine the community's strength as a consequence of local wisdom and traditional handicrafts in Sri Suphan Community, Chiang Mai Province, Ban Phai Nong Community, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and the urban community of Nakhon Si Thammarat Province; and to examine the role of integrated public administration in the development of local wisdom and traditional Thai handicrafts. The forty-five key informants include community leaders, government officials, and members of the community.

The findings revealed that the strength of indigenous knowledge, as exemplified by traditional handicrafts, is derived from the accumulated wisdom of past generations that has been acquired through empirical research and transmitted intergenerationally within the community. Additionally, the resilience of the community is bolstered by its ability to be self-sufficient, which is further reinforced by governmental assistance. In the context of production, adaptation, and modernization, there exists a potential for value addition, job creation, income generation, and enhancement of community happiness and pride. Consequently, the sustainable strengthening of the community is achieved. In addition, it was discovered that an integrated approach to public administration in the development of traditional handicraft local knowledge is the result of the public sector's participation in all phases of development, namely: 1) establishing mechanisms to promote diverse group representatives formally adhering; 2) adapting government agencies and agency officials' working methods to a network environment; 3) creating skills to collaborate with all sectors and fostering leadership for the public sector to be educated about management techniques; and 4) evaluating performance from working with people in order to achieve results in accordance with the strategy aimed at achieving the objectives of collaborative work.

(Total 197 pages)

Keywords: Integrated Public Administration, Development of Traditional Handicrafts, Community's Strength, Local Wisdom

Student's Signature Dissertation Advisor's Signature

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญรูป	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	11
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	11
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	11
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	12
1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ	14
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี และงานที่เกี่ยวข้อง	15
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม	15
2.2 แนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง	33
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	46
2.4 แนวคิดทฤษฎีการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม	53
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	61
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	69
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	71
3.1 รูปแบบการวิจัย	71
3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	72
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	73
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	75

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	76
บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	77
4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่	78
4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	84
4.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องถนอมนครนคร ชุมชนเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช	88
4.4 สรุปผลความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น	95
4.5 ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากผู้นำท้องถิ่น	105
4.6 ข้อค้นพบ	109
บทที่ 5 ความร่วมมือของรัฐกับร่วมกับชุมชน	116
5.1 การบริหารราชการแบบบูรณาการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	117
5.2 บทบาทภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อน วิสาหกิจชุมชน OTOP : กลไกทำงานแบบบูรณาการเสริมพลัง ให้ชุมชน	124
5.3 ผู้นำและการปกครองส่วนท้องถิ่น : กลไกเสริมอำนาจให้ปัจเจก และชุมชน	142
5.4 การท่องเที่ยวและพาณิชย์ : เส้นทางตลาดที่เข้มแข็ง	145
5.5 การศึกษา : ห้องเรียนเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน	147
5.6 การตลาดออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสาร : สาธารณูปโภค แห่งรัฐ	157
5.7 สรุป	159
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	162
6.1 ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Solidarity)	162
6.2 ความเข้มแข็งของชุมชนผ่านภูมิปัญญา (Strengthen Wisdom)	167

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6.3 กลไกของรัฐกับความเข้มแข็งของชุมชน	170
6.4 การอภิปรายผล	172
6.5 ข้อเสนอแนะ	185
บรรณานุกรม	187
ประวัติผู้วิจัย	197

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม	54
3.1 กลุ่มตัวอย่างการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน	73

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
2.1	ความเชื่อมโยงของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไปสู่เศรษฐกิจสากล	50
2.2	กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)	70
5.1	ภาพคุณไละรัชตะแสนตอก ของที่ระลึกงานเอเปค 2022	146

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเป็นเสมือนประจักษ์พยานของความเจริญตลอดจนเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามแบบแผนทางด้านรากเหง้าของกลุ่มคนและชุมชน ที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของคนที่อาศัยอยู่ เป็นปฏิสัมพันธ์ของคนที่มีต่อชาติ และประวัติศาสตร์ของตน ซึ่งถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยอาศัยแบบอย่าง ก่อให้เกิดความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรมแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชน วัฒนธรรมในประเทศไทยจึงมีความงดงาม และสืบทอดต่อเนื่องมายาวนาน ที่สำคัญประเทศไทยเคยเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของโลก อยู่ระหว่างจีนและอินเดีย อันเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าในอดีตเคยมีวัฒนธรรมที่รุ่งเรือง (ติน ปรัชญาพทุทธิ, 2551)

การรักษาศิลปวัฒนธรรมเป็นการรักษาชาติ คำกล่าวนี้เป็นพระราชดำรัสของพระบรมชนก กาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมพิตรที่ให้ความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่งในปี พ.ศ.2565 ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับให้เป็นประเทศที่มีมรดกวัฒนธรรมเป็นลำดับที่ 7 ของโลก ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนไทย ยุคปัจจุบันนี้เราสามารถทำให้ศิลปวัฒนธรรม อารยธรรม ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทย ให้เปลี่ยนเป็นรายได้ให้กับประเทศ เรียกว่า ยุคอุตสาหกรรมทางด้านวัฒนธรรม เยาวชนรุ่นหลังสามารถนำไปต่อยอด ประสานกับกระแสโลก จนกลายเป็นอนาคตของวิชาชีพการงาน เศรษฐกิจของประเทศไทย (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2565)

คนไทยนั้นมีฝีมือทางช่าง รักความสวยงาม ละเอียดประณีต เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จึงได้รับการแกะสลักลวดลายงดงาม ตกแต่งประณีต ชาวบ้านได้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และเพื่อสนองความเชื่อของตนในพิธีกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังมีความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ประดิษฐ์ขึ้น งานหัตถกรรมไทยจึงมีทั้งประโยชน์ใช้สอย มีความงามทางศิลปะ และมีคุณค่า

หัตถกรรม สิ่งที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์ หรือกระบวนการผลิตสิ่งของด้วยมือ ที่ใช้แรงงาน ฝีมือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต วัตถุประสงค์เพื่อการใช้ประโยชน์ มนุษย์ได้คิดประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ขึ้นมาเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยอาศัยแรงงานจากมือของตน ดัดแปลงวัตถุดิบที่มีอยู่ในธรรมชาติใกล้ตัว เพื่อให้มีรูปร่างประโยชน์ใช้สอยได้เหมาะสม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างงานหัตถกรรม เมื่อมีการผลิตซ้ำ ๆ กันมากจนเกิดความชำนาญ และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง มีการใช้เทคโนโลยีที่คิดค้นขึ้นตามความก้าวหน้าของยุคสมัยนั้น ๆ มาพัฒนากระบวนการผลิตหัตถกรรมให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ตลาดจนการปรุงแต่ง ความงามของศิลปะในงานหัตถกรรมเพื่อสนองความต้องการทางจิตใจ และคตินิยมความเชื่อ รวมทั้งประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกัน งานหัตถกรรมจึงกลายเป็นศูนย์รวมของสหวิทยาการ ศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ สืบทอดเป็นมรดกของคนในชาติไทย หัตถกรรมพื้นบ้านของไทย เป็นประยุกต์ศิลป์ หรือศิลปะที่มีประโยชน์ใช้สอย โดยผู้สร้างเครื่องมือ ภาชนะ สำหรับใช้เองในชีวิตประจำวัน สรุปว่า หัตถกรรมพื้นบ้าน มีทั้งหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้น เพื่อสนองความต้องการของในสังคม และงานหัตถกรรมที่สร้างขึ้น เพื่อสนองความเชื่อของตนในพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระศาสนา

งานหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้น เพื่อใช้สอยเอง และใช้ในระหว่างชาวบ้านเป็นงานศิลปะ ที่แสดงถึงคุณค่าแห่งภูมิปัญญาของมนุษย์ ในการนำสิ่งที่มีในสภาพแวดล้อมมาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อตอบสนองชีวิตและความเป็นอยู่ ผนวกรวมเข้ากับงานศิลปะซึ่งเป็นอัตลักษณ์หนึ่งประจำชาติ หัตถกรรมของไทยนั้นจึงมีอย่างหลากหลาย ทั้งประเภทของวัสดุที่นำมาทำเป็นหัตถกรรม อาทิเช่น ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้มาก คนสมัยก่อนรู้จักที่จะทำหัตถกรรมจากเครื่องไม้ ทั้งไม้สัก ไม้ชิงชัน ไม้โมกมัน ไม้แดง ฯลฯ นำมาใช้ประดิษฐ์เป็นของใช้ในบ้านเรือน อาทิ งานครัวจะนำไม้มาประดิษฐ์เป็นกระทายช้อนตะกั่ว หรือทัพพีไว้ตักแกง เขียนหมาก หรือเป็นเครื่องเรือน ที่บางท้องถิ่นมีทักษะและความสามารถในการแกะสลักฉลุลายให้งดงาม หรือนำมาเป็นเครื่องเล่นสำหรับเด็ก ๆ เช่น ลูกข่าง ข้างไม้ และตุ๊กตา เป็นต้น

หัตถกรรมพื้นบ้าน ถือเป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิตประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมของกลุ่มชน อาจสนองความเชื่อเพื่อความสุขทางจิตใจหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเพื่อซื้อขาย แลกเปลี่ยนกัน ในชุมชนของตนมีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง

(วิบูลย์ สีสวรรณ, 2532, น. 129) งานหัตถกรรมในวิถีชีวิตของคนไทยจึงมีความหลากหลาย งดงาม และแสดงถึงศิลปะที่รังสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้ส่งต่อกันมารุ่นต่อรุ่น และมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการใช้งานและยุคสมัย หัตถกรรมคือผลลัพธ์ของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ดังนั้นหัตถกรรมของคนไทยจึงมีหลากหลายประเภท หลากหลาย ชนิด ซึ่งสามารถแยกประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) เครื่องจักสานจากไม้ไผ่ ใบลาน 2) เครื่องดินเผา 3) เครื่องทอ 4) เครื่องรัก 5) เครื่องโลหะ 6) เครื่องหนัง 7) เครื่องกระดาษ และ 8) เครื่องหิน ซึ่งอาจจะ มีประเภทอื่น ๆ อีกตามภูมิปัญญาที่นำมารังสรรค์

เครื่องโลหะ ชาวบ้านนำโลหะ เช่น เหล็ก มาทำเป็นเครื่องมือ ใช้ในครัวเรือน และในการประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น มีด กรรไกร ขวาน เคียว สิว จอบ เสียม ใช้ทองเหลือง และทองแดง มาทำเชิงเทียน เขียนหมาก ใช้ทองแดงมาผสมกับดีบุก และเศษทอง เป็นสัมฤทธิ์ สร้างพระพุทธรูป ทำขันลงหิน มีด และช้อน ซึ่งเป็นหัตถกรรมไทยที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก

เครื่องจักสาน เป็นหัตถกรรมที่พบเห็นได้ง่ายที่สุด หัตถกรรมดั้งเดิม คือ การที่ชาวบ้านนำไม้ไผ่ ใบลาน มาทำเป็นของใช้ และเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพอย่างรอบด้าน อาทิ นำมาสานทำเป็นส้อมไม้ไผ่ ครอบสัตว์ สานเป็นข้องเอาไว้จับปลา สานเป็นเครื่องใช้ในครัวเช่นชะลอม ไม้ใส่ของ ผ้าชี กระบุง ตะกร้า หมวกงอบ ตะกร้อสอยผลไม้ และเป็นของเล่น เช่น พวงปลาตะเพียน แขนวนให้เด็กนอนดูในเปล งานจักสานท้องถิ่นของคนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นงานฝีมือมีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์ ที่สะท้อนถึงความป็นเมืองแห่งช่างศิลป์ที่มีความประณีตละเอียดอ่อน ได้แก่ งานจักสานจากย่านลิเภา งานจักสานจากใบกะพ้อ งานจักสานจากกระจูด เป็นต้น งานเหล่านี้ล้วนเกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ได้นำเอาวัสดุจากพืชท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตและสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่น (นวลลออ ทินานนท์, 2544, น. 1)

เครื่องดินเผาเป็นผลงานประยุกต์ศิลป์ที่ใช้ประโยชน์ได้มากในชีวิตประจำวัน และเครื่องดินเผาได้รับการพัฒนาเป็นงานจิตรศิลป์ที่งดงาม แสดงถึงวัฒนธรรมอันสูงส่งของคนไทย มาแต่โบราณ เครื่องใช้ที่ทำด้วยดิน ได้แก่ ครก หม้อ โอ่ง ไห คนโท และที่ประดิษฐ์รูปร่างสวยงามใช้เทคนิคการเคลือบสีต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องสังคโลก เครื่องเบญจรงค์ และลายน้ำทอง เป็นต้น

เครื่องทอเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการทอผ้า ทอเสื่อ ซึ่งใช้ต้นกกข้อมสีมาทอเป็นผืนใหญ่ และประเภทผ้า ซึ่งมีทั้งการทอผ้าพื้น และผ้าลายยกดอก วัสดุที่นำมาใช้ทอผ้า ได้แก่ ฝ้าย ไหม และขนสัตว์ ลวดลายของผ้าที่ทอในภาคต่าง ๆ ล้วนมีความงดงามแสดงถึงศิลปะในท้องถิ่นนั้น เช่น ผ้ายก ผ้าลายขิด ผ้าตีนจก และผ้ามัดหมี่ เป็นต้น

เครื่องรักเป็นเครื่องใช้สอย และภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ เคลือบด้วยรัก ซึ่งเป็นยางไม้ชนิดหนึ่ง ชัดให้เกลี้ยง แล้วเขียนลวดลายเป็นสีต่าง ๆ หรือลายทอง เครื่องรักนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เครื่องเขิน มีความงดงาม และมีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันของคน โดยเฉพาะในภาคเหนือ ได้แก่ พาน เขียนหมาก ชันน้ำ ถาดใส่ของถวายพระ และแจกัน เป็นต้น

เครื่องหนัง หนังสัตว์เป็นวัสดุ ที่คนไทยนำมาประดิษฐ์เป็นส่วนประกอบของเครื่องมือ เช่น สายธนู และหนังสัตว์ ที่ใช้ยิงไล่นกกาในท้องนา เป็นสิ่งสื่อความหมาย เพื่อการบันเทิง เช่น ตัวหนังตะลุง ที่ใช้เชิดเป็นเรื่องราว ส่วนที่เป็นเครื่องใช้ ได้แก่ อานม้า สายบังเหียน เป็นต้น

เครื่องกระดาษ ศิลปะพื้นบ้าน ที่คนไทยรู้จักนำกระดาษมาประดิษฐ์นั้นมีมากมาย ในด้านการศึกษา มีการทำข่อย สมุดไทย ส่วนเครื่องใช้ ได้แก่ ร่ม ซึ่งทำด้วยกระดาษสา ด้านการบันเทิง ใช้กระดาษมาทำหัวโขน หน้ากาก หัวโต บางครั้งนำมาทำเครื่องเล่น เช่น ตุ๊กตา สัตว์จำลอง และวาว เป็นต้น

เครื่องหิน คนไทยมีฝีมือในการแกะสลักหิน เพื่อให้ได้งานศิลปะ และเครื่องมือเครื่องใช้ งานศิลปะ ได้แก่ การสลักหินเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ การทำลูกนิมิต และโบเสมา ส่วนที่เป็นเครื่องใช้ที่ทุกคนรู้จักดี คือ ครก สาก และโม เป็นต้น

หัตถกรรมชนิดต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ ชาวบ้านสร้างขึ้น โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองเป็นส่วนมาก คุณค่าของงานหัตถกรรมจึงมีทั้งคุณค่าที่ได้จากประโยชน์ใช้สอย (Functional Value) ที่ใช้ในการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ ในการอุปโภคบริโภค ใช้ในการประกอบอาชีพและคุณค่าทางจิตใจ เช่น เครื่องใช้ ที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อและขนบประเพณี รวมทั้งคุณค่าทางความงามและศิลปะ (Aesthetic Value & Artistic Value)

ความงามเชิงศิลปะควบคู่กับประโยชน์ใช้สอยของหัตถกรรมท้องถิ่น ล้วนมาจากภูมิปัญญา (Wisdom) ประเวศ วะสี (2536, น. 82-83) ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 ประการ คือ 1) มีความจำเพาะกับท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมา จากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก แต่อาจจะนำไปใช้ในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือได้ไม่ดี 2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่นความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ เป็นต้น เป็นการนำเอาธรรมชาติสื่อไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่วัตถุประสงค์ประโยชน์ โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพธรรมชาติ เมื่อเคารพ

ธรรมชาติแล้วก็จะไม่ทำลาย และ 3) มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้ความสำคัญกับ ประสพการณ์ผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์มากกว่าจึงให้ความเคารพผู้อาวุโส การให้ความหมายภูมิ ปัญญาในลักษณะนี้จึงหมายถึงรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกันในสังคม

ปัจจุบัน แนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้น ได้รับการ ตอรับอย่างดีจากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นนักธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร และไป จนถึงระดับท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการก่อตั้งกลุ่มเพื่อนำภูมิปัญญาพื้นบ้านเหล่านี้มาดัดแปลงเป็น ผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อผลิตออกจำหน่ายแก่ผู้บริโภคทั้งภายในประเทศ และสามารถส่งออกไป ต่างประเทศได้อีกด้วย ตัวอย่างของกลุ่มประเภทนี้ ตัวอย่างเช่น กลุ่มธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ประกอบการท้องถิ่น เป็นต้น นับเป็นผู้ประกอบการระดับฐานราก เป็นการ รวมกลุ่มกันเพื่อสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจเพื่อนำรายได้เข้าสู่ชุมชนและสู่ตนเอง เป็นการสร้าง รายได้อีกทางเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

อย่างไรก็ตาม เส้นทางของการเป็นผู้ประกอบการหัตถกรรมท้องถิ่น ไม่ถือว่าราบรื่นเสีย ที่เดียว เพราะการพัฒนาและการส่งเสริมผู้ประกอบการที่เน้นรายได้ในการผลิต และทุนในการ ประกอบธุรกิจของภาครัฐบาลนั้นไม่ได้ส่งผลดีในระยะยาวให้แก่กลุ่มผู้ประกอบการแต่อย่างใด และเป็นผลเสียแก่กลุ่มอีกด้วยเนื่องจากการพัฒนาที่รวดเร็ว เน้นการลงทุนการเพิ่มทุนเข้าสู่ระบบ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงปี พ.ศ. 2540 ทำให้ความต้องการของผู้บริโภค จำกัลดมีอัตราและลดน้อยลง การลงทุนสูงในด้านเครื่องจักร ผลผลิตที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการ และเกินความจำเป็นของผู้ประกอบการทำให้เกิดภาวะขาดทุนไม่สามารถชำระหนี้ที่กู้ยืมมาได้ทำ ให้ผู้ประกอบการหัตถกรรมหลายรายต้องเลิกกิจการ และแม้เลิกกิจการแล้วแต่หนี้สินที่ค้างอยู่ก็ยัง จำเป็นต้องชำระ เกิดภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบไปทั่วประเทศไม่เพียงแต่ด้านการเงิน และการผลิตเท่านั้น ผลเสียอื่น ๆ ก็ตามมาด้วย

พร้อม ๆ กับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตเพื่อตอบสนองตลาด แนวคิดความเข้มแข็งของ ชุมชนก็ถูกพัฒนาขึ้นมาด้วย นภาพกรณ์ หะวานนท์ (2550, น. 42) ได้กล่าวถึง ลักษณะของชุมชน เข้มแข็งและกระบวนการนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง ในมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) มิติทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการจัดระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้า มีการระดมทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้แก่สมาชิกในชุมชน มีการจัดระบบการผลิตสามารถลดต้นทุนการผลิตในเรื่องการใช้เครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงในการผลิต การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า และการเพิ่มแหล่งรายได้ให้มีความหลากหลาย

2) มิติทางสังคม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชนไม่ว่าปัญหานั้น จะเกิดขาดสมาชิกภายในชุมชนหรือเกิดจากคนภายนอกชุมชนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเกาะในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชน ดำรงตนได้อย่างมั่นคง มีสันติสุข มีความสามัคคี อันเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน

3) มิติทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญา ความรู้ชุมชนชุมชนมีความสามารถในการปรับตัว จนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ลักษณะต่าง ๆ กัน

4) มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชนทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

หัตถกรรมท้องถิ่นในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ได้รับการผลิตจากผู้ประกอบการ จนกลายเป็นความรู้ ความเข้าใจจากภายนอกชุมชนผ่านสื่อบุคคล เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ จนทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งในการพัฒนาหรือการสร้างเสริมชุมชนให้เข้มแข็งมีหลากหลายกระบวนการทั้ง 1) กระบวนการเรียนรู้ชุมชน เพื่อสร้างฐานเรียนรู้และองค์ความรู้ที่เป็นของตนเองรวมไปถึงการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยผู้นำเป็นแกนกลาง คุณลักษณะนี้เป็นจุดแข็งที่ชุมชนใช้สร้างความเป็นเอกภาพและศักยภาพของตน สามารถพัฒนาและรวบรวมความรู้ต่าง ๆ เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน 2) กระบวนการสร้างทุนชุมชนหรือทุนสังคมที่มองครอบคลุมทั้งการสะสมเงินตรา ทุนสังคมที่มาจากบุคคลากร ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน 3) กระบวนการศึกษาวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา ได้แก่ แสวงหาความร่วมมือจากนักวิชาการ สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานนอกชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนหรือสถาบันในชุมชนทำงานวิจัยเอง เพื่อนำผลมาพัฒนาชุมชนต่อไป 4) กระบวนการสร้างความหลากหลายจากปัจจัยที่เป็นคุณภาพต่อการพัฒนา เป็นการเปิดรับเอาความรู้และความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน โดยเปิด

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจและวางแผนพัฒนาตนเอง สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความร่วมมือพัฒนาแบบภาคีต่าง ๆ ที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ มีศักยภาพ และมีการประสานวางแผนหรือการทำงานในทุกระดับ และ 5) กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นการต่อยอดความรู้ในการพัฒนาตนเองและเครือข่ายอยู่ตลอดเวลา นำไปสู่การยกระดับทุนที่เกิดจากการร่วมทุนกันระหว่างองค์กรในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จึงมีคุณค่าเป็นเอกลักษณ์ ของชุมชนสามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และสร้างรายได้แก่ชุมชน ด้วยการอนุรักษ์ สืบสานให้คงอยู่ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญสามารถประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ในการทำมาค้าขายรายได้แก่ชุมชน โดยการรื้อฟื้น สร้างงานชิ้นใหม่บนฐานภูมิปัญญาเดิม ให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้ส่งเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน โดยการประยุกต์พัฒนาให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม พัฒนาต่อยอด โดยสร้างคุณค่าจากรากเหง้าเดิม เป็นการสร้างทางเลือกที่ช่วยให้ใช้ประโยชน์ในสังคมปัจจุบันเพราะการปฏิรูปที่ดี การพัฒนาใด ๆ ก็ดี ถ้ามีเรื่องใหม่วิชาการสมัยใหม่มาคิดประกอบมีการต่อยอดจากพื้นฐานที่ดีของคนไทย ราชการไทย สังคมไทย เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560ข)

“วิชาการสมัยใหม่” ตามความหมายของ ศาสตราจารย์ ดร.อเนก เหล่าธรรมทัศน์ อาจมีหลายความหมายและหลายแนวคิด แต่แนวคิดที่จำเป็นและส่งผลต่อการขยายงานชิ้นใหม่บนฐานภูมิปัญญาเดิมคือ แนวคิดวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นความร่วมมือจากภาครัฐ ในการช่วยเหลือระดับระดมให้หัตถกรรมท้องถิ่นสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและสามารถส่งเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนที่พึงปรารถนา คือ กิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากฐานคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา 1) ชุมชนที่ยังคงสืบทอดมรดกการทำหัตถกรรมท้องถิ่น โดยรอบการเลือก ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านไผ่หนอง

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ของผู้วิจัยก็คือ เลือกลงศึกษาชุมชนที่สืบทอดภูมิปัญญา ความรู้ด้านหัตถกรรมมาอย่างยาวนาน อนุรักษ์ สืบสานจากบรรพบุรุษ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าของชุมชนเป็นที่รู้จัก และยังคงดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน 2) เป็นชุมชนที่ดำเนินการวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นทางการกับภาครัฐ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และเลือกชุมชนที่อยู่ในความสนใจมา 3 ชุมชน ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลชุมชนเบื้องต้นนี้ แนวคิดที่ผู้วิจัยพบและชุมชนทั้ง 3 แห่งที่มีฐานร่วมกัน คือ 1) วิสาหกิจชุมชน โดยกิจการของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน เกี่ยวกับการผลิตสินค้าหัตถกรรมประเภทโลหะที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนที่มีความผูกพันวิถีชีวิตร่วมกัน รวมตัวกันประกอบกิจการเพื่อสร้างรายได้ และพึ่งพาตนเอง 2) การบริหารราชการแบบบูรณาการของเทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลตำบลอรัญญิก เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเป็นการบริหารภาครัฐที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นหุ้นส่วน หลังจากที่ภาครัฐเตรียมความพร้อม ในหน่วยงานด้านกระบวนการวัฒนธรรมการทำงานกฎระเบียบ บุคลากร การทำงานแบบเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน เริ่มตั้งแต่ร่วมกันกำหนดทิศทาง กำหนดยุทธวิธีร่วมกับภาครัฐอย่างมีความหมาย และมีประสิทธิภาพ ทั้ง 3 ชุมชน ดำเนินการวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายอย่างครบวงจร เป็นเอกภาพโดยการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ทำให้ได้รับประโยชน์ ดังนี้

- 1) เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนในการประกอบกิจการในระดับชุมชนเป็นวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย
- 2) มีสิทธิในการขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนความต้องการที่แท้จริงจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
- 3) มีสิทธิในการได้รับการส่งเสริมหรือการสนับสนุนการพัฒนากิจการตามมาตรการที่ทำให้วิสาหกิจชุมชน ทั้ง 3 ชุมชน มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองมีการพัฒนาที่สูงขึ้น เป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีการพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ และมีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับเงินทุน การจัดการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อวิสาหกิจชุมชน นำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และพร้อมสำหรับการพัฒนาต่อไปในอนาคต

รูปแบบของวิสาหกิจชุมชนของชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนบ้านไผ่หนอง เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการในรูปแบบเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับ กิจการอื่น ๆ โดยแต่ละวิสาหกิจชุมชนต่างก็มีการประกอบกิจการตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ของ กิจการตนเอง โดยมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาเกื้อกูลเชื่อมโยงกันในรูปแบบต่าง ๆ ดำเนินการการจ ดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามขั้นตอน ได้แก่ 1) ยื่นคำขอลงทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร 2) ยื่น คำขอจดทะเบียนต้องมีลักษณะและมีวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศ กำหนดไว้ 3) เมื่อยื่นคำขอลงทะเบียนแล้ว กรมส่งเสริมการเกษตรรับจดทะเบียนและออกไปสำคัญ แสดงการจดทะเบียนแก่วิสาหกิจชุมชน 4) การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 4.1) ชื่อและที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 4.2) ชื่อและที่อยู่ของผู้มีอำนาจทำการแทนวิสาหกิจชุมชน
- 4.3) ชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 4.4) กิจการที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความประสงค์จะดำเนินการ

ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้รับทำให้ผู้วิจัยให้ความสนใจ 3 ชุมชนและนำมาเห็นกรณีศึกษา ดังนี้

ชุมชนแรก คือ ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนท่องเที่ยวถิ่นภาคเหนือ มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งชุมชน มีการสร้างเครือข่ายที่ดี ชุมชนมีน้ำใจ มีความรัก เอื้ออาทร รักท้องถิ่น และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยดำรงสืบต่อกันมา ทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ชุมชน วิถีชีวิตชุมชนนี้มีมีการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของการทำเครื่องเงินของชุมชนศรีสุพรรณในด้านการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี รวมทั้ง ชุมชนศรีสุพรรณมีศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ องค์กรมมหาชน ร่วมกับทางวัดศรีสุพรรณ มีเจ้าหน้าที่วิสาหกิจชุมชน การทำเครื่องเงินโดยการใช้เทคนิค ดัดแปลง ประยุกต์ ทำให้ประหยัดเวลา และสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่น

ชุมชนที่ 2 ได้แก่ ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแหล่งผลิตมีด อัญมณี ชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน บ่งบอกถึงความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างวิถีทาง วัฒนธรรมซึ่งได้ผ่านกาลเวลามาให้คนรุ่นหลังได้ประจักษ์ในคุณค่ามรดกทางภูมิปัญญาและ วัฒนธรรม รวมทั้งประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ตามเอกลักษณ์ของชุมชน เศรษฐกิจ

สังคมและชุมชน ประชาชนในท้องถิ่น ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีปราชญ์ชาวบ้าน มีการอนุรักษ์ วัฒนธรรมสืบต่อกันมา โดยเน้นวัฒนธรรมเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีอันเก่าแก่ มีกิจกรรมการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งผลให้เศรษฐกิจ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนในพื้นที่พึ่งพาตนเอง มีเงินหมุนเวียนในชุมชน ส่งผลให้เศรษฐกิจ ชุมชนเข้มแข็ง มีแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น และอภัยาศัยไมตรีของคนในพื้นที่ นอกจากนี้ คนในท้องถิ่นยังรักและผูกพันกันซึ่งทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวของคนในชุมชน ที่ทุกฝ่าย ร่วมกันการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ประชาชนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

ชุมชนที่ 3 ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเจริญรุ่งเรืองทาง ศิลปวัฒนธรรม มีชื่อเสียงด้านหัตถกรรมเครื่องถมนคร ที่แสดงถึงความเจริญทางภูมิปัญญาของ ชาวนครศรีธรรมราช สืบสานเป็นมรดกตกทอดมาสู่ปัจจุบัน ซึ่งลักษณะเด่น ของสังคมและ วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ คือ ชาวบ้านรักถิ่นฐานและท้องถิ่น โดยมีความผูกพันในเครือญาติ มิตร สหาย เป็นคนที่มีเหตุผล และในท้องถิ่น มีระบบแลกเปลี่ยนระหว่าง ชุมชน ดำเนินการวิสาหกิจ ชุมชนอย่างเป็นทางการภาคีกับภาครัฐ มีวิสาหกิจชุมชนที่ ยื่นคำขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร มีลักษณะและมีวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนดไว้ โดยกรม ส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนแก่วิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้มี ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนดำเนินการวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่อง ถม ด้วยการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรม ทำให้มีผลิตภัณฑ์เครื่อง OTOP ระดับ 3 - 5 จำหน่าย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นชุมชนทั้งสามมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม มาจนถึง ปัจจุบัน ท่ามกลางอิทธิพลจากปัจจัยเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม ในยุคกระแสโลกาภิวัตน์และกระแส ความเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื่องจากอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม อาทิ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมสังคมที่ให้ความสำคัญกับวัตถุและวัฒนธรรมที่เน้นการบริโภคนิยม ได้ส่งผล กระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม คำถามสำคัญก็คือชุมชนเหล่านี้สามารถธำรงรักษาภูมิ ปัญญาที่ตกทอดเป็นวัฒนธรรมของคนรุ่นก่อนมาได้อย่างไร การมีวิสาหกิจชุมชน เป็นองค์ประกอบที่ ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความเข้มแข็งหรือไม่ ที่สำคัญการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ระหว่าง

ชุมชนกับภาครัฐ ทั้ง 3 ชุมชน มีกระบวนการการทำงานอย่างไร จึงสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

1.2 คำถามการวิจัย

การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นดำเนินการวิสาหกิจชุมชน ผ่านการบริหารราชการแบบบูรณาการ ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของหัตถกรรมเครื่องเงิน ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มีดอรัญญิก ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ เครื่องถมนคร ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3.2 เพื่อศึกษาการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นดำเนินการวิสาหกิจชุมชน ผ่านการบริหารราชการแบบบูรณาการกับชุมชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และเทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลตำบลอรัญญิก เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม แนวคิดทฤษฎี เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดทฤษฎีการบริหารราชการแบบ บูรณาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.4.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประกอบด้วย ประชาชน ภาคีรัฐส่วนกลาง ภาคีรัฐส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มศิลปินท้องถิ่นในชุมชน กลุ่มประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มนักปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 9 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม จำนวน 9 คน ผู้นำชุมชน 9 คน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ 9 คน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 9 คน

1.4.5 ขอบเขตเวลา

เดือน มกราคม 2564 ถึง เดือน มีนาคม 2566

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์ หมายถึง การสืบทอดรักษาภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถ ที่บรรพชนรุ่นก่อนได้กระทำมาเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด และดำรงระยะเวลาที่ยาวนานที่สุด

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถของชุมชนพื้นที่วิจัยที่สามารถ ที่เป็น ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ที่นำไปสู่การปฏิบัติการแก้ไขปัญหาในพื้นที่

วัฒนธรรม หมายถึง มรดกแห่งชุมชนที่ประชาชนในพื้นที่ ได้สร้างขึ้น ปรับปรุง เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตชุมชน ถ้ายทอดกันมา

การบริหารราชการแบบบูรณาการ หมายถึง การบริหารราชการที่ผู้นำประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การรับผลประโยชน์จากโครงการ และการประเมินผล ด้านการพัฒนาหลักสูตรดั้งเดิม เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน เกิดผลสำเร็จเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่รวมถึงการบริโภคการผลิต การสร้างรายได้ มีการจำหน่าย จ่ายแจกเพื่อคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันทำเพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชน มีการร่วมกันเป็นเจ้าของ มีรากฐานมาจากชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาวัฒนธรรมในชุมชน

ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมายถึง พื้นที่การวิจัยที่ประชาชนดำรงชีวิตด้วยการใช้ชีวิตมีส่วนร่วมในการสร้างมรดก อนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การทำมรดก อนุรักษ์ ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง

ชุมชนศรีสุพรรณเชียงใหม่ หมายถึง พื้นที่การวิจัยที่ประชาชนในพื้นที่ ได้ดำเนินชีวิตด้วยการประกอบอาชีพดำรงชีพ การทำเครื่องเงินตามมรดกภูมิปัญญาที่คนรุ่นก่อนได้สืบทอดกันมา รักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ ที่ถนนวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช หมายถึง พื้นที่การวิจัยที่ประชาชนดำรงชีวิตด้วยการใช้ชีวิตมีส่วนร่วมในการสร้างมรดก อนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การทำเครื่องถมนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

สล่า หมายถึง ช่างล้านนา ผู้มีความเชี่ยวชาญการทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

ผลที่ตามมา หมายถึง การที่มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามนำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว เพื่อสร้างรายได้ ในชุมชนด้วยการประกอบการเพื่อการจัดการ ทุนของชุมชน ได้แก่ เงิน ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1.6.1 เพื่อเผยแพร่รูปแบบและการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมที่เป็นเลิศของชุมชนวัฒนธรรมเครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มีดอร์ญ์ภูิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเครื่องถมนคร ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.6.2 เพื่อเผยแพร่รูปแบบและการดำเนินงานด้านการบริหารราชการแบบบูรณาการกับชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย

1.6.3 ทำให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมของไทยโดยการบริหารราชการแบบบูรณาการ

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของ หัตถกรรมเครื่องเงิน ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มีดอรัญญิก ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเครื่องถมนคร ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ศึกษาการบริหารราชการแบบบูรณาการชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎี และงานที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 2.4 แนวคิดทฤษฎีการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

การอนุรักษ์ โดยการเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ต่อไป

การอนุรักษ์ โดยการเก็บรักษา ซึ่งผู้อนุรักษ์เห็นคุณค่า ซึ่งเกิดจากการเห็นประโยชน์ในปัจจุบันจนถึงอนาคต เพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น ศิลปกรรมเป็นผลงานอัจฉริยะของมนุษย์ที่มีคุณค่า ซึ่งศิลปินได้

สร้างสรรค์งานฝีมือไว้เป็นหลักฐานทางจิตใจ หากสูญหายไปก็ไม่มีสิ่งใดมาทดแทนได้ (พทยา สายหู, 2534ก)

การอนุรักษ์และการพัฒนา ประชาชนสามารถอนุรักษ์ไว้บนพื้นฐานการใช้ประโยชน์ อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ รอบคอบ มิให้สูญหาย และพัฒนาโดยยึดหลักความก้าวหน้า ความมั่นคง และความเป็นธรรม ดังเหรียญสองด้าน

กรมศิลปากร (2540) ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี, เอกสารโบราณคดี หมายเลข 1 (2532-2533) แสดงให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนา โดยสามารถสรุปให้เห็นได้เป็น 2 ประเด็น คือ การอนุรักษ์ ได้แก่ การรักษา อนุสาวรีย์ รูปปั้นบุคคลสำคัญ รูปเคารพในศาสนา โดยมีแนวคิดในการอนุรักษ์ คือ ทำให้มั่นคงถาวร ให้สมเกียรติที่เขาเหล่านั้นได้รักษาบ้านเมืองมาให้ลูกหลาน เช่น การอนุรักษ์พระพุทธรูปในประเทศไทย มีการระดมแนวคิดสามารถรวมได้ 4 ด้าน ดังนี้

- 1) ในกลุ่มนักวิชาการ คิดว่าหากพระพุทธรูปคงอยู่เพียงไร ให้คงไว้เพียงนั้น ไม่ควรไปต่อเติมในส่วนที่ขาดหายไปแต่อย่างใด
- 2) ในกลุ่มพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนมองว่า หากพระพุทธรูปชำรุดต้องทำให้สมบูรณ์ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมศรัทธา
- 3) แนวคิดนักวิชาการกึ่งพุทธศาสนิกชนทั่วไป มองว่า พระพุทธรูปเป็นหลักฐานสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี การจะอนุรักษ์ต้องมีขั้นตอน มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิชาการด้านอนุรักษ์
- 4) แนวคิดของนักวิชาการอื่น ๆ มองว่า ให้ดูความเหมาะสมแต่ละรายการ โดยใช้หลักรัฐประศาสนศาสตร์เข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์

นักวิชาการได้ให้ความหมาย ผู้วิจัยได้เรียบเรียงดังต่อไปนี้ กาญจนา เกียรติมนิรัตน์ ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า “การอนุรักษ์และการพัฒนาจะต้องดำเนินการควบคู่กันไปโดยเริ่มจากประชาชน การอนุรักษ์ควรอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ รอบคอบ และสงวนทรัพยากรที่หายากไว้ไม่ให้สูญหายไป” (กาญจนา เกียรติมนิรัตน์, 2546)

การอนุรักษ์ เป็นการรักษาให้คงเดิม เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควรรู้จักใสงวนไว้ใช้อย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพใช้ได้นานที่สุด สำหรับการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการรู้จักรักษาไว้มิให้สูญหายไป หรือให้อยู่ในสภาพคงเดิม ซึ่งในการอนุรักษ์ เป็นกระบวนการระวังรักษาหลักฐานของความเจริญก้าวหน้า

การอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชาติเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการ คือ

- 1) คัดเลือกงานชิ้นเยี่ยม น่าสนใจ เพื่อเข้าบัญชีเป็นสมบัติของชาติอย่างมีระเบียบ
- 2) กำหนดที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่สามารถรู้จักได้ตามสากล
- 3) บันทึกส่วนสำคัญ ๆ ไว้เพื่อป้องกันการชำรุดสูญหายในอนาคตและมีกฎหมาย

คุ้มครอง

- 4) ศึกษาค้นคว้าสาระสำคัญของแบบอย่างที่น่าพอใจ
- 5) กำหนดและมีหลักฐานภาพสิ่งต่าง ๆ

สรุปว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษาโดยผู้เก็บรักษาเห็นคุณค่า และเห็นประโยชน์ที่อนุรักษ์ การอนุรักษ์เพื่อประโยชน์ปัจจุบัน และอนาคตของตนเองและผู้อื่น ศิลปกรรมเป็นสมบัติวัฒนธรรม ที่เคลื่อนย้ายได้ และสมบัติวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ ศิลปกรรมมีขึ้นได้เพราะอัจฉริยะของมนุษย์ที่สร้างทำขึ้น ซึ่งไม่สามารถนำไปเป็นประโยชน์ในรูปแบบอื่น มีคุณค่าสมบูรณ์อยู่แล้วตามฝีมือของศิลปินผู้สร้างสรรค์ ทำให้คุณค่าของศิลปกรรมเป็นคุณค่าทางจิตใจที่เห็นสุนทรียภาพในสิ่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญ และเห็นฝีมือมนุษย์ในฐานะศิลปินได้สร้างไว้เป็นหลักฐานแสดงความสามารถ อัจฉริยะของมนุษย์ชาติ ถ้าสูญหายไปแล้วจะไม่สามารถชดเชยแทนได้

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มานาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียน แต่มีการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชา เช่น เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษา และวัฒนธรรมผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน (ประเวศ วะสี, 2534)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรง คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทางอ้อม คือ การเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรอบรู้ที่สะสมมา ทำให้เกิดศักยภาพในการประสมความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ เท่ากับความรู้ที่ได้มา

แต่ดั้งเดิมจนสามารถแก้ปัญหาในแต่ละเรื่องและแต่ละสถานการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อมที่มีเงื่อนไขเฉพาะแตกต่างกันไปหรืออาจไปว่าเกิดการตกลึกของความรู้ที่ทำให้สามารถเกิดทางเรื่องใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข (สามารถ จันทรสุรย์, 2534)

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมาผ่านกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับกาลสมัย (อังกูล สมคะเนย์, 2535)

ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญของชาติ ภูมิปัญญาเป็นฐานของวิถีคิดและจตุรรมของจิตสำนึกของคนในระดับครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ (สุกัญญา ไหมเครือแก้ว และชลลดา เลื่อมใสสุข, 2547)

“ภูมิปัญญา” เป็น “Wisdom” ที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นเรื่องเฉพาะตัว เฉพาะถิ่น เฉพาะสังคม หรือเป็นสังคัมของมนุษย์ ซึ่งแต่ละสังคัมก็มีภูมิปัญญาของตัวเอง ดังนั้น ภูมิปัญญา ก็คือ ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ความเชื่อ พฤติกรรม ที่สั่งสมไว้ เนื่องจากการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (เอกวิทย์ ณ ถลาง, นิธิ เอียวศรีวงศ์, วิจารย์ พาณิช, รสนา ไตสิตระกูล และ นงคราญ ชมพูนุทม, 2546)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถ ที่ชาวบ้านสั่งสม สืบทอดกันมา เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา ชาวบ้านเรียนรู้ความรู้ที่สังคัมยอมรับ ทำให้มีการสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีในสังคัม ชุมชน และผู้รู้ การสืบค้นเพื่อการศึกษาและนำไปใช้ต้องมีการยอมรับโยการถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2545 อ่างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2565)

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมมาแต่อดีต เกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนกับสิ่งแวดล้อมเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความสมดุล โดยมีเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้าน ถ้าหากเกิดปัญหาความไม่

สมดุล จะส่งผลให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน (กุลวิตรา ภั้งคานนท์, 2542)

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตที่สั่งสมมา เป็นเรื่องราวของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คนกับคน คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านทางกระบวนการทางจารีตประเพณี วิธีการทำมาหากิน มีการสืบทอดต่อมา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของชาวบ้านที่สั่งสมและสืบทอดกันมา เพื่อแก้ปัญหาและใช้ในการปรับตัว รวมถึงสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ประการสำคัญ ภูมิปัญญาไม่ได้หมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับอดีตหรือความคิดของคนในอดีตเท่านั้น แต่หมายถึง ศักยภาพในการประสานความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่ ๆ ดังนั้น ภูมิปัญญายุคหนึ่งสมัยหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการรับรู้ของสังคม (Grenier, 1996)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ใช่องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ หากแต่เป็นสิ่งที่ก่อกำเนิดภายในระบบนิเวศท้องถิ่น ภูมิปัญญาเกิดและพัฒนาขึ้นในกระบวนการที่คนและชุมชนปรับตัวเข้ากับระบบชุดหนึ่ง เช่น ในระบบนิเวศท้องถิ่นที่อาจมีต้นพืช สัตว์ แมลง หรือสิ่งมีชีวิตเฉพาะถิ่นที่สั่งสมและพัฒนากลายเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ (Millett, 1954)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นแม้ว่าเป็นองค์ความรู้อันมหาศาล ที่มีอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านก็ตาม เมื่อถูกละเลย ขาดการยอมรับและขาดการสืบทอด ในที่สุดก็จะขาด สายใยแห่งการเชื่อมโยงระหว่างเก่ากับใหม่ หรือระหว่างอดีตกับปัจจุบันอย่างน่าเสียดาย จึงจำ เป็น จะต้องหาแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกย่องให้สืบทอดต่อไป สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการไว้หลายประการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535)

1) การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรส่งเสริมเจ้าหน้าที่ของ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ได้ไปเยี่ยมเยียนศึกษาดูงาน พบปะสนทนากับปราชญ์ชาวบ้านและควรให้โอกาสไปร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สำหรับ

เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริม พี่นฟู สืบทอด เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

2) รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยประสานงานร่วมกับจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และศูนย์อำเภอทุกแห่ง ขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่มากมายหลากหลายตามหมู่บ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลมา แล้ววิเคราะห์จัดระบบ และตีพิมพ์ในรูปแบบสื่อเอกสารหรือสื่อเพื่อเผยแพร่อื่น ๆ สำหรับการศึกษา ส่งเสริม เผยแพร่ค้นคว้า และวิจัยใน ระดับลึกต่อไป

3) การศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาในแต่ละด้านในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริงทั้งนี้โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นพิเศษ

4) การส่งเสริมเผยแพร่ โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมเลือกสรรอย่างรอบคอบในแต่ละประเด็น นำมาจัดทำสื่อ เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เหล่านั้นไปสืบทอดปรับใช้ให้ทันสมัย รวมทั้งเผยแพร่ไปสู่ต่างประเทศ เพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีอันดีงาม ของปราชญ์ชาวบ้านไทยและเกียรติภูมิของชาติไทยไปเป็นสำคัญ

5) การสนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้านโดยการยอมรับในความมีภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลน ยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านให้เป็นตัวของตัวเองให้มีอิสระสามารถตัดสินใจได้เองอย่างมีศักดิ์ศรี ยกย่องให้กำลังใจผลงานของเขาเป็นการเสริมแรงให้มีความเชื่อมั่นว่า เขามีความสามารถในการช่วยตนเองได้เหมือนอย่างอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนควรเดินทางไปศึกษาหา ความรู้จากชาวบ้านไปร่วมทำงานกับชาวบ้าน ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้านคิดและทำด้วย ความเคารพ

6) การประสานแผนงานเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน มีการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ด้วยการร่วมมือกันไปศึกษาข้อมูลหาความรู้ ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน แล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอดฝึกกำลังกันแบ่งงานกันทำตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้านโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอดและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งตลอดมาด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความ เชื่อถือผีฟ้าต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมา จาก บรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ได้จำแนกการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นวิธีการถ่ายทอดไว้ ดังนี้ (เสรี พงศ์พิศ, 2536)

6.1) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้น ในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น กาดเล่น การเล่นนิทาน การลองทำ ตามตัวอย่าง การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่ง ที่ควรทำและไม่ควรทำ

6.2) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่นวิธีบอกเล่าโดยตรงหรือ โดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของท้องถิ่น จะมีขั้นตอนคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดย ตลอดภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ บรรพบุรุษได้ลองผิดลองถูกปรับเปลี่ยนแก้ไขและเก็บสิ่งสมประสบการณ์ ความรู้การดำรงอยู่กับธรรมชาติ โดยการเข้าถึงคุณค่าของพืชพันธุ์ธัญญาหาร สัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนแร่ ธาตุนานาแล้วเอามาบริโภค เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541, น. 89)

แนวทางการอนุรักษ์และการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีดังต่อไปนี้ จัดให้มีการกระตุ้นหรือประกวดผลิตภัณฑ์ ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหัน มาให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้ช่างผู้มีฝีมือเกิด การแข่งขันทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลาย และผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการส่งออกผลิตภัณฑ์ให้ได้รับความนิยมมากขึ้น และองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนราชการทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด สนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้ในกระบวนการผลิตภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาคุณภาพ และรักษาคุณภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม รวมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจสมาชิกที่ดำเนินการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป รวมทั้งเด็กและเยาวชน ที่ให้ความสนใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อสานความรัก ความสามัคคี และความผูกพันให้เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานคงอยู่สืบไปดังต่อไปนี้

1) การรวมกลุ่มของสมาชิก ควรมีการประชุมสัมพันธภาพการรับสมัครสมาชิกกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตพื้นที่และตำบลใกล้เคียง เพื่อให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น จะได้เป็นการและส่งเสริมให้

ประชาชนหันมาให้ความสำคัญในการใช้ผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

2) การบริหารจัดการภายในกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรให้ส่วนราชการของอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นที่ปรึกษา แนะนำแนวทางการจัดระบบบริหารจัดการต่าง ๆ เช่น เรื่องบริหารบุคคล การเงินการบัญชี การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ เป็นต้นเพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีความเข้มแข็ง เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งขึ้นภายในกลุ่มให้น้อยลงสามารถดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มต่อไป

3) ควรมีการศึกษาดูงานเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) ด้านการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้โรงเรียนในพื้นที่ในชุมชน ทั้งในระดับประถมหรือมัธยม บรรจุหลักสูตรการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และลองปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่เนิ่นนานไม่ให้สูญหายไป โดยขอความอนุเคราะห์ปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องต่าง ๆ เป็นผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

5) การส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ส่วนราชการจากอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในด้านงบประมาณ และการฝึกอบรมให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย

6) คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีนโยบายให้การสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบล ในเรื่องส่งเสริมกลุ่มอาชีพส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมของชุมชน ส่งเสริมด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกด้านให้ได้รับการสืบทอดต่อไปจากรุ่นสู่รุ่นมิให้ สูญหายไปกับกาลเวลา

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญญา และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบขึ้นมา จากความรู้เฉพาะเรื่อง เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ ในการจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ในสังคม ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ ความคิด ความเชื่อที่ท้องถิ่นสั่งสมและสืบทอดต่อกันมา ด้วยการเรียนรู้จาก ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในท้องถิ่น ที่มีศักยภาพหรือความสามารถ เกี่ยวกับวิธีการ เครื่องมือเพื่อใช้ใน

การป้องกันและแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตด้วยความสงบสุข การสืบค้น รวบรวม ศึกษา ถ่ายทอด พัฒนา สามารถเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคมอย่างกว้างขวาง

2.1.2 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญญา และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง จัดว่าเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวผู้รู้เอง จึงควรมีการสืบค้น รวบรวม ศึกษา ถ่ายทอด พัฒนา และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคมอย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยได้สำรวจแนวความคิดจากนักวิชาการ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) ได้แบ่งประเภทของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 5 หมวด ดังต่อไปนี้

- 1) หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา ที่สำคัญ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา ลัทธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรม ธรรมเนียมการปกครอง การปลูกฝังและการสืบทอดประเพณี
- 2) หมวดภาษาและวรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่มีสื่อความหมายด้วยเสียง หรืออักษรที่มีกำหนดไว้เป็นแบบแผน เพื่อใช้เป็นที่สื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ข่าวสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์และหลักภาษา ภาษาถิ่น และภาษาชนกลุ่มต่าง ๆ นิทานและภูมินาม ความเรียงและฉันท์ลักษณะ วาทกรรม ภาษิต และปริศนาคำทาย
- 3) หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความงามที่ให้คุณค่าทางจิตใจเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อสานทางความเชื่อของกลุ่มชน สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน และวัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม
- 4) หมวดการเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์แสดงออกเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การขับร้องและดนตรี ระบาราฟ้อน มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก เพลงหน้าพาทย์ การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาและนันทนาการ การท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

5) หมวดชีวิต ความเป็นอยู่และวิทยาการ หมายถึง กิจกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มชน ประกอบกับการคิดค้นและพัฒนาวิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่น หรือการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องใช้ คหกรรมศาสตร์ การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ชีวิตประวัติ วิทยาการและอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นผลงานของชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น และส่วนมากมักเป็นผู้ไม่ประสงค์จะออกนาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการและเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธี ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยขณะนั้น (ทมลลา วัฒนสิน, 2544)

2.1.3 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญต่อสังคมหลายประการ (นิคม ชมพุดวง, 2548) ดังนี้

- 1) ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเอง และสามารถประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
- 2) ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณีในการลดการพึ่งตนเองจากสังคมภายนอก
- 3) ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนและช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย ใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคล หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่

ส่วนนักวิชาการอีกท่าน (ยศ สันตสมบัติ, 2542) ได้กล่าวว่า ธรรมชาติของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่กลุ่มชนต่าง ๆ ได้สั่งสม สืบทอดและพัฒนามาเป็นเวลานานนับพันปีเป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในแง่ที่ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการศึกษาเชิงประจักษ์ ผ่านการพิสูจน์ทดลองกระบวนการคิดสรร ปรับปรุงและพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ ภูมิปัญญา มีข้อแตกต่างกันจากวิทยาศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะจำเพาะเจาะจงเฉพาะท้องถิ่น พื้นที่ หรือระบบนิเวศใดระบบนิเวศหนึ่ง องค์ความรู้เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ พืช พลังตามธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ และลักษณะภูมิประเทศ โดยเฉพาะในอาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะด้วยเหตุนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงก่อร่างสร้างตัวขึ้นจากความ เข้าใจอย่างชัดเจนในสัมพันธภาพของสรรพชีวิตต่าง ๆ ที่ก่อเกิดดำรงอยู่และแตกดับไปภายในระบบ นิเวศชุดนั้น ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งนำไปสู่ความสามารถในการบริหารจัดการ ปรับปรุงแก้ไข ประโยชน์ และพัฒนาทรัพยากรในระบบชุดนั้นอย่างยั่งยืน

ประการที่สอง ลักษณะจำเพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวพันเชื่อมโยงอย่าง แน่นกับมิติทางด้านสังคมและสิทธิของชุมชนกล่าวคือ จากมุมมองในด้านของภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบทุกชุดประกอบขึ้นบนเครือข่ายและชุมชนกับสิ่งมีชีวิตกลุ่มอื่น ๆ ที่ดำรงอยู่ร่วมกันภายในระบบ นิเวศท้องถิ่นชุดนั้นวิถีชีวิตเกี่ยวกับระบบนิเวศลักษณะเช่นนี้ ถูกนำเสนอในเรื่องเล่าหรือนิทานพื้นบ้าน ที่กล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างคนกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกันทางสายเลือด การแต่งงาน หรือการ เป็นพันธมิตร ในรูปแบบต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันอันเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียนมา แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจความเป็นอยู่ การศึกษา และวัฒนธรรมจะผสมผสานกลมกลืนเข้าด้วยกันหมด (ประเวศ วะสี, 2534)

2.1.4 องค์ประกอบและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากสังคมอื่น สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างมีหลายประการด้วยกัน ดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเกิดจากพื้นฐานทางการเกษตร เนื่องจากคนไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 80 ของประชากรทั่วประเทศ ชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่จึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการทำไร่นา การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์น้ำ ตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านนี้ เช่น “เกวียน” ใช้ในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร เครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำเครื่องมือในการเก็บเกี่ยวผลผลิตต่าง ๆ เป็นต้น

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยส่วนใหญ่มาจากพุทธศาสนา คนไทยนับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 95 คำสอนของศาสนาพุทธรวมทั้งประเพณีเกี่ยวกับศาสนามีส่วนสำคัญในการสร้างภูมิปัญญา เช่น การท าบาตรพระ การหล่อพระพุทธรูป การหล่อและแกะสลักเทียนพรรษา การ ก่อสร้างโบสถ์ เจดีย์ จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ เป็นต้น

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย เกิดจากทดลองใช้ชีวิตจริง เช่น เรื่องเกี่ยวกับยาสมุนไพร การนวดไทย อาหารไทย น้ำดื่มสมุนไพร กระทำซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จนมั่นใจว่าเป็นประโยชน์ ต่อการดำรงชีวิต จึงบันทึกเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ใช้ต่อไป

4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีการบอกเล่าสืบต่อกันมา เมื่อสามารถมีแนวปฏิบัติเรื่องใด ได้ชัดเจนแล้ว ก็จะมีการจดจำเอาไว้หรือบันทึกไว้ด้วยใบลาน แล้วบอกเล่าให้คนรุ่นลูก รุ่นหลานได้ทราบ และปฏิบัติต่อไปได้ด้วยไม่ต้องเสียเวลาศึกษาหรือทดลองทำอีก จึงทำให้มีการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ เสมือนมรดกของสังคมไทย (เสวี พงศ์พิศ, 2536) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 2 ลักษณะ คือ

4.1) ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวัน ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่นการทำมาหากินการเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก คนกับสิ่งแวดล้อม สัตว์พืช ธรรมชาติ 2) ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือ ชุมชน 3) ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหมดทั้ง 3 ลักษณะนี้คือ ชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต อย่างมีเอกภาพ (ประเวศ วะสี, 2534) ได้สรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

- (1) มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
- (2) มีการบูรณาการ ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
- (3) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
- (4) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

นอกจากนั้น ยังมีนักวิชาการอีกท่าน (กิตติพิศ ศิริสุตร, 2538) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไว้ ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญา ได้แก่ความรู้ เป็นข้อมูล เนื้อหาสาระ ความรู้เกี่ยวกับ ครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ฯลฯ
- 2) ภูมิปัญญา เป็นความเชื่อของสังคมโดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่า ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องนรก สวรรค์
- 3) ภูมิปัญญา ได้แก่ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาหรือป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว
- 4) ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น เรือขานบ้านช่อง เครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัว มีความสะดวกสบายตามสภาพ เป็นต้น

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ ที่สะสมประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีประสบการณ์ด้วยตนเองซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535) ได้ให้ความจำกัด ความของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่า คือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำรงชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่ง ทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านที่สามารถ คิดเองทำเอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตได้ในท้องถิ่น ซึ่งจะสะท้อนออกมา 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ ใกล้เคียงกัน คือ

- 1) ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลกสิ่งแวดล้อมสัตว์พืช ธรรมชาติหรือระบบการผลิต
- 2) ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชนหรือระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- 3) ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย หรือระบบความเชื่อ (สามารถ จันทรสุรีย์, 2534)

การดำรงชีวิตด้วยการใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาถือได้ว่า เป็นศาสตร์และศิลป์ที่คนรุ่นก่อนที่ปู่ย่า ตายาย บรรพบุรุษ ได้นำมาใช้ในครอบครัวที่ตนเองอยู่ในสังคมนั้น นอกจากการใช้ภูมิ

ปัญญาในการดำรงชีวิตแล้ว ภูมิปัญญายังสามารถนำมาใช้เป็นกฎกติกา กฎระเบียบ เกณฑ์ วัฒนธรรมบางอย่างที่ถือปฏิบัติ ภูมิปัญญาเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ล้ำกรอง ตกผลึกมาจากการดำรงชีวิต ของบรรพชนมาจนถึงอนุชนคนรุ่นหลัง

นักวิชาการที่มีผลงานเกี่ยวกับ ภูมิปัญญา ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญามาใช้ใน การดำรงชีวิตว่า การมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาต้องยึดมั่นในพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ไม่ประมาท และปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม นอกจากนี้ บุคคลยังต้องศรัทธาในความเชื่อที่อยู่เหนือ ธรรมชาติ เช่น การนับถือผี เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่กลายมาเป็นความมั่นคงในอุดมการณ์ ที่ภูมิปัญญาที่มีอิทธิพลต่อชีวิตเกือบทุกด้าน ทุกระดับของสังคมรวมทั้งอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ที่มาช้านาน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2527)

ในพื้นที่ศึกษาวิจัยทั้ง 3 แห่งที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ได้แก่ เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มีดอรัญญิก ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ เครื่องถมนคร ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผลิตภัณฑ์ที่ตัดกรรมเครื่องโลหะจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น เอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด

นอกจากนั้น ภูมิปัญญาไทย สามารถเป็นชนบทรอบนิยมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการ ปกครองคน เพราะว่าชนบทรอบนิยมเป็นระเบียบ แบบแผน ที่สังคมตั้งขึ้น กำหนดไว้ให้ปฏิบัติ ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนในการ ปฏิบัติอย่างชัดเจนว่า บุคคลปฏิบัติอย่างไร เช่น การไหว้ครู การศึกษาเล่าเรียน ศาสนา เป็นต้น โดยอ้อม ก็คือประเพณีที่รู้กันโดยทั่วไปโดยไม่ได้วางระเบียบไว้แน่นอน แต่ปฏิบัติได้ เพราะมีการ บอกเล่าสืบต่อกันมา หรือจากการที่ผู้ใหญ่หรือบุคคลอื่นปฏิบัติ เช่น แหนงแมว การจุด บ้องไฟ ของภาคอีสาน เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, 2536)

2.1.5 กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของผู้ทรงภูมิปัญญาที่ให้ความหมาย รวมถึง องค์ประกอบทุกท่านมีกระบวนการรากฐานความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองวิธีการ ทำงาน และวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอกระบวนการ เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ให้ความหมายว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการให้เกิดการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญา ต้องประกอบด้วย

- 1) เรียนรู้ ฝึกฝน และได้รับการอบรมสั่งสอนจากญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครอบครัว และผู้มีบุญคุณ บางคนเข้าวัดฟังธรรมบางคนเข้าป่าเรียนรู้จากธรรมชาติ
- 2) เรียนรู้จากสภาพธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางครอบครัว ตลอดจนการดำเนินชีวิตในชุมชนที่เป็นแรงกระตุ้นเป็นแรงผลักดัน หรือเป็นแรงจูงใจให้ผู้ทรงปัญญานำสิ่งเหล่านี้มาใคร่ครวญไตร่ตรอง แล้วนำมาเป็นฐานการเรียนรู้ของตนในเวลาต่อมา
- 3) เรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถาบันการศึกษาและสถาบันอื่น ๆ จัดขึ้น ทำให้ได้รับความรู้มากมาย

ผู้รู้ในท้องถิ่น หรือนักปราชญ์ท้องถิ่นต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีบทบาทในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน ผู้รู้ในท้องถิ่นหรือนักปราชญ์ท้องถิ่นต้องเป็นผู้ส่งเสริมประสบการณ์มานานในเรื่องที่ท่านชำนาญ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศิลปะ หัตถกรรม เกษตรกรรม ศิลปะการทำอาหาร ดนตรี นาฏศิลป์ แล้วนำความรู้เหล่านี้ มาจัดกิจกรรมถ่ายทอดแก่ผู้สนใจ เป็นต้น (มุสตี กุญอินทร์, 2545, อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

2.1.6 ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ ความเห็นของนักวิชาการ ที่ได้ความหมายของวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

วัฒนธรรม สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ในสังคม มนุษย์ ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ โดยทางสัญชาตญาณ มนุษย์สร้างวัฒนธรรมในสังคมและสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และนำไปปฏิบัติ ทำให้มีการเรียนรู้ และการถ่ายทอด (สุพัตรา สุภาพ, 2544)

วัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้ เป็นวิถีชีวิตหรือเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิต มนุษย์เกิดในสังคมใดก็จะเรียนรู้และซึมซับในวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย ดังนั้น วัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึงแตกต่างกันวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือวัดหรือเป็นสิ่งที่กำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของแต่ละสังคมได้อีกวิธีหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดความ

เป็นอยู่ของคนในชุมชน วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความก้าวหน้าของแต่ละสังคมได้ด้วย หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดีงามและเหมาะสม สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า ตรงกันข้ามหากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ล้าหลังสังคม นั้นก็มักประสบปัญหาในการพัฒนาสังคมได้เช่นเดียวกัน (พิทยา สายหู, 2553)

วัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ระหว่างอาหารกับความเชื่อ โดยเฉพาะการหาวัตถุดิบมาปรุงอาหารจะมีเรื่องความเชื่อกำกับไว้แตกต่างกันไปแต่ละพื้นที่ ความเชื่อที่เกี่ยวกับอาหารนั้นส่วนใหญ่จะให้คุณกับร่างกายมีประโยชน์ทั้งในด้านยาไปพร้อม ๆ กับความเชื่อซึ่งแตกต่างกัน ไปแต่ละพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมและความเชื่อเรื่องอาหารของคนต่างชาติต่างภาษายังส่งผลสะท้อนให้เห็นถึงสุขภาพของคนในสังคมอย่างยิ่ง (ประหยัด สายวิเชียร, 2547)

วัฒนธรรม เป็นชื่อรวมหรือหน่วยเชิงซ้อนทั้งหมดของแบบอย่างพฤติกรรมที่ได้มาจากสังคม และที่ถ่ายทอดกันมาโดยอาศัยสัญลักษณ์ และแบบอย่างพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ทำให้กลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่นทั้งในแง่ของสิ่งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2551)

วัฒนธรรมเป็น สิ่งที่ทำความเจริญอกงามให้แก่หมู่คณะ ดังนั้น สิ่งใดก็ตามหากมีความเจริญขึ้นด้วยการศึกษาอบรมจะอยู่ในขอบข่าย วัฒนธรรมมีความสวยงามมีความงดงาม มีความเป็นมายาวนานที่สืบทอดต่อเนื่อง ที่สำคัญวัฒนธรรมสามารถสร้างความเป็นประเทศศูนย์การค้า นำพาให้ประเทศนั้น ๆ มีความสำคัญทำให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรือง

จากความหมายวัฒนธรรมของนักวิชาการข้างต้น ผู้วิจัยสรุปว่า วัฒนธรรมมีความสวยงาม สืบทอดต่อเนื่องกันมาแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น วัฒนธรรมด้านรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ จากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาหาร บ้านเรือน ยารักษาโรค และ วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้วัตถุ เช่น ภาษา ความคิดค่านิยม เป็นต้น วัฒนธรรม สามารถเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของคนในสังคมแต่ละกลุ่ม

กระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม ในการเรียนรู้วัฒนธรรม มีดังนี้

1) ศึกษา ค้นคว้า และวิจัย วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้มีการรวบรวมไว้แล้วและที่ยังไม่ได้ศึกษา แต่มีกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกแห่ง ผู้ศึกษาค้นคว้าจะได้ทราบ

ความหมายและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ ความรู้ดังกล่าวจะเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตเมื่อได้เห็นคุณค่าจะยอมรับและนำไปใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมและแพร่หลาย

2) ส่งเสริมให้ประชาชนเห็นคุณค่า และร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยน และตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่น ๆ และวัฒนธรรมภายนอกอย่างเหมาะสม

3) ขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม รณรงค์ให้ประชาชนและเอกชน ตลอดจนหน่วยงานของรัฐเห็นความสำคัญและตระหนักว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของทุกคนที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน การบริการด้านความรู้ วิชาการ และทุนทรัพย์ จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

4) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน

5) สร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ ว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติของทุกคน ดังนั้น ทุกคนจึงมีหน้าที่ในการเสริมสร้าง ฟื้นฟู และดูแลรักษา

6) จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลาง เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลงานให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของสื่อมวลชนในด้านวัฒนธรรม

7) ส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เช่น สิทธิในการอนุรักษ์และฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ เป็นต้น (กัญญา ลีลาสัย, 2550)

2.1.7 การอนุรักษ์วัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและเกี่ยวพันกับปัจจัยภายในและภายนอกที่เข้ามากระทบ วัฒนธรรมอาจเหมาะสมกับยุคสมัยหนึ่ง แต่อาจไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในอีกยุคหนึ่ง แต่ไม่ควรละทิ้งวัฒนธรรมเดิมอย่างสิ้นเชิงเพราะรากเหง้าของวัฒนธรรมของไทย ได้สั่งสมให้สอดคล้องกับสังคมไทยมาช้านาน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเป็นผลมาจากลักษณะบางอย่างไม่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในยุคนั้น จึงได้ วัฒนธรรมบางอย่างจากต่างชาติมาใช้ทดแทนบ้าง แต่เราก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเอาไว้ เพราะหากไม่อนุรักษ์ไว้แล้ววัฒนธรรมของสังคมอื่นก็จะเข้ามาครอบงำและจะต้องตกเป็นเมืองขึ้นทางวัฒนธรรมของสังคมอื่นไป (ดำรงศ์ สุานดี, 2551, น. 54)

การอนุรักษ์ โดยการดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้และให้ความหมายรวมถึง การป้องกัน การสงวน การรักษา การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วยโดยการที่สงวนรักษา หมายความว่า การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมาและการบูรณะ การซ่อมแซม และการปรับปรุงให้มี รูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนเดิมมากที่สุดที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่ เดิมและสิ่งที่ทำขึ้นใหม่ เป็นความรู้ความสามารถที่ชาวบ้านสั่งสม สืบทอดกันมา เพื่อใช้ในการ แก้ปัญหา ปรับตัวเรียนรู้และเป็นความรู้ที่สังคมยอมรับ จนกระทั่งมีการสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ๆ ต่อ ๆ กันไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และตัวของตัวเอง หากมีการ สืบค้นเพื่อการศึกษาและนำไปใช้ต้องเป็นที่รู้จักกัน เกิดการยอมรับถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2545 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2565)

จากแนวคิดการให้ความหมายของนักวิชาการข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นสรุปว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การบำรุงรักษา การดูแล การสงวน รวมถึงการหวงแหนสิ่งที่ดีงาม การคงไว้มิให้สูญ หายไป การมองเห็นคุณค่าของความรู้และสิ่งที่ได้คิดสร้างสรรค์ไว้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการ ดำเนินชีวิตของมนุษย์ ต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมการเรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ ต้องเรียนรู้จากผู้ ทรงภูมิปัญญา จากตำราทั้งเก่าและใหม่เป็นการเรียนรู้โดยตรง เรียนรู้จากการปฏิบัติงานตาม ภาระหน้าที่ มีการเรียนรู้จากการสัมผัส สัมพันธ์กับคนในชุมชน และสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ปฏิบัติงานผู้ทรงภูมิปัญญาเมื่อเข้าไปสัมผัสชุมชน เกิดการเรียนรู้และเห็นคุณค่าของภูมิความรู้ภูมิ ปัญญา โดยมีการทดลองการปฏิบัติ เป็นลักษณะร่วมของทุกคน เพราะผู้ทรงภูมิปัญญาและ ประชาชนชาวบ้านได้ปฏิบัติเอง เรียนรู้จากเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ทรงภูมิปัญญาชาวบ้าน นักพัฒนา ผู้สนใน ทั้งระดับชุมชน อำเภอ จังหวัดในประเทศและต่างประเทศ เป็นการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างกัน เครือข่าย รวมถึงการส่งเสริมและการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ให้ยั่งยืนต่อไป

สรุปได้ว่า ลักษณะความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นนามธรรม และ รูปธรรม การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การส่งเสริม การ สนับสนุน การฟื้นฟู การสืบทอด และเผยแพร่ตลอดจนถึงการทำความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น มีการเผยแพร่ค้นคว้าและวิจัย การสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอด ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในรูปแบบการบอกเล่า การสอนและนำมาปรับใช้ให้มีความทันสมัย เป็นวัฒนธรรมที่มี ความเชื่อของสังคมโดยไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง มีแนวทางในการ แก้ปัญหาหรือป้องกัน

ปัญหา มีความสามารถการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวมีการกระทำความประพฤติของคนต่าง ๆ ในครอบครัว มีความสะดวกสบาย ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ มีความสัมพันธ์กับคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้กับคน

2.2 แนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ ศักยภาพของท้องถิ่นหรือในชุมชน ซึ่งรวมถึงเงินทุนแรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถาน วัด ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจวรรณกรรมแล้วนำมาเสนอ ดังต่อไปนี้

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

ตั้งแต่พ.ศ.2520 นักวิชาการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนหรือชาวบ้าน โดยการนำทฤษฎีประสานกับสภาพความเป็นจริงในสังคมชาวนาไทย ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวถึงแนวคิดของ สุภา ศีรินมานนท์ ว่า แนวคิดหลักของท่านสุภา คือ ทำความเข้าใจระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวบ้านธรรมดา จากอดีตและปัจจุบันที่ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวบ้าน ถูกเอาเปรียบจากรัฐและทุน และพยายามสร้างสังคมไทยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงระบบของชาวบ้านเป็นระบบหลัก ยึดโยงเศรษฐกิจใหม่ด้วยวัฒนธรรมพึ่งพาอาศัยกันเองและน้ำใจของชาวบ้าน ทดแทนปัจจัยอำนาจและเงิน เป็นระบบที่รัฐและทุนต้องเคารพและฟังเสียงชาวบ้าน เป็นแนวคิด เศรษฐศาสตร์การเมืองการเรียนรู้และสืบทอดต่อมา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2554)

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนของ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวไว้ในหัวข้อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมมี 2 ส่วน คือ ส่วนของรัฐและส่วนของหมู่บ้าน วัฒนธรรมซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบนเป็นสิ่งที่กำหนด

เศรษฐกิจและการเมือง เศรษฐกิจและการเมืองก็เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม คือ มันต่างกำหนดซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น สุสานที่แข็งแกร่งของระบบราชการ คือ ความเชื่อเรื่อง เจ้าคนนายคน หรือสุสานที่แข็งแกร่งของรัฐแบบเอเชีย คือ ศาสนาแบบพิธีกรรม ซึ่งจรรโลงให้รัฐแบบเอเชียคงอยู่ได้ แต่ใจสังคมหมู่บ้านอยู่ได้เพราะระบบเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองและอยู่ได้เพราะเชื่อในความเป็นญาติพี่น้อง เชื่อในผี ปู่ ย่า ตา ยายเดียวกัน เชื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่บ้าน ดังนั้น สังคมที่อยู่กันไม่ได้ไม่เฉพาะการจัดตั้งองค์กรทางสังคมเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของอุดมการณ์และคุณค่าด้วย และนั่นคือวัฒนธรรม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548, น. 53)

เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสังคมชาวบ้าน ฉัตรทิพย์ นาถสุภาได้ให้แนวคิดในการศึกษาไว้ว่า การศึกษาสังคมจะต้องศึกษาวัฒนธรรมควบคู่กันไปด้วย เช่น เรื่องการกินอยู่ การแต่งกาย การละเล่น การรื่นเริง ความเชื่อต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาสังคมมาก สังคมเป็นเรื่องของการจัดองค์กร วัฒนธรรมเป็นเรื่องอุดมการณ์ที่มีอยู่ในองค์กรนั้น ๆ ดังนั้น สังคมจะรวมเข้าด้วยกันได้จะต้องมีคุณค่าของวัฒนธรรมนั้นที่ได้รวบรวมเข้าไว้ด้วยกัน โดยให้คำอธิบายว่า ทำไมถึงชอบที่จะทำอย่างนั้นอย่างนี้

ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตั้งแต่กลางปี 2540 และพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งพระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ประกอบกับปรัชญาของแผนฯ 8 ที่เน้นการพัฒนา “คน” และรัฐธรรมนูญใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อ “ชุมชนท้องถิ่น” ได้สร้างกระแสอย่างกว้างขวางให้สังคมกลับมาทบทวนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนในชนบท

ในช่วงปี 40 ปีที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศไม่ได้สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในชนบท หรือ “เศรษฐกิจของฐานล่าง” ซึ่งเป็นเศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่ จึงมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยรวม

ดังนั้น ควรเร่งปรับกระบวนการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ว่า “มันต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนมากนักคือ ใช้เครื่องมือที่ไม่หรูหรา ต้องถอยหลังเพื่อจะก้าวหน้าต่อไป” โดยการพัฒนา

“เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่” ของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

2.2.2 ทฤษฎีใหม่

หลักสำคัญของ “ทฤษฎีใหม่” ของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 (พอเพียงในระดับครอบครัว) : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ ระดับชีวิตที่ประหยัดก่อนผลิต เพื่อให้บริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 (พอเพียงในระดับชุมชน) : ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงในการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา และศาสนา

ขั้นที่ 3 (พอเพียงในระดับประเทศ) : ติดต่อร่วมมือกับองค์กรธุรกิจ เช่น แหล่งเงิน (ธนาคาร) และแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) เป็นต้น ในการทำธุรกิจ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์ (สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2541)

ความหมาย เศรษฐกิจชุมชนที่พึงปรารถนา คือกิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถาน วัต ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ฯลฯ

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการฐานคิด

1) เน้นการพัฒนาอย่างบูรณาการ มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และยึดพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น

2) สร้างภาคีและเครือข่ายความร่วมมือ ในลักษณะ “พหุภาคี” เพื่อประสาน “พลังสร้างสรรค์” ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนา

3) เริ่มการพัฒนาจากชุมชนท้องถิ่นไปสู่ระดับชาติ และให้องค์กรชุมชนเป็นจักรกลสำคัญในการดำเนินการพัฒนา เพื่อให้เกิดพลังการพัฒนาจากความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง

4) ส่งเสริมการรวมกลุ่มชาวบ้านและการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข การผลิต การตลาด การระดมทุน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

5) ใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้างการเรียนรู้และสร้างอาชีพที่หลากหลาย เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่คนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ

6) ยึดปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวพระราชดำรัส “การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่”

แนวทางปฏิบัติของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1) สร้างเวทีการเรียนรู้ อาทิ เวทีประชาคมตำบล/อำเภอ ร้านค้า ตลาดนัดชุมชน ฯลฯ

2) วิเคราะห์ศักยภาพของท้องถิ่น (ทุนในชุมชน)

3) วางแผนพัฒนา “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่”

4) ส่งเสริมการรวมกลุ่ม อาทิ กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ และการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน

5) พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต การแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

6) พัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาดในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภค เชื่อมโยงผู้ผลิตกับตลาดในเมือง/โรงงาน อุตสาหกรรม การเกษตร ฯลฯ

7) พัฒนากิจกรรมทางด้านการศึกษา สังคม วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม

8) วิจัยเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

9) สร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จระดับอำเภอ/จังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่น

10) สร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาสถานที่ศึกษาดูงาน

11) พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ช่วยตัดสินใจในการทำธุรกิจชุมชน

12) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่สังคมในวงกว้าง

สรุปได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนา ที่เน้นกระบวนการมากกว่ารูปแบบ และต้องการ ความต่อเนื่องในการปฏิบัติรวมทั้งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่เริ่มจาก ฐานทรัพยากรในท้องถิ่น (ทุนในชุมชน) ตลอดจนการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการทำความเข้าใจ ความหมาย ชุมชน และเศรษฐกิจ คำว่า “ชุมชน” ประกอบด้วย ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่เข้ามารวมอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือก่อตั้งเป็นชุมชนในพื้นที่เดียวกัน หรือหมู่บ้าน ความเป็นชุมชน รวมถึง ลักษณะเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่กว้างขวางทั้งระบบอุปถัมภ์ และแบบเครือข่ายตี ส่วน คำว่า “เศรษฐกิจ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลิต การบริโภค และการกระจาย ผลผลิตโดยผ่านกระบวนการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกันโดยมีการใช้สื่อกลางในการแลกเปลี่ยน (ขนิษฐา กาญจนรังษีนนท์, 2552)

ดังนั้นคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” หมายถึง ระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น หรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวมเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม มี ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและรวมถึงการมีระบบคุณค่า ซึ่งไม่เป็นเพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของรายได้ รายจ่าย การ ผลิต และการบริโภค ลักษณะเด่นของเศรษฐกิจชุมชน คือ เศรษฐกิจชุมชน คนในชุมชนให้ความร่วมมือ โดยไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน และไม่มีการผูกขาดในกิจการ ทั้งนี้ เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันดังนั้นในระบบเศรษฐกิจชุมชนจึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาความรวยกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ป้องกันการเกิดปัญหาความยากจนในชุมชน เพื่อไม่ให้ความยากจนกระจายตัวไปทั่วทั้งชุมชน ดังนั้น ตัวชี้วัดเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจชุมชนเป็นการผสมผสานระหว่าง

ตัวเลขทางเศรษฐกิจกับตัวชี้วัดทางสังคม และตัวชี้วัดความเป็นสุขของผู้คนในชุมชน (กรมพัฒนาชุมชน, 2551)

เศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญสำหรับประเทศกำลังพัฒนา เพราะถ้าหากเศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคง แข็งแรง ก็จะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของทั้งประเทศมีความมั่นคงแข็งแรง ต้องสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนเศรษฐกิจหมู่บ้านโดยเน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า หรือทดแทนการซื้อจากตลาด เน้นการลดรายจ่ายในครัวเรือน ให้เหลือน้อยลงเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้ชุมชนมีการพึ่งพาตนเอง ให้รู้จักทำกินและทำขึ้นมาใช้เอง และอีกแนวคิดหนึ่งมาจากรัสเซีย ซึ่งเป็นขบวนการพัฒนาความร่วมมือของประชาชนในระดับชุมชนจนกลายมาเป็นพรรคการเมืองใน (เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช, 2550)

สำหรับประเทศไทยมีความพยายามเสนอแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 โดยนายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามเสนอแนวคิดให้แบ่งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศออกเป็นสองส่วน ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจของภาครัฐ และการพัฒนาเศรษฐกิจระบบสหกรณ์ ไว้ในเอกสาร “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” หรือที่เรียกกันว่า “สมุดปกเหลือง” แต่แนวคิดดังกล่าวถูกมองจากฝ่ายตรงข้าม ว่าเป็นแนวคิดของระบบคอมมิวนิสต์จึงถูกต่อต้านอย่างหนักและไม่มีนำมาสู่การปฏิบัติแต่อย่างใด (ทับทิม วงศ์ประยูร, 2542)

ตัวอย่างของประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจชุมชน เช่น ประเทศอิสราเอลเศรษฐกิจครอบครัว หรือเศรษฐกิจชุมชน และการประกอบกิจการด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือนสามารถส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจเจริญเติบโต จากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ขยายตัวมาเป็นวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง ทำให้ประเทศอิสราเอลเป็นต้นแบบของการพัฒนาประเทศที่อาศัยการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจชุมชน (ดิเรก ฤกษ์ห่วย, 2527)

ประเทศอิสราเอลก็เป็นตัวอย่างที่ดีมุ่งเน้นการพัฒนาระบบ เศรษฐกิจชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการระบบเศรษฐกิจชุมชนของคิบบุตซ์ (Kibbutz) หรือการพัฒนาการระบบเศรษฐกิจชุมชนของโมซาฟ (Moshav) ที่มีการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วยการสร้างระบบการเกษตรเพื่อการผลิตอาหารซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญภายใต้ สภาพแวดล้อมที่เป็นทะเลหินทะเลทราย ด้วยระบบชุมชนการเกษตร โดยมีแหล่งน้ำจืดของประเทศ อยู่เพียงแห่งเดียวทางตอนเหนือ

ของประเทศ คือ ทะเลสาบกาลิลี ภายใต้ภาวะความเสื่อมโทรมและ ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ แต่ประเทศอิสราเอลสามารถพลิกฟื้นทะเลเหิน ทะเลทราย ให้กลายมา เป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีความอุดมสมบูรณ์ เชี่ยวขวี่ร์มีร่นขึ้นในแต่ละชุมชน และเป็นพื้นฐานในการ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง และยัง สามารถส่งออกอาหารไปเลี้ยง ยุโรปและอเมริกาได้ นอกจากนี้อิสราเอลยังได้พัฒนาชุมชนเกษตรให้เป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อความ มั่นคงทางทหารในการป้องกันประเทศและสู้รบในภาวะสงครามได้ดีอีกด้วย (Sjaatand, 1992)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนเป็นหน่วยเศรษฐกิจของประเทศ หากได้รับการพัฒนาจนมีความเข้มแข็งและมั่นคง เศรษฐกิจชุมชนก็จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้ประเทศมีระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ได้เดินตามรอยการพัฒนาของทุนนิยมตะวันตกมาโดยตลอด ซึ่งการพัฒนา ประเทศไทยได้เน้นเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ต่อมาแผนการพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแต่ก็ยังคงเน้นภาคอุตสาหกรรม จากนั้นได้มีการปรับแผนมาเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาตามแผนดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลก หลังจากประเทศไทยได้พัฒนาไปตามแนวทางกระแสโลกมาได้ประมาณ 40 ปี (พ.ศ. 2504 - 2544)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2542) ได้สรุปผลกระทบจากการพัฒนาประเทศไทยตลอดช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ที่สำคัญได้ ดังนี้

- 1) การพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดความความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และก่อให้เกิดปัญหาความยากจนที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น
- 2) เกิดภาวะ การว่างงานเพิ่มขึ้น และมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนไทยมีแนวโน้มที่เลวลง
- 3) เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น

นอกจากนี้ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ผ่านมายังได้ชี้ให้เห็น ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยังเป็นจุดอ่อนสำคัญของสังคมไทย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2528) ได้แก่

1) ระบบการบริหารทางเศรษฐกิจและการเมือง และระบบราชการยังมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจและขาดประสิทธิภาพ

2) การทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นปัญหาเรื้อรังมานานในสังคมไทย และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง

3) สังคมไทยตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ขาดการกั่นกรองและเลือกใช้ วัฒนธรรมสมัยใหม่จากต่างประเทศได้อย่างเหมาะสม จึงก่อให้เกิดปัญหาทางด้านศีลธรรม และสังคมมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2545 - 2549) มีความเห็นอีกว่า

...ภาพรวมการพัฒนาในระยะ 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เป็นบทเรียนที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึง การพัฒนาที่ขาดสมดุล ซึ่งการพัฒนาที่ผ่านมาประสบความสำเร็จแต่เฉพาะในเชิงปริมาณ เท่านั้น แต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพ ทั้งนี้การพัฒนาที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานราคาถูก มีการระดมเงินทุน จากต่างประเทศมาลงทุนในตลาดเงินและ ตลาดทุนเป็นจำนวนมาก ส่วนการพัฒนาด้าน มิติของคนและการปรับโครงสร้างของระบบต่าง ๆ ที่อยู่ รอบตัวคน ทั้งในด้านระบบ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบการ บริหารจัดการที่ดี ยังอยู่ในสภาพ ที่ตั้งรับและไม่สามารถตามแก้ไขปัญหาได้ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งเป็น ข้อจำกัดกีดกของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะ ยาว รวมทั้งไม่สามารถสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศได้ปัญหาเชิง โครงสร้างเช่นนี้ ได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 โดยส่งผลกระทบมากที่สุดต่อคนยากจนที่ต้องตกอยู่ในฐานะยากจนมากยิ่งขึ้น และ มีคุณภาพชีวิตที่เลวลงกว่าเดิม ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์จากภายนอกที่มุ่งสู่ เศรษฐกิจยุคใหม่ และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศทั้ง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศระยะต่อไป ... (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

ประเวศ วะสี (2555) กล่าวไว้ในทิศทางใหม่ประเทศไทย ทิศทางใหม่ของการศึกษาชุมชนใหม่มีหลักการของการพัฒนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน อาศัยหลัก 4 ประการ

ประการแรก ไม่ใช้การพัฒนาอย่างแยกส่วนมนุษย์มีความโน้มเอียงที่จะคิดแบบแยกส่วนและทำแบบแยกส่วน อะไรที่ไม่แยกส่วนจะนำไปสู่วิกฤตเสมอ ที่ผ่านมามีการพัฒนาแบบแยกส่วน เช่น เขาอำนาจคือกฎหมายกฎระเบียบแบบเป็นตัวตั้งบ้าง เขาเงินเป็นตัวตั้งบ้าง เขาวิชาเป็นตัวตั้งบ้าง การเอากर्मเป็นตัวตั้ง คือแยกส่วน เพราะกर्मนั้นตั้งขึ้นตามเรื่อง แยกเป็นเรื่อง ๆ เช่น เรื่องดิน เรื่องน้ำ เรื่องต้นไม้ เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องสาธารณสุข เรื่องการศึกษา ฯลฯ เมื่อเอากर्मนั้นเป็นตัวตั้งก็เกิดการพัฒนาระบบแยกส่วนไม่เกิดการพัฒนารอบด้าน การพัฒนาอย่างบูรณาการ การบูรณาการจะบูรณาการอย่างน้อย 8 เรื่อง เข้ามาด้วยกันคือ เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา ประชาธิปไตย เรื่องทั้ง 8 ต้องอยู่ในกันและกันไม่ใช่แยกเป็นเรื่อง ๆ ไม่เกี่ยวข้องกัน ทั้ง 8 เรื่องล้วนมีเป้าประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน

ประการที่สอง พระเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน สิ่งใดจะตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคงฐานต้องกว้างและแข็งแรงพระเจดีย์ก็ดี ตึกกรามบ้านช่องก็ดี ฐานต้องกว้างและแข็งแรง ไม่มีพระเจดีย์องค์ใดสร้างสำเร็จจากยอด เพราะจะพังลง ๆ ทิศทางใหม่ประเทศไทยต้องสร้างพระเจดีย์จากฐาน ให้ฐานของสังคมกว้างขวางและแข็งแรงฐานพระเจดีย์ของสังคมคือชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นแข็งแรงสามารถจัดการพัฒนาการอย่างบูรณาการได้ จะเกิดความร่มเย็นเป็นสุข เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน ระหว่างคนกับคนและระหว่างคนเป็นสิ่งแวดล้อม การพัฒนาต้องพัฒนาขึ้นมาจากข้างล่างเสมือนสร้างฐานพระเจดีย์ หรือกระซปพื้นที่ขึ้นมาจากข้างล่าง การศึกษาจะต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

ประการที่สาม การเคารพความรู้ในตัวตน ในตัวชาวบ้านทุกคนมีความรู้ความชำนาญที่ได้มาจากการทำงานและประสบการณ์ชีวิต ชาวไร่ชาวนามีความรู้ในการทำไร่ทำนา ความรู้ในตัวตนเหล่านี้เป็นความรู้ฝังลึกและมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต เรียนรู้ในฐานการปฏิบัติทำให้ ทำงานเป็น อุดหนุน รับผิดชอบ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน หลักการของการพัฒนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน โดย การเคารพความรู้ในตัวตน การเรียนรู้มิใช่มุ่งแต่การเรียนรู้จากตำรา แต่การเรียนรู้จากความรู้ที่มีในตัวคนด้วย หลักการนี้จะนำไปสู่การเรียนรู้จากชาวบ้านเน้นที่การเรียนรู้จากการปฏิบัติและประสบการณ์ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจะทำให้เกิดปัญญาโดยรอบด้านและเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

ประการที่สี่ ระบบการศึกษาต้องเป็นระบบที่ส่งเสริมความงอกงามอย่างหลากหลาย ไม่ใช่ระบบควบคุม ระบบการศึกษาทุกวันนี้ใช้ระบบราชการเป็นระบบการควบคุม ซึ่งขัดแย้งกับ

ธรรมชาติของการศึกษาเพราะการศึกษาคือความมั่งคั่งอย่างหลากหลาย ระบบการศึกษาควร จะปรับเปลี่ยนจากระบบความคุมไปเป็นระบบส่งเสริมความมั่งคั่งอย่างหลากหลายให้บุคคลกลุ่ม องค์กรชุมชนท้องถิ่นมีความริเริ่มเองอย่างหลากหลาย เพื่อพลังสร้างสรรค์ เกิดความมั่งคั่งควร ขึ้นชมเรียนรู้อย่างดี เพื่อให้มีความสุข ความสร้างสรรค์และพลัง ระบบศึกษาของชุมชนท้องถิ่นควร ใช้ระบบการส่งเสริมความมั่งคั่ง

2.2.3 เศรษฐกิจชุมชนที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง

ในเนื้อหาของบททบทวนวรรณกรรมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะได้ ทบทวนเศรษฐกิจชุมชนที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง

เศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ในระดับครัวเรือน ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คน ในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน กล่าวคือ ให้คนในชุมชนมีส่วน ร่วมคิด (What) ร่วมทำ (How) ร่วมรับผลประโยชน์ (For Whom) บนพื้นฐานของความสามารถที่ ชุมชนต่าง ๆ มีอยู่จากการใช้“ทุนของชุมชน” ทั้งที่เป็นสินค้าทุน (เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์การ ผลิตต่าง ๆ ที่มีอยู่หรือสามารถจัดหาได้ตามศักยภาพ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2534)

ทุนทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่าง สะดวกราบรื่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศ และการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น และทุนทางสังคม วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานีนอนามัย ฯลฯ (รัตนพันธ์ ศรีคล้าย, 2546)

ลีลี โกศยานนท์ และวรรณ ศุภจรรยา (2527) มีความเห็นว่า สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ ตัดสินใจเองว่าจะผลิตอะไรได้บ้างตามศักยภาพและทุน ประเภทต่าง ๆ ที่ชุมชนนั้น ๆ มีอยู่ พวกเขา จะผลิตกันอย่างไร? แล้วพวกเขาจะแบ่งปันผลประโยชน์ จากการผลิตร่วมกันอย่างไร? นั่นคือชุมชน จะต้อง คิด เอง ทำเอง และได้ประโยชน์เอง ที่นี้ก็มาถึงประเด็นที่ว่า แล้ววิถีทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร? จะต้องเข้าใจตรงกันว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ไม่ใช่การมุ่งเน้นที่พัฒนาเพื่อจะเอา แต่ความร่ำรวยอย่างเดียว สอดคล้องกับ วัฒนา สุวรรณแสง

จันเจริญ (2536) มีความเห็นเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งเพราะเศรษฐกิจชุมชนว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้นกระทำไปเพราะมีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ ร่วมกันหลายประการ เช่น

1) การพัฒนาขีดความสามารถของคนในครอบครัว และชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้

2) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนให้มีความเข้มแข็งตามศักยภาพของตนเอง ให้ประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดี กินดี อย่างถาวรหนา

3) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ยั่งยืนรวมถึงการอนุรักษ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถดำรงสืบไปจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ถ้าหากแต่ละชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้แล้วปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ก็จะลดลงหรือหมดไปจากชุมชนนั้น ๆ ประชาชน มีความอยู่ดีกินดี มีสังคมที่น่าอยู่ ผลประโยชน์แบ่งปันกันอย่างถาวรหนา มีการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนไว้ให้ลูก หลาน ในชุมชนได้ใช้ต่อไปในอนาคต มีการฟื้นฟู วัฒนธรรม และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประสมประสานเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักสากลได้แล้ว นอกจากนี้แล้วการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนนั้นจะต้องส่งเสริมให้ชุมชนนั้นมีระบบเศรษฐกิจที่สามารถพัฒนาให้ยืนอยู่ บนขาของตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือรอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานใด ๆ ฝ่ายที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน และเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาระบบ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ง่ายกว่า การที่จะดำเนินการพัฒนาแบบสั่งตรงจากบนลงล่าง หรือการพัฒนาที่กำหนดนโยบายต่าง ๆ จากส่วนกลางสั่งตรงไปยังประชาชนในพื้นที่ โดยที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาแต่อย่างใดเนื่องจากปัจจัย สำคัญในการพัฒนาเป็นสิ่งที่มืออยู่กับพื้นที่และตัวคนในท้องถิ่น เองดังนั้นการมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเอง น่าจะดีกว่าการดำเนินการโดยการวางแผนของรัฐบาลไปจากส่วนกลาง ซึ่งส่วนกลางเองอาจจะมี ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของท้องถิ่นน้อยเกินไป หรือไม่เข้าใจทุนของท้องถิ่นในชุมชนต่าง ๆ เหล่านั้นเลย (วุฒิชัย หลักเมื่อง, 2551)

นอกจากนี้การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยังมีจุดแข็งที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา เศรษฐกิจในภาพรวมของทั้งประเทศให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ คือ (ศุภชัย เจริญวงศ์, 2544) กล่าวว่

- 1) คนในท้องถิ่นหรือในชุมชนเดียวกันมีจิตสำนึกร่วมกัน มีความปรารถนาที่จะดำรงอยู่ด้วยกัน
- 2) การมีความเอื้ออาลัยมีความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมในชุมชนท้องถิ่นอยู่แล้ว
- 3) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกันหรือระหว่างกลุ่มด้วยกันเป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการบังคับหรือสั่งการแต่อย่างใด
- 4) ความหวงแหนในท้องถิ่นหรือในพื้นที่ชุมชนของตนเองจะช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทุกคนเต็มใจที่จะพัฒนาร่วมกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยสรุปว่า การพัฒนาที่เริ่มจากการกำหนดพื้นที่เป้าหมายเป็นสำคัญ โดยคนในชุมชนที่มี จำนวนอยู่ไม่มาก ซึ่งสามารถจัดการได้ง่ายกว่า และเมื่อมีพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งสามารถพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนของตนเองจนประสบความสำเร็จแล้วสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้เพื่อแพร่กระจาย แนวคิด วิธีการ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการพัฒนาในลักษณะเดียวกันออกไปในวงกว้างได้ หากชุมชนมีความพร้อมในปัจจัยที่สำคัญเหล่านี้ล้วนโอกาสที่ชุมชนเหล่านี้จะสามารถร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองให้สามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน นั้นมีค่อนข้างสูง

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของชุมชน หลังจากที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไปตามกระแสทุนนิยมที่มุ่งเน้นการพัฒนากาอุตสาหกรรมเป็นหลักโดยไม่ให้ความสนใจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเท่าที่ควร จึง ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมอ่อนแอ ปัญหาเกษตรกรขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาสินค้า เกษตรปนเปื้อนสารพิษ และปัญหาอื่น ๆ ดังนั้น ทางออกของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้าควรจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความมั่นคงแข็งแรง ดังนั้นคำถามก็คือ แล้วจะทำกันอย่างไร บางคนไม่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเลย แต่อยากจะทำไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางนี้ ดังนั้นเขาควรจะทำอะไรก่อน หรืออะไรหลัง สอดคล้องกับ สมคิด เอนกทวีผล

(2551) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สนใจจะเข้าไปส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ การสร้างเวทีการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก่อน อาจจะเป็นลักษณะของประชาคมหมู่บ้าน ตาหรือ อำเภอในลักษณะของร้านค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน ฯลฯ ควรมีการวิเคราะห์ศักยภาพ และขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นนั้นเสียก่อนว่า ชุมชนนั้น ๆ มีความพร้อมแค่ไหน หากชุมชนนั้น ๆ ไม่มีศักยภาพ หรือไม่มีความพร้อมที่จะพัฒนาการ เข้าไปส่งเสริมก็จะเป็นไปได้ยากโอกาสที่จะประสบความสำเร็จแทบไม่มีเลย ในทางตรงกันเข้ากับชุมชนนั้น ๆ มีศักยภาพ หรือมีความพร้อมแล้วโอกาสที่ชุมชนเหล่านั้นจะประสบความสำเร็จในการ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองจึงมีค่อนข้างสูง ควรมีวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยให้ ดำเนินตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ควรมีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มสะสมทุน กลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ และนอกจากนี้ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่าง องค์กรในชุมชนนั้น ๆ ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต หรือพัฒนาความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิต การคัดคุณภาพ การเก็บรักษา การแปรรูป และการบรรจุหีบห่อ ของผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนนั้น ๆ สามารถผลิตขึ้นมาได้ด้วยทรัพยากรของตนเอง โดยส่งเสริมการพัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาดในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และตลาด ภายในประเทศ หรือบางครั้งหากชุมชนมีศักยภาพสูงสามารถพัฒนาไปถึงตลาดในต่างประเทศด้วยก็ได้ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภคเพื่อเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับตลาด ปลายทาง เช่นระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้ผลิตกับโรงงานแปรรูปต่าง ๆ เป็นต้น

เมื่อชุมชนเข้มแข็งส่งผลให้เศรษฐกิจดี ควรมีการส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ควรส่งเสริมให้มีการทำการวิจัยเพื่อใช้สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน อย่างต่อเนื่อง มีการสร้างศูนย์ การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จในระดับอำเภอหรือระดับ จังหวัดโดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ การส่งเสริมให้มีการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาให้เป็นสถานที่ดูงาน ที่ต้องการเข้ามาศึกษาดูงาน หรือต้องการเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สุขเมธ ตันเวชกุล (2551) และพัฒนาชุมชนควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อช่วยให้ชุมชนสามารถใช้เป็น ข้อมูลในการตัดสินใจการทำธุรกิจของชุมชน เสรี พงศ์พิศ (2548)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ต้องส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองออกสู่สังคมภายนอก เพื่อนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกเหนือจากแนวทางการปฏิบัติที่จะเข้าไปส่งเสริมให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาได้นั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ นักพัฒนาควรทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจอย่างเต็มที่ และจะต้องมีจิตวิญญาณอย่างแท้จริงที่จะเข้าไปส่งเสริม และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยไม่มีผลประโยชน์อื่นแอบแฝง และคำนึงถึงความสามารถดำรงอยู่ได้ของชุมชนนั้น ๆ เพราะจะทำให้ชุมชน สามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองต่อไป อย่างมั่นคง ยั่งยืน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprises) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการ ไม่ว่าจะเป็นนิตินบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิตินบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยการประกอบการเพื่อการจัดการ ทุนของชุมชน อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

วิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ ฯพณฯ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีโดยมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 เห็นชอบให้จัดโครงสร้างส่วนราชการตามที่ตั้งสำนักงาน ก.พ. เสนอให้กลุ่มงานพัฒนาชุมชนอยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจสำคัญคือ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

แนวคิดวิสาหกิจชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาชุมชน เพื่อความยั่งยืน โดยหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ (ศรีปริญญา ฐปกระจำง, 2546)

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของความประหยัด และบริหารจัดการใช้จ่าย

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันในกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการการศึกษาและการพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินลงทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน กิจกรรมของชุมชนที่นับได้ว่าเป็นวิสาหกิจชุมชน ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้ (ศรีปริญญา ฐประจ่าง, 2546)

- 1) เป็นกิจการของชุมชนที่ประกอบกิจการด้านการผลิต บริการ และอื่น ๆ
- 2) ทุนในการดำเนินงาน จะใช้ทั้งทุนภายนอกและทุนของชุมชน
- 3) เป็นกิจการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4) เป็นกิจการที่เน้นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้
- 5) เป็นกิจการที่เน้นการบริหารจัดการโดยคณะบุคคลในชุมชน
- 6) เป้าหมายของกิจการเพื่อการพึ่งตนเองและเป็นการสร้างรายได้
- 7) ผลการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนส่งผลประโยชน์แก่ชุมชน

รูปแบบดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มี 2 รูปแบบ คือ

- 1) วิสาหกิจที่ประกอบกิจการเดี่ยว ได้แก่ วิสาหกิจที่ประกอบกิจการเพียงหนึ่งเดียว โดยคณะ ผู้บริหารในชุมชนชุดเดียว และไม่สร้างเครือข่ายกับวิสาหกิจอื่น ๆ โดยมีผลผลิตมากกว่าหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือบริการได้
- 2) วิสาหกิจที่ประกอบกิจการในรูปเครือข่าย ได้แก่ วิสาหกิจที่มีปฏิสัมพันธ์กับกิจการอื่น ๆ โดยแต่ละวิสาหกิจต่างมีการประกอบการตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกิจการ หากแต่มีปฏิสัมพันธ์กันแบบพึ่งพาเกื้อกูล เชื่อมโยงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น (1) เครือข่ายกิจกรรม เกื้อกูลกันมา เป็นเครือข่ายกัน ทั้งที่เป็นกิจกรรม ประเภทเดียวกัน และ/หรือหลายประเภท (2) เครือข่ายพื้นที่ ได้แก่ วิสาหกิจที่ดำเนินการอยู่ในระดับพื้นที่ เดียวกัน เช่น ระดับหมู่บ้านหรือตำบลด้วยกันหรือต่างระดับพื้นที่กัน เช่น วิสาหกิจระดับหมู่บ้านกับตำบลมา เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกัน

ระดับวิสาหกิจชุมชนมี 3 ระดับ คือ

- 1) วิสาหกิจชุมชนระดับพื้นฐาน ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการเพื่อให้เกิดผลผลิต มีพอที่จะนำไปกินไปใช้อย่างพออยู่พอกิน

2) วิสาหกิจชุมชนระดับพัฒนา ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบเพื่อให้ผลผลิตมีพอกินพอใช้ เพื่อลด รายจ่ายและมีส่วนเหลือสามารถนำไปแบ่งปัน แลกเปลี่ยนหรือจำหน่ายให้เกิดรายได้เพิ่มนำไปสู่การอยู่ดีกิน เรียน ชนและระหว่างชุมชน

3) วิสาหกิจชุมชนระดับก้าวหน้า ได้แก่ วิสาหกิจมีการประกอบ มุ่งสู่เพิ่มรายได้ ไปสู่ การ ขยายการลงทุน งดการนำเข้าเพื่อการส่งออกของผลิตภัณฑ์ ขยายกิจการ ขณะเดียวกันก็สามารถจัดสรรผลกำไร เพื่อสวัสดิการของชุมชนหรือเพื่อกิจการสาธารณะประโยชน์ สร้างความมั่งมีศรีสุข ของครัวเรือน ชุมชน ขยาย ไปถึงระหว่างชุมชนและนำไปสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป

การบริหารงานแบบบูรณาการของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในปี พ.ศ.2546 (ศรีปริญา ฐปกระจ่าง, 2546) ดังนี้

1) การดำเนินโครงการคลินิกสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้คำแนะนำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะให้บริการทางวิชาการและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานและแสวงหาทรัพยากรโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านข้อมูล ทุน การผลิต การตลาด และการประชาสัมพันธ์ ในลักษณะของการบูรณาการและสร้างเครือข่ายแก่ประชาชน

2) โครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนระดับ จังหวัด ใช้กลยุทธ์ในกระบวนการพัฒนาหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยจังหวัดพิจารณา ผลิตภัณฑ์ที่มี คุณสมบัติครบองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ในการบริหารงานแบบบูรณาการของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ กิจการของชุมชนดำเนินการโดยทุนของชุมชน และมี การบริหารจัดการที่เหมาะสม ดำเนินการด้วยหลักสามัคคีธรรมเน้นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาคม ตำบล และมีเป้าหมายการพึ่งพาตนเองของชุมชนจังหวัดละ 1 แห่ง เพื่อการประชาสัมพันธ์งานวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน และติดตามประเมินผลศึกษากระบวนการก่อเกิดและพัฒนา เพื่อผลการศึกษาจะเป็น ผลประกอบการพัฒนาสายใจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพนำไปสู่การขยายผลต่อไป

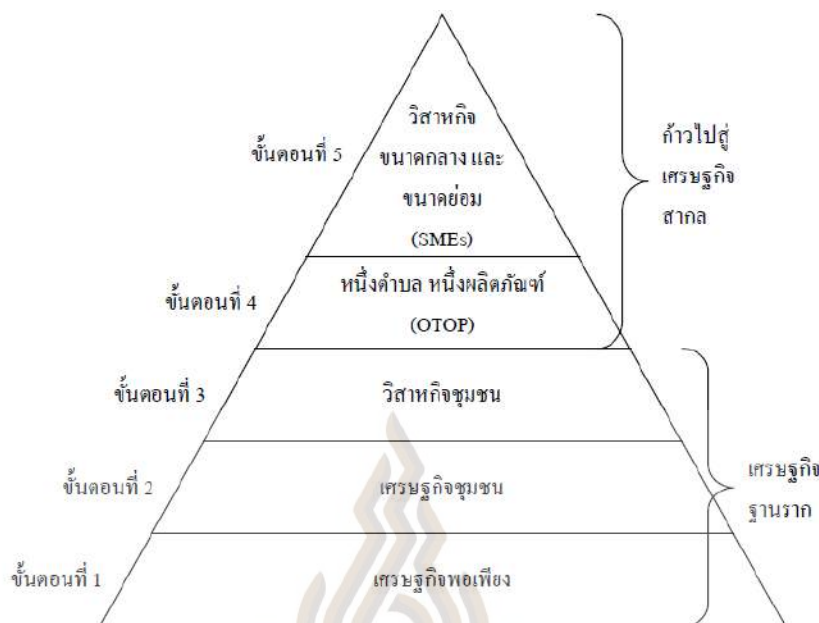
3) การจัดตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (Outlet) เพื่อเพิ่มแหล่งจำหน่ายและกระจายสินค้าให้กับสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

4) ดำเนินการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านกฎหมายธุรกิจชุมชน เพื่อให้ผู้นำเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ด้านกฎหมายธุรกิจชุมชนและสามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการด้าน วิสาหกิจชุมชนต่อไป

- 5) จัดสัมมนาการจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- 6) ฝึกอบรมพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตพัฒนาคุณภาพบรรจุภัณฑ์
- 7) การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น บริหารจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน
- 8) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพิ่มพูนทักษะด้านการบริหารจัดการ
- 9) ฝึกอบรมสร้างวิทยากรท้องถิ่นวิสาหกิจชุมชน
- 10) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิสาหกิจ
- 11) สนับสนุนการบันทึกและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 12) การวิจัยประเมินผลความร่วมมือด้านวิสาหกิจชุมชน

จะเห็นได้ว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นงาน พัฒนาชุมชน ด้วยวิสาหกิจชุมชน คือ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน

สรุป แนวคิดวิสาหกิจชุมชนสู่เศรษฐกิจสากล เป็นการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การเป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และในที่สุดจะก้าวไปถึงการเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนำไปสู่เศรษฐกิจสากล (Local Link - Global Reaches) ได้ดังนี้ (ศรีปริญญา ฐประจ่าง, 2546)

รูปที่ 2.1 ความเชื่อมโยงของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไปสู่เศรษฐกิจสากล

ที่มา: ศรีปริญญา ฐปกระจ่าง, 2546

ยุทธศาสตร์มหาดไทยปี พ.ศ.2541-2551 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยนำผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นทะเบียนไว้แล้วในระดับตำบลมาทำการพัฒนาให้ได้มาตรฐานและจัดหาหนทางจำหน่ายเพิ่มขึ้น ได้กำหนดภารกิจและกลยุทธ์ ดังนี้

1) ภารกิจส่งเสริมการและพัฒนาภูมิปัญญา 3 กลยุทธ์ คือ (1) ใช้ภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (2) พัฒนาภูมิปัญญาโดยฝึกอบรมวิทยากรท้องถิ่น ผู้นำการผลิตและ (3) วิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาและรูปแบบผลิตภัณฑ์

2) ภารกิจส่งเสริมการจัดการและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 6 กลยุทธ์ ได้แก่ (1) พัฒนามาตรฐานการผลิต (2) จัดประกวดและคัดเลือกผลิตภัณฑ์ (3) สร้างช่องทางการจำหน่าย (Outlet) ระดับภาคและสถานที่ทั่วไป (4) สร้าง E-Commerce ทุกจังหวัด (5) พัฒนาระบบสารสนเทศประชาสัมพันธ์ข้อมูลสินค้าทุกจังหวัดและ (6) ใช้เครือข่ายในพัฒนาชุมชนในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambola One Product: OTOP) เป็นนโยบายเร่งด่วนด้านหนึ่งเกิดขึ้นอย่างจริงจัง ในรัฐบาล ฯพณฯ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อแก้ปัญหาประชาชน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาสินค้า หรือบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสามารถกับสินค้าตลาดใหญ่ได้มากขึ้น หมู่บ้านแต่ละแห่งผลิตผลิตภัณฑ์ที่คุณภาพเป็นภาคภูมิใจ และเหมาะสมกับสภาวะภูมิอากาศของท้องถิ่นอย่างน้อย 1 ผลิตภัณฑ์ ไม่จำเป็นต้องเป็นสินค้า อาจวัฒนธรรม ท้องถิ่น ละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีวันสำคัญ มาประยุกต์เพื่อพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีอยู่ มีการตั้งเป้าหมายให้กิจกรรมต้องพัฒนา จนเป็นที่ยอมรับในระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยข้าราชการท้องถิ่นต้องร่วมมืออำนวยความสะดวก ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ ช่วยเหลือข้อมูลให้ความรู้ และทำการศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนการประกอบการของประชาชนในท้องถิ่น ใช้งบประมาณภาษีที่ส่วนกลางแบ่งกลับคืนมา หมู่บ้านได้มีศักยภาพในการผลิต ผลิตภัณฑ์มากกว่า 1 ผลิตภัณฑ์ก็สามารถทำได้ นโยบายนี้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคน เพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อผลสำเร็จของโครงการ มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอบรมให้คนสามารถพัฒนาตนเอง นำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นและใช้ชีวิตผูกพันกับท้องถิ่น เน้นภาคปฏิบัติ นักศึกษามีโอกาสร่วมจัดการชุมชนเพื่อแก้ปัญหาท้องถิ่นมากขึ้น

นวัตกรรมเพื่อสังคมกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ในการพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืน โดยแนวทาง “นวัตกรรม” การใช้องค์ความรู้หรือความคิด สร้างสรรค์ในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ที่ส่งผลประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม โดย นวัตกรรมเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมอย่างก้าวกระโดด ทั้งในภาคธุรกิจ และภาคอุตสาหกรรมของประเทศ และนวัตกรรมเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในภาครัฐ เนื่องจากได้รับการบรรจุอยู่ในยุทธศาสตร์หลักและนโยบายของรัฐบาล จึงเห็นถึงการกระตุ้นให้ภาคการผลิต ต่าง ๆ นำนวัตกรรมเข้ามาปรับใช้เพื่อผลักดันความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นความหวังที่จะทำให้ ประเทศไทยสามารถก้าวผ่านกับดักรายได้ปานกลาง (กฤตยา สังข์เกษม, ชนิษฐา วนะสุข และวชรวีร รามอินทรา, 2560) นอกจากมุมมองของนวัตกรรมในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องพัฒนารากฐานทางสังคมให้แข็งแรงด้วย เพราะทั้งสองปัจจัยนั้นต้องถูกพัฒนาควบคู่กันให้เกิดความสมดุล เพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและนวัตกรรมอย่างสมดุล จำเป็นต้องใช้กระบวนการและวิธีการใหม่ เพื่อให้ตอบโจทย์ปัญหาทางสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยนำคำว่า “นวัตกรรม” มาผนวกรวมกับคำว่า “สังคม” ก็จะเกิดเป็น “นวัตกรรมเพื่อสังคม” ซึ่งจะมีความหมายและบริบทแตกต่างไปจากนวัตกรรมปกติ กล่าวคือ คำว่า “นวัตกรรมเพื่อสังคม” หมายถึง สิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการ ผลิตภัณฑ์

หรือรูปแบบการพัฒนาที่เป็นที่ยอมรับ เพื่อแก้ไขและตอบสนองต่อปัญหาทางสังคม (ธีรวัฒน์ เหล่าสมบัติ, 2562) นวัตกรรมทางสังคม ตอบสนองต่อความต้องการของคนในสังคม เกิดขึ้นและปฏิบัติได้จริงและสามารถกระจายไปสู่สังคม และเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคม ในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมทางสังคม เกิดขึ้นได้ ทั้งจากองค์การและวิสาหกิจชุมชน รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการนวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ภายใต้ แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ด้วยการนำความรู้ใหม่มาประยุกต์ใช้ โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ผู้มีบทบาทในการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเป็นรัฐบาล องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร มูลนิธิต่าง ๆ ประชาชน รวมถึงภาคธุรกิจความสำเร็จของนวัตกรรมทางสังคมเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม โดยอาศัยทรัพยากรที่มีความหลากหลาย (ซานนท์ โกมลมาลย์, 2561) ซึ่งในแผนและนโยบายการพัฒนาสำคัญของประเทศ กล่าวถึง “นวัตกรรมทางสังคม” อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) นโยบายประเทศไทย 4.0 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (ประเด็นที่ 23) การวิจัยและพัฒนา นวัตกรรม (พ.ศ. 2561-2580) รวมทั้งแผนพัฒนานโยบายและแผน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2564) ซึ่งรัฐบาลพยายามผลักดันให้ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) หรือ สนช. กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานในช่วงปี พ.ศ. 2562-2565 โดยมุ่งผลักดันประเทศไทยให้ไปสู่ “ประเทศแห่งนวัตกรรม (Innovation Nation)” กล่าวคือ เป็นประเทศที่พร้อมเติบโตและสามารถสร้างนวัตกรรมอันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสังคม โดยมุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งระบบนวัตกรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรม สร้างคุณค่าใหม่ทางนวัตกรรม ตลอดจนพัฒนาสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ [องค์การมหาชน], 2562) โดยเน้นให้ผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพ และมีการจัดการในเชิงสร้างสรรค์ และสามารถต่อยอดทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดคุณค่ามากขึ้น โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นทรัพยากรทางปัญญาของท้องถิ่นไทยที่เป็นความภาคภูมิใจในรากเหง้า ของชุมชน พร้อมแปรสภาพจากทุนเดิมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มหรือคุณค่าหมาย รวมถึงทรัพยากรในรูปแบบของ สินทรัพย์หรือองค์ความรู้ที่ไม่มีตัวตน อาทิ อัตลักษณ์ตำนานและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของแต่ละอำเภอ หรือจังหวัด วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียม ประเพณีการทำมาหากินของชาวบ้านและพิธีกรรม สามารถสร้างมูลค่าในเชิงรูปธรรมสร้างรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อมผ่านตัวผลิตภัณฑ์ หรือบริการนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์

สรุปความสำเร็จของนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มาจากระบบการจัดการที่ดี ความสามารถของรัฐในการระดมพลังทุกคน ในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการผลิตผลิตภัณฑ์ หรือ

พัฒนาท้องถิ่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวผนวกกับการทำงานอย่างจริงจัง ต่อเนื่องของผู้คนในท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ชุมชน นำต้นทุนในชุมชน เช่น สันททรัพย์ เงินแรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญา ฯลฯ มาบริหารจัดการประกอบการผลิต การบริการและอื่น ๆ ด้วยองค์ความรู้ใหม่ ฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีที่เหมาะสม พัฒนาผลผลิตให้มีมาตรฐาน สร้างช่องทางการตลาด เชื่อมโยงเครือข่าย นำมาซึ่งรายได้และความภาคภูมิใจในผลงานและแผ่นดิน เกิดมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การมีชุมชนที่เข้มแข็งอันเป็นแรงจูงใจให้มุ่งมั่นทำงานต่อไปอย่างต่อเนื่อง

2.4 แนวคิดทฤษฎีการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Governance หมายถึง การบริหารภาครัฐในรูปแบบใหม่ ที่มีการนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมในขบวนการตั้งแต่เริ่มต้นในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล โดยจัดระบบบริหารในรูปแบบนวัตกรรม ได้แก่ การปรับวิธีการทำงาน สร้างวัฒนธรรมการทำงาน ปรับเปลี่ยนโครงสร้างโครงการ การออกกฎระเบียบและนโยบายของหน่วยงาน เพื่อเอื้อต่อการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม และแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของหน่วยงานภาครัฐที่จะบริหารราชการด้วยการทำงานร่วมกับภาครัฐ ประชาชน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมรับผิดชอบในการออกกฎระเบียบและบริการสาธารณะ

ลักษณะการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะดังนี้

- 1) เป็นการบริหาร ที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมหรือ Inclusion เช่น มีการรวมภาคเอกชน ภาคธุรกิจ NGOs ชุมชน สื่อ และทุกภาคส่วน เป็นต้น
- 2) เป็นการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมโดยรัฐสร้างขบวนการที่มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและไม่ถูกจำกัดด้วยสถานะจุดยืนหรือผลประโยชน์
- 3) การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดเวทีต่อรองกันระหว่างทุกภาคส่วนที่มีจุดยืนและผลประโยชน์ต่างกันโดยการ ส่งตัวแทนเข้ามาร่วมในนามของกลุ่ม
- 4) เป็นการสร้างกลไกและเครื่องมือเพื่อส่งเสริมให้ตัวแทนกลุ่ม เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรให้มีลักษณะเป็นแนวนอน เช่น ปรับกติกาและวิธีการ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงาน จัดทำคู่มือการทำงานกับภาคประชาชน ฝึกอบรมบุคลากร เน้น

ทักษะการทำงานแบบเครือข่าย รู้เทคนิคการเจรจาต่อรอง การแก้ไขความขัดแย้ง การเป็นวิทยากร กระบวนการ จัดทำแนวทางการประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกับภาคประชาชนในลักษณะเครือข่าย เป็นต้น

5) เน้นการปรับภายในหน่วยงานภาครัฐและปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ

สรุปได้ว่า การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารภาครัฐที่ให้ประชาชนเข้ามาช่วยเป็นหุ้นส่วน หลังจากที่ภาครัฐเตรียมความพร้อม ในหน่วยงานด้านกระบวนการทำงานกฎระเบียบ บุคลากร การทำงานแบบเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับสาธารณะของชุมชน เริ่มตั้งแต่ร่วมกันกำหนดทิศทาง กำหนดยุทธวิธีร่วมกับภาครัฐอย่างมีความหมาย มีประสิทธิภาพ โดยการสร้างศักยภาพแก่ภาคประชาชน เช่น พัฒนาภาวะผู้นำ สร้างทักษะการทำงานกับทุกภาคส่วน ให้ความรู้เทคนิคการบริหารจัดการ เข้ามาเป็นพันธมิตรร่วมกันทำงานกับภาครัฐ โดยยกระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันระหว่างการมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

ความแตกต่างด้านต่าง ๆ	การมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะ	การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม
ลักษณะการมีส่วนร่วม	เป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ (Project-Based Participation)	เป็นการมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐในลักษณะเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ที่ครบวงจร โดย ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (ต่อ)

ความแตกต่างด้านต่าง ๆ	การมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะ	การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม
ผลต่อกระบวนการทำงานของภาครัฐ	ไม่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานในหน่วยงานภาครัฐ	เกิดการปรับเปลี่ยนการบริหารภาครัฐอย่างดียิ่ง เพื่อรองรับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การ ปรับกระบวนการทำงาน ปรับเปลี่ยนกระบวนการตัดสินใจ บุคลากรในองค์การ ออกกฎระเบียบรองรับการบริหารงาน สร้างบุคลากรให้มีทักษะการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม
-บทบาทของภาคประชาชน	ประชาชนเป็นผู้ให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อเป็น Public Inputs ต่อโครงการที่รัฐจะจัดทำแต่ภาคประชาชนยังอยู่ภายนอกกระบวนการกล่าวคือ ไม่ได้มีบทบาทในการออกแบบ (Design) ตัดสินใจ (Decision-Making) ดำเนินการหรือประเมินผลการบริหารงาน	ภาครัฐทำงานกับภาคประชาชน ในลักษณะหุ้นส่วน เช่น ในกระบวนการงบประมาณ ที่ภาคประชาชนมีบทบาทร่วมในการจัดสรรงบประมาณ ในการวางแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานการประเมินโครงการ การประเมินผลโครงการเป็นต้น โดยใช้รูปแบบการจัดเวทีพุดคุย หรือตั้งคณะกรรมการ จากภาคประชาชนเข้ามาร่วมในกระบวนการทำงานที่มีที่ปรึกษาภาคประชาชน เป็นต้น
ความแตกต่างด้านต่าง ๆ อิทธิพลที่ประชาชนมีต่อภาครัฐ	การมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเป็นผู้ให้ Public Inputs อยู่ภายนอก โดยภาครัฐใช้วิจรรย์านในการนำ Inputs มาประกอบการตัดสินใจ	การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมสูง เนื่องจากภาคประชาชนเข้ามาร่วมในการบริหารทุกชั้นตอน

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (ต่อ)

ความแตกต่างด้านต่าง ๆ	การมีส่วนร่วมในโครงการสาธารณะ	การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม
ความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ	ยุติ เมื่อสิ้นสุดโครงการ มีความรู้สึกเป็นส่วนของภาครัฐ อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ถ้าโครงการมีความเป็นการเมืองสูง มีผลประโยชน์เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น	ใกล้ชิดกันโดยการแลกเปลี่ยนสื่อสาร โดยภาครัฐเสริมอำนาจ ศักยภาพให้ประชาชนเพื่อให้ร่วมงานกับภาครัฐอย่างเสมอภาค

ที่มา: พัชรี สิโรต, 2556

ประโยชน์การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

ภาครัฐมีการยกระดับแต่ละโครงการให้ประชาชนมีส่วนร่วมที่มีความหมาย ในการร่วมบริหารจัดการที่ส่งผลดีในการบริหารงานสาธารณะ ดังนี้

ประการที่ 1 ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการแผนงาน การใช้งบประมาณทำให้มีการตัดสินใจที่มีคุณค่าและมีความหมาย

ประการที่ 2 ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมอย่างรอบคอบเพราะประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ

ประการที่ 3 ทำให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาสาธารณะสามารถนำแนวทางไปปฏิบัติร่วมกับภาครัฐ

ประการที่ 4 ลักษณะการทำงานเป็นหุ้นส่วน โดยบทบาทของภาครัฐเป็นผู้ประสานงาน อำนวยความสะดวก การทำงาน มีประสิทธิภาพเพราะมีหุ้นส่วนช่วยในด้านค่าใช้จ่ายงบประมาณ และบุคลากร

ประการที่ 5 การให้บริการดีขึ้นเพราะตามความต้องการทั่วถึง มีประสิทธิภาพ เช่น การศึกษา สาธารณะสุข การคมนาคม เป็นต้น

ประการที่ 6 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนดีขึ้นเพราะให้ความไว้วางใจ (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2560)

แนวคิดในการปรับเปลี่ยนระบบราชการ เพื่อพัฒนาไปสู่การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม มี 3 ระดับ

1) ระดับองค์การ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนโครงการองค์การในการรองรับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมด้านการตั้งหน่วยงาน บุคลากร นโยบาย และงบประมาณ

2) ระดับสถาบันในการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม โดยการสร้างวัฒนธรรมใหม่ การปรับวิธีการทำงาน บุคลากรปรับกระบวนการทัศนคติในองค์การเพื่อทำงานกับประชาชนในลักษณะหุ้นส่วน และลักษณะเครือข่าย โดยคนในองค์การกำหนดกฎเกณฑ์การทำงานที่รับรู้ และเข้าใจ ธรรมเนียมปฏิบัติ

3) ระดับบุคลากร โดยการสร้างหรือมีหลักสูตรอบรมบุคลากรให้เชี่ยวชาญในการทำงานร่วมกับประชาชนในด้านทักษะการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม อาทิ การสื่อสาร การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การบริหารความขัดแย้ง เป็นต้น

Arnstein (1969) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอำนาจประเภทหนึ่งของประชาชน และเป็นกระบวนการการกระจายอำนาจ (Redistribution of Power) โดยส่งเสริมให้ประชาชนผู้ไร้ซึ่งอำนาจ (The Have-Nots) ที่มีโอกาส เพราะถูกกีดกัน หรือ ถูกแยกออกจากกระบวนการทางการเมืองและเศรษฐกิจ ให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังใน กระบวนการดังกล่าว กล่าวคือ การมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธิ์ให้ประชาชนซึ่งไร้ซึ่งอำนาจสามารถกำหนดแนวทางในการรับรู้และแบ่งปันข้อมูล ข่าวสาร การกำหนดเป้าหมายและนโยบายสาธารณะ การจัดสรรค่าใช้จ่ายรายได้ภาษีอากร การดำเนินงานกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ การเปิดเผยและการกระจายผลประโยชน์ ทั้งนี้ ตามแนวคิดดังกล่าว ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถแบ่งออกได้ 8 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) ระดับความถูกจัดการได้ (Manipulation) : กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการตรวจสอบ ฯลฯ เปรียบเสมือน “ตรายาง” ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างหรือแสวงหาการสนับสนุน แทนที่จะเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ลำดับขั้นต่ำสุดของขั้นบันไดแห่งการมีส่วนร่วมนี้แสดงถึงการบิดเบือนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนให้กลายเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์กิจกรรมหรือนโยบายของผู้มีอำนาจ

2) ระดับการบำบัดรักษา (Therapy): จากการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ความไร้ซึ่งอำนาจ (The Powerless) เปรียบเสมือนความเจ็บป่วยทางจิตใจ ภายใต้อิทธิพลของ

เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการกิจกรรมอย่างเข้มข้นจึงเป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยแต่อย่างใด

3) ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing): การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบและทางเลือกนโยบายต่าง ๆ แก่ประชาชนถือเป็นครั้งแรกของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การไหลข้อมูลทางเดียว (One Way Flow Information) และมีได้มีช่องทางสำหรับการตอบสนองความต้องการหรือการให้อำนาจแก่ประชาชนในการต่อรองแต่อย่างใดดังนั้น ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนได้รับมักอยู่ ณ ขั้นตอนท้ายสุดของการวางแผนแล้ว ประชาชนไม่มีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและโครงการที่ถูกออกแบบมา เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร ดังกล่าว ได้แก่ สื่อสารมวลชน เอกสารสรุปแผนงาน/โครงการ โปสเตอร์และการให้ข้อมูลตามการร้องขอต่าง ๆ

4) ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation): การชักชวนให้ประชาชนออกมาแสดงความคิดเห็นเช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมชุมชน การทำประชาพิจารณ์ ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวเป็นวิธีการพยายามดึงดูดประชาชนให้มาเข้าร่วมและปริมาณการมีส่วนร่วม ยังสามารถวัดผลออกเป็นเชิงปริมาณได้เช่น จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมการประชุม จำนวนเอกสารที่แจกออกไป จำนวนแบบสอบถามที่ประชาชนตอบ ฯลฯ

5) ระดับการปลอบใจ (Placation): ประชาชนเริ่มที่จะมีอิทธิพล แต่ยังคงอยู่ภายใต้สถานะของการทำให้ประชาชนตระหนักถึงความชอบธรรมของภาครัฐ (Tokenism) อยู่ กล่าวคือ ประชาชนสามารถให้คำปรึกษาหรือเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนได้โดยไม่มีของเขตแต่การตัดสินใจ ในขั้นสุดท้ายยังเป็นดุลยพินิจของผู้มีอำนาจที่สามารถนำเอาคำปรึกษาหรือคำแนะนำของประชาชนมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ ทั้งนี้โอกาสที่ประชาชนจะได้รับการปลอบใจขึ้นอยู่กับ

5.1) คุณภาพความช่วยเหลือทางเทคนิค ระหว่างที่ประชาชนจัดลำดับนโยบาย (Policy Prioritization)

5.2) ระดับการรวมตัวกันของกลุ่มประชาชนเพื่อกดดันให้ผู้มีอำนาจรับฟังและตัดสินใจตามการจัดลำดับความสำคัญของนโยบายที่พวกเขาได้เสนอให้ไป

6) ระดับความร่วมมือ (Partnership): อำนาจถูกจัดสรรผ่านการต่อรองระหว่างประชาชนกับผู้ที่มีอำนาจทั้งสองฝ่ายมีความรับผิดชอบในการวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน ภายใต้รูปแบบของคณะกรรมการนโยบายร่วม (Joint Policy Boards) คณะกรรมการวางแผน รวมทั้งคณะกรรมการแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ

7) ระดับอำนาจเป็นตัวแทน (Delegated Power) : ประชาชนสามารถมีบทบาทในการตัดสินใจวางแผนและดำเนินการตามแผนงาน ได้ประกันถึงการรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) โดยภาครัฐซึ่งจะป้องกันมิได้เกิดการตัดสินใจในนโยบายของรัฐแตกต่างไปจากความคิดเห็นร่วมกันของประชาชนและภาครัฐที่เกิดจากการต่อรองกับประชาชนระหว่างกัน การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่จะตอบสนองปัญหา หรือ ความต้องการของประชาชนโดยไม่รอให้ถึงกระบวนการตรวจสอบหรือติดตามผลนโยบายแต่อย่างใด

8) ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) : ประชาชนได้รับการประกันว่านโยบายและการบริหารแผนงานหรือโครงการใด ๆ ก็ตามที่ตนมีส่วนร่วมนั้นจะเป็นไปในทิศทางที่ประชาชนต้องการอย่างแท้จริง รวมทั้งยังสามารถต่อรองข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและไม่มีใครสามารถมาเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดเหล่านั้นได้ภายหลัง

กลไกและวิธีการในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม องค์การหรือเทศบาลตำบลมีกลไกและวิธีการในการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานดังนี้

1) การเข้ามามีส่วนร่วมในด้านนโยบาย คือ การเป็นตัวแทนภาคประชาชนในการเป็นกรรมการในชุดต่าง ๆ แนวคิดในการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับนโยบายผู้ที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายในเรื่องของการมีส่วนร่วมต้องสร้างช่องทางที่จะพัฒนาให้เกิดตัวแทนที่แท้จริงจากกลุ่มต่าง ๆ มีกลไกและกระบวนการที่สร้างตัวแทนภาคประชาชนที่เกิดจากคนในพื้นที่ให้ได้

2) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา คือ การแสดงบทบาทในฐานะประชาชนในการแสดงประชาพิจารณารับฟังความคิดเห็นเพิ่มศักยภาพให้ประชาชนเข้มแข็งและมีกลไกที่พร้อมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม

3) การมีส่วนร่วมในการจัดบริการ กฎหมายเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งปัจจุบันมีหลายชุมชนที่พร้อมจะเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาชุมชน

4) การมีส่วนร่วมในการบริหารหน่วยบริการหรือเครือข่ายหน่วยบริการในชุมชนของตนเองได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ การจัดใหม่ศูนย์รับเรื่องราວร้องทุกข์ สนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ตลอดจนช่วยกันพัฒนาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือภาคประชาชนที่มีประสิทธิภาพ วิธีการของเทศบาลตำบลที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การนำความคิดเห็นของประชาชนไปจัดทำแผน แต่งตั้งเป็นกรรมการหรือที่ปรึกษา ให้ร่วมเป็นกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง และร่วมเป็นกรรมการตรวจรับจ้างงาน

4.1) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโดยผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ได้แก่ เอกสาร สิ่งพิมพ์ แผ่นพับ รายงานประจำปี จดหมายข่าว หอกระจายข่าว การจัดประชุม เว็บไซต์ เป็นต้น

4.2) การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยผ่าน เวทประชาคม การจัดประชุม ผู้รับฟังความคิดเห็นการร้องเรียน การประชาพิจารณ์ฯ จัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรมเพื่อจัดลงในแผนชุมชน เป็นต้น

4.3) การดึงประชาชนเข้าร่วมโครงการ โดยอาจจัดตั้งเป็นชุดกรรมการต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาและร่วมเป็นสมาชิกในโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ

4.4) เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบ ซึ่งเมื่อมีการแต่งตั้งเป็นกรรมการแล้วก็ต้องตรวจติดตามการท างานของเทศบาล ร่วมตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง เป็นต้น

ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในทุกชั้นตอนจึงมีความสำคัญเป็นกลไกในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้สามารถสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง เช่น การเริ่มมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของชุมชนในด้านนโยบาย การร่วมตัดสินใจในเข้าเป็นกรรมการดำเนินงานโครงการ การร่วมเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการรับผลประโยชน์ของโครงการ การร่วมตรวจสอบผลการท างานเพื่อนำไปสู่การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมีความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน และสร้างความเข้มแข็งในชุมชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจทางการเมืองของท้องถิ่น และสิ่งสำคัญของการพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็คือ การกำกับ ตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการปกครองตนเองตามที่รัฐธรรมนูญได้วางหลักการไว้ให้รัฐบาลมอบความเป็นอิสระในการปกครองตนเองแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีการกำกับตรวจสอบเท่าที่จำเป็น แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ควรจะวางระบบการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะส่งเสริมให้การกำกับตรวจสอบจากรัฐบาลเป็นไปตามความราบรื่น โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอิสระในการบริหารจัดการตามภารกิจของตน อีกทั้งจะทำให้กระบวนการตรวจสอบของภาคประชาชนมีโอกาสที่จะเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองตนเองระดับท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ (ดำรงค์ วัฒนา, 2547, น. 12)

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980, pp. 219-222) นักวิชาการที่ศึกษาวิจัยและปฏิบัติงานโครงการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้จำแนกการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ระดับ โดยระดับขั้นของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff รายละเอียด ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation)
- 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits)
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 กลุ่ม

2.5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแบบบูรณาการ เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนผู้วิจัย พบว่า มีนักวิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแบบบูรณาการ ผู้วิจัยเลือกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

โชครวีร์ อ้นถาวร (2561) ศึกษาารูปแบบการพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อความเป็นเลิศของตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า 1) ในด้านสุขภาพ การณ์ ปัจจุบันของการพัฒนารูปแบบบูรณาการการพัฒนา เพื่อความเป็นเลิศของชุมชนตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัย พบว่า การพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อความเป็นเลิศ ประกอบด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การเมืองผู้นำชุมชนเน้นความสำคัญของการกระจายอำนาจและฉันทามติในขณะเดียวกันกับการทำงานตามนโยบายและกฎระเบียบต่าง ๆ ของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) สังคม ประชาชนในตำบลเขาหินโดยภาพรวมเป็นผู้รักสันติและมีความรักกันและกัน ผู้นำชุมชนและชาวบ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในชุมชน 3) เทคโนโลยี ผู้นำชุมชนและชาวบ้านโดยภาพรวมประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่อย่างเหมาะสมในขณะเดียวกันก็สงวนรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้อย่างมั่นคงและ 4) เศรษฐกิจ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านตื่นตัวและตระหนักรู้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจทั้งใน และต่างประเทศและมี

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการวางแผนและการบริการจัดการผลิตและการตลาดเพื่อรายได้ที่ดีของชาวบ้านและตำบล เขาดินโดยรวม

พรพจน์ ศรีรัตน์ (2564) ศึกษาการดำเนินโครงการนวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาตามโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ (KPI) หลายประการ ได้แก่ 1) พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ปลาบุดู กลุ่มวิสาหกิจชุมชนดารู้ลือบาดะห์ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ หมุนเวียน (Circular Economy) โดยการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า และยึดการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยเทคโนโลยีที่เป็นภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนการคิดต่อ ยอดผลิตภัณฑ์ให้เกิดการแปรรูปอย่างยั่งยืน 2) ส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดารู้ลือบาดะห์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดารู้ลือบาดะห์ มี การจัดทำแผนการดำเนินธุรกิจการผลิตปลาบุดู โดยการใช้กรอบแนวคิด กระบวนการ Design Thinking และ การวิเคราะห์รูปแบบของแผนธุรกิจและความยั่งยืนในเชิงธุรกิจ Business Model Canvas (BMC) และ 3) ยกกระดับเศรษฐกิจฐานราก และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ชุมชนริมคลองบางมด โดยการส่งเสริม การพัฒนากระบวนการผลิตให้ตรงตามมาตรฐาน ทั้งการสร้างโรงเรือนให้เป็นสถานที่ที่ได้มาตรฐานในการ ดำเนินการตามกระบวนการผลิตและการจัดเก็บผลิตภัณฑ์ การเพิ่มปริมาณการผลิตปลาบุดู ตลอดจนการ พัฒนาบรรจุภัณฑ์ และพัฒนารูปแบบการตลาด ผลิตภัณฑ์ปลาบุดูจึงเป็นนวัตกรรมเพื่อสังคมที่สามารถตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนริมคลองบางมด โดยมีผลการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ หมุนเวียนของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

พรชัย พันธุ์ธาดาพร (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่ามากไปค่าน้อยดังนี้ การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่ามากไปค่าน้อย ดังนี้ ปัญหาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ปัญหาการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผน ส่วนการทดสอบสมมติฐาน พบว่า สถานภาพ ของกลุ่มตัวอย่างต่างกันมีความคิดเห็น สภาพและปัญหา

การมีส่วนร่วมในการดำเนินของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พระมหาจุฑา กิตติปัญญา และจรัส ลีกา (2564) ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในยุคไทยแลนด์ 4.0 กรณีศึกษาชุมชนเข้มแข็งองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงธนาสาร อำเภอกูเวียงจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

1) ความเข้มแข็งของชุมชนหนองกงธนาสาร อำเภอกูเวียง จังหวัดขอนแก่น มี 6 ด้าน คือ (1.1) ด้านคุณภาพชีวิต ผ่านกิจกรรม โครงการ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรมตามเทศกาล (1.2) ด้านเศรษฐกิจชุมชน มีนวัตกรรมชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญา (1.3) ด้านการสร้างเครือข่าย มีการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น (1.4) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้มีอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (1.5) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการตั้งศูนย์เฝ้าระวังภัยเพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (1.6) ด้านวัฒนธรรมชุมชน มีการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นนำไปสู่ความสันติสุขของชุมชน

2) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงธนาสาร อำเภอกูเวียง จังหวัดขอนแก่น มี 5 กระบวนการ คือ (2.1) ด้านการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้ (2.2) ด้านการประชุม (2.3) ด้านการทำประชาคมชุมชน (2.4) ด้านการจัดทำแผน และ (2.5) ด้านการติดตาม และประเมินผล ซึ่งกระบวนการทั้ง 5 ด้านนี้ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนที่สร้างความมั่นคง มั่นคง และยั่งยืนให้แก่ชุมชน

3) แนวทางการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในยุคไทยแลนด์ 4.0 แก่ชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงธนาสาร อำเภอกูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบว่า มี 5 ด้าน คือ (3.1) ด้านเทคโนโลยีของชุมชน ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยเครื่องมือที่จำเป็นการผลิตเพื่อใช้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน (3.2) ด้านเศรษฐกิจของชุมชน มีรากฐานมาจากศักยภาพ ภูมิปัญญา และต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่สร้างรายได้พออยู่พอกินจนกลายเป็นชุมชนนวัตกรรม (3.3) ด้านทรัพยากรของชุมชน เป็นต้นทุนของชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น (3.4) ด้านการจัดการของชุมชน มีการจัดการด้านภูมิปัญญา องค์การชุมชน และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่คนในชุมชน (3.5) ด้านการสร้างเครือข่ายของชุมชน มีการแบ่งกลุ่มเครือข่ายออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) เครือข่ายด้านกลุ่มอาชีพ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ (1.1) กลุ่มหัตถกรรม (1.2) กลุ่มเกษตรกรรม (1.3) กลุ่มหัตถเวชกรรม (1.4) กลุ่มแปรรูปอาหาร (2) เครือข่ายด้านภูมิปัญญา และ (3) เครือข่ายด้านสารสนเทศ ทั้งนี้ความเข้ม

แข็งของชุมชน ที่เกิดจากการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้าน (1) ด้านคุณภาพชีวิต ชุมชนมีกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์ทั้งกายและใจผ่านกิจกรรม โครงการ ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุงชนสาร เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรมตามเทศกาล เป็นต้น (2) ด้านเศรษฐกิจชุมชน มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมเพื่อการจำหน่ายที่ก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน (3) ด้านการสร้างเครือข่าย ชุมชนมีการประสานงานกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (4) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชุมชนมีการสอดส่องดูแลในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนโดยอาสาสมัครประจำหมู่บ้านและการตั้งศูนย์เฝ้าระวังภัยเพื่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน (5) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้างานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ นำเสนอดังต่อไปนี้

อัมพิกา อ่ำลอย (2558) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชน ชาวบ้านที่ชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำกระเปาะปี ซึ่งมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า นอกจากความยั่งยืนของภูมิทัศน์โดยการจัดการลักษณะทางกายภาพชุมชนแล้ว ยังมีลักษณะสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยผ่านความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา อิสลามละความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมของชาวบ้าน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างคุ้มค่า โดยคำนึงถึงการรักษาสสมดุลของระบบนิเวศเป็นสำคัญ และมีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการปรับใช้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ธนิยา กิตติสิทโท (2556) ศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อส่งเสริมความสามารถทางศิลปหัตถกรรมบนพื้นฐานแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ชุมชนบ้านทอนมีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพเน้นรูปแบบดั้งเดิมแต่มีความประณีต 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านร่าหมาด ชุมชนทะเลน้อย และชุมชนบ้านทอน ชุมชนพึ่งตนเองได้ในการผลิตโดยใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ใช้วัตถุดิบการ

ผลิตในพื้นที่ มีการหาความรู้ในการสร้างและพัฒนางานจากภูมิปัญญา ปรากฏหรือผู้รู้ในท้องถิ่น การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า

1) รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ในอดีตมีลักษณะการเรียนรู้ตามธรรมชาติ โดยอาศัยครูพักลักจำ ลอกเลียนวิธีการจักสานลวดลายและรูปแบบ ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ เป็นแบบมุขปาฐะและการลงมือปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง เนื่องจากศิลปหัตถกรรมจักสานเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในการส่งเสริมความสามารถทางศิลปหัตถกรรม เริ่มเมื่อชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก การผลิตเพื่อใช้ในชุมชนจึงเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ ชุมชนจึงต้องมีการพัฒนาความสามารถให้ตรงตามเป้าหมายการผลิต ชุมชนบ้านรำหมาดมีเป้าหมาย เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนทะเลน้อยผลิตศิลปหัตถกรรมเป็นอาชีพหลักจึงต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ชุมชนบ้านทอนมีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพในรูปแบบดั้งเดิมแต่มีความประณีต ทั้ง 3 ชุมชน พึ่งตนเองได้ในการผลิตโดยใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ใช้วัตถุดิบการผลิตในพื้นที่ มีการหาความรู้ในการสร้างและพัฒนางานจากภูมิปัญญา ปรากฏหรือผู้รู้ในท้องถิ่น

2) รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อการเปลี่ยนแปลง ในการส่งเสริมความสามารถทางศิลปหัตถกรรมบนฐานแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และทรัพยากร ซึ่งส่งผลต่อการกระทำที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมความสามารถทางศิลปหัตถกรรม กระบวนการเรียนรู้มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ความตระหนักรู้ และเข้าใจสภาพจริง (2) มีเป้าหมายและการกำหนดแนวทาง (3) ปฏิบัติตามเป้าหมาย (4) ทบทวน การปฏิบัติและตรวจสอบผล โดยมีทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ ประกอบด้วย (1) วัตถุดิบหลักหรือเทคโนโลยีพื้นบ้าน (2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน (3) ผู้นำในท้องถิ่น (4) สภาพแวดล้อมชุมชน

3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมความสามารถทางศิลปหัตถกรรม บนฐานแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน ได้แก่ (1) ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถในการผลิตศิลปหัตถกรรมได้ตรงตามความต้องการของตลาดในระดับสากล (2) ส่งเสริมให้มีการตรวจสอบและพัฒนามาตรฐานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน (3) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถทางด้านการผลิตศิลปหัตถกรรมของชุมชน (4) กำกับติดตามกระบวนการพัฒนาความรู้ความสามารถชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนามาตรฐานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น

ปริญญา ทองสมจิตร (2556) ศึกษาเรื่องระบบเทคโนโลยีขับเคลื่อนชุมชนสร้างสรรค์นวัตกรรมตามแนวทาง การคิดเชิงออกแบบและการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยนักพัฒนาชุมชนและนิสิตอาสา โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า 1) โครงสร้างของระบบเทคโนโลยีขับเคลื่อนชุมชนสร้างสรรค์นวัตกรรมตามแนวทาง การคิดเชิงออกแบบและการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยนักพัฒนาชุมชนและนิสิตอาสา แบ่งเป็น 3 ระบบย่อย คือ 1.1) ระบบค้นหาชุมชนและสร้างทีม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ เตรียมความพร้อมนักพัฒนาชุมชน เตรียมความพร้อมนิสิตอาสา คัดเลือกชุมชนเป้าหมาย และคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมทีม 1.2) ระบบสร้างนวัตกรรม ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ เปิดใจกว้าง สร้างทีมมิตร ระบุทิศทางหลัก รู้จักรอบด้าน ผสานปัญญา พัฒนาแนวคิด ผลิตและประเมิน และทำแผนเดินทาง และ 1.3) ระบบประเมินผล ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ได้แก่ ประเมินนวัตกรรมท้องถิ่น และประเมินความเป็นชุมชนสร้างสรรค์นวัตกรรม 2) องค์ประกอบของระบบ ได้แก่ 2.1) กลุ่มผู้ใช้ระบบ ประกอบด้วย ประชาชนผู้มีปัญญาท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญนอกชุมชน ผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชน และนิสิตอาสา 2.2) เครื่องมือที่ใช้ในระบบ ประกอบด้วย คู่มือดำเนินการระบบ และเครื่องมือจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่ม จำนวน 8 หมวด ได้แก่ คู่มือพื้นฐานสำหรับนักพัฒนาชุมชนและนิสิตอาสา แผ่นพับ แผ่นป้าย กระดานร่วมคิด คำถามชวนคิด ไฟลีวิตทัศน์ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน 3) กระบวนการ ในระบบ และ 4) ผลลัพธ์ของระบบ

ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง (2555) การศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์ชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริม การศึกษาของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนส่งเสริมการศึกษาของชุมชนต่อไป ผลการศึกษาพบว่า 1) ความรู้ท้องถิ่นจากการสังเคราะห์งานวิจัยทั้ง 6 มิติ ได้เนื้อหาความรู้ท้องถิ่นดังนี้ 1.1) มิติ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้แก่ตำนานและประวัติชุมชน การเปลี่ยนแปลง พื้นที่ คน เวลา 1.2) มิติ วัฒนธรรม-วิถีชีวิต ภาษา ความเชื่อ ประเพณี การผสมผสานทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม 1.3) มิติเศรษฐกิจเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง การระดมทุน 1.4) มิติสังคม- ทุนทางสังคม ประชาสังคม ชุมชนเข้มแข็ง 1.5) มิติการจัดการทรัพยากร-การจัดการดินน้ำป่า พิธีกรรม เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร 1.6) มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น- ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกัน ความสัมพันธ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเหนือ ธรรมชาติ 2) ชุดความรู้ท้องถิ่นบ้านเอี่ยมจากสืบค้นความรู้ท้องถิ่นร่วมกันกับชุมชนโดยวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ ได้แก่ 2.1)ประวัติศาสตร์ ลำปาง และประวัติศาสตร์บ้านเอี่ยมได้แก่ประวัติศาสตร์

ลำปาง ประวัติศาสตร์บ้านเอื้อม ภูมินามและประวัติศาสตร์หมู่บ้าน 2.2) ประวัติศาสตร์บ้านเอื้อม ในยุคต่าง ๆ ยุคก่อนการพัฒนา (ยุคเกวียน) ยุครถไฟ ยุคไฟฟ้าและ ยุคปัจจุบัน ได้แก่ ภาษา ความ เป็นอยู่ อาหาร การดูแลสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงการจัดการป่าและ น้ำของชุมชน และการสร้างเสถียรภาพทางสังคม 2.3) ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ และตานก๋วยสลาก 2.4) คุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านเอื้อม ได้แก่ เพลงซอ ภาพพระบฏ และ ปี่สาดำราโบราณ 3) กระบวนนำชุดความรู้ท้องถิ่นไปจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 3.1) การเตรียมการ ประสานการมีส่วนร่วมของชุมชน 3.2) สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกัน 3.3) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่นบ้านเอื้อม 3.4) การร่วมกันสะท้อนความคิดเห็น กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4) ปัจจัยเงื่อนไข ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการเรียนรู้เนื้อหาท้องถิ่น 4.1) ชุมชนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้เนื้อหาท้องถิ่น 4.2) ผู้นำชุมชนและแกนนำมีความมุ่งมั่น ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนรวมทั้งส่งเสริมการศึกษาของชุมชน 4.3) ความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบเครือข่าย 4.4) แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีความหลากหลายและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องของชุมชนใน กระบวนการจัดการเรียนรู้เนื้อหาท้องถิ่น 4.4.1) หน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุนการพัฒนา ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 4.4.2) ความช่วยเหลือจากภาครัฐ และ 4.4.3) วัฒนธรรมจังหวัดที่จะมี ส่วนช่วยส่งเสริมการศึกษาของชุมชน 5) แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เนื้อหาท้องถิ่นเพื่อ ส่งเสริมการศึกษาของชุมชน ได้แก่ 5.1) กระบวนการสร้างพลังชุมชน 5.2) กระบวนการเรียนรู้แบบ มีส่วนร่วม บ้าน วัด โรงเรียน 5.3) การใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน 5.4) การสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

2.5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ผู้วิจัยพบว่า มีนักวิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับชุมชน ที่โดดเด่น ผู้วิจัยเลือกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

สมจินตนา จิรายุกุล (2556) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและปัจจัยเงื่อนไขของมหาวิทยาลัย ราชภัฏในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ความเข้มแข็งทาง เศรษฐกิจระดับชุมชน มีองค์ประกอบ ชุมชน กลุ่มผู้ผลิตชุมชนที่ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายการพัฒนาและการจัดทำแผนชุมชน ระดับดี ระดับควรเร่งรัด มีสัมมาชีพ การว่างงานต่ำ รายได้มากกว่ารายจ่าย มีความเหลื่อมล้ำของ

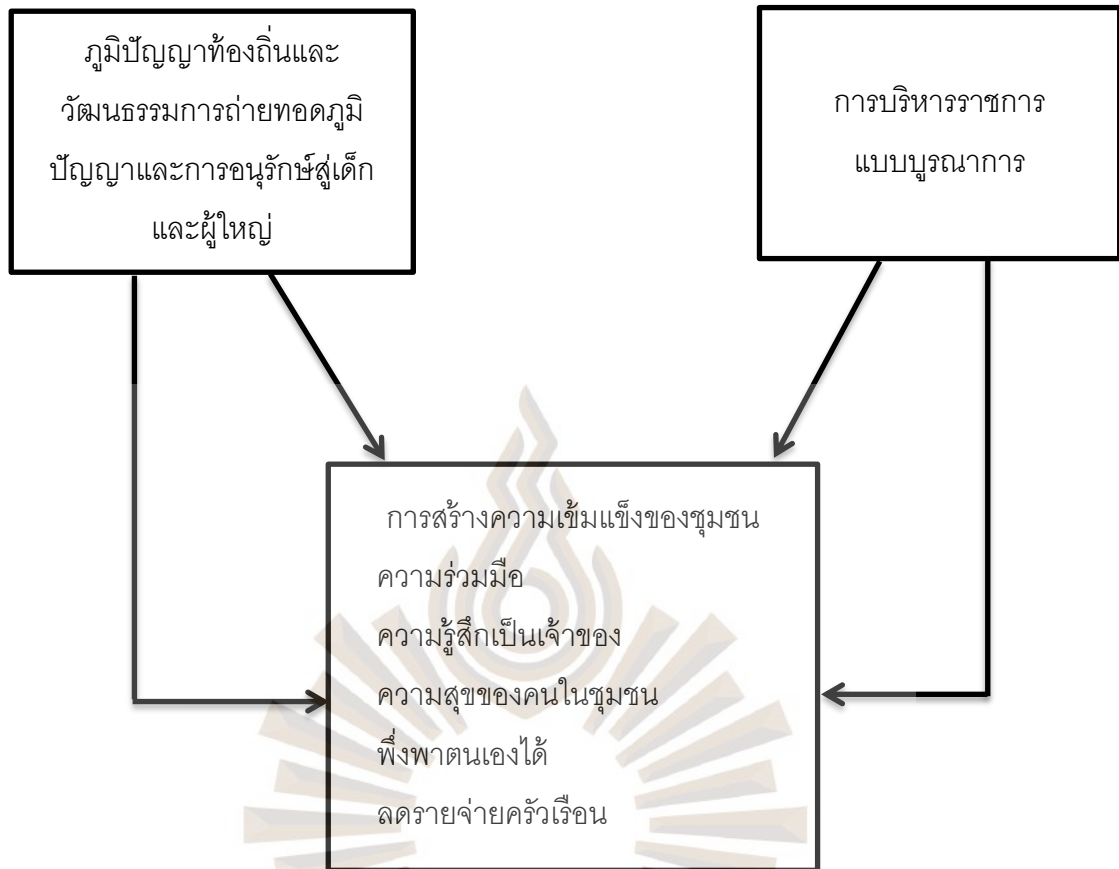
รายได้ในชุมชนเมืองและชุมชนกึ่งเมืองมากกว่าชุมชนชนบทที่ยึดแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนที่เป็นกลุ่มอนุรักษ์ กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน พบว่า ด้านการผลิต มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิต มีกิจกรรมการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีฐานการเรียนรู้ทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชน ด้านการบริโภคมีกระบวนการเรียนรู้การบริโภคตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการตลาดมีองค์ความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน ขาดองค์ความรู้ในการวางแผนการตลาดและช่องทางการตลาด ด้านการลงทุน ขาดองค์ความรู้ในการลงทุนสู่วิสาหกิจชุมชน และธุรกิจชุมชนก้าวหน้า การอบรมมีกระบวนการเรียนรู้การอบรมโดยกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน การศึกษาเรียนรู้และการดูงาน ด้านสวัสดิการมีกระบวนการเรียนรู้ต่อยอดจากกลุ่มออมทรัพย์และการจัดสวัสดิการของภาครัฐ การนำเสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน ประกอบด้วยยุทธศาสตร์หลัก 5 ยุทธศาสตร์คือ 1) ยกกระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือในท้องถิ่นเพื่อการผลิตบัณฑิตป้อนระบบเศรษฐกิจชุมชน 2) พลิกโฉมการวิจัยสู่การวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างชุมชนเศรษฐกิจเข้มแข็ง 3) การเชื่อมงานบริการวิชาการกับองค์ความรู้และนวัตกรรมจากการวิจัยสู่การริเริ่มทางเศรษฐกิจของชุมชน 4) การจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ 5) เปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการระดับท้องถิ่นมุ่งเสริมสร้างชุมชนเศรษฐกิจเข้มแข็ง

ทิวาวรรณ ศิริเจริญ และคณะ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทหล่มให้เป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแทนชุมชนมีความเห็นด้วย สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทหล่ม โดยคิดว่าจะสามารถช่วยให้ชุมชนเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวและมีส่วนช่วยให้ชุมชนเกิดความรักและความภาคภูมิใจร่วมกันดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ และนำข้อมูลที่ได้ มาออกแบบและทดลองเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทหล่ม และนำผลจากการทดลองเส้นทางท่องเที่ยวมาปรับ เพื่อสร้างเป็นเส้นทางท่องเที่ยวอีกครั้ง และนำเสนอคู่มือแนะนำเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทหล่ม โดยใช้ชื่อว่า “เที่ยวไทหล่ม เมืองสงบ เมืองเสน่ห์” ซึ่งการนำคู่มือแนะนำเที่ยวมาใช้นี้จะสามารถช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ภายใน 1 วันและสามารถรับทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมได้ตามความสนใจ

เสาวภา ไพทยวัฒน์, สิริพร ฤกษ์วีระวัฒนา, ภูสิทธิ์ ชันติกุล, เนตรนภา เหลืองสะอาด, วินัย หมั่นคติธรรม และสมศักดิ์ คล้ายสังข์ (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยมุ่งศึกษารูปแบบในการนำมิติทางวัฒนธรรมและแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน ในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเมือง พบว่า ชื่อของชุมชนกับความสัมพันธ์ด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน รูปแบบการบริหารราชการของกรุงเทพมหานคร มีความสำคัญในการรวมตัวของคนในชุมชน ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน มีศูนย์รวมจากกลุ่มคนที่ สืบทอดด้วยความผูกพันของกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่มานาน โดยมีกลุ่มผู้อาวุโสเป็นหลักและมีคณะกรรมการบริหารชุมชน จัดกิจกรรมทางสังคม คนในชุมชนให้ความร่วมมือด้านการประกอบอาชีพและหารายได้ร่วมกัน มีการสร้างเครือข่ายในชุมชนในลักษณะความเป็นเครือญาติแบบไทย ด้านความเชื่อเพื่อเชื่อแผ่ ครอบครัวยุคใหม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน กลุ่มคนในชุมชนที่รักและผูกพันกับชุมชนเป็นกลุ่มคนที่อยู่อาศัย ในท้องถิ่นและไม่ย้ายถิ่นฐาน ความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมของชุมชน คนในชุมชนมีความสุข มีการปฏิสัมพันธ์กัน มีความผูกพัน และมีการเข้าร่วมกิจกรรมบ้าน วัดและโรงเรียน ในชุมชนพึ่งตนเองได้ ในการผลิตโดยใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ใช้วัตถุดิบการผลิตในพื้นที่ มีการหาความรู้ในการสร้างและพัฒนางานจากภูมิปัญญา ปรากฏหรือผู้รู้ในท้องถิ่น

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยศึกษากลยุทธ์การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดำเนินการวิสาหกิจชุมชนผ่านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน วิธีการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ในพื้นที่ 3 ชุมชน ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้หลักการวิจัยคุณภาพ

รูปที่ 2.2 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาहतถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีพื้นที่การวิจัยคือ 1) ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาहतถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 45 คน ก่อนที่จะนำเสนอคณาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำในการพัฒนารูปแบบก่อนที่จะนำเสนอต่อเวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เพื่อหาข้อสรุปในรูปแบบที่เป็นมาตรฐานก่อนที่จะนำเสนองานวิจัยต่อสาธารณณะในลำดับต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary) โดยจะทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Research) และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ รายงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยวิจัยที่

เกี่ยวข้อง รวมทั้งดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แล้วนำเสนอเป็นแบบพรรณนา ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อประเด็นที่ทำการวิจัย ดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
- 2) ใช้แนวทางจากข้อ 1 เพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดให้เกิดความเข้าใจให้ชัดเจนมากที่สุด
- 3) นำข้อมูลที่ได้แล้ว มากำหนดเป็นกรอบคำถามการวิจัย เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure)
- 4) ติดต่อหลักสูตรที่ศึกษา เพื่อขออนุญาตออกหนังสือขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง
- 5) นำส่งหนังสือขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ
- 6) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนด
- 7) นำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมาสรุป เสนอแนะ และนำเสนอเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในการทำวิจัยครั้งนี้มี 3 ส่วนด้วยกัน คือ

3.2.1 ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าโดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

3.2.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง(In-depth Interview Semi-Structure) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants)ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่จะทำการวิจัย โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ผู้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมซึ่งจำแนกเป็น 5 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน คือ

- 1) กลุ่มนักปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 9 รูป หรือคน
- 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม จำนวน 9 คน
- 3) ผู้นำชุมชน 9 คน หรือคน
- 4) เจ้าหน้าที่ภาครัฐ 9 คน
- 5) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 9 คน

โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ(In-depth Interview) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกโดยใช้ดุลพินิจของผู้วิจัยเอง จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ จำนวน 45 รูปหรือคน

3.2.3 ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ตารางที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่างการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหลักสูตรดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

ลำดับ	บุคคล	ชุมชน ศรีสุพรรณ จ.เชียงใหม่	ชุมชน บ้านไผ่หนอง จ.พระนครศรีอยุธยา	ชุมชนเมือง จ.นครศรีธรรมราช	จำนวนผู้ให้ ข้อมูลหลัก
1	ปราชญ์ชาวบ้าน	3	3	3	9
2	ผู้นำชุมชน	3	3	3	9
3	ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง	3	3	3	9
4	เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	3	3	3	9
5	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	3	3	3	9
รวม					45

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างขึ้นจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลง และพัฒนาให้เหมาะสมกับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Structure In-depth Interview)

3.3.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ผู้นำเป็นทางการและผู้นำไม่เป็นทางการเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน 3 ชุมชน โดยมีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
- 2) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
- 3) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำมาวิเคราะห์จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้
- 4) เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยกับอาจารย์ที่ปรึกษาดุสิตวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- 5) ปรับปรุงแก้ไข
- 6) จัดพิมพ์เครื่องมือฉบับสมบูรณ์

3.3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของเนื้อหาการวิจัยและวิเคราะห์สาระสำคัญจากนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการแล้วได้ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบคุณภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาของข้อคำถาม
- 2) โครงสร้างของประเด็นเนื้อหาคำถามครอบคลุมสาระสำคัญ เกี่ยวกับเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนศึกษากรณี ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 3) กรอบประเด็นและข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหาสำคัญที่ต้องการตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ข้อมูลจากงานวิจัย ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย

2) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบาย จากเอกสาร หนังสือ และตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2

หลังจากข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิแล้วในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้เดินทางไปทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Semi-Structure) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) จำนวน 45 รูป หรือคน แบบตัวต่อตัว (Face to Face Interview) โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง กับบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และจะกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะอนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญ ในการตอบคำถามแต่ละประเด็น และบันทึกภาพนิ่ง

ก. ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ข้อมูลหลักเพื่อการวิจัย (Interview) ผู้ชำนาญสาขาที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 45 รูป หรือคน ประกอบด้วย 5 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3

การเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Focus Group Discussion) ได้แก่กลุ่มผู้นำ 9 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มแบบที่ไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยการรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ เพื่อขอเข้าร่วมการสนทนากลุ่มพร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการสนทนากลุ่มล่วงหน้า และจะกำหนดวัน เวลา และสถานที่ส่วนในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

3.5.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 45 รูป หรือคน เลือกแบบเจาะจงจากผู้นำชุมชน นักปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้ชำนาญการด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.5.2 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure)

3.5.3 วิธีการเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบตัวต่อตัว (Face to Face Interview)

3.5.4 วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการพรรณนาความ (Descriptive Interpretation)

3.5.5 นำสาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้วสรุปเป็นประเด็นปัจจัยสำคัญ ๆ

3.5.6 นำเสนอผลการวิจัยการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษากรณี ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.5.7 การสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion) เลือกผู้มีส่วนในการสนทนาแบบเจาะจงจำนวน 9 คน จากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยืนยันข้อมูล ผลการวิจัยการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษากรณี ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทที่ 4

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของ หัตถกรรมเครื่องเงิน ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มีคอรัญญิกชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเครื่องถมนคร ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ศึกษาการบริหารราชการแบบบูรณาการชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย และ สำหรับการนำเสนอในบพนี้ คือเพื่อตอวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยอธิบายร่วมกับบริบทของชุมชน พื้นที่ที่ศึกษา โดยมีลำดับในการนำเสนอ ดังนี้

- 4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่
 - 4.1.1 บริบทด้านพื้นที่และภูมิปัญญาเครื่องเงิน
 - 4.1.2 โครงสร้างของชุมชนและผู้นำชุมชน
 - 4.1.3 เศรษฐกิจชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่
- 4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคอรัญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 - 4.2.1 บริบทด้านพื้นที่และภูมิปัญญามีคอรัญญิก
 - 4.2.2 โครงสร้างของชุมชนและผู้นำชุมชน
 - 4.2.3 เศรษฐกิจชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 4.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องถมนครชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 4.3.1 บริบทด้านพื้นที่และภูมิปัญญาเครื่องถมนคร
 - 4.3.2 โครงสร้างของชุมชนและผู้นำชุมชน
 - 4.3.3 เศรษฐกิจชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 4.4 สรุปผลความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4.5 ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากผู้นำท้องถิ่น
- 4.6 ข้อค้นพบ

4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่

4.1.1 บริบทด้านพื้นที่และภูมิปัญญาเครื่องเงิน ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ตั้งอยู่ในตำบลหายยา เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ ติดกับประตูเชียงใหม่ในอดีตชุมชนวัดศรีสุพรรณอยู่ในชุมชนกลุ่มศิลปกรรมเครื่องเงิน เครื่องเงิน และการหล่อระฆัง หล่อพระพุทธรูป ถนนวัวลาย ถนนช่างหล่อ ใกล้กับวัดหมื่นสาร วัดนันทาราม วัดศรีสุพรรณเป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ซึ่งปัจจุบันยังคงเหลือร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในชุมชนนี้พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ ผู้ริเริ่มและสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการชักชวนช่างเครื่องเงินหรือสล่าในชุมชนเข้ามา รวมตัวกันใน “กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ” โดยให้สล่าเหล่านี้ เป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้เชิงศิลป์ให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียน วัดศรีสุพรรณ ในรูปแบบของการศึกษา ตามอัธยาศัยรวมถึงพระสงฆ์ สามเณร คนรุ่นใหม่ในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับการทำเครื่องเงิน เมื่อคนในชุมชนเริ่มมองเห็นถึงคุณค่า หลายครอบครัวที่หยุดการทำเครื่องเงิน จึงเริ่มกลับทำเครื่องเงินอีกครั้ง หลายครอบครัวทำเป็นอาชีพหลัก บางครอบครัว ก็ทำเป็นอาชีพเสริมนอกเวลางานประจำ สร้างรายได้เป็นอย่างดี

จากการเห็นคุณค่า และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องเงินวัวลาย ซึ่งเป็นมรดกที่ทรงคุณค่า โดยความร่วมมือระหว่างวัดศรีสุพรรณ ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางจัดการเรียนรู้ อนุรักษ์ สืบสานงาน ช่างสิบหมู่ภูมิปัญญาล้านนา สำหรับพระภิกษุ สามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม เด็ก เยาวชน ประชาชนทั่วไปสนองงานคณะสงฆ์มหาเถรสมาคม และสนองงานตามพระราชดำริด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อมาศูนย์ฯได้ทำบันทึกความเข้าใจ และความร่วมมือ (MOU) กับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) และได้รับอนุมัติให้ใช้ชื่อศูนย์ในวงเล็บว่า “วิทยาลัยในวัง สาขาจังหวัดเชียงใหม่” มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 ถึงปัจจุบัน ในปีงบประมาณ พ.ศ.2556 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้จัดทำโครงการฝึกวิชาชีพ ช่างฝีมือสิบหมู่ ช่างฝีมือสิบหมู่ สำหรับโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ ซึ่งเป็นโครงการ ในพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยพระประสงค์ให้

พระภิกษุสามเณร ช่วยอนุรักษ์วิชาช่างสิบหมู่สามารถเป็นครูสอน หรือไปประกอบ อาชีพเมื่อลาสิกขาแล้ว พร้อมได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานในโครงการนี้

ดังนั้น ศูนย์ศึกษาศิลปไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนา วัดศรีสุพรรณ (วิทยาลัยในวัง สาขา เชียงใหม่) ในกำกับ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ตระหนักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงมุ่งมั่นพัฒนากิจการของศูนย์ให้ เกิดประโยชน์คุ้มค่า มีผลสัมฤทธิ์บรรลุตามวัตถุประสงค์ ของศูนย์อย่างเป็นรูปธรรม ดินแดนล้านนามีแหล่งผลิตเครื่องเงินที่มีชื่อเสียงคือ “ชุมชนวัวลาย” ซึ่งจัดเป็น แหล่งผลิตเครื่องเงินที่เป็น ชุมชนวัฒนธรรม หรือย่านการค้าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของ เมืองเชียงใหม่ โดยเริ่มตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิ ละได้กวาดต้อนผู้คนจากชุมชนวัวลายบริเวณลุ่มแม่น้ำ คงชาวเขิน จากเมืองเชียงตุง และผู้คนจากเมืองยอง เมืองสาด เมืองมาง ฯลฯ ไปจนถึงแคว้นสิบสอง บ้านนาในจีน โดยอพยพผู้คนจากที่ต่าง ๆ มาตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในเมืองเชียงใหม่ และให้บรรดาช่างฝีมือ ต่าง ๆ อาศัยอยู่บริเวณในและนอก กำแพงเมือง กลุ่มช่างเงินให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กับกลุ่มไทเขิน โดยมี วัดนันทาราม วัดศรีสุพรรณ และวัดพอกเปี้ย เป็นศูนย์กลางชุมชน เรียกชื่อหมู่บ้านใหม่ตามชื่อของ หมู่บ้านเดิมว่า “วัวลาย หรือวัดวัวลาย”

ในยุคแรกการทำเครื่องเงิน ทำขึ้นเพื่อใช้เป็นส่วยถวายแต่เจ้าเมือง ต่อมาเศรษฐกิจ ขยายตัวเมืองเชียงใหม่ กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าขายของล้านนา มีการติดต่อซื้อขายกับ ดินแดนอื่น ๆ มากขึ้น เครื่องเงินจึงเริ่มเป็นสินค้าแลกเปลี่ยน ซื้อขายกับสินค้าอื่น สามัญชนทั่วไป สามารถสวมใส่เครื่องประดับเงินได้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งสินค้า และความรู้ทางปัญญา รูปแบบของเครื่องเงินวัวลายจึงมีความหลากหลายสวยงามมากขึ้น สามารถแบ่งออก เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

- 1) เครื่องใช้ ของตกแต่ง ของขวัญของชำร่วย และของสะสม เช่น ชั้นเงิน(สลุง) แจกันกรอรูป เครื่อง ใช้บนโต๊ะอาหาร พานรอง เชิงเทียน เป็นต้น
- 2) ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเงิน ประเภท แหวน กำไลข้อมือ ต่างหู จี้ห้อยคอ กระดุม สร้อยคอ สร้อยข้อมือ ตอบสนองความต้องการของกลุ่ม เป้าหมายที่มีความหลากหลายมากขึ้น

เครื่องเงินวัวลายเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าของจังหวัดเชียงใหม่ การทำ เครื่องเงินเป็นทั้งงาน ช่างและงานศิลป์ที่จะต้องอาศัยความประณีต ความละเอียดอ่อน เพื่อให้เป็น ผลงานที่สร้างความภาคภูมิใจ และเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเงินวัวลาย คนในชุมชนบ้านวัวลาย

ส่วนใหญ่ จึงยึดอาชีพทำเครื่องเงินเป็นทั้งอาชีพหลัก และอาชีพ เสริมเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว โดยฝ่ายผู้ชายจะตีเครื่องเงินให้เป็นรูปแบบต่าง ๆ ในขณะที่ฝ่ายผู้หญิงจะตกแต่ง ลวดลายให้มีความประณีต สวยงาม ผู้สูงอายุและเด็ก ๆ รับหน้าที่ขัดเงาให้เครื่องเงินมีความงดงามน่าใช้ การทำเครื่อง เงินจึงกลายเป็นทุนทางสังคมของคนย่านถนนวัวลายมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าเสี่ยง ตอกขันเงินที่เคยได้ยืมมาตลอดตั้งแต่โบราณ เริ่มแผ่วเบาลงทุกขณะก็ตาม

ภูมิปัญญาเครื่องเงินวัวลาย มีกระบวนการผลิตหัตถกรรมเครื่องเงินแบบดั้งเดิมและแบบ สมัยใหม่ ตั้งอยู่ ถนนวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัวลาย ประกอบด้วยชุมชนหมื่นสาร ชุมชนวัดนันทารามและชุมชนวัดศรีสุพรรณ ปัจจุบันมีวัดหมื่นสาร และวัดศรีสุพรรณ เป็นศูนย์กลางชุมชน สืบทอดมรดกภูมิปัญญาชาวบ้านหัตถกรรมเครื่องเงินจาก บรรพบุรุษมากกว่า 200 ปี ดังเป็นที่ประจักษ์ของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจุดเริ่มต้นของการก่อตั้ง กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เกิดจากความเสื่อมถอยของภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม เครื่องเงิน ซึ่งช่างฝีมือและคนในท้องถิ่นเริ่มหันไปประกอบอาชีพอื่น ทำให้หัตถกรรมเครื่องเงินใน ท้องถิ่นลดน้อยลง พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณร่วมกับภูมิปัญญาชาวบ้านส่วน หนึ่งได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญ ในการอนุรักษ์และสืบสานมรดกชิ้นนี้ขึ้น จึงจัดกิจกรรมส่งเสริม พัฒนาเครื่องเงินวัวลาย ในโอกาสจัดงาน “มรดกล้านนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น 500 ปี วัดศรีสุพรรณ” เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2543 และ อนุญาตพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดเป็นที่ทำการของกลุ่ม นับว่าเป็น จุดเริ่มต้น และพัฒนาการตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา วัตถุประสงค์และส่วนประกอบ ได้แก่ แผ่นเงิน โลหะ (วัสดุ แทนเงิน) เช่น อะลูมิเนียม ทองแดง ทองเหลือง เงินผสม ชัน (ขี้ห้ำ) เป็นต้น โดยมีวัสดุอุปกรณ์ การเขียนลาย รูปแบบชิ้นงาน เช่น กระดาษ ปากกา ดินสอ ไม้บรรทัด กรรไกร เป็นต้น อุปกรณ์ใน การผลิต เช่น เต้าแก๊ส หัวเผาแก๊ส กระทะ ทัพพี พลาสติก ไม้รองชิ้นงาน เป็นต้นวัสดุสิ้นเปลือง ประกอบการผลิต เช่น แก๊ส ตะปู น้ำยาทำความสะอาดขัดผิวชิ้นงาน กี้หรือสี น้ำยาเคลือบผิว มี วัสดุอุปกรณ์ในการประกอบการติดตั้ง หรือ หีบห่อชิ้นงาน

ขั้นตอนการผลิต ขั้นตอนการผลิตหัตถกรรมเครื่องเงิน อาศัยเทคนิควิธีการที่ถ่ายทอดมา จากบรรพบุรุษ เฉพาะชุมชนย่านวัวลายที่สืบทอดกันมา มีขั้นตอนที่สำคัญ ด้วยการออกแบบ เขียนลายรูปแบบผลิตภัณฑ์/ชิ้นงาน หลอมหล่อเม็ดเงิน หรือวัสดุอื่นตามต้องการ จากนั้นรีดเม็ดเงิน หรือวัสดุอื่นให้เป็นแผ่น กรณีชิ้นงานเป็นแผ่นภาพ หรือผลิตภัณฑ์รูปแบบแบนราบ และทำการตีขึ้น รูปตามต้องการ เช่น รูป สหลุ่ณ ถาด โคนโท เป็นต้น

การต้องลาย (ทำการดุนลาย หรือ เข้าเทคนิคการบุดุน) ตกแต่งประกอบชิ้นงาน ชัดผิว ทำสี ตามกรรมวิธีจนสมบูรณ์ ขั้นตอนการผลิตแต่ละชิ้นงานนั้นจะใช้เวลานานแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับ รูปแบบลวดลาย ขนาดของชิ้นงาน ฝีมือความชำนาญของช่างภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละคน เป็น งานหัตถศิลป์ที่จำเป็นต้องใช้ความสนใจ อดทน ฝีมือและเวลาเป็นจำนวนมาก กว่าจะได้ชิ้นงานแต่ละชิ้น ตามธรรมชาติของงานศิลปะ และ เทคนิค เคล็ดลับในการผลิตชิ้นงานขึ้นอยู่กับทักษะฝีมือ เทคนิคที่ได้รับการถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญของช่างภูมิปัญญาชาวบ้านของแต่ละคน ในการสร้างสรรค์งานแต่ละชิ้น อย่างมีความประณีต ทรงคุณค่า แตกต่างกันไป งานแต่ละชิ้นจะแตกต่างกัน แม้แต่ช่างคนเดียว

ลักษณะความสำคัญ จุดเด่น สินค้าของวิสาหกิจชุมชนเป็นสินค้าฝากขายของคนในชุมชนที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่เป็นสินค้าเครื่องเงิน แผ่นภาพอลูมิเนียม หรืองานออดเดอร์ภายในกลุ่ม สินค้าเครื่องเงินจะเป็นเงินแท้ 92.5 เปอร์เซ็นต์ ชิ้นงานละเอียดสวยงาม ไม่ดำและไม่หมอง เครื่องใช้ เครื่องตกแต่ง และเครื่องประดับเงิน เช่น ชัน สลุง ฟาน แผ่นภาพ ปิ่นปักผม และเครื่องประดับอื่น ๆ โดยจุดเด่นของสินค้าคือการออกแบบและผลิตสินค้าของชุมชนวัดศรีสุพรรณ

4.1.2 โครงสร้างของชุมชนและผู้นำชุมชน

โครงสร้างของชุมชน ผู้นำ / เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่

ผู้นำที่เป็นทางการ

- 1) นายอัศนี บุรณุปกรณ์ นายกเทศมนตรี นครเชียงใหม่
- 2) นายไพรัช ใหม่ชมภู รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
- 3) น.ส.ปริศนา ซาติ ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และงบประมาณเทศบาลนครเชียงใหม่

- 4) นายไพฑูล บันแก้ว ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

- 5) พระมหาไพรัช อุ่ยเจริญ หัวหน้าฝ่ายวิชาการและการจัดการฝึกอบรมศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนา ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องเงิน

- 6) นายดิเรก สิทธิการ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นการสอนต้องลายเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลเพชรราชภัฏ เพชรลานนา สาขาศิลปกรรม ต้องคร้วเงิน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยสำนักศิลปวัฒนธรรม
- 7) นางประไพ ไชยวุฒิ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเครื่องเงิน จากสำนักงานด้านวัฒนธรรมสาขาหัตถศิลป์ จากศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ เป็นผู้ค้าขายเครื่องเงิน
- 8) นายสมนึก อุดมวิเศษ ช่างทำเครื่องเงินร้านวัลลายศิลป์ อดีตประธานชุมชนวัดศรีสุพรรณ
- 9) นายสิทธิโชค ปัญญางาม ทายาทช่างศิลป์ เป็นผู้ได้รับรางวัลทายาทช่างศิลป์หัตถกรรมปี 2561 และเป็นผู้สืบสานงานศิลปหัตถกรรม โดยนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับประยุกต์สร้างสรรค์ผลงานปี 2562 ได้สร้างสรรค์ผลงาน (คุณโลหะ เป็นงานหัตถกรรมประเภทเครื่องเงิน)
- 10) นายสมชาย ใจคำบุญเรือง ช่างทำเครื่องเงิน การขึ้นรูปเครื่องเงินสมาชิกกลุ่มคลังเตอร์เครื่องเงิน วัลลาย
- 11) นางจันทร์สม เทียงจันทร์ตา ครูภูมิปัญญาเชียงใหม่ ช่างคุณโลหะวิทยากรการสอนการ ดุนลายโลหะ ในสถาบันการศึกษา

4.1.3 เศรษฐกิจชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่

เศรษฐกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีตลาดประชารัฐ โดยจัดในพื้นที่วัดและชุมชน มีการผลิตสินค้าจากต้นทุนทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของชุมชน โดยพระครูพิทักษ์ สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ขับเคลื่อนมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดตั้งเป็นกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมความงามของอุโบสถ มีการเพิ่มตลาดประชารัฐ ถนนวัฒนธรรม สร้างรายได้แก่ชุมชน โดยอาศัยพื้นที่รอบวัดจำหน่ายสินค้า เป็นการ บูรณาการร่วมกันระหว่าง วัด ชุมชน จังหวัด ช่วยต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ส่งเสริมสร้างสรรค์เศรษฐกิจ สร้างรายได้แก่ ชุมชน เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่

พัฒนาการของเศรษฐกิจในชุมชนชาวบ้านบริเวณถนนวัลลาย เดิมประกอบอาชีพทำนา และเลี้ยงหมูกันเป็นส่วนใหญ่ ในระหว่างว่างเว้นจากการทำนาก็จะมาเป็นช่างฝีมือ ประกอบอาชีพทำเครื่องเงินจากการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเป็นอาชีพเสริม การรื้อฟื้นรากฐาน และฟื้นฟูความเป็นชุมชน เครื่องเงินเกิดขึ้นจากการริเริ่มของเจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณซึ่งมีฐานะเป็นผู้นำ

ชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ได้ดำเนินการบูรณะวัดศรีสุพรรณซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และการจัดงานวัดศรีสุพรรณครบรอบ 500 ปี ในปี พ.ศ. 2543 มีการหล่อพระพุทธรูป ด้วยฝีมือช่างของบ้านช่างหล่อที่เป็นศรัทธาวัดศรีสุพรรณ เป็นการเริ่มต้นของการรวบรวมประวัติศาสตร์ องค์ความรู้ของชุมชน และเกิดการกระตุ้นจิตสำนึกของชุมชนจนนำมาซึ่งการจัดงานฟื้นฟูภูมิปัญญา ของชุมชน และริเริ่มโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเครื่องเงินบ้านวัลลาย เป็นกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา

นายดิเรก สิทธิการ ครูช่างเครื่องเงิน ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำการตั้งกลุ่มหัตถศิลป์ ล้านนาวัดศรีสุพรรณ กล่าวถึง งานมรดกล้านนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่วัดศรีสุพรรณ จัดขึ้นโดยมีการคิดค้นวิธีการกระตุ้นให้ผู้มีฝีมือได้มีเวทีแสดงออกในกิจกรรมแข่งขันการดูแล และการออกร้านการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องเงิน โดยจากงานดังกล่าว ทางเจ้าอาวาส และคณะกรรมการวัด อนุญาตให้ใช้พื้นที่ด้านหน้าของวัดเป็นที่ตั้งกลุ่มจัดกิจกรรมของกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา วัดศรีสุพรรณ ส่งผลให้มีการรวมกลุ่มทำงานในวัดศรีสุพรรณ ทำให้คนรู้จักมากขึ้น กลุ่มมีการรับทำ และจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องเงินและงานดูแลแผ่นโลหะอลูมิเนียม เป็นการสร้างงานให้แก่สมาชิกที่เข้ามารวมกลุ่มกัน มีกิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม คือการจัดการเรียนการสอน ถ่ายทอด ความรู้

การทำหัตถกรรมเครื่องเงิน ให้แก่เด็ก เยาวชน และผู้สนใจ โดยเป็นการเรียนรู้ ตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้จากช่างในกลุ่มหัตถศิลป์ ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เกิดการเชื่อมโยงการศึกษาตามอัธยาศัยกับการศึกษานอกระบบ โดยการสนับสนุนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเชียงใหม่ และโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณมีการเรียนการสอนวิชาการทำเครื่องเงินในหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา ยังได้รับการสนับสนุนจากกองทุน SIF (Social Investment Fund) ทำให้กลุ่มเข้มแข็งและมีกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องช่างและการเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เด่นชัดยิ่งขึ้น

ชุมชนได้สร้างแนวคิดเพื่อให้การสืบทอดเจตนารมณ์ในการส่งต่อภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องเงินสู่รุ่นลูกหลานสืบทอดมรดกและอนุรักษ์ศิลปะการทำเครื่องเงิน โดยบูรณาการระหว่างชุมชนกับภาครัฐเพื่อให้ตอบสนองนโยบายของภาครัฐ และมีการพัฒนาการทำเครื่องเงิน ให้ทันสมัยตอบสนองความต้องการของทุกกลุ่มลูกค้า มีการสร้างเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างรายได้และทำให้เป็นที่รู้จักของกลุ่มลูกค้าภายในและ

ภายนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง และสามารถเป็นอาชีพเสริมให้กับคนรุ่นใหม่ที่จะมาสืบทอดการทำเครื่องเงินได้อีกหนึ่งทางเลือก และทำให้เศรษฐกิจภายในครัวเรือนมั่นคงและมีความยั่งยืน

4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นมิดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.2.1 บริบทด้านพื้นที่และภูมิปัญญามิดอรัญญิก

มิดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ข้อมูลพื้นที่วิจัยชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาชุมชนบ้านไผ่หนอง ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนแห่งนี้ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำมิดอรัญญิก ด้วยความคมของมิดอรัญญิก ณ บ้านไผ่หนองที่มีชื่อเสียงด้านความคงทนของคมมิดที่ใช้ได้ยาวนานและมีคุณภาพดีที่สุด เป็นภูมิปัญญาความรู้ในการทำมิดของชาวบ้านไผ่หนองเอกลักษณ์ของชุมชนอรัญญิก ซึ่งเป็นมิดอรัญญิกดั้งเดิมทำให้การทำมิดยังคงสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับของตลาด

ประวัติความเป็นมา มิดอรัญญิก เดิมเป็นของชาวเวียงจันทน์ ซึ่งได้อพยพเข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ. 2365 และได้อพยพเข้ามาพร้อมกับนำความรู้และเทคนิคการตีมิด โดยทำขึ้นเพื่อใช้งานชีวิตประจำวันและจัดจำหน่าย และบางคนก็เป็นช่างทองรูปพรรณ มิดอรัญญิกมีลักษณะเด่นมีความทนทานใช้งานได้หลายปีและสวยงามประณีต มิดคมเพราะใช้เหล็กอย่างดี ด้ามมิดแต่ละชนิดแตกต่างกันบางด้ามมีการฝังมุกให้สวยงาม บางด้ามประดับด้วยทองคำสลักลายนูน เฉพาะด้ามที่จับถักหุ้มด้วยลวดเงิน ทำให้เกิดผิวสากจับได้กระชับมือ ไม่ลื่นไถล ในการตีมิดดาบอรัญญิกในสมัยก่อนทำขึ้นเพื่อใช้งานและใช้เพื่อแสดงตำแหน่งยศด้วย

ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มิดอรัญญิกมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มิดมีความเป็นเลิศ มีความทนทานใช้งานได้นานนับเป็นปี ๆ บางชนิดใช้งานได้ตลอดชีวิตของผู้ใช้ มีตราที่ประทับบนตัวมิดแสดงให้เห็นว่าเป็นมิดอรัญญิกแท้ ปัจจุบันนี้ มิดที่ใช้เครื่องมือไฟฟ้า จะทำให้มิดมีความประณีต ตกแต่งลวดลายได้สวยงาม โคนมีแท่นบับรูปมิดทำให้มิดมีขนาดเท่ากัน ในสมัยก่อน การทำมิดต้องอาศัยคนงานหลายคน เช่น คนตีพะเนิน จะต้องฝึกหัดจนชำนาญ เป็นผู้ที่

ความรู้เกี่ยวกับการทำมิด โดยสถานที่ใช้ในการทำงานที่บริเวณหมู่บ้านตีมิดตำบลท่าช้างมีลักษณะ การตั้งบ้านเรือนขนานไปกับสองฟากฝั่งของแม่น้ำป่าสัก แต่หลังจากจะปลูกบ้านแบบได้ถุนสูง เพื่อป้องกันน้ำท่วมบ้านเรือน การตีมิดของชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้บริเวณใต้ถุนบ้านเป็นที่ทำมิด เช่น การบดมิดคม ไล่มิด การลับมิด ยกเว้นการเผาเหล็กให้ร้อนแดง ส่วนมากชาวบ้านจะสร้างเป็น โรงเรือนเล็ก ๆ เพื่อป้องกันอัคคีภัย ขั้นตอนการผลิตมิดอรัญญิกมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ตัดเหล็กให้ได้ขนาดตามความต้องการ เผาไฟให้แดงแล้วนำออกมาจาก เตา จากนั้นคนจะใช้พะเนินตีจนได้รูปหุ้น หรือกุน (ชาวบ้านเรียกว่าการ “หลาบ” เหล็ก)

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อได้หุ้นหรือกุนมิดแล้ว นำเอาเข้าเตาเผาไฟอีกครั้งหนึ่ง แล้วตีด้วย ค้อนเพื่อขึ้นรูปมิดให้ตามความต้องการ (ชาวบ้านเรียกว่าการ “ซ้า”)

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อซ้าได้รูปมิดแล้ว ทิ้งไว้ให้เย็น แล้วใช้ค้อนตีจนเนื้อเหล็กเรียบเป็นมัน เพื่อให้เนื้อเหล็กเหนียวแน่น คมบาง ตัวมิดตรง (ชาวบ้านเรียกว่าการ “ลำเรียบ หรือ โห้”)

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อโห้ได้รูปมิดพอสมควรแล้ว นำมาแต่งด้วยตะไบ เพื่อให้ได้รูปเล่ม สวยงามขึ้น (เรียกว่าการ “แต่ง”)

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อแต่งด้วยตะไบได้รูปแล้ว นำมาชุดคมให้บางโดยใช้เหล็กชูด เพื่อทำ ให้ตัวมิดขาวและบาง (เรียกว่าการ “ชูด”)

ขั้นตอนที่ 6 เมื่อชูดได้คมบางพอสมควรแล้ว ใช้ตะไบหยาบและตะไบละเอียด โสก ตามตัวมิด เพื่อให้ตัวมิดขาวเรียบร้อย และคมจะบางยิ่งขึ้น (เรียกว่าการ “โสก”)

ขั้นตอนที่ 7 เมื่อโสกเรียบร้อยแล้วนำมาพานคม โดยใช้ตะไบละเอียดพานขวางของ คมมิดเพื่อให้คมมิดบางเฉียบ (เรียกว่าการ “พานคมมิด”)

ขั้นตอนที่ 8 เมื่อพานคมแล้วก็นำมาชุบ “การชุบ” เป็นเรื่องสำคัญมาก ช่างต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ โดยนำเอาเผาไฟในเตาเพื่อให้คมแดงตามความต้องการว่าเผาขนาดไหน จึงจะเหมาะสมกับความกล้า แล้วชุบกับน้ำ คมของมิดจะกล้าแข็งไม่อ่อนและไม่บิ่น

ขั้นตอนที่ 9 เมื่อชุบแล้วนำมา ฝน หรือลับ โดยใช้หินหยาบ และหินละเอียด ให้คมได้ ที่สมัยนี้ใช้หินกากเพชร (เรียกว่าการ “ลับคม”)

ขั้นตอนที่ 10 เมื่อฝนหรือลับคมได้ที่แล้ว จึงนำมาเข้าด้ามมิด แล้วใช้น้ำมันทาตัวมิด เพื่อกันสนิม เป็นเสร็จสิ้นขั้นตอนการทำมิด

ช่างทำมิดอรัญญิก เป็นผู้มีความชำนาญในการตีเหล็กเป็นการทำมิดทุกขั้นตอนต้องใช้ ความรู้ ทักษะ และความชำนาญ ตั้งแต่การเลือกวัสดุเช่น เหล็ก ถ่านที่ใช้ในการเผาเหล็ก โดยการใช้ เหล็กที่ได้คุณภาพที่เหมาะสมเพื่อทำการตีขึ้นรูป (หลาบ) หรือ (ซ้า) โดยการใช้ค้อนตีเนื้อเหล็กที่

เป็นรูปให้เรียบเป็นมันมีเนื้อแน่น (ให้) การแต่งให้ได้รูปเล่มที่สวยงาม การทำคมให้เหมาะสมกับชนิดการใช้งานมีการชุบคมให้แข็ง บางชนิดสามารถใช้ฟันตะปูขาดโดยคมมีดไม่มีรอยบิ่น

4.2.2 โครงสร้างของชุมชนและผู้นำชุมชน

โครงสร้างของชุมชนและผู้นำชุมชนมีดอร์ญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้นำที่เป็นทางการ

- 1) นางสมทรง พันธุ์เจริญวรกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 2) นางเครือวัลย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

3) ว่าที่ ร้อยตรีพิเชษฐ์ นาคะบุตร สมาชิกสภาเทศบาล ตำบลดอร์ญญิก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเป็นเจ้าของกิจการ ผลิตภัณฑ์โลหะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์โลหะ โปธิทองดอร์ญญิก

- 4) นายไพโรจน์ พจน์ดวง นายกเทศมนตรี ตำบลดอร์ญญิก

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

5) นายวินัย ยินดีวิทย์ ประธานกลุ่มผู้ประกอบการกลุ่มมีดอร์ญญิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชน วินัย รวยเจริญ ซึ่งรวมกันทำดาบ มีดอร์ญญิก

4.2.3 เศรษฐกิจชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

“เศรษฐกิจชุมชน” เป็นการผลิตของกิน ของใช้ สินค้าและบริการ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการจำเป็นและความต้องการของคนในชุมชน และเป็นการรวมตัวกันทำมาหากิน ทำมาค้าขาย สร้างรายได้ลดค่าใช้จ่าย โดยคนในชุมชนออกแบบการประกอบการธุรกิจชุมชน เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพัฒนาด้วยตนเอง ซึ่งการสนับสนุนการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ภาครัฐได้ให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

เศรษฐกิจชุมชนบ้านไผ่หนอง อำเภอนครหลวง จังหวัดอยุธยา ชาวบ้านบางส่วนยังคงอนุรักษ์การตีมีดอร์ญญิก เอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงมายาวนาน โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชน

ลักษณะการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำมีด ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมท้องถิ่น ลักษณะการประกอบกิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งนอกจากผลิตมีดเพื่อใช้งานแล้ว ยังผลิตมีดเป็นของที่ระลึก ของสะสม เพื่อจำหน่ายด้วย นอกจากนี้ในการประกอบอาชีพในเขตพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดอยุธยา ยังมีการประกอบอาชีพรับจ้าง รับราชการ และทำธุรกิจส่วนตัว

ร้านค้าในหมู่บ้านทำมีดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง มีร้านค้าประกอบการตั้งกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 6 หมู่ที่ 7 ตำบลท่าช้าง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งผลิตมีดอรัญญิกที่มีชื่อเสียงในด้านคุณภาพในการใช้งานที่ดี และมีการออกแบบที่สวยงาม ใช้เป็นของฝาก หรือของที่ระลึก ซึ่งมีประชาชนมาท่องเที่ยว และซื้อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมีดอรัญญิกจำนวนมาก โดยเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดราชการ ร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่ได้รับความนิยม และมีชื่อเสียง เนื่องจากเป็นมีดที่มีคุณภาพ และมีการออกแบบที่สวยงาม ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีดของร้านวินัย รวยเจริญ ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง ได้รับการรับรองคุณภาพ OTOP ระดับ 4 ดาว ลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์มีดอรัญญิกใช้งานในครัวเรือน อเนกประสงค์ เช่น หั่น ปอก สับ แฉ่ ซึ่งทำจากสแตนเลส เกรด A

กลุ่มโพธิ์ทอง อรัญญิกเป็นกลุ่มที่พัฒนามีดอรัญญิกให้ทันสมัย นำเสนอผลิตภัณฑ์เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร การรับรองคุณภาพ OTOP ระดับ 4 ดาว ได้แก่

1) นายพลิชฐ์ นาคะบุตร ผู้จัดการบริษัท โพธิ์อรัญญิก แอนด์ดีเวลอปด์ เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทำจากสแตนเลส มีมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ที่ใช้บนโต๊ะอาหาร ออกแบบสวยงาม ผลิตจากแรงงานที่มีฝีมือ

2) ร้านประยูทธ สุนทรศิริ การรับรองคุณภาพ OTOP ระดับ 3 ดาว ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม มีดอรัญญิก มีดตัดหวายลูกนิมิต ลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์ทำจากสแตนเลสที่มีมาตรฐาน ด้ามและฐานรองฝังมุก

3) ร้านบุญสม มีดตราสมอ ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง OTOP 3 ดาว ผลิตภัณฑ์มีดอรัญญิก ลักษณะเด่นเป็นมีดได้เหล็กเหน็บ สามารถฟันเหล็ก ฟันไม้ ใช้งานได้ดีเหมาะกับการเกษตร

4) ร้านมีดหนูเล็ก สาลี สุดพราหมณ์ คุณภาพ OTOP 2 ดาว

นอกจากนี้ ยังมีร้านมีดีตรานกแท้ ร้านไทยพิชิต ร้านวิทย์แท้ ร้านจุ่มจิม ร้าน ส.สแตนเลส ร้านส.สมนึก โลหะกิจ ร้าน ส. บุญส่ง พาณิช ร้านพรจง อาวุธโบราณ ร้าน ส. อรัญญิก พัฒนา ร้าน ช่างทองแดง ร้านมีดีอรัญญิกไทย ร้านสุ่ยเฮง โดยมีบ้านออมสิน โคมสเตอร์ ในชุมชนที่สามารถชม การตีดีมีดีในชุมชน และสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์อรัญญิกที่มีคุณภาพจากแหล่งผลิต

หัตถกรรมมีดีอรัญญิกที่สืบทอดกันต่อมา โดยการประยุกต์รูปแบบหลากหลาย เพื่อให้มี ประโยชน์มากยิ่งขึ้น ทั้งรูปแบบ สี ขนาด วัสดุที่ใช้จากผลงานการสร้างสรรค์บรรดาช่างดีเหล็กที่ หมู่บ้านในอำเภอนครหลวง ซึ่งได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นักท่องเที่ยวที่พากันซื้อเป็นของ ฝาก มีทั้งมีดีทำครัว ทำสวน ตกแต่ง เช่น ดาบ มีชามูไร ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเครื่องใช้มีดีอรัญญิก มีดีบั้งตอ มีดีสองคม มีดีควานเมล็ด ใบมีดีสแตนเลสด้ามไม้ มีดีแล่ ใบมีดีเหล็กด้ามไม้ มีดีทำครัว มีดี บั้งตอเหล็ก มีดีสับหมูด้ามเหล็ก มีดีพ้อถางป่า มีดีปอกสับปะรด มีดีตัดกล้วย มีดีสแตนเลสหันผัก มี ชุดทำครัวพร้อมกล่อง ฯลฯ สามารถซื้อได้ตามจุดขายหน้าร้านในหมู่บ้าน และสามารถสั่งทำพิเศษ ตามความต้องการได้

นอกจากนั้นยังสามารถสั่งทางออนไลน์ โดยการซื้อมีดีอรัญญิกราคาถูก คุณภาพดี ซึ่งมี สินค้าให้เลือกจำนวนมาก ให้ผู้ซื้อได้เลือกสรรหลายรายการ กรณีที่สินค้ามีปัญหาผู้ซื้อก็ตัดสินใจไม่ รับสินค้า หรือเปลี่ยนคืนสินค้าได้ รับเฉพาะสินค้าตรงตามที่ต้องการ ผู้ซื้อสามารถจ่ายเงินได้หลาย ช่องทาง โดยการโอนเงิน หรือเก็บเงินหลายทางได้ จากช่องทางอินเทอร์เน็ต เช่น LASADA และ SHOPEE

4.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องถมนครนคร ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.3.1 บริบทด้านพื้นที่และภูมิปัญญาเครื่องถมนคร

เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับจัดเป็น เทศบาลแห่งแรกของภาคใต้ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนกระจายตัวอยู่บนสันทราย ผู้คนที่อาศัยใน เมืองนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม อีกส่วนหนึ่ง อพยพย้ายถิ่นฐาน และการค้าจาก อินเดียและจีน ทำให้นครศรีธรรมราชมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต และการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน สมัยรัชกาลที่ห้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ จัดตั้งให้ชุมชนขนาดใหญ่เป็นเขตปกครองท้องถิ่น เป็นเทศบาลเมือง และเทศบาลนครตามลำดับ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์เทศบาลนครศรีธรรมราช

ที่ตั้ง พื้นที่ อาณาเขตเทศบาลนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีพื้นที่รับผิดชอบ 22.56 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลปากพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลท่าเรือ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลปากพูน ตำบลปากนคร และตำบลท่าไร่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลโพธิ์เสด็จ ตำบลมะม่วงสองต้น ตำบลนาเคียน

พื้นที่ในเขตเทศบาลประกอบด้วย ตำบลในเมือง ตำบล ท่าวัง ตำบลคลัง และบางส่วนของ ตำบลนาเคียน ตำบลเสด็จ

ภูมิปัญญาเครื่องถมนครนคร ทัศนกรรมเครื่องถมนคร เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เครื่องถมนคร คือการทำลวดลายที่ขุดลงในภาพขณะที่เป็นเงิน ทอง ให้เด่นขึ้นด้วยการถมน้ำยาดำลงไปในเรื่องจนเต็มภาพที่มีลวดลายต่าง ๆ เครื่องถมนครเป็นศิลปะทัศนกรรมที่โดดเด่นมีสีดำสนิทของน้ำยาถมที่อยู่บนร่องริ้วอันงดงามของไทย เครื่องถมนคร เป็นงานศิลปะชั้นสูงซึ่งสืบทอดมาแต่สมัยโบราณจังหวัดนครศรีธรรมราช มีช่างฝีมือด้านการทำเครื่องถมนครที่มีความละเอียดประณีตผลิตภัณฑ์เครื่องถมนครนิยมเป็นเครื่องราชูปโภคของกษัตริย์และเป็นเครื่องบรรณาการถวายแด่พระมหากษัตริย์ในต่างแดนเครื่องถมนครผลิตโดยเงินแท้การอนุรักษ์ศิลปะชั้นสูงที่สืบทอดรูปลักษณ์สะท้อนถึงฝีมือของสกุลช่างของชาวนครศรีธรรมราชที่ผลิตชิ้นงานแสดงถึงภูมิปัญญาความสามารถของช่างงานเครื่องถมนครที่มีมาแต่สมัยโบราณสืบทอดมาสู่ชนรุ่นหลัง

ประวัติความเป็นมาของเครื่องถมนคร ย้อนไปในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปราภภูหลักฐานในกฎมณเฑียรบาลที่ตราขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า ขุนนางศักดินา 10,000 กินเมือง กินเจียดเงิน ถมยาดำรองตะลุม แสดงถึงถมยาดำรองตะลุม เป็นเครื่องยศของขุนนางชั้นสูง สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเครื่องบรรณาการถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประเทศฝรั่งเศสด้วยเครื่องถมนครลายอรหันต์ และพระยาวิปาเยนทร์ ได้ส่งเครื่องบรรณาการการเชนถม ที่ช่างฝีมือดี ชาวนครศรีธรรมราช ทำเพื่อถวายต่อพระสันตปาปา ณ กรุงโรม

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและหัตถกรรมของไทย ทำให้เครื่องถมนครุ่งเรือง สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในการสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างถมนครทำพระราชอาสน์ราชบัลลังก์ พระที่นั่งพุทไธสวนถม ซึ่งเป็นพระราชอาสน์ที่ประดิษฐานอยู่ในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และเป็นศิลปกรรมเครื่องถมนครชิ้นเอกของประเทศไทย ใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และในโอกาสเสด็จออกมหาสมาคมวันเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะบุคคลถวายพระพรชัยมงคล ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) โปรดเกล้าฯ ให้ช่างทำหีบบุหรือถมทองสำหรับพระราชทานแก่ประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ และ ดร.ริสเบอร์ นายแพทย์ที่ถวายการประสูติ และพระราชทานดัลแบ็งถมทองแก่นางพยาบาลที่โรงพยาบาลในเมืองบอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ช่วงปี พ.ศ. 2531 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเครื่องถมนครเมืองนครเพ็ญ เนื่องจากตลาดมีความต้องการมาก ต่อมาช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ความต้องการตลาดเครื่องถมนครลดลง ช่างถมผู้ผลิตก็ลดลง ปัจจุบัน ช่างถมนครได้สร้างผลงานสู่ราชสำนัก อาทิ พ.ศ. 2561 ถึงปัจจุบัน ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผู้ประสานงานจัดหาช่างถมฝีมือดีในนครศรีธรรมราช จัดทำเครื่องราชูปโภคและเครื่องใช้ในพิธีต่าง ๆ เพื่อถวายแด่สำนักพระราชวัง ได้แก่ ชุดชั้นพานตักบาตรถมทอง หัตถกรรมเครื่องถม นครศรีธรรมราช เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับจัดเป็นเทศบาลแห่งแรกของภาคใต้ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนกระจายตัวอยู่บนสันทราย ผู้คนที่อาศัยในเมืองนี้ ส่วนใหญ่คือคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม อีกส่วนหนึ่งอพยพย้ายถิ่นและกวาดล้างจากอินเดียและจีน ทำให้นครศรีธรรมราชมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต และการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ช่วงสมัยรัชกาลที่ห้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดตั้งให้ชุมชนขนาดใหญ่เป็นเขตปกครองท้องถิ่น เป็นเทศบาลเมือง และเทศบาลนครตามลำดับ

หัตถกรรมเครื่องถม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสม สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เครื่องถมคือการทำลวดลายที่ขุดลงในภาชนะที่เป็นเงิน ทอง ให้เด่นด้วยการถมน้ำยาดำลงไปในเรื่องให้เต็ม ภาชนะที่มีลวดลายต่าง ๆ เครื่องถมเป็นศิลปหัตถกรรมที่โดดเด่นด้วยสีดำสนิทของน้ำยาถมที่อยู่ในร่องริ้วอันงดงามของไทย ซึ่งประวัติความเป็นมาของเครื่องถม ย้อนไปในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปรากฏหลักฐานในกฎมณเฑียรบาลที่ตราขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า

เป็นเครื่องยศของขุนนางชั้นสูง สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเครื่องบรรณาการถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศสด้วยเครื่องถมลายอรหันต์ และมีการส่งเครื่องบรรณาการเครื่องถม ที่ช่างฝีมือดี ชาวนครศรีธรรมราช ทำเพื่อถวายต่อพระสันตปาปา ณ กรุงโรม ต่อมาในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรมและหัตถกรรมของไทย ทำให้เครื่องถมเจริญรุ่งเรือง โดยมีการถ่ายทอด สืบสานมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อปี พ.ศ. 2456 พระรัตนธัษณีย์ เจ้าอาวาสวัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดตั้งโรงเรียนช่างถม เพื่ออนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเครื่องถมไว้ โดยนำช่างฝีมือดีมาเป็นครูช่างถม ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยศิลปหัตถกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช สอนวิชาเครื่องถมมาจนถึงปัจจุบัน เครื่องถมเป็นหัตถกรรมชั้นสูงที่ช่างถมสร้างสรรค์เครื่องถมด้วยความประณีตในการแกะสลัก ลวดลาย และความเชี่ยวชาญในการถมน้ำยา เพื่อให้น้ำยาติดแน่นกับเนื้องานที่แกะสลัก พื้นดำได้มาจากน้ำยาถมต้องไม่มีตามด ผิวเรียบเนียน

เครื่องถมนครชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช มีผลิตภัณฑ์เครื่องถมนครมาวางจำหน่าย ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารหรือวัดพระธาตุของชาวเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมมาสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งอยู่ภายในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เนื่องจากเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ประกาศจดทะเบียนวัดพระมหาธาตุเป็นโบราณสถาน พระบรมธาตุเจดีย์เป็นเจดีย์สถาปัตยกรรมแบบล้านนามียอดเจดีย์หุ้มด้วยทองคำแท้ จังหวัดนครศรีธรรมราชมีคำขวัญประจำจังหวัดดังนี้ประวัติศาสตร์ พระธาตุทองคำ เครื่องเครื่องถมนครสามกษัตริย์ มากวัดมากศิลป์ กุ้ง ลักษณะเด่นองค์พระธาตุจะไม่มีเงาทอดลงพื้นไม่ว่าแสงอาทิตย์จะส่องกระทบไปทางใด พระบรมธาตุมีเจดีย์องค์เล็ก ๆ ที่รายล้อมองค์พระธาตุมากมายเรียกว่าองค์เจดีย์บริวารจำนวน 149 องค์เจดีย์

ขั้นตอนการทำเครื่องถมนคร ปัจจุบันการทำเครื่องถมนครนคร มี สองแบบ คือ ถมเงิน และถมทองหรือถมตะทองโดยทำตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

การทำถมเงิน ด้วยการทำน้ำยาถม เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการทำเครื่องถมนคร ลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของยาถมของช่างถมนคร คือ มีลักษณะแข็ง สีดำเป็นนิล ขึ้นเงา ประกอบด้วยโลหะ

สามชนิด ได้แก่ ตะกั่ว ทองแดง และเงิน ตำราถมโบราณมีไว้ว่า “วัว ห้า ม้า หก บริสุทธิ สี่” นำมาผสมกันแล้วขัดด้วยกำมะถัน ได้ยาถม จากนั้นทำรูปพรรณหรือการขึ้นรูปให้ได้รูปทรง เช่น สร้อย แหวน กำไล ชัน เป็นต้น วัตถุประสงค์สำคัญ คือ เนื้อเงินบริสุทธิ์ร้อยละ 92.5 และทองคำบริสุทธิ์ร้อยละ 99.99 จากนั้นเขียนและแกะลาย วาดภาพหรือลวดลายลงบนภาชนะที่ขึ้นรูปเสร็จแล้ว ลงมือแกะสลักด้วยลวดนำยาถม ถมลงในร่องที่แกะลาย ใส่จนเต็มร่อง แล้วเกลี่ยให้เสมอกันทุกส่วน จากนั้นใช้ไฟเผา หรือเรียกว่าวิธี “เผาแล่น” ลงบนภาชนะนั้น รอให้เย็นแล้วใช้ตะไบถูบนส่วนที่ไม่ต้องการให้มียาถมนั้นออกไปให้เห็นเนื้อเงินที่พื้น ซึ่งเรียกว่า “พื้นขึ้น” โดยการปรับแต่งรูป ในขั้นตอนลงยาถม ต้องใช้ไฟความร้อนสูงเพื่อเผาภาชนะเวลานาน เพื่อป้องกันภาชนะบิดเบี้ยว ขั้นตอนนี้ต้องปรับแต่งรูปทรงให้คงเดิม และแต่งผิว ขัดผิวภาชนะด้วยกระดาษทรายละเอียด เมื่อผิวเกลี้ยงเป็นเงาสวยงาม ขัดด้วยยาขัดโลหะ นำไปล้างทำความสะอาดและเช็ดให้แห้ง โดยวิธีการแกะผิวแกะแร่หรือการเพลาละลาย ช่วยให้รายละเอียดของลายบนภาชนะมีความโดดเด่นขึ้นเงา เป็นประกายสวยงาม โดยอาศัยฝีมือประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของช่างถม ขั้นตอนสุดท้ายโดยการขัดเงา ทำความสะอาด ใช้ผ้าที่นุ่ม ๆ เช็ดให้สะอาดและขึ้นเงาสวยงาม

วิธีการทำถมทอง หรือ ถมตะทอง การถมทองทำให้เครื่องถมนครมีคุณค่าสูงขึ้นกว่าถมเงิน โดยอาศัยฝีมือช่างที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ ขั้นตอนการทำถมทอง ใช้วิธีการเดียวกับการทำถมเงิน แต่การลงยาถมและขัดยาถมส่วนเกินออกแล้ว ในการทำถมทองจะเพิ่มวิธีการทาทอง หรือเรียกว่า การเปียกทอง เป็นการนำทองคำแผ่นบริสุทธิ์ 99.99 บดจนเป็นผงแล้วเทรอบบริสุทธิ์ ลงไปผสมกับผงทอง บดด้วยครกหินผสมเป็นเนื้อเดียวกัน และใช้สำลิจุบทองเปียกถูบนภาชนะ เมื่อทาทองผสมปรอทเสร็จแล้วนำไปตากแดดให้แห้งหรืออบด้วยความร้อนบนเตา ประมาณ 3 ครั้ง และครั้งสุดท้ายใช้ความร้อนสูงกว่าเดิม เมื่อปรอทระเหยออกหมด ก็จะเหลือแต่เนื้อทองเคลือบติดแน่นบนภาชนะ จากนั้นนำไปขัดเงาให้ผิวทองเกลี้ยงใสขึ้น จากนั้นมีการปรับแต่งรูป ในขั้นตอนลงยาถม โดยใช้ไฟความร้อนสูงเพื่อเผาภาชนะ เพื่อป้องกันภาชนะบิดเบี้ยว ขั้นตอนนี้ต้องปรับแต่งรูปทรงให้คงเดิม และแต่งผิว ขัดผิวภาชนะด้วยกระดาษทรายละเอียด เมื่อผิวเกลี้ยงเป็นเงาสวยงาม จากนั้นขัดด้วยยาขัดโลหะ แล้วนำไปล้างทำความสะอาดและเช็ดให้แห้ง โดยวิธีการแกะผิวแกะแร่หรือการเพลาละลาย ช่วยให้รายละเอียดของลายบนภาชนะมีความโดดเด่นขึ้นเงา เป็นประกายสวยงาม ด้วยความชำนาญของช่างถม ขั้นตอนสุดท้ายโดยการขัดเงา ทำความสะอาด ใช้ผ้าที่นุ่ม ๆ เช็ดให้สะอาดและขึ้นเงาสวยงาม

ในการพัฒนาหัตถกรรมเครื่องถมนคร มีการประยุกต์ทำลวดลายเครื่องถมนครโดยการใช้กรดกัดตามลวดลายที่เขียนไว้คือใช้น้ำยาป้องกันบริเวณที่ไม่ต้องการให้กัดกัดส่วนบริเวณที่เป็นลายให้เป็นร่องลึก ข้อดีของการทำเครื่องถมนครโดยใช้กรดกัดนี้คือได้ลวดลายที่ซับซ้อนละเอียดกว่าการใช้เครื่องมือแกะลายและสามารถทำได้จำนวนมากและใช้เวลาน้อยกว่าการแกะสลักด้วยมือ ซึ่งเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกทรงคิดพัฒนาให้มีกระบวนการที่รวดเร็วขึ้นและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น มีการเขียนลวดลายและวิธีการถ่ายภาพมาประยุกต์ใช้ในการทำเครื่องถมนครแทนวิธีการสมัครลวดลายแบบโบราณซึ่งทำได้เร็วกว่าขั้นตอนของการแกะสลักลวดลายแบบโบราณ วิธีผลิตเครื่องถมนครจุฑา โดยเขียนลวดลายลักษณะของถมชนิดนี้ลวดลายมีพื้นเรียบสวยงาม คมชัดลักษณะรูปทรงเรียบร้อยสวยงาม สำหรับการทำเครื่องถมนครของศูนย์ศิลปาชีพเป็นการทำเครื่องถมนครแบบโบราณเรียกว่า เครื่องถมนครนครใช้เครื่องมือ แกะสลักลวดลายมีคุณค่าของงานฝีมือมีความประณีตสวยงาม มีการสอนทำถมดำและถมทอง โดยเฉพาะการขึ้นรูปแกะสลักลวดลายเป็นลายไทยแบบโบราณใช้วิธีแกะเว้าให้ลวดลายเด่นชัด ตกแต่งสวยงาม มีการฝังอัญมณีหรือเพชรที่เครื่องถมนครให้มีความสวยงามเพิ่มมูลค่ายิ่งขึ้นซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ชิ้นงาน

ปัจจุบันเครื่องถมนครนอกจากใช้ในชั้นเจ้านายชั้นสูง ยังมีการปรับเปลี่ยนให้ร่วมสมัยขึ้นเพื่อให้เข้าถึงคนทุกช่วงวัย โดยการประยุกต์ทำเป็นของชิ้นเล็ก เช่น ต่างหู แหวน ที่ติดผม ล็อกเกต กำไล ด้วยการทำถมนครสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยได้รับการทำนุบำรุงจากพระมหากษัตริย์อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี รวมถึงมีการพัฒนาฝีมือการออกแบบลวดลายให้วิจิตรประณีตสวยงาม ด้วยลวดลายที่ยังคงแสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย จึงถือว่างานเครื่องถมนครเป็นงานที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้คู่คนไทยสืบต่อไป โดยมีการถ่ายทอด สืบสาน มาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร (รัชกาลที่ 10)

ปัจจุบันหัตถกรรมเครื่องถมนคร เป็นศิลปะรวมศาสตร์ทุกแขนงที่ช่างผู้เชี่ยวชาญ ได้สร้างสรรค์ผลงานเครื่องถมนครให้เป็นงานศิลปะหัตถกรรมชั้นสูงที่ชาวนครศรีธรรมราชและคนไทยภาคภูมิใจเครื่องถมนครยังคงจำหน่ายได้ ซึ่งสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยเฉพาะกำไลข้อมือ นอกจากนี้ยังมีหัตถกรรมเครื่องถมนคร อาทิ ชันน้ำ พานรอง ชันน้ำมนต์ ชุดน้ำชา สีนค้ำ กำไล สร้อยคอ แหวน ถาด เป็นต้น โดยมีผู้มาสั่งทำเพื่อเป็นของกำนัล ถมทองราคาค่อนข้างแพง เนื่องจากวัสดุมีราคาแพง

เครื่องถมนครนคร มีการแกะสลักลวดลายโดยใช้วิธีการเขียนร่างลวดลายลงในทองลงในรูปพรรณของเนื้อเงินแล้วใช้ค้อนและสิ่งสลักตามลวดลายที่ร่างเอาไว้เพื่อย้ำเนื้อโลหะให้ลึกลงไปโดยไม่สูญเสียเนื้อเงินแต่จะมีรอยสลักนูนของผิวโลหะอยู่ด้านหลังซึ่งต้องใช้ฝีมือและความประณีตของช่างเป็นอย่างมาก เครื่องถมนครเป็นโครงการที่ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงโปรดให้นำมาสอนเป็นอาชีพเสริมให้กับราชการให้กับราษฎรซึ่งเป็นความตั้งใจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) เพื่อช่วยเหลือราษฎรสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถสนองพระราชดำริเมื่อครั้งพระองค์เสด็จเยี่ยมราษฎรทางภาคใต้พระองค์ทรงเห็นว่าเครื่องถมนครที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นงานช่างฝีมือที่ควรอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีครูสอนเพื่อให้ประชาชนนำไปประกอบอาชีพพระองค์โปรดให้ตั้งแผนกเครื่องถมนครขึ้น โดยมีนายปลอดเป็นครูช่างถมนครศรีธรรมราชมาสอน เครื่องถมนครเป็นเครื่องราชบรรณาการสำคัญที่พระมหากษัตริย์ไทยนำไปมอบให้แก่กษัตริย์ต่างประเทศ การถมหรือเครื่องถมนครมีการประดิษฐ์ภาชนะและเครื่องประดับที่เป็นเงินหรือทองแต่ที่นิยมใช้กับโลหะเป็นเงินมากกว่าโลหะอื่น โดยประดิษฐ์ลวดลายเครื่องประดับซึ่งการทำเครื่องถมนครมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสันนิษฐานว่าเครื่องถมนครเข้าสู่ประเทศไทยของทางโดยชาวพุทธซึ่งเข้ามาในสมัยสมเด็จพระราชาธิบดีที่ 2 ทางนครศรีธรรมราช ปัตตานีมะริดหรือชาวอินเดียเป็นผู้นำเข้ามา เนื่องจากมีการติดต่อค้าขายกับอินเดียที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันเครื่องถมนครนครศรีธรรมราชแสดงถึงเอกลักษณ์ของศิลปะไทยมีทั้งใช้โลหะที่เป็นเงินและทองคำบริสุทธิ์ผสมกันโดยใช้ทองคำบริสุทธิ์หลอมละลายแล้วทาเคลือบลงบนเนื้อโลหะเงินแต่มีเฉพาะที่เป็นลวดลายเป็นการแต่งลายให้เกิดความสวยงามส่วนทองคำที่ใช้ต้องเคลือบหลายชั้นเพื่อให้ทองติดเรียกเครื่องถมนครนี้ว่าทองตะขอทองหรือถมทอง การทำถมทองต้องรีดทองคำบริสุทธิ์ให้เป็นแผ่นบางตัดเป็นฝอยเล็ก ๆ และบดเป็นผงผสมกับตลอดควรให้เข้ากันเป็นเนื้อเดียวกันเรียกว่าทองเปลี่ยนและนำวัสดุที่แปะทองมาทำความสะอาดด้วยน้ำส้มมะขามเปียกหรือน้ำมะนาวเช็ดทำความสะอาดบริเวณลวดลายที่ต้องการตกแต่ง เมื่อถูกความร้อนตลอดจะระเหยเหลือแต่ทองคำที่แต่งไว้ตามลายทำซ้ำกันหลายครั้ง การถมทองเป็นการเคลือบลายภาชนะเงินที่มีความงดงามสีสันแตกต่างไปจากผสมสีดำวิธีแกะลายลงบนโลหะให้เป็นล่องลึกเพื่อถนอมยาโดยถมให้เต็มตามลวดลายที่แกะสลัก

4.3.2 โครงสร้างของชุมชนและผู้นำชุมชนเครื่องถมนครชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้นำที่เป็นทางการ

- 1) นายชัยวัฒน์ สีแก้ว ที่ปรึกษาหอสมุดแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 2) นายสมยศ พูนพ้ง นายช่างศิลปกรรมหอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช
- 3) นางพรทิพย์ โภธิ ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช
- 4) นางปรางวลัย ทองบัว เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานนครศรีธรรมราช สำนักศิลปากรที่ 12

นครศรีธรรมราช พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช กรมศิลปากร

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

- 5) นางสุภาพร จิริสือ ผู้ประกอบการเครื่องถม ร้านนครเครื่องถม
- 6) นายนิคม นกอักษร ครูช่างชั้นสูงผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องถมนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 7) นายวชิระ นกอักษร ทายาทผู้สืบทอดงานหัตถกรรมเครื่องถมนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.3.3 เศรษฐกิจชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ในเขตเทศบาลส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ลักษณะการค้าขาย การพาณิชย์ ซึ่งเครื่องถมนครเป็นสินค้าของชุมชน ทำให้เศรษฐกิจในจังหวัดหมุนเวียนและประชาชนมีรายได้จากการทำธุรกิจเครื่องถมนคร โดยมีพื้นที่การเกษตรกรรมเพียงเล็กน้อย ในเขตเทศบาล ปลูกพืช เช่น ข้าว ยางพารา มังคุด เงาะ มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ประชาชนในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างค้าขาย และเป็นเจ้าของกิจการ โดยมีการส่งเสริมและฝึกอาชีพ อาทิ กลุ่มผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว ฝึกอาชีพทำขนมไทย การฝึกอาชีพการจักสานชั้นหมาก ดอกไม้สด และการประดิษฐ์ และอื่น ๆ

4.4 สรุปผลความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทบาทของผู้นำชุมชนทั้งสามชุมชน ในการมีส่วนร่วม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการพัฒนาการอย่างบูรณาการ ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา สุขภาพ และพ้นจากความยากจน มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โครงสร้างของผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยสภาชุมชน เป็นที่ประชุมของคนทั้งชุมชน ทั้งตำบล หรือหลายหมู่บ้านมาร่วมประชุม ซึ่งมีกระบวนการทำงานโดยสภาผู้นำชุมชน สำรวจ

ข้อมูลชุมชน แล้วนำข้อมูลชุมชนมาทำแผนชุมชน จากนั้นนำแผนชุมชนมาเสนอสภาชุมชนเพื่อพิจารณาร่วมกัน โดยคนทั้งชุมชน ขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนชุมชนที่ร่วมกันทำ ในเครื่องเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งหัวใจความสำเร็จของชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการเรียนรู้ ร่วมกันในการปฏิบัติ ในด้านความรู้ การเรียนรู้ และการจัดองค์กร

ในชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดอยุธยา มีการรวมตัวกัน ร่วมคิด ร่วมทำ มีกลุ่มกิจกรรม โดยมีผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ทั้งชายและหญิง มารวมตัวกันเป็นสภาผู้นำชุมชน ทำให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง ทุกคนรอบครัวมีอาชีพ มีรายได้ มีการผลิตหัตถกรรมมีดอรัญญิกในชุมชน มีธุรกิจชุมชน เป็นระบบ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง โดยภายในชุมชนบ้านไผ่หนอง มีระบบการสื่อสารชุมชน มีระบบเสียงตามสาย มีศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน มีพิพิธภัณฑ์มีดอรัญญิก และตลาดชุมชน มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลอรัญญิก

งานศิลปหัตถกรรมเครื่องถมนคร เครื่องเงิน มีดอรัญญิก เป็นงานศิลปหัตถกรรมดั้งเดิมที่ประณีต ทรงคุณค่า สามารถสร้างเศรษฐกิจที่ดี ด้วยความเข้มแข็งของชุมชน เกิดจากการศึกษาพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยการอาศัยภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่มีความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีวัฒนธรรมชุมชนที่สืบต่อกันมายาวนานมากกว่าร้อยปี ในด้านบุคลากรการผลิต มีการพัฒนาช่างเครื่องเงิน มีดอรัญญิก เครื่องถมนคร ให้สามารถผลิตชิ้นงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาเทคนิค ความรู้ความสามารถของตนเอง มีการส่งเสริมการตลาด ส่วนการพัฒนากระบวนการผลิตรูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมดั้งเดิม ตามความต้องการของผู้บริโภค พัฒนาโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน มีการส่งเสริม สนับสนุน โดยการพัฒนา ประชาสัมพันธ์ โดยการสนับสนุนการท่องเที่ยวควบคู่กับการนำสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อเป็นสินค้า เพื่อทำรายได้ให้กับชุมชน ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนหมุนเวียน และประชาชนมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้า

นอกจากนี้ภาครัฐ และภาคเอกชนยังมีการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ โดยการฝึกอบรม โครงการพัฒนารูปแบบ และคุณภาพสินค้าหัตถกรรม เพื่อพัฒนาสินค้า ซึ่งอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถขยายตลาดได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้มีความเข้มแข็ง และนำไปสู่เศรษฐกิจที่ดี โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการให้ผู้ประกอบการ และนักส่งออกแบบมืออาชีพที่มีความสามารถได้ร่วมพัฒนาความรู้ ความสามารถ และออกแบบผลิตภัณฑ์ ร่วมกับนักออกแบบมืออาชีพ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปจัดแสดงในงานสินค้านานาชาติ ทำให้ผู้ประกอบการได้นำชิ้นงานที่มีคุณภาพมาตรฐาน และรูปแบบสินค้าที่สร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า เป็นการเพิ่มโอกาสทาง

การตลาด ขยายช่องทางการค้าทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ รวมทั้งนำสินค้าหัตถกรรมสู่ตลาดโลก ส่งผลให้พัฒนาท้องถิ่นเป็นชุมชนที่ทันสมัย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2554, น. 179) ได้นำเสนอเหตุผลของการพัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่เกี่ยวกับบริบทของสังคมไทย เป็นชุมชนท้องถิ่นอิสระ ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยมีวัฒนธรรมของสังคมที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี ในชุมชนแต่ละชุมชน ซึ่งการรักษาไว้การฟื้นฟู และต่อยอดในชุมชนตามธรรมชาติ พื้นที่ชุมชนในมิติต่าง ๆ และเครือข่ายในชุมชน สังคม และสร้างชุมชนระดับชาติ ระดับประเทศต่อไป สังคมสมัยใหม่ที่เป็นชุมชนเข้มแข็งในสังคม ในวัฒนธรรม สร้างความอบอุ่น และเสถียรภาพ ควบคู่ไปกับความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุอย่างเป็นเอกลักษณ์ และมั่นคง

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการรักษาหัตถกรรมดั้งเดิมทำให้มีเศรษฐกิจที่ดี ด้วยความเข้มแข็งของชุมชน โดยประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมของชุมชน และรากเหง้าประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ผลจากการพัฒนาคนให้ได้รับการพัฒนา โดยภาครัฐสนับสนุนมุ่งเน้นให้การศึกษา และส่งเสริมจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน เพื่อให้คนในชุมชนมีชีวิตเจริญก้าวหน้า มีการดำรงชีวิตที่ดี เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ชยันอดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ทั้งนี้สังคมที่มีปัจจัยเกื้อหนุนเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง คือการเกื้อหนุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบ และมีชีวิตที่สอดคล้องกันธรรมชาติ ตลอดจนสามารถใช้หัตถกรรมท้องถิ่นที่ตนสร้างสรรคในการพัฒนาตนเอง โดยใช้เทคโนโลยีในการผลิตผลิตภัณฑ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการการรักษาหัตถกรรม ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดกันมา จนกระทั่งเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน โดยพัฒนาหัตถกรรมท้องถิ่นเป็นอาชีพมีคุณภาพ สามารถผลิตออกสู่ตลาด จำหน่ายเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงตนเอง และครอบครัว ทั้งนี้ชุมชนที่มีการรวมกลุ่มสมาชิก ร่วมกันคิด ร่วมกันทำกิจกรรมในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลจะนำความเข้มแข็งสู่ชุมชน

ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน การเรียนรู้นอกระบบ เรียนรู้ตามอัธยาศัย ในระบบโรงเรียน และโรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ การทำเครื่องเงิน การทำมีดอรัญญิก การทำเครื่องดนตรี โดยที่จังหวัดเชียงใหม่ มีครุภูมิปัญญาด้านเครื่องเงินที่ชุมชน

วัดศรีสุพรรณมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ การทำหัตถกรรมเครื่องเงินแก่ผู้ที่สนใจ โดยได้รับค่าตอบแทนเดือนละ 3,500 บาท ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้สนใจมาฝึกอาชีพการแกะสลักเครื่องเงิน ด้านวิชาช่างสิบหมู่ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์หัตถกรรมอัญญาภิที่หมู่บ้านท่ามดอัญญาภิ ตำบลท่าช้าง อำเภอ นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมเรียนรู้การตีมีดโบราณ ภายในพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดง นิทรรศการประวัติความเป็นมาของชุมชน ตีมีดอัญญาภิภาพขั้นตอนการตีมีดอัญญาภิ และการจัดแสดงมีดอัญญาภิได้แก่ มีดทำครัว มีดเกษตร มีดเดินป่า และมีสวยงาม ฯลฯ และมีศูนย์การเรียนรู้ การตีมีด มีประวัติความเป็นมาของมีดอัญญาภิ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่สนใจมา เรียนรู้วิธีการขั้นตอนการตีมีดโบราณ และจัดกิจกรรมสาธิตการตีมีดให้ผู้มาเยี่ยมชม และศึกษาดู งาน มีดอัญญาภิบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันชุมชนอัญญาภิกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ และสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย เป็นหมู่บ้านต้นแบบที่รักษาวินัยการตีมีดแบบโบราณไว้ มีการเปิดรับ นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจมาเรียนรู้ขั้นตอนการตีมีดแบบโบราณ และได้สัมผัสการใช้ชีวิตของชุมชน ซึ่งประชาชนเป็นผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมมีดอัญญาภิ ตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญจะมีนักท่องเที่ยวเดินทาง มาเที่ยวชม หัตถกรรมมีดอัญญาภิเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะ ในช่วงวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ในการเดินทางมาเที่ยวชมมีทั้งลักษณะทัวร์ การทัศนศึกษาของนักเรียน นักศึกษา ในชุมชนเปิดจำหน่ายสินค้า OTOP และสินค้าหัตถกรรมมีด อัญญาภิหลายชนิด

ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ดำเนินโครงการส่งเสริม และพัฒนาแหล่งเรียนรู้นครเมืองศิลปะ เมืองหัตถกรรม ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ มีแหล่งเรียนรู้เครื่องดนตรี เมืองนคร นครหัตถกรรม ซึ่งเป็นเป็นโครงการที่นักปราชญ์ และศิลปินกลุ่มนครหัตถกรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช และทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมศักยภาพของศิลปิน สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากผลงานสร้างสรรค์ และสร้างวัฒนธรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย

เมื่อปี พ.ศ. 2456 พระรัตนธัชมุนี เจ้าอาวาสวัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดตั้งโรงเรียนช่างถม เพื่ออนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเครื่องถมนครไว้ โดยนำช่างฝีมือดีมาเป็นครูช่างถม ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยศิลปหัตถกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช สอนวิชาเครื่องถมนครมาจนถึงปัจจุบัน เครื่องถมนครเป็นหัตถกรรมชั้นสูงที่ช่างถมสร้างสรรค์เครื่องถมนครด้วยความประณีตในการแกะสลักลวดลาย และความเชี่ยวชาญในการถมน้ำยา เพื่อให้ให้น้ำยาติดแน่นกับเนื้องานที่แกะสลัก พื้นดำได้มาจากน้ำยาถมต้องไม่มีตามด ผิวเรียบเนียน รวมถึงการระบายทองหรือการถมทองในการถมดำ เพื่อเน้นจุดเด่นด้วยความประณีต สวยงาม ถมตะทองเป็นของที่หายากกว่าถมเงินและถมทองเครื่องถมนครยังคงรักษาคุณภาพลวดลายต่าง ๆ สลักด้วยมือ น้ำยาถมนครมีความดำสนิทเป็นเงา ฯลฯ

กระบวนการพัฒนาคนในด้านพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาโดยผู้มีความรู้ ความสามารถ มีฝีมือ เชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพหัตถกรรมที่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแหล่งศึกษาหาคว้า เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ในชุมชน เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ โดยมีสถานที่คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ มีการฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ ทำหลักสูตร หาแหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์สนับสนุน โดยบริหารงานการสร้างบุคคลากรให้มีคุณภาพกับการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบ มีแนวคิดที่ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง มีความรักสามัคคี มีการเลือกตั้งคณะกรรมการ โดยมีการประชุมพบปะกันทุกเดือน เพื่อวางแผนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และชี้แจงให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ทั้งนี้มีการดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เริ่มตั้งแต่การก่อตั้ง ศึกษาข้อมูล รวบรวมสมาชิก จัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ขึ้นติดตาม ประเมินผล และการสร้างเครือข่ายถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ซึ่งครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ มีผลงานสร้างสรรค์ทางด้านหัตถกรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน และศิลปินรุ่นใหม่มาถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่ออนุรักษ์ สืบทอดงานช่างฝีมือหัตถกรรม โดยงบประมาณที่มาสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่าง ๆ และประชาชน เป็นการขยายความรู้สู่ชุมชน ในกลุ่มอาชีพเดียวกัน และขยายสู่ชุมชนอื่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิค วิธีการ โดยมีวิทยากรบรรยายให้ความรู้ และมีการสาธิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมท้องถิ่น เช่น เครื่องเงิน มีดอรัญญิก เครื่องถมนคร และการจัดนิทรรศการ

จะเห็นได้ว่า การรักษาหัตถกรรมด้วยและมีเศรษฐกิจที่ดีด้วยความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนหนองไผ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคม ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเหนียวแน่น ทุนทางสังคมมีเครือข่ายที่ดี มีการจัดระเบียบทางสังคม ชุมชน โดยชุมชนช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน มีกฎหมายปัญญา ปราชญ์หรือบุคคลในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของ กฎปัญญา และนำกฎหมายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนได้รับสืบทอดต่อยอดไปพร้อมกับการเผยแพร่อัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยถ่ายทอดความรู้ สอนเยาวชน ลูกหลานมากกว่าทำตามหน้าที่ แต่สอนด้วยความตั้งใจ รัก ศรัทธา ถ้าหากทุนทางสังคมอ่อนแอ ก็ทำให้ชุมชนอ่อนแอไม่สามารถสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ได้ การสร้างความสามารถ Capability Approach Robert การสร้างความสามารถ เช่น คนที่มีความสามารถ เมื่อนำความรู้ ความสามารถมาใช้ให้เกิดประโยชน์ นำมาเผยแพร่ความรู้ ความสามารถต่าง ๆ ก็จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ที่ชุมชนหัตถกรรมแบบดั้งเดิมสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างดี และแสดงว่ากฎหมาย หรือความเก่าชนะความใหม่ได้

ทั้งนี้ ความสามารถของชุมชนที่มีการติดต่อสื่อสาร เชื่อมโยง ซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ร่วมกัน ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ และพัฒนาอาชีพของตน และเป็นผู้นำความรู้ ความสามารถไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ด้วยการส่งเสริมศักยภาพในการทำชิ้นงานอัญมณีให้ลูกค้าพึงพอใจพัฒนามูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากการอนุรักษ์วัฒนธรรม และกฎหมายท้องถิ่น

สมทรง พันธุ์เจริญวรกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้สัมภาษณ์ว่า

“ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัด ส่งเสริมการผลิตภัณฑ์มีดอัญมณีในชุมชนส่งผลให้มีความเจริญยิ่งขึ้น การจัดเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และเป็นกลุ่มก็ทำให้บางกลุ่มประสบผลสำเร็จเจริญรุ่งเรือง บางครอบครัวก็ประสบผลสำเร็จดีมากทำเป็นธุรกิจใหญ่ของครอบครัวสามารถส่งออกต่างประเทศ รวมทั้งช่วยซื้อผลิตภัณฑ์ทำให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน และยังเป็นของฝากของกำนัลในผลิตภัณฑ์อัญมณี เช่น มีดอัญมณี ซ้อนส้ม และเครื่องใช้ประเภทสแตนเลสที่ชาวตำบลท่าช้างผลิต เมื่อได้เดินทางไปดูงานในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งการเดินทางไปดูงานต่างประเทศ ก็จะนำผลิตภัณฑ์ไปมอบเพื่อเป็น

ของที่ระลึกที่มีความงดงามและสร้างความประทับใจแก่ผู้รับ มีการดูแลส่งเสริมโครงการที่ชาวชุมชนทำข้างเสนามา และมีโครงการจากองค์การบริหารจังหวัดดำเนินการร่วมกับชุมชนตามที่ชุมชนเสนอโครงการมาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดอยุธยา ฯ ก็ช่วยดูแลส่งเสริมและพยายามอำนวยความสะดวก และให้การสนับสนุนตามที่ชุมชนต้องการ นอกจากนี้ภาครัฐยังร่วมกิจกรรมในชุมชนเพื่ออนุรักษ์ สืบสานผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกไว้เป็นอาชีพพื้นบ้านที่ดั้งเดิมเก่าแก่ในชุมชน ซึ่งชุมชนได้ทำกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้ผู้เชี่ยวชาญในการตีมีดออร์แกนิกที่สามารถตีแสดงให้นักท่องเที่ยวชมได้ไม่ก็ครบครัน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวองค์การบริหารส่วนจังหวัดอยุธยา ก็มีประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้ที่ยั่งยืน มีการแนะนำนักศึกษาหรือผู้สนใจมาดูงานก็จะแนะนำไปดูงานที่ชุมชนผลิตออร์แกนิกเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม” (สมทรง พันธุ์เจริญวรกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนวัฒนธรรมเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิม โดยยึดความต้องการของตลาดเป็นหลักการผลิตมีดออร์แกนิก ทำให้เกิดการมีจิตสำนึกร่วมกันในการที่จะทำการทำมีดออร์แกนิก ให้ยังคงอยู่และสืบทอดการทำส่งต่อรุ่นลูกรุ่นหลาน เพื่อให้ชาวบ้านที่ทำมีดออร์แกนิกเกิดความห่วงใยในการอนุรักษ์สืบต่อการทำมีดออร์แกนิกต่อไป เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อในมีดออร์แกนิกมีคุณภาพที่ดีและเป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้ชุมชนที่ผลิตมีรายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัวอย่างยั่งยืน เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชน

ผลความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องถมนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช หัตถกรรมเครื่องถมนคร เป็นศิลปะที่รวมศาสตร์ทุกแขนงที่ช่างผู้เชี่ยวชาญ

นิคม นกอักษร อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 1 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปหัตถกรรมเครื่องถมนครเงิน ถมดำ ถมทอง หรือถมตะทอง เป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมชาวใต้ และสืบทอดงานศิลปกรรมเครื่องถมนครจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ได้เรียนรู้งานศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช โดยเรียนวิชาเครื่องถมนครเป็นวิชาหลัก ซึ่งการเรียนการสอนงานเป็นงานสลักคุณ

นิคม นักอักษร มีโอกาสศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาช่าง โดยพัฒนาฝีมือในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จากประสบการณ์ การฝึกฝน เรียนรู้จากผู้รู้ การสังเกตจากการทำงาน และผลงานของผู้ที่มีความชำนาญงานหัตถกรรมเครื่องถมนคร หลังจากการเรียนรู้เฉพาะช่าง ต่อมาได้เป็นครูช่างศิลปหัตถกรรมที่วิทยาลัยศิลปหัตถกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีในด้านศิลปหัตถกรรมเครื่องถมนครให้กับบุตรหลาน ลูกศิษย์ และผู้สนใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ ได้รับรางวัล ดังนี้

- 1) ผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ประจำปี 2553 ของสมาคมสโมสรวัฒนธรรมหญิงในพระบรมราชินีนาถ
- 2) เป็นครูศิลป์ของแผ่นดิน สาขาเครื่องโลหะ (เครื่องถมนครนคร) ประจำปี 2553 ของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ องค์การมหาชน หรือ SAECICT
- 3) ได้รับรางวัลพัฒนาคุณากร ด้านศิลปะ ปี พ.ศ. 2558 ของกระทรวงวัฒนธรรม
- 4) ได้เป็นศิลปิน OTOP ปี พ.ศ. 2560 ของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP สามารถเพิ่มรายได้ และโอกาส ทำให้มีรายได้สูงขึ้น เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน

นอกจากนี้ยังได้รับยกย่องเป็นปราชญ์ไทยภาคใต้ ประจำปี 2561 สาขาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นิคม นักอักษร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเครื่องถมนครว่าเป็นอาชีพที่ภาคภูมิใจ เนื่องจากเครื่องถมนครเป็นเอกลักษณ์อยู่คู่กับเมืองนคร เป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่า โดยอาศัยจากความเชี่ยวชาญ ความประณีต รั้งสรรค้ในการทำเครื่องถมนครทำให้ผู้ที่ได้รับเครื่องถมนครเป็นของขวัญก็จะมีค่ามาก เพราะว่าเป็นของที่มีค่า ปัจจุบันช่างเครื่องถมนครผลิตขึ้นตามความต้องการของผู้บริโภค ด้านรูปพรรณ ประโยชน์ใช้สอย ความนิยมของผู้บริโภคแต่ละกลุ่ม ก็จะจำหน่ายสินค้าได้ เช่น เครื่องประดับ ชิงงานชิ้นเล็ก ๆ

ในปี พ.ศ. 2563 นิคม นักอักษร ได้รับรางวัลเพชรพานิชย์ 2563 เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติในการทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติด้านเศรษฐกิจ การค้าและการพาณิชย์ เป็นผู้สร้างคุณูปการให้แก่กระทรวงพาณิชย์ และเพื่อเป็นแบบอย่างบุคคลที่แสดงถึงความมุ่งมั่น และทุ่มเทในการพัฒนาภาคเศรษฐกิจ การค้าพาณิชย์ในระดับองค์กร สังคมส่วนรวมระดับประเทศ

ความชำนาญเชิงช่างในการขึ้นรูปโลหะ สลัก การผสมโลหะและการลงยาถม ผสมผสาน การเรียนลายได้ที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดลงบนรูปพรรณได้อย่างงดงาม ทั้งภาชนะเครื่องใช้ เครื่องประดับ โดยรักษาการทำแบบดั้งเดิมทุกขั้นตอน ซึ่งนิคม นักอักษร ได้สืบสานวิชาช่างศิลป์มา ยาวนาน ส่งผลให้งานเครื่องถมนครคงอยู่คู่เมืองนครศรีธรรมราช

นิคม นักอักษร ครูช่างชั้นสูงผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องถมนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ไป สาธิต และถ่ายทอดประสบการณ์ เทคนิคการผลิตผลงานหัตถกรรมศิลป์ของครูช่างศิลป์ในงาน อดัตลักษณ์แห่งสยาม ครั้งที่ 6 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 15 – 18 มกราคม พ.ศ. 2558 โดยศูนย์ส่งเสริม ศิลปชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) หรือ ศ.ศ.ป. เพื่อร่วมเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมศิลปไทย อันเป็นสมบัติอัน ล้ำค่าของประเทศให้เป็นที่ยู่อัก และยอมรับในระดับสากล ณ ศูนย์การค้าสยามพารากอน ซึ่งได้รับความ สนใจจากทั่วไทย และต่างชาติ สร้างรายได้กว่า 20 ล้านบาท ภายใต้แนวคิด “สืบสานมรดก ไทย ความภาคภูมิใจของแผ่นดิน”

ศูนย์การเรียนรู้หัตถศิลป์ไทย และเครื่องถมนครเมืองนครหัตถกรรม ประธานศูนย์การ เรียนรู้หัตถกรรม คือ นิคม นักอักษร ทำเครื่องถมนครที่บ้าน โดยรับนักศึกษาฝึกงานจาก วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ต่อมาทำศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมเครื่องถมนคร เครื่องเงิน ต่อมาได้รับสนับสนุนจากส่วนราชการ โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทำให้เป็นศูนย์ การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ซึ่งได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน คณะทัวร์ ผู้มาศึกษาดูงาน และผู้สนใจงาน หัตถกรรมเครื่องถมนคร นิคม นักอักษร ทำงานหลักเป็นงานเครื่องถมนคร สินค้า OTOP ได้แก่ ประเภทเครื่องประดับ เช่น แหวน จี้ กำไล ประเภท เครื่องใช้สอย เช่น พาน ชั้น กระเป๋าถือ และ ผลิตภัณฑ์เครื่องถมนคร สร้อยระย้าสวยดี และที่ขายดีที่สุดคือกำไลข้อมือ ของผู้หญิงวัยทำงาน ทางร้านกำลังออกแบบสำหรับนักเรียน นักศึกษา โดยออกแบบเพื่อลดต้นทุน เพื่อให้ราคาถูก ตอบสนองความลูกค้า

ความภูมิใจของนิคม นักอักษร เคยสาธิตการทำเครื่องถมนครแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้า ฟ้าสิริวัฒนฉวี นารีรัตนราชกัญญา โดยพระองค์เสด็จมา 3 ครั้ง และทรงซื้อกระเป๋าถือ ราคาสอง แสงกว่าบาท เคยถวายสร้อยระย้า แต่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้สร้อยระย้ามีชื่อเสียง เป็นที่ยู่อัก ซึ่งชาวนครศรีธรรมราชนับถือสาเป็น

ของคลัง ซึ่งชิ้นงานที่ผลิตเป็นของที่ระลึก สินค้าที่ทำจำหน่าย ทำตามลูกค้าสั่ง และบางชิ้นนำไปขายที่กรุงเทพมหานคร

วชิระ นกอักษร อยู่บ้านเลขที่ 1 ถนนสระเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วชิระ นกอักษร ทายาทนิคม นกอักษร ได้สร้างสรรค์เครื่องถมนครให้ร่วมสมัย เป็นแนวใหม่ลายถม ทั้งภาชนะเครื่องใช้ และเครื่องประดับ เป็นผู้ที่มีความชำนาญเชิงช่าง 4 แขนง คือ การขึ้นรูปโลหะ การผสมโลหะและการลงยาถม มีการเขียนลวดลายผลงานเอกลักษณ์เฉพาะตัวจากการนำลายได้ อาทิ ลายใบเทศ ลายกนก ลายประจำยาม ลายกระจัง และลาย 12 นักษัตร มาผูกลายชิ้นใหม่ เพื่อถ่ายทอดลงบนรูปพรรณได้อย่างงามวิจิตรในฐานหัตถกรรมเครื่องถมนคร อัตลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

วชิระ นกอักษร ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าให้อยู่คู่กับจังหวัด ผลงานที่สำคัญ เช่น ลูกบิด เครื่องถมนครลวดลายกราฟิก โดยใช้เทคนิคเครื่องถมนคร เป็นบทบาทหัตถศิลป์รุ่นที่ 2 ปี 2557 (ศูนย์ศิลป์พระหว่างระเทศ) เป็นครุภูมิปัญญา เป็นวิทยากรอบรม ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ให้แก่บุตรหลานโดยสืบทอดมาจากรุ่นพ่อ คือ นิคม นกอักษร สามารถประยุกต์รูปแบบเครื่องถมนครให้ร่วมสมัย ตอบโจทย์ยุคปัจจุบัน โดยงานศิลป์หัตถกรรมอันทรงคุณค่าที่มีการปรับ ประยุกต์ชิ้นงาน สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าตอบสนองวิถีชีวิตผู้คนได้อย่างลงตัว ทำให้ผลงานหัตถกรรมเครื่องถมนครเป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมมากขึ้น ต้องสามารถสร้างสรรค์งานศิลป์ให้เข้าถึงผู้คนได้ซื้อ ได้ใช้ ได้ชื่นชม เป็นการช่วยให้ศิลปหัตถกรรมไทยคงอยู่สืบไป

จะเห็นได้ว่า ผู้สืบสานงานเครื่องถมนครเมืองนคร เกิดแรงบันดาลใจ ด้วยความรักในงานศิลปะต้องการส่งต่อกระบวนการสร้างสรรค์หัตถกรรมเครื่องถมนครอันทรงคุณค่าไปสู่คนรุ่นใหม่ด้วยความชื่นชอบด้านศิลปะ เส้นห์ของงานเครื่องถมนครสู่อาชีพที่ทำด้วยใจรัก สามารถสร้างรายได้ด้วยการพัฒนารูปแบบการทำเครื่องถมนคร เพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้าทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มตลาดสากล มีการพัฒนาลวดลายดั้งเดิม การออกแบบลวดลายใหม่ ๆ และออกแบบลวดลายตามที่ลูกค้าต้องการ ชิ้นงานเครื่องถมที่ผลิตขึ้นมีคุณภาพสามารถนำไปจำหน่าย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สร้างความภาคภูมิใจของชาวนครศรีธรรมราช ในการช่วยอนุรักษ์งานหัตถศิลป์ชิ้นสูง อัตลักษณ์เมืองนครศรีธรรมราช ผ่านการเผยแพร่ความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ โดยสาธิตการทำเครื่องถมนคร การเผยแพร่ให้ความรู้ให้กับนักศึกษาที่มาศึกษาดูงาน การฝึกประสบการณ์เกี่ยวกับขั้นตอน

การทำเครื่องดนตรี หรือบุคคลที่สนใจอยากเรียนรู้กระบวนการทำหัตถกรรมเครื่องดนตรี โดยมี ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

การส่งเสริมการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องดนตรี อาทิ การสัมมนาและพัฒนาศักยภาพ คณะกรรมการชุมชน โครงการจัดกิจกรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม และการ ท่องเที่ยว การพัฒนาตนเอง และชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในเขตเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช โครงการส่งเสริม เสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชน โดยชุมชนคิดแผนงานโครงการที่ตอบสนองและแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง สนับสนุน ค่าใช้จ่าย วัสดุ อุปกรณ์ โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการทำแผนชุมชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการกำหนดประเด็นปัญหา แนวทางการพัฒนาท้องถิ่น ให้เกิดการบูรณาการอย่าง เป็นรูปธรรม จากทุกภาคส่วน การจัดกิจกรรมเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ สร้างจิตสำนึกให้ม ีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นบ้านเกิดของตนเอง ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับเด็ก และเยาวชน และประชาชนชาวนครศรีธรรมราช ให้ เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เพื่อสภาพสังคมที่ดี ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการจัดนิทรรศการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความรู้แก่เด็ก และเยาวชน ให้มีการพัฒนา ตนเอง ชุมชน ครอบครัว เพื่อสังคมและชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดและอบายมุข เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นเทศบาลนครศรีธรรมราช การ จัดการส่งเสริมภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมศักยภาพคุณค่า ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ให้ ลูกหลานและคนในสังคมได้เรียนรู้ พร้อมทั้งอนุรักษ์ภูมิปัญญาให้คงอยู่ การส่งเสริมพัฒนาด้าน อาชีพ และความเข้มแข็ง โครงการฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพสำหรับประชาชน ให้กับครอบครัว และ ชุมชน พร้อมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทาง เพื่อส่งเสริมการประกอบ อาชีพ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม และพัฒนา กลุ่มอาชีพเดิมให้มีความเข้มแข็ง รองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ

4.5 ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากผู้นำท้องถิ่น

ผู้นำชุมชนทั้งสามชุมชนมีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี คือ มีความตระหนักรู้ในตนเองสูง รู้จัก ตนเองด้านค่านิยม ความเชื่อ อารมณ์ เอกลักษณะ และความสามารถของตัวเอง มีวุฒิภาวะทาง อารมณ์ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีการแสดงออก โดยมุ่งมั่นเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ท่วมเท่มุ่งมั่นสนับสนุนให้ชุมชนมีเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน จากกรณีบ้านศรีสุพรรณ หรือชุมชนวัด

ลาย จังหวัดเชียงใหม่ พ่อครูดิเรก สิทธิการ ผลิตสินค้าหัตถกรรมดั้งเดิมเครื่องเงินจากต้นทุนทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของชุมชนและตั้งใจถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจโดยพระครูพิทักษ์ สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัด ศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ผลักดันภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยจัดตั้งเป็นกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ ทำให้บรรดาสล่ำหรือช่างฝีมือที่มีทักษะการทำเครื่องเงินมารวมตัวกันเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เชิงศิลป์ให้กับนักเรียน โรงเรียนวัดศรีสุพรรณ พระสงฆ์ สามเณร และผู้สนใจในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย และสล่ำเครื่องเงินจำนวนมากมาร่วมกันสร้างอุโบสถเงิน ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเยี่ยมชมความงามของอุโบสถ มีการสนับสนุนตลาดประชารัฐ ถนนวัฒนธรรม สร้างรายได้แก่ชุมชน โดยอนุญาตให้ใช้พื้นที่รอบวัดจำหน่ายสินค้า โดยบูรณาการร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน จังหวัด ช่วยต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม สู่การสร้างสรรค์เศรษฐกิจ สร้างรายได้แก่ชุมชน เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ แสดงถึงความพยายามและความอดทนในการผลักดันให้ชุมชนมีความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมนี้ไปสู่ความสำเร็จ ก็แสดงออกให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและความศรัทธาของคนในชุมชนที่ร่วมกิจกรรม สร้างสรรค์ผลงานเครื่องเงินทุนทางสังคมของชุมชนวิวาลัย ทั้งการให้กำลังใจแก่ครูภูมิปัญญา และผู้เรียนในการเรียนการสอนชาวบ้าน ด้วยความทุ่มเทมุ่งมั่นและศรัทธาในศักยภาพผู้นำและหลักสูตร

ผู้นำชุมชนยึดมั่นและประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมของตนเองอย่างสม่ำเสมอ พฤติกรรมต้นแบบ ทำให้ผู้ตามมองเห็น เกิดความไว้วางใจและศรัทธาให้ประพฤติปฏิบัติตาม ผู้นำทั้งสามชุมชน ในส่วนของชุมชนอรัญญิก บ้านไผ่หนอง ตำบลท่าช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้นำชุมชน นายวินัย ยินดีวิทย์ มีค่านิยมแนวหน้าและมีผลงานในการสร้างความสำเร็จให้กับโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ตนเองมีความพยายามที่จะทำให้อุปค้ามีความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แก้ปัญหาคนไม่รู้จักรักมีดอรัญญิกด้วยการจัดแหล่งเรียนรู้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ลูกค้าทราบถึงที่มาของอรัญญิกของชาวบ้าน เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์และคุณค่าในหัตถกรรมมีดอรัญญิก และตั้งวิสาหกิจชุมชน ชื่อซึ่งมีค่านิยมในการช่วยเหลือชุมชนและมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้ธุรกิจมีดอรัญญิกของวิสาหกิจชุมชนพัฒนา และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทางการผลิตให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับประสบความสำเร็จ แก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เช่น การหาแหล่งเงินทุน การหาตลาด และการเปลี่ยนแปลงให้ชาวบ้านแก้ปัญหาการตลาดด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มช่องทางการขาย เพื่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน และลูกค้า ทำให้มีคุณภาพมากขึ้น และวิสาหกิจชุมชนยังดูแลชาวบ้านในเครือข่ายในการช่วยงาน

มงคลและงานศพของสมาชิก ชุมชน มีค่านิยมในการที่จะช่วยเหลือคนในชุมชน ผลักดันให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมแปลกใหม่ และการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ด้วยการตั้งกลุ่มมีดอรัญญิก วินัย รวยเจริญผู้ผลิตหัตถกรรมมีดอรัญญิกรายใหญ่ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนกับชุมชน

ผู้นำทั้ง 3 ชุมชน เป็นผู้นำที่น่าด้วยใจรักที่จะช่วยเหลือชาวบ้านซึ่งเป็นญาติพี่น้องในชุมชน เช่น กรณีชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช นิคม นักอักษร ผู้นำมีจิตใจที่จะช่วยเหลือชาวบ้านให้ขายเครื่องถมนครได้ในราคาที่ยุติธรรมไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่ขาดทุนจากการทำเครื่องถมนคร และมีความชำนาญเชิงช่างในการขึ้นรูปโลหะ สลัก การผสมโลหะและการลงยาถม ผสมผสานการเรียนรู้ลายได้ที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดลงบนรูปพรรณได้อย่างงดงาม ทั้งภาชนะเครื่องใช้เครื่องประดับ โดยรักษาการทำแบบดั้งเดิมทุกขั้นตอน ซึ่งนิคม นักอักษร ได้สืบสานวิชาช่างศิลป์มายาวนาน ส่งผลให้งานเครื่องถมนครคงอยู่คู่เมืองนครศรีธรรมราช นิคม นักอักษร ครูช่างชั้นสูงผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องถมนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ถ่ายทอดความรู้ ได้ไปสาธิต และถ่ายทอดประสบการณ์ เทคนิคการผลิตผลงานหัตถกรรมศิลป์ของครูช่างศิลป์ โดยทำด้วยใจรัก และมีจิตใจที่จะช่วยเหลือพี่น้องชาวชุมชน และเป็นผู้ที่ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติด้านเศรษฐกิจ และเป็นแบบอย่างบุคคลที่แสดงถึงความมุ่งมั่น และทุ่มเทในการพัฒนาภาคเศรษฐกิจการค้าพาณิชย์ในระดับองค์กร สังคมส่วนรวมระดับประเทศ

การสร้างความสัมพันธ์และรักษาสัมพันธ์ภาพอย่างยั่งยืนเกื้อกูลซึ่งกันและกันโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม จากการดำเนินการของผู้นำชุมชนและความร่วมมือของชุมชนของทั้ง 3 ชุมชนพบว่ารูปแบบการตัดสินใจของชุมชนเป็นไปในลักษณะประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ โดยร่วมกันกำหนดฉันทามติเป็นความเห็นของส่วนรวมร่วมกันและลงมือกระทำร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืนและมีความเกื้อกูลกันในชุมชน เนื่องมาจากคนในชุมชนทั้ง 3 ชุมชนเป็นญาติพี่น้องและรู้จักกันเป็นอย่างดี บวกกับความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวของผู้ทำให้ลดความขัดแย้งและสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอย่างยั่งยืนผู้นำชุมชนได้สร้างความสัมพันธ์และรักษาความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน มีความเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชน ซึ่งต่อมาชาวบ้านโดยเฉพาะลูกหลานที่จบการศึกษากลับมาช่วยที่บ้านสามารถสร้างแบรนด์ ของคนในชุมชนได้ด้วยตนเอง เป็นการขยายตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าด้วยตัวเองอย่างยั่งยืน กรณีลักษณะการตัดสินใจด้วยฉันทามติ และมีการสร้างสัมพันธ์ภาพอย่างยั่งยืนเช่นเดียวกัน

ผู้นำมีการแสดงออกถึงความมีวินัยในตนเองสูงสู่ความสำเร็จ ทั้ง 3 ชุมชนที่มีการศึกษาผู้นำมีวินัยในตนเองสูงมากที่พื้นผ้าอุปสรรคเพื่อให้ถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ อีกครั้งมีจิตวิทยาในการชักจูงทีมงานเต็มเต็มความร่วมมือสู่ความสำเร็จ ลักษณะการแสดงออกของผู้นำที่มีวินัยต่อตนเองสูงนี้มีความสำคัญมากต่อการผลักดันความสำเร็จ และผู้วิจัยเห็นว่า แสดงให้เห็นถึงการแสดงออกของความมีวินัยในตนเองอย่างสูงของ ดิเรก สิทธิการ ,วินัย รวยเจริญ, นิคม นกอักษร ที่จะผลักดันการสืบสานหัตถกรรมท้องถิ่นทั้ง 3 ชุมชน สู่ความสำเร็จ

ผู้นำทั้ง 3 ชุมชนมีการแสดงออกถึงความมีวินัยในตนเองสูงสู่ความสำเร็จสูง ทำให้ชุมชนทั้ง 3 มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ เกิดนวัตกรรมทางสังคมตามที่กล่าวมาได้ อีกทั้งในสามชุมชนยังมีตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงบทบาทภาวะผู้นำและผู้ตาม เมื่อสังเกตจากการทำหัตถกรรมท้องถิ่นรายใหม่ที่ประกอบการด้วยคนรุ่นใหม่ ที่มีภาวะผู้นำ จากการนำแนวคิดใหม่ผสมผสานกับวิถีชุมชนด้วยการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในชุมชน จนประสบความสำเร็จอย่างมากในโลกสังคมออนไลน์

ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จากผู้นำที่มีความตั้งใจและมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาชุมชนที่ถูกต้อง ภาครัฐและชุมชนมีความสำคัญในฐานะเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงาน ร่วมกับผู้นำ ภาคส่วนที่มีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของกิจการเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและที่ไม่ใช่ภาครัฐ ประกอบด้วย ภาคเอกชน องค์กรอิสระ นักวิชาการและบุคคลภายนอก รวมถึงสมาชิกในครอบครัวหรือคนในชุมชนที่เป็นญาติพี่น้อง ของผู้นำและสมาชิกในชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนที่เป็นญาติพี่น้องและเครือญาติของชุมชน ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ที่พัฒนาตนเองมาจนกระทั่งรู้สิทธิหน้าที่ มีความตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ในทางประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หรือประชาธิปไตยแบบทางตรงที่ชุมชนในหมู่บ้านร่วมกันปรึกษาหารือและแสดงความคิดเห็น บนพื้นฐานประชาธิปไตยภายใต้กฎหมายและจารีตของชุมชน เพื่อลงขันทามติในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

ประชาชนของบ้านวัวลายมีความร่วมมือและมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ ของภาคพลเมืองในชุมชน เป็นพี่น้องและเครือญาติมีการปกครองแบบไม่เป็นทางการจากจารีตและประเพณีของชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมมาอย่างยาวนานกว่า 200 ปี ทำให้มีระบบอาวุโสมีการยอมรับและลงขันทามติในการดำเนินงานร่วมกัน เมื่อมีการลงขันทามติแล้วจะมีกลุ่มที่เห็นด้วยและทำงานร่วมกันในทันที และอีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่ให้ความร่วมมือในการทำงาน ทำให้การดำเนินการตาม

จันทรคติเป็นด้วยความสะดวก ชุมชนมีแบรอนด์หัตถกรรมท้องถิ่นเป็นของตนเองหลายแบรอนด์ มีร้านเครื่องเงินในชุมชนศรีสุพรรณ 4-5 แห่ง จากการที่สื่อมวลชนชาวต่างชาติได้มาเที่ยวที่ชุมชนศรีสุพรรณ มาชมการผลิตหัตถกรรมเครื่องเงิน มาซื้อสินค้าและชมบรรยากาศการท่องเที่ยวชุมชนศรีสุพรรณ ชุมชนที่มีโบสถ์เงินความงดงามจากฝีมือช่างเครื่องเงินที่ประณีต งดงาม

4.6 ข้อค้นพบ

4.6.1 การรักษาหัตถกรรมดั้งเดิม และมีเศรษฐกิจที่ดีด้วยความเข้มแข็งของชุมชน เกิดจากนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ดิเรก สิทธิการ ช่างดุนโลหะ ครูศิลป์ของแผ่นดินปี พ.ศ. 2554 ประเภทเครื่องโลหะ (ดุนโลหะ) อาศัยอยู่ที่ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่ สร้างสรรค์ผลงานที่มีความอ่อนช้อยงดงามจากจิตใจของการทำเครื่องเงิน หรือช่างดุนโลหะ

ดิเรก สิทธิการ สืบทอดจากรุ่นปู่ ย่า จนพ่อแม่ จนถึงรุ่นตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่อายุ 17 ปี ช่วยครอบครัวทำเครื่องเงินตอนเช้า ตอนบ่ายก็ไปเรียนวาดรูป งานทำโดยเขียนแบบ ร่างลวดลาย แล้วติดลวดลายบนแผ่นโลหะ แล้วตอกลวดลายโดยเน้นลายเส้นเพื่อให้ทะลุไปด้านหลัง ผลงานการออกแบบเขียนลายอุโบสถเก็บไว้ เพื่อฝากศิลป์ไว้กับแผ่นดินเกิดให้องค์ราชัน โดยเริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2547 ซึ่งใช้เวลาสร้าง 12 ปี โดยช่างประมาณ 40 คน เป็นช่างวัลลายทั้งหมด เป็นศิลปะร่วมสมัย มีช่างฝีมือรุ่นเก่าและรุ่นใหม่มาร่วมสร้างอุโบสถ เป็นงานดุนโลหะ ลวดลายของทางล้านนา เป็นลายนูนสูง และนูนต่ำที่โบสถ์ มีสัญลักษณ์ของอาเซียน มีตราประจำจังหวัดทุกจังหวัด ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สร้างความภาคภูมิใจ เนื่องจากเป็นผลงานชิ้นใหญ่ของตนเองร่วมกับชุมชนวัลลายภายในโบสถ์ เป็นงานดุนโลหะเกี่ยวกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ในปี พ.ศ. 2544 มีการรวมกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ ความสามารถของดิเรกในการดุนลาย และการทำเครื่องเงิน มีช่างปั้นรูป เป็นพาน ช่างดุนลาย ตอกลาย (ตอกคร้ว) เช่น กำไลงาช้างครอบด้วยการดุนโลหะพินเป็นลวดลาย ตกแต่งเป็นกำไล ทำขัน ทำแผ่นภาพตกแต่งตามสถานที่ต่าง ๆ ผลงานจึงออกมาอ่อนช้อยงดงาม มีคุณค่า คู่คุณค่ากับราคา ดิเรก สิทธิการ มีความรู้สึกเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมเครื่องเงิน คุณค่าอยู่ที่ช่าง และเสน่ห์ของงานคือ รูปทรงสวยงาม ท่านเป็นครูภูมิปัญญาที่มีความอดทน ใจรักงาน

เครื่องเงิน มีความเชี่ยวชาญการดูแลโลหะ และมีความอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อ สืบทอดวิถีภูมิปัญญาพื้นบ้านเครื่องเงินวัวลาย ถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ โดยเป็นครูภูมิ ปัญญา (พ่อครู) สอนวิชาเครื่องเงินในโรงเรียน สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่

ดิเรก สิทธิการ ถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์โดยไม่หวังวิชา ช่วงจะหวังวิชาไม่ถ่ายทอดให้ผู้อื่น นอกจากญาติพี่น้อง แต่ช่วงดิเรก สิทธิการ มีความสุขจากการถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์ เพื่อเป็น การต่อยอด โดยมีแนวคิดที่ว่า ถ้าหากไม่มีการถ่ายถ่ายถือว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ถ้าหากไม่มีการสอน การทำหัตถกรรมเครื่องเงิน เครื่องเงินก็จะสูญหายไปจากชุมชน ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการ ประยุกต์การสอนแก่เยาวชนระดับประถมศึกษา โดยทำलयง่าย ๆ เช่น ลายนก ลายปลา ลายช้าง ลายไก่อ ลายการ์ตูน เป็นต้น จากนั้นทำเป็นกุญแจ เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้เพิ่มขึ้น

ดิเรก สิทธิการ ตั้งปณิธานไว้ว่าถ้าหากตนเองแก่ๆ ทำเป็นก็ต้องสอนน้อง ๆ ลูกศิษย์มาสอน ให้ผลงานเผยแพร่ไปสู่ภายในประเทศ และต่างประเทศ จากการสังเกตการจัดการเรียนรู้ การสอน ของท่าน ท่านจะดูแลลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด ท่านได้แบ่งปันประสบการณ์การทำหัตถกรรมเครื่องเงิน รวมทั้งพัฒนาประสบการณ์ แระยุกต์การทำเครื่องเงินเป็นการดูแลโลหะ ความสามารถทางภูมิ ปัญญาการทำเครื่องเงินที่ท่านได้นำมาใช้ และเผยแพร่แก่เยาวชนรุ่นใหม่ ทำให้หัตถกรรมเครื่องเงิน ยังคงมีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้เพิ่มขึ้น

ชัยพร เจริญภักดี ครูภูมิปัญญาเชียงใหม่ ด้านดูแลโลหะ อาศัยอยู่ที่ 111 ซอย 1 ตำบลหาย ยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีอาชีพช่างดูแลโลหะ หรือสล่าดูแลโลหะงานศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งแต่ ก่อนชาวบ้านวัวลายทำเครื่องเงินเป็นภาชนะ ชัย สูง ต่อมารุ่นหลังพัฒนาจากเครื่องเงินเป็นแผ่น โลหะต่าง ๆ อาทิ ทองแดง ทองเหลือง อลูมิเนียม ทองคำ เริ่มต้นทำดูแลโลหะก็พัฒนาฝีมือ โดยการ สังเกตการทำงานจากผู้รู้ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากช่างฝีมือที่มีอาชีพเดียวกัน การศึกษา ค้นคว้า หาความรู้จากหนังสือ เดิมเมื่อสมัยสร้างเมืองเชียงใหม่เจ้ากาวิสะได้ไปรบ ไปกวาดต้อน ผู้คน และไปกวาดต้อนช่างฝีมือดีจากเขตพม่า เพื่อสร้างเมืองเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัวลายมาจาก เมืองสกายนี ในประเทศพม่า ซึ่งมีนายช่าง อาทิ มีช่างเครื่องเงิน มีช่างปั้น ช่างตีขันเงิน และช่าง ลงรักวัดหมื่นสาร มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้สั่งทำ โดยพัฒนาจากขัน เงินเป็นโห่เป็นอลูมิเนียม เป็นทองแดง ทำเป็นขัน แผ่นภาพติดตามโบสถ์ วิหาร โรงแรม สนามบิน ซึ่งเผยแพร่ไปทั่วประเทศ โดยแผ่นโลหะ ซึ่งหาซื้อได้ตามร้านอลูมิเนียมซึ่งรื้อมาแล้ว แต่ลายที่จะทำ

เครื่องมือการทำใช้ค้อน เครื่องมือแกะสลักที่ทำขึ้นเองเป็นหลัก ที่สำคัญมีชั้นลองให้อยู่ทรงคงรูปที่ต้องการ แล้วใช้แก๊สเป่าร้อนให้ละลาย ตกแต่งด้วยสีน้ำมัน หรือสีอคริลิก แล้วนำไปล้าง

ชัยพร เจริญภาคดี กล่าวถึงเทคนิคการเขียนแบบ การต่อกลายว่า เทคนิคต้องเรียนรู้เทคนิคของช่างแต่ละคนแตกต่างกัน ในการลงน้ำหนักไม่เท่ากัน เมื่อเขียนแบบต้องอ่านแบบออก ว่าตอก ลึกลงไปตรงไหนบ้าง ตอกเบาตรงไหนบ้าง สมัยก่อนทำลายดอก ภาพพุทธประวัติ ชัยพรได้นำเสนอใหม่ที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ในการดูโลหะ ปรับปรุงลดรายละเอียดให้เข้ากับบริบทที่จะทำ เช่น ภาพประวัติศาสตร์การสร้างพระธาตุอภัยสุเทพ ในสมัยพระเจ้ากือนา ผลงานของชัยพรเป็นเทคนิคดูลาย นูนสูง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 เดือน โดยศึกษาจากหนังสือแล้ว ดูผลงานตนเองว่าได้รับความรู้สึก รายละเอียดเป็นขบวนแห่ การตีฆ้อง ทำทาง รายละเอียดด้วยความประณีต ดงาม ซึ่งผลงานอันสวยงาม สามารถดูได้ที่รอบวัดหมื่นสาร ชุมชนวัวลาย ท่านได้ร่วมแสดงผลงานในนิทรรศการ ศิลปกรรมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ณ หอศิลป์ ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมแสดงผลงานในนิทรรศการศิลปหัตถกรรมล้านนา ร่วมก่อสร้างหอศิลป์สุทธิจิตโต ที่วัดหมื่นสาร ร่วมสร้างชุมชนบูรพาภิรมย์เป็นวิทยากรสอนการดูโลหะ และเครื่องเงิน รางวัลที่ท่านเคยได้รับ คือ ครูภูมิปัญญา เชียงใหม่ เนื่องในวาระเฉลิมฉลอง 100 ปี เทืองเชียงใหม่ จากภาคีเครือข่ายปฏิรูปการศึกษา และได้รับรางวัล OTOP Product Champion ชื่อผลงานได้ร่วมพระบารมี ประจำปี พ.ศ. 2547

สุชาย จันตะศิลป์ เจ้าของร้านวัวลายศิลป์ ร้านวัวลายศิลป์ ร้านเครื่องเงิน ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อ เปิดร้านประมาณ 78 ปี ผู้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมลายสิบสองราศี ลายรวมเกียรติ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมลายกนก วัตถุคืบนำมาจากโปรแลนด์ รัสเซีย ซึ่งเป็นเม็ดเงิน ราคาโลกกรัมละประมาณสี่หมื่น ลูกค้าย่านนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ และชาวต่างชาติ 20 เปอร์เซ็นต์ โดยชาวต่างชาติ และเอเชีย ญี่ปุ่น สั่งทำตามแบบที่ต้องการ ทางยุโรปทำตามแบบไทย ลูกค้าย่านนักท่องเที่ยวช่วงเดือนตุลาคม ถึง เดือนมีนาคมจำนวนมาก สามารถจำหน่ายสินค้า วิธีทำ ช่างเตรียมเม็ดเงินบริสุทธิ์ที่ใช้ในการหลอม จากนั้นขึ้นรูปทำ

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องเงินต่าง ๆ ที่ใช้สอยในปัจจุบัน

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องเงินของร้านวัวลายศิลป์ อาทิ กำไล สร้อยคอ ตุ่มหู สร้อยข้อมือ พาน ชัย ฯลฯ นักท่องเที่ยวนิยมซื้อเป็นของที่ระลึก ของฝาก ร้านวัวลายศิลป์ ได้รับการสนับสนุน

จาก สวทป. ภาคเหนือ หรือสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ โดยเริ่มจากทางร้านได้ได้พบกับของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมเป็นเส้นลวดเงินผสมดีบุก แต่ทางร้านไม่สามารถแยกเงินจากดีบุกได้ จึงขอรับการสนับสนุนจาก สวทป. ภาคเหนือ

ถนนคนเดิน วัวลาย เชียงใหม่ ตลาดวัวลายทุกวันเสาร์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ถนนคนเดิน ถนนวัฒนธรรม เป็นพื้นที่เมืองที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนวัวลาย มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตวัฒนธรรมวัวลาย ซึ่งช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนในพื้นที่สองข้างทาง มีร้านจำหน่ายเครื่องเงิน ที่ผลิตโดยช่างที่มีฝีมือประณีต งดงาม ร้านเครื่องเงิน จำนวน 5 ร้าน เปิดจำหน่ายสินค้าทุกวัน และตอนกลางคืนทุกวันเสาร์ บนถนนคนเดินมีผู้คนมาเดินเที่ยว จำนวนมาก มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และต่างประเทศมาซื้อสินค้าที่วางขายบนถนนคนเดินวัวลาย ซึ่งมีสินค้าอุปโภค และบริโภค ช่วงนี้เศรษฐกิจกำลังฟื้นตัว ตลาดชุมชน ที่ถนนวัวลายเป็นกลไกทางการตลาด สถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชนวัวลาย และชุมชนใกล้เคียง ถนนคนเดินวัวลายมีการจำหน่ายสินค้าอย่างหลากหลาย ส่งผลให้ชุมชนรายได้ ควบคู่กับการสืบสานเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งส่งเสริมให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ถนนคนเดินวัวลาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจ ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความสุขกับการเดินซื้อของทำให้ผู้ประกอบการร้านเครื่องเงินเศรษฐกิจดีขึ้นในย่านธุรกิจชุมชนวัวลายในช่วงวันเสาร์ มีการปิดถนน

พระครูพิทักษ์ สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ เมื่อ พ.ศ. 2537 ท่านเกิดเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2505 อยู่ที่ 100 วัดศรีสุพรรณ ถนนวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ใความรู้ในการจัดการองค์องค์ ท่านเรียนจบปริญญาโท บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นครุภูมิปัญญาด้านคุณธรรม และจริยธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2563 เคยได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเครื่องเงิน จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ท่านเป็นผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้สล่าสิบหมู่ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เป็นที่ปรึกษากลุ่มคลัสเตอร์เครื่องเงินวัวลาย ท่านได้ดำเนินการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนย่านวัวลาย โดยร่วมกับบิดเรก สร้างโบสถ์เงินแห่งแรกของโลก โดยชาวชุมชนร่วมแรงร่วมใจสืบสานเครื่องเงินของชุมชนวัวลาย หัตถกรรมเครื่องเงินมรดกงานศิลปภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในวัดศรีสุพรรณ ในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาศิลปะไทยโบราณ สล่าสิบหมู่ล้านนา และมีพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาสล่าสิบหมู่ เพื่อถ่ายทอดและสืบสานงานศิลปภูมิปัญญา

ท้องถิ่น ร่วมสนับสนุนการสร้างงาน สร้างรายได้ให้เศรษฐกิจในชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน และเป็นศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจได้มาเรียนรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องเงิน และมีการผลิต และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบสหกรณ์

ผลความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครื่องถนอมนครชุมชนเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช หัตถกรรมเครื่องถนอมนคร เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสม สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เครื่องถนอมนคร คือการทำลวดลายที่ขุดลงในภาชนะที่เป็นเงิน ทอง ให้เด่นชัดขึ้นด้วยการถนมน้ำยาดำลงไปในเรื่องให้เต็มภาชนะที่มีลวดลายต่าง ๆ เครื่องถนอมนครเป็นศิลปะหัตถกรรมที่โดดเด่นด้วยสีดำสนิทของน้ำยาถนอมที่อยู่บนร่องริ้วอันงดงามของไทย

หัตถกรรมเครื่องถนอมนคร เป็นศิลปะที่รวมศาสตร์ทุกแขนงที่ช่างผู้เชี่ยวชาญ นิคม นักอักษรอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 1 ถนนสระเรียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะหัตถกรรมเครื่องถนอมนครเงิน ถนอมดำ ถนอมทอง หรือถนอมตะทอง เป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมชาวใต้ และสืบทอดงานศิลปกรรมเครื่องถนอมนครจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ได้เรียนรู้งานศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช โดยเรียนวิชาเครื่องถนอมนครเป็นวิชาหลัก ซึ่งเป็นการเรียนการสอนงานเป็นงานสลักคุดน

ศูนย์การเรียนรู้หัตถศิลป์ไทย และเครื่องถนอมนคร นครหัตถกรรม ประธานศูนย์ การเรียนรู้ นครหัตถกรรม คือ นิคม นักอักษร ทำเครื่องถนอมนครที่บ้าน โดยรับนักศึกษาฝึกงานจากวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ต่อมาทำศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมเครื่องถนอมนคร เครื่องเงิน ต่อมาได้รับสนับสนุนจากส่วนราชการ โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทำให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ซึ่งได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน คณะทัวร์ ผู้มาศึกษาดูงาน และผู้สนใจงานหัตถกรรมเครื่องถนอมนคร นิคม นักอักษร ทำงานหลักเป็นงานเครื่องถนอมนคร สินค้า OTOP ได้แก่ ประเภทเครื่องประดับ เช่น แหวน จี้ กำไล ประเภท เครื่องใช้สอย เช่น พาน ชั้น กระเป๋าถือ และผลิตภัณฑ์เครื่องถนอมนคร สร้อยนะโมขายดี และที่ขายดีที่สุดคือกำไลข้อมือ ของผู้หญิงวัยทำงานทางร้านกำลังออกแบบสำหรับนักเรียน นักศึกษา โดยออกแบบเพื่อลดต้นทุน เพื่อให้ราคาถูกตอบสนองความต้องการของลูกค้า

การส่งเสริมการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องดนตรี อาทิ การสัมมนาและพัฒนาศักยภาพ คณะกรรมการชุมชน โครงการจัดกิจกรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว การพัฒนาตนเอง และชุมชน เช่น ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในเขตเทศบาล โครงการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ฯ คิดแผนงาน โครงการที่ตอบสนองและแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง โดยมีองค์กรเอกชนสนับสนุนค่าใช้จ่าย วัสดุ อุปกรณ์

การส่งเสริมสนับสนุนการทำแผนชุมชน เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นปัญหา แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรมจากทุกภาคส่วน มีการจัดกิจกรรมเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยว ได้เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ ร่วมกิจกรรมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทยที่มีวิสัยทัศน์ ททท. เป็นผู้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยในการสร้างประสบการณ์ทรงคุณค่าและมุ่งสู่ความยั่งยืนรับผิดชอบด้านการตลาดในการชักชวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยให้เที่ยวไทย เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน ประเทศไทยเดิมโตอย่างต่อเนื่องขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศไทย สร้างจิตสำนึกให้มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นบ้านเกิดของตนเอง ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับเด็กและเยาวชน และประชาชนชาวนครศรีธรรมราช ให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เพื่อสภาพสังคมที่ดีจัดนิทรรศการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรู้แก่เด็ก และเยาวชน ให้มีการพัฒนาตนเอง ชุมชน ครอบคลุม สังคมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดและอบายมุข เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นเทศบาลนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่งตั้งที่ปรึกษา และคณะกรรมการ โดยภาครัฐร่วมกับประชาชนเครือข่ายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับจังหวัดเพื่อให้การดำเนินงานหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล มีหน้าที่ ให้ข้อปรึกษาหารือ ข้อเสนอแนะ ตลอดจนร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินงานแก่คณะกรรมการเครือข่าย OTOP และให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้การดำเนินงานของเครือข่าย OTOP สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

การจัดการส่งเสริมภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมศักยภาพคุณค่าภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ให้ลูกหลานและคนในสังคมได้เรียนรู้ พร้อมทั้งอนุรักษ์ภูมิปัญญาให้คงอยู่ การส่งเสริมพัฒนาด้านอาชีพ และความเข้มแข็ง โครงการฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพสำหรับประชาชน ให้กับครอบครัว และชุมชน พร้อมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทาง เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม และพัฒนากลุ่มอาชีพเดิมให้มีความเข้มแข็ง รองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ

บทที่ 5

ความร่วมมือของรัฐกับร่วมกับชุมชน

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิม ของ หัตถกรรมเครื่องเงิน ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มีด อัญญา ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเครื่องถมนคร ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ศึกษาการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย สำหรับการศึกษาในบทนี้ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการนำแนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ของ

โคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222) นักวิชาการที่ศึกษาวิจัยและปฏิบัติงานโครงการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้จำแนกการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามี 4 ระดับ โดยระดับขั้นของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff รายละเอียดดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation)
- 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits)
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

การวิเคราะห์ ถึงผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนศรีสุพรรณ โดยการนำเสนอ ดังนี้

5.1 การบริหารราชการแบบบูรณาการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2 บทบาทภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน OTOP :

กลไกทำงานแบบบูรณาการเสริมพลังให้ชุมชน

5.3 ผู้นำและการปกครองส่วนท้องถิ่น : กลไกเสริมอำนาจให้ปัจเจกและชุมชน

5.4 การท่องเที่ยวและพาณิชย์ : เส้นทางการตลาดที่เข้มแข็ง

5.5 การศึกษา : ห้องเรียนเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน

5.6 การตลาดออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสาร : สาธารณูปโภคแห่งรัฐ

5.1 การบริหารราชการแบบบูรณาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การบริหารราชการแบบบูรณาการของเทศบาลนครเชียงใหม่และองค์การบริหารส่วนจังหวัด จังหวัดเชียงใหม่ การบริหารราชการแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ และเทศบาลตำบลอรัญญิกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การบริหารราชการแบบบูรณาการของเทศบาลเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช กระทรวงมหาดไทย

ตามที่คุณวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารวิชาการและค้นคว้าผ่านเทคโนโลยี การสื่อสารในยุคดิจิทัล พบว่า การบริหารราชการแบบบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการร่วมมือกัน ในระหว่างภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ปฏิบัติงานร่วมกันหรือมีแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน เพื่อให้ภารกิจของรัฐประสบผลสำเร็จ เป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวม และมีความประหยัดใช้ ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีการบูรณาการยุทธศาสตร์แผนงานโครงการ ทรัพยากร โดยการทำงานประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในสังคมอย่างมีทิศทางและ เป้าหมายร่วมกัน มีผู้รับผิดชอบต่อผลงานในการบริหารการพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาใน เขตพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล

ปัจจัยที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จของการบูรณาการการทำงาน คือ ความสามารถมองใน เิงของปริมาณได้ ความสามารถวิเคราะห์ปัญหาในประเด็นต่าง ๆ ได้ความสามารถในการจัดการ เพื่อผลักดันให้เกิดงานเกิดขึ้นได้ และความสามารถในการประสานงานในทุกฝ่ายให้เกิดการทำงาน แบบบูรณาการ ด้วยการบริหารงานให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์ภาค ยุทธศาสตร์ กลุ่มจังหวัด ทั้งนี้ยุทธศาสตร์จังหวัดต้องสัมฤทธิ์ผลก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยมี เป้าหมายสูงสุด คือ ประเทศมั่นคง ประชาชนมั่งคั่ง ยั่งยืน

การบริหารงานแบบบูรณาการโดยภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาชนทุก ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการกระจายอำนาจการตัดสินใจสู่ผู้ปฏิบัติ ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนมากที่สุด เพื่อให้เกิดการบริหารที่รวดเร็วและอำนวยความสะดวก ประชาชนมากที่สุด

การบริหารราชการแบบบูรณาการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการโครงการ ได้รับความสนับสนุน จากกระทรวงมหาดไทย โดยจัดทำนโยบายเพื่อให้รัฐจัดสรรงบประมาณจ่ายเงินอุดหนุนกิจกรรมด้านการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดในชุมชน ในวงเงินหมู่บ้านละ 10,000 บาทตามหลักการกระจายอำนาจ เงินจำนวน 10,000 บาท ถูกจัดสรรผ่านกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

ความร่วมมือของรัฐกับชุมชนในการศึกษากรณีเทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลอรัญญิก อยุธยา เทศบาลเมือง นครศรีธรรมราช เงินดังกล่าวขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดโครงการการสร้างความร่วมมือจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดที่ประชาชนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้แผนพัฒนาเป็นการจัดทำโดยประชาชนเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ๆ เข้ามามีบทบาทในการวางแผน ทั้งนี้ โครงการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญในการให้ความรู้แก่ประชาชน อาทิ การจัดกระบวนการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม

กระบวนการบริหารราชการแบบบูรณาการที่เทศบาลนครเชียงใหม่ดำเนินการความร่วมมือของรัฐกับชุมชน โครงการจัดทำยุทธศาสตร์กิจกรรมสำคัญของโครงการ ประกอบด้วย

- 1) การดำเนินการประชุมคณะกรรมการพัฒนาเทศบาลนครเชียงใหม่และประชาคมท้องถิ่น ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในท้องถิ่น โดยจัดทำประกาศแจ้งผลการประชุมประชาคมท้องถิ่นให้ประชาชนได้ทราบสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen และUphoff ในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- 2) โครงการส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่
- 3) มอบหมายให้รองนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ ร่วมประชุม ปรึกษาหารือเพื่อจัดทำแผนบูรณาการขับเคลื่อนโครงการนครเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์ด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านขององค์การ ยูเนสโกเมื่อปี พ. ศ. 2565
- 4) การดำเนินการโครงการส่งเสริมหัตถกรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งชุมชน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นการสนองแนวนโยบายของรัฐบาลด้านศิลปวัฒนธรรม
- 5) การจัดการประชุมประจำเดือนคณะกรรมการชุมชน ที่เทศบาลโดยมีผู้เข้าร่วมประชุม อาทิ คณะผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาลและคณะกรรมการชุมชนเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร

และรับฟังปัญหาจากผู้นำชุมชน การบริหารจัดการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ณ วัดศรีสุพรรณ ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการหรือปฏิบัติงานเพื่อนำประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานราชการเทศบาลนครเชียงใหม่นำเสนอความคิดเห็นของประชาชนไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจเป็นการปรึกษาหารือทั้ง เป็นทางการและไม่เป็นทางการการจัดเวทีสาธารณะ

6) การดำเนินการประชุมคณะกรรมการ ถนนคนเดินของเชียงใหม่ เพื่อประชุมปรึกษาหารือ รับฟังปัญหาจากพ่อค้าแม่ค้าถนนคนเดินเชียงใหม่ นอกจากนี้ผู้บริหารเทศบาล นครเชียงใหม่ ได้ลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมถนนคนเดินเพื่อตรวจดูแลความเรียบร้อยของผู้ประกอบการ ตามมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยว

7) การประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกับภาคประชาคม เรื่อง การพัฒนาเมืองและการท่องเที่ยวใน เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีตัวแทนจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ผู้เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับ

8) เทศบาลนครเชียงใหม่ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนดำเนินการอบรมส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และผู้สนใจ เพื่อพัฒนาบูรณาการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ เข้าใจวิธีการเพิ่มยอดขายสินค้าผ่านช่องทางสื่อสารออนไลน์ รวมทั้งการนำการตลาดประชาสัมพันธ์สินค้าหรือบริการเพิ่มยอดขายผ่านสื่อดิจิทัลและให้ความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจและ OTOP ให้ความรู้เกี่ยวกับตลาดออนไลน์การสร้างรายได้จากโทรศัพท์มือถือ โดยคณะวิทยากรของคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยากรจากวิทยาลัยนานาชาตินวัตกรรมดิจิทัล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตามนโยบายการบริหารราชการ เชียงรุภายใต้วาระมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเชิงบูรณาการ เพื่อให้บริการ ซึ่งเทศบาลนครเชียงใหม่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits) สอดคล้องกับแนวคิดโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222)

9) เทศบาลนครเชียงใหม่ได้มีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ อนุรักษ์และฟื้นฟูหัตถกรรมเครื่องเงิน ดำเนินการทำแผนให้กับชุมชนในเรื่องการอนุรักษ์หัตถกรรมเครื่องเงินเพื่อให้ประชาชนให้ความสำคัญหัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนวิวาลัยและช่วยประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรู้จักหัตถกรรมเครื่องเงิน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

10) การอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรการทำบัญชีภายในบุคคลภายใต้โครงการชุมชนคนทำบัญชีเพื่อความมั่งคั่งมั่นคงอย่างยั่งยืน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้น้อมนำ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจความสามารถจัดทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือนหรือบัญชีต้นทุนประกอบการอาชีพที่สำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ประชาชนการมีส่วนร่วมปฏิบัติ (Benefits) สอดคล้องกับแนวคิดโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222)

11) โครงการสืบสานมรดกภูมิปัญญาหัตถศิลป์ล้านนา ซึ่งในงานจัดนิทรรศการหัตถกรรมเครื่องเงินที่มีชื่อเสียงของชุมชนศรีสุพรรณ โดยมีนายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่ สมาชิกสภาเทศบาลแขวงเมืองราย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและประชาชน เข้าร่วมงาน ณ วัดศรีสุพรรณ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติ (Implementation)

12) โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีจังหวัดเชียงใหม่

13) โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบสานศิลปวัฒนธรรม จัดงานสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ 11 แห่ง โดยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการบริหารสถานศึกษาในการจัดกิจกรรม

14) ดำเนินการโครงการ ถนนคนเดินวัวลายและถนนคนเดินราชดำเนิน เชียงใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกเนื่องจากสอดคล้องกับแผนการพัฒนาเมืองที่ให้เมืองสอดคล้องกับวิถีชุมชน ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมถนนคนเดินวัวทุกวันเสาร์และถนนคนเดินราชดำเนิน ทุกวันอาทิตย์ จัดให้ประชาชนชุมชนนำสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญา สินค้าอุปโภค บริโภคมาจำหน่าย และมีการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมล้านนา โดยกองสวัสดิการสังคมเทศบาลนครเชียงใหม่รับผิดชอบโครงการถนนคนเดินเทศบาลสนับสนุนจัดสรรพื้นที่ปิดถนน โดยให้ประธานชุมชนเป็นผู้มีอำนาจจัดการในการบริหารจัดการ ทำให้คนในชุมชนสามารถนำสินค้ามาวางจำหน่าย นักท่องเที่ยวตอบรับเป็นอย่างดี ได้สร้างรายได้แก่ชุมชน สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits)

15) สำนักงานส่งเสริมพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่กิจกรรมส่งเสริมการตลาดเพื่อเพิ่มยอดขายกลุ่มประกอบการหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในการประชุมคณะกรรมการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่แจ้งประชาสัมพันธ์ ชาวสารต่าง ๆ ให้คณะกรรมการ

ชุมชนได้ทราบ ตลอดจนนำเสนอปัญหาต่าง ๆ จากชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชาวชุมชน

สำหรับการประเมินผลแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดกิจกรรมโครงการเทศบาลนครเชียงใหม่ ในการประเมินโครงการต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลนครเชียงใหม่ กรรมการในการประเมินมาจากตัวแทนของภาครัฐ และของภาคประชาชน ดำเนินการรายงานติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลนครเชียงใหม่ในรอบหกเดือนและประจำปีงบประมาณประจำปี 2564 ถึง 2565 โดย คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย ผู้บริหารท้องถิ่นเสนอผลการติดตามและประเมินผลต่อสภาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและกำกับการบริหารจัดการของเทศบาลนครเชียงใหม่ ดำเนินการประเมินความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการและรายงานผลประจำปีงบประมาณทุกปี

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ภายหลังการประชุมการประเมินโครงการ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยให้ข้อมูลผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การตีพิมพ์และให้ข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์ ในการประชุมคณะกรรมการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ได้แจ้งประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ให้คณะกรรมการชุมชนได้รับทราบ ตลอดจนนำเสนอปัญหาต่าง ๆ จากชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน โดยมีคณะผู้บริหารเทศบาลนครเชียงใหม่ พนักงานเทศบาลและคณะกรรมการชุมชน เข้ามาร่วมประชุม โดยเทศบาลนครเชียงใหม่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ ในการสำรวจความคิดเห็น

ความร่วมมือของรัฐกับชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่พื้นที่นี้บูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม ในด้านการประเมินผล มีการประชุมบูรณาการแผนชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ด้วยการจัดทำและทบทวน แผนชุมชน สำหรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง สำหรับโครงการที่เกินศักยภาพที่ชุมชนจะดำเนินการเอง ทางเทศบาลนครเชียงใหม่ก็จะพิจารณาดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนในท้องถิ่นตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการทำและประสาน แผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอและตำบล พ.ศ.

2562 ซึ่งมีการจัดทำแผนและประสานแผนโดยมีการทบทวนการจัดทำแผนชุมชนทุกปี เพื่อให้แผนงานหรือโครงการของชุมชนเป็นปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของประชาชนรากฐานสำคัญของการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นก่อให้เกิดความเชื่อมโยงและบูรณาการแผนระดับพื้นที่โดยมีผู้บริหาร เจ้าหน้าที่เทศบาลและตัวแทนชุมชน 4 แขวง เข้าร่วมการประชุม ที่สำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ ดำเนินการประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อสรุปผลการจัดทำแผนชุมชนแขวงเม็่งราย เมื่อเมษายนพ. ศ. 2564

สรุปว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เทศบาลนครเชียงใหม่ ได้ให้ภาครัฐร่วมกับชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลสูง

ความร่วมมือของรัฐกับชุมชนของเทศบาลนครอัญญิก กระบวนการมีส่วนร่วม และยกระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน เทศบาลนครอัญญิก

รัฐกับชุมชนประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการของรัฐบาลที่ดำเนินการด้านวิสาหกิจชุมชน อาทิ โครงการวิสาหกิจชุมชน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหนึ่งล้านบาท โครงการพักชำระหนี้ เป็นต้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลอัญญิก องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีวิสัยทัศน์ มีการติดต่อสื่อสาร ผู้วิจัยวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของราชการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นโดยประยุกต์ใช้แนวคิดโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์ ระดับการมีส่วนร่วมของการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาที่ตถถรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในการผลิตที่มีต่ออัญญิก พัฒนาสินค้า โอท็อป โดยหน่วยงานภาครัฐร่วมเข้ามาทำให้กับชุมชนที่การสนับสนุน อาทิ กระทรวงมหาดไทยกระทรวงอุตสาหกรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงพาณิชย์สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พัฒนาชุมชน เมื่อประธานชุมชนมีโครงการจากการปรึกษาหารือนโยบายจากเทศบาล ประธานชุมชนก็จะดำเนินการชี้แจงงานหรือประชุมกับคณะกรรมการชุมชน จากนั้นประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายในชุมชน ประธานชุมชนมอบหมายงานให้คณะกรรมการดำเนินงานหรือผู้รับผิดชอบงานนั้นให้มีการสนับสนุน บันทึกทราผล การดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายแก่ประธานชุมชนทราบ อาทิ โครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมและพึ่งพาตนเอง หลังจากที่ประธานชุมชนมอบหมายงานให้คณะกรรมการ

ดำเนินงานต่าง ๆ ชุมชนได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมของโครงการ ส่งผลให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ตนเองและชุมชน ประธานชุมชนจะมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้คณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบสรุปบันทึกรายงานผลการดำเนินงานให้ประธานชุมชนทราบ แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมของเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

ภาครัฐกับภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ แผนพัฒนาการใช้งบประมาณ ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา เมื่อชุมชนนำไปปฏิบัติ ภาครัฐก็ร่วมสนับสนุนการทำงาน ลักษณะสอดคล้องกับบทบาทรัฐในการบริหารราชการแบบบูรณาการ รัฐทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน พื้นฐานมาจากความไว้วางใจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล แผนการดำเนินงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเทศบาลนครศรีธรรมราชได้ร่วมวางแผนกับภาครัฐในการตัดสินใจ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเมื่อปีพ.ศ. 2565 มีการติดตามโครงการภายใต้แผนงานสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากโครงการกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่วัฒนธรรมชุมชนไทยสู่สากลของกระทรวงวัฒนธรรมกรณีชุมชนเครือข่ายทางวัฒนธรรม หน้าวัดพระธาตุ (เครื่องถมนคร) ตำบลในเมืองอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โครงการลงพื้นที่เพื่อรับทราบผลการดำเนินการซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมทั้งมารับฟังปัญหาอุปสรรคข้อเสนอแนะคิดเห็นจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในระดับพื้นที่ในเรื่องการนำ BCG Model มาใช้ในการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยฐานทรัพยากรรวมทั้งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ต่อยอด โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษาเข้ามาสนับสนุนการศึกษาและการใช้เทคโนโลยีและวัฒนธรรม ยกกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคทุกช่วงวัย

ด้วยการเล่าเรื่องความปรารถนาของศิลปินวัฒนธรรมให้ ลูกค้าชาวต่างชาติการถ่ายทอดความรู้และพัฒนาทักษะให้กับเยาวชนในพื้นที่เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสืบสานต่อยอดและขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนอนาคตต่อไป

วิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจชุมชนซึ่งนำแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพึ่งพาอาศัย กันมากกว่าการแสวงหาผลกำไร ชุมชนเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนร่วมคิดเกิดจากการเรียนรู้นโยบายของ รัฐนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ประสบความสำเร็จทำให้ประชาชนในชุมชนได้รวมกลุ่มเพื่อสร้างงานและสร้างรายได้ ในครอบครัวเมื่อการพัฒนาทุกระบบหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มาสู่วิสาหกิจชุมชน อาทิ มาร่วมทุนดำเนินการและการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งได้ ปัจจุบันภาครัฐได้สร้างนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ โดยเน้นด้านการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งสามารถแข่งขันกับตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มากขึ้น

5.2 บทบาทภาครัฐองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน OTOP : กลไกทำงานแบบบูรณาการเสริมพลังให้ชุมชน

การอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนา ยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการส่งเสริมช่องทางการตลาด และพัฒนาระบบการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว

กลไกการดำเนินงานภาครัฐร่วมกับชุมชน ของกลุ่มงานส่งเสริมผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย การดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์วิจัยพัฒนารูปแบบวิธีการส่งเสริมและ พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการกลุ่มอาชีพ
- 2) ส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการและสร้างเครือข่ายผู้ผลิตผู้ประกอบการ
- 3) ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย
- 4) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 5) ดำเนินการศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก
- 6) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบริการ

นอกจากนี้ภาครัฐดำเนินการโครงการวิสาหกิจชุมชน งานส่งเสริมผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน กระทรวงมหาดไทย ดังนี้

- 1) ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการรับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและการเลิกกิจการของวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย
- 2) ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นเลขานุการโดยมีผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตรและผู้แทนกรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ
- 3) ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การส่งเสริมการสนับสนุนการพัฒนาภาษาอังกฤษชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจร
- 4) ประสานงานในการให้การสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับเงินทุนในการประกอบการ
- 5) จัดให้มีการอบรมหรือการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์และเป็นไปตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชนทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิตการจัดการการบัญชีอากรและการตลาด

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน นับเป็นเครื่องมือและกลไกอันทรงพลังเชิงสถาบันของรัฐที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในเชิงเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนเป็นการแสดงถึงความร่วมมืออย่างเข้มแข็งระหว่างราชการและชุมชน ทั้งนี้ภาครัฐได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 โดยมีความมุ่งหมายในการตราพระราชบัญญัตินี้เพื่อ ต้องการส่งเสริมคนละบุคคลหรือชุมชนให้ประกอบกิจการในลักษณะของวิสาหกิจชุมชน ที่นำทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาพัฒนาและผลิตเป็นสินค้าหรือบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดหรือชุมชน ส่งผลให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ในชุมชน และเพื่อให้กิจการดังกล่าวมีความมั่นคง สามารถแข่งขันได้จำเป็นต้องมีการส่งเสริมความรู้ความสามารถในการประกอบกิจการเพื่อให้พัฒนาไปเป็นกิจการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ต่อไป นอกจากนี้ในพระราชบัญญัตินี้ยังได้ระบุถึงแนวทางการจัดการในลักษณะเครือข่าย กับวิสาหกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ หรือดำเนินกิจกรรมอื่นอันเป็นประโยชน์หรือเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

นอกจากนั้นในพระราชบัญญัตินี้ส่วนที่แก้ไขเพิ่มเติมยังมีเจตจำนงที่จะให้การตราพระราชบัญญัตินี้ผลักดันให้วิสาหกิจชุมชนเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความสามัคคีและการช่วย

เหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานไม่ว่าในด้านคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์การบริหารจัดการ และการพัฒนาการตลาด ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมพลังความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างเป็นระบบ

นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นที่เริ่มขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงสินค้า OTOP ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวและบริการ รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน และส่งเสริมให้หมู่บ้านสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม และใช้จ่ายในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ประทับใจ อยากกลับมาเที่ยวซ้ำอีก ส่งผลให้เกิดรายได้ให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง โดยมีหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบดำเนินงาน โครงการหมู่บ้าน OTOP หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

ความเป็นมา รัฐบาลได้ดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 และดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมทั่วทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับประเทศในส่วนกลางและคณะกรรมการระดับภูมิภาค โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชน เป็นการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งโดยรัฐบาลสนับสนุนช่วยเหลือด้านความรู้ เทคโนโลยี ทุน การบริหารจัดการ เชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนไปสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ กรมการพัฒนาชุมชน มีภารกิจในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคง โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เชื่อมโยงไปสู่การ ดำเนินงานโครงการ OTOP ทั้งนี้ ในฐานะที่กรมการพัฒนาชุมชนได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ ดำเนินการส่งเสริม การดำเนินงาน OTOP ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน โดยอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการในคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ รวมทั้งเป็น อนุกรรมการบริหาร อนุกรรมการส่งเสริมการผลิต อนุกรรมการส่งเสริมการตลาด อนุกรรมการ มาตรฐานและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ อนุกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการ ระดับภูมิภาค และพัฒนาการจังหวัดเป็น อนุกรรมการและเลขานุการจังหวัด มีพัฒนาการอำเภอ เป็นอนุกรรมการ และเลขานุการอำเภอ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล

หนึ่ง ผลิตภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2545 ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) มีดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ระดับตำบล มีหน้าที่หลักในกระบวนการจัดเวทีประชาคม เพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ ดีเด่นของ ตำบลให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ ในท้องถิ่น และแผนชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ระดับอำเภอ มีหน้าที่ในการจัดลำดับผลิตภัณฑ์เด่นตำบลต่าง ๆ ของอำเภอ การบูรณาการแผน และงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุน ขั้นตอนที่ 3 ระดับจังหวัด มีหน้าที่หลักในการจัดลำดับผลิตภัณฑ์ดีเด่น อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัด บูรณาการแผนและงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุน โดยส่วนกลาง มีหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทการดำเนินงาน “OTOP” กำหนดมาตรฐานหลักเกณฑ์การคัดเลือกและขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ ดีเด่นของตำบล นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อการสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายยุทธศาสตร์และแผนแม่บท

โครงการ OTOP หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นนโยบายรัฐบาล โดยมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านความรู้ เทคโนโลยี ทุนการบริหารจัดการ เชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนไปสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ โครงการ OTOP ที่เริ่มขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) สร้างงาน สร้างรายได้ แก่ชุมชน
- 2) สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ให้สามารถคิดเอง ทำเอง ในการพัฒนาท้องถิ่น
- 3) ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่น
- 4) ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 5) เพื่อดำเนินการสนับสนุนการพัฒนาสินค้ากลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดในแต่ละระดับ
- 6) เพื่อให้เกิดเครือข่ายบริหารระบบการเชื่อมโยงแหล่งผลิตให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับศักยภาพการผลิตตามห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ผู้การตลาดในแต่ละระดับ
- 7) เพื่อให้เครือข่ายบริหารการเชื่อมโยงศูนย์กระจายสินค้า และหรือแหล่งจำหน่ายสินค้าภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (กรมการพัฒนาชุมชน, 2562)

โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นอีกหนึ่งกลไกการสนับสนุนของภาครัฐ โดยการ จัดตั้งกลุ่ม (OTOP) เป็นการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน และบูรณาการทุกภาคส่วนใน การสนับสนุนให้ชุมชนใช้ทรัพยากรพื้นถิ่นและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งผลิตภัณฑ์ และ บริการเพื่อสร้างอาชีพให้ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมถึงสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ให้มีส่วนร่วมมีอร่วมใจพัฒนาความสามารถของผู้ผลิต และ ผู้ประกอบการ OTOP โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ทั่วประเทศมาพัฒนาปรับปรุงให้เกิดจุดเด่น ในแต่ละชุมชนเพื่อ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าอุปโภค บริโภค โดยนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นถิ่นมา ปรับปรุงพัฒนาให้มีคุณภาพสามารถเป็นสินค้า OTOP เพิ่มช่องทางทางการตลาด ทำให้ในแต่ละ ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ซึ่งหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนผลิตภัณฑ์ที่ผลิตและจำหน่ายใน ท้องถิ่นแต่ละตำบล ยกกระตือรือร้นได้และมาตรฐานในความเป็นอยู่ให้พึ่งตนเอง เป็นตำบลที่เข้มแข็ง อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ภาครัฐยังจัดประกวดเพื่อเป็นการพัฒนาต่อยอดสินค้าให้มีการปรับปรุง คุณภาพของสินค้าอุปโภค บริโภคอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเงินทุน และอบรมพัฒนาความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการและการ ตลาด เพื่อยกระดับการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ และส่งเสริมให้สร้างสรรค์นวัตกรรม ใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ และเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ ทำให้ทันสมัยและตรงความต้องการผู้บริโภค ทำให้ชุมชนเกิดความอยู่ดีมีสุข มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นการอนุรักษ์ รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สู่รุ่นลูกหลาน

5.2.1 วิสาหกิจชุมชน เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่

วิสาหกิจชุมชนวัลลายหรือชุมชนหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ ตั้งอยู่ที่ ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ องค์ประกอบของการเป็นวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ เริ่มต้นด้วยภูมิปัญญา มีลวดลายเครื่องเงินที่สลักเป็นเรื่องราวที่มีมานานหลายร้อยปีและมีบทบาท ในเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยพระยามังราย โดยเริ่มจากครูช่างจากพุกามมาเป็นครูสอนชาวบ้านวัลลาย ในสมัยนั้นจนสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นทำให้คนในชุมชนวัลลายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำเครื่องเงิน โดยชุมชนมีการอนุรักษ์และคงไว้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้แก่ ครอบครัว มีทั้งอาชีพหลัก และอาชีพเสริม

บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการโดยท่านพระครูพิทักษ์ สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ และช่างดีเรก สิทธิการ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้ก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนในเบื้องต้นด้วยความ

ตระหนักว่าเครื่องเงินจะสูญหายไป เนื่องจากจะไม่มีใครสืบทอดความรู้ด้านหัตถกรรมเครื่องเงิน จึงรวมตัวช่างภูมิปัญญาและชาวบ้านทำหัตถกรรมเครื่องเงิน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนวัวลาย แบบบ้านนาอันโดดเด่น ซึ่งนอกจากจะให้กระบวนการเชิงสถาบันของวิสาหกิจชุมชนมีพลังในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมในพื้นที่แล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ช่างสิบหมู่ ได้เรียนรู้งานช่างสิบหมู่ล้านนา หนึ่งในภูมิปัญญาของไทยที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาไว้ และเป็นการอนุรักษ์หัตถกรรมเครื่องเงินที่เป็นต้นทุนทางสังคมในพื้นที่ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดให้คงอยู่คู่แผ่นดิน

ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนมีปัจเจกบุคคล หรือผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็นปัจจัยการขับเคลื่อนที่สำคัญ พระครูพิทักษ์ สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ แต่ทว่ามีส่วนช่วยเหลือในการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเครื่องเงินศรีสุพรรณ โดยท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ เมื่อ พ.ศ. 2537 ท่านเกิดเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2505 จังหวัดเชียงใหม่ ท่านเรียนจบปริญญาโท บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นครูภูมิปัญญาด้านคุณธรรม และจริยธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2563 เคยได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเครื่องเงิน จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ท่านเป็นผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้สล่าสิบหมู่ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เป็นที่ปรึกษากลุ่มคลังสเตอร์เครื่องเงินวัวลาย ท่านได้ดำเนินการอนุรักษ์สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนย่านวัวลาย โดยร่วมกับคุณดิเรก และคนในชุมชนสร้างโบสถ์เงินแห่งแรกของโลก อันแสดงถึงการร่วมแรงร่วมใจสืบสานเครื่องเงินของชุมชนวัวลาย หัตถกรรมเครื่องเงินมรดกงานศิลป์ ผ่านการเป็นวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือเชิงสถาบันของรัฐ

การมีวิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือที่ดีในการกระตุ้นให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ช่างสิบหมู่ล้านนา เมื่อมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวัวลาย ชาวบ้านก็จะนำผลงานฝีมือ การทำเครื่องเงินขาย เพื่อพัฒนาสินค้า เพิ่มศักยภาพชุมชน มรดกไทย ในการนำสินค้ามาจำหน่ายในร้านวิสาหกิจชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นงานดูแลหัตถกรรมทองคำ ซึ่งนอกจากจะมีการรื้อฟื้นภูมิปัญญา รื้อฟื้นและรวบรวมช่างสล่าที่มีฝีมือและได้รับการถ่ายทอดการทำเครื่องเงินมาจากบรรพบุรุษแล้ว รัฐได้กระตุ้นให้เกิดการแพร่กระจายความนิยมในงานเครื่องเงินโดยสนับสนุนให้มีการจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยมีถนนคนเดิน วัวลาย เชียงใหม่ ตลาดวัวลาย มีการปิดถนน ทุกวันเสาร์ ที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ ถนนคนเดิน ถนนวัฒนธรรม เป็นพื้นที่เมืองที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนวัวลาย มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางสังคม

เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชุมชนวัดวาลาย ซึ่งช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนในพื้นที่สองข้างทาง มีร้านจำหน่ายเครื่องเงิน ที่ผลิตโดยช่างที่มีฝีมือประณีต งดงาม ร้านเครื่องเงิน จำนวน 5 ร้าน เปิดจำหน่ายสินค้าทุกวัน และตอนกลางคืนวันเสาร์ บนถนนคนเดินมีผู้คนมาเดินเที่ยวจำนวนมาก มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และต่างประเทศมาซื้อสินค้าที่วางขายบนถนนคนเดินวัดวาลาย ซึ่งมีสินค้าอุปโภค และบริโภค ตลาดคนเดินที่ถนนวัดวาลายเป็นกลไกทางการตลาด สถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชนวัดวาลาย และชุมชนใกล้เคียง ถนนคนเดินวัดวาลายมีการจำหน่ายสินค้าหลากหลาย ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ ควบคู่กับการสืบสานเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน ช่วยส่งเสริมให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้ถนนคนเดินวัดวาลาย ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจ มาสั่งซื้อสินค้าเป็นของที่ระลึก ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความสุขกับการเดินซื้อของ ทำให้ผู้ประกอบการร้านเครื่องเงินเศรษฐกิจดีขึ้นในย่านธุรกิจชุมชนวัดวาลายในช่วงวันเสาร์

เครือข่ายและความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญที่รัฐวางรูปแบบเพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่วัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนศรีสุพรรณดำเนินการเพื่อส่งเสริมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านที่รวมกลุ่มจัดสร้างขึ้นงานภายในวัด และเป็นพี่เลี้ยงของกลุ่ม โดยระดมทุนจากการขายหุ้นแก่ประชาชนในท้องถิ่น หุ้นละ 100 บาท เพื่อเป็นทุนดำเนินการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนของศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ โดยเริ่มจากการผลิต การจัดการ การจำหน่าย เศรษฐกิจชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนวัดศรีสุพรรณ หมู่บ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน คนในชุมชนสามารถมาเรียนการทำเครื่องเงินได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากนั้น วิสาหกิจชุมชนยังเป็นกลไกเชิงสถาบันที่เชื่อมร้อยนโยบายรัฐด้านอื่นๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้มีการเป็นเจ้าของหุ้น หุ้นละ 50 บาท โดยฝากไม่เกินคนละ 10 หุ้น หรือ 500 บาท สมาชิกสามารถกู้ได้ไม่เกินสองหมื่นบาท และจัดสวัสดิการชุมชนเช่นค่าบำรุงฌาปนกิจ ให้งานละ 500 บาท เป็นต้น

นางอุไรวัน อรุโน ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องเงินร้านวัดวาลายศิลป์ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการเข้าร่วมวิสาหกิจชุมชนและส่งผลในเชิงเศรษฐกิจตลอดจนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

“...เศรษฐกิจที่ร้านดีเนื่องจากประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องเงินสืบทอดจากพ่อแม่ ประมาณ 78 ปี และคนที่เข้ามาเป็นพนักงานในร้านวัดวาลายศิลป์ เป็นชาวบ้านในชุมชน

ช่วยการสร้างรายได้แก่ชุมชน ซึ่งเดิมทำเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวเล็กๆ ภายในบ้านทุกครัวเรือน ต่อมาได้มารับจ้างทำผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ที่ร้านวัลลายศิลป์ ได้ส่งเครื่องเงินไปขายที่ประเทศญี่ปุ่น และอเมริกา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้คนในชุมชนได้สร้างสรรค์สืบทอดหัตถกรรมเครื่องเงินวัลลาย อัตลักษณ์ของล้านนา งานฝีมือที่สร้างรายได้กับญาติ พี่น้อง และคนในชุมชน ที่สามารถทำงานในชุมชนด้วยความสุข และเกิดความภูมิใจที่ได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องเงิน” (อุไรวัน อรุโณ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มีนาคม 2564)

ที่ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการคัดสรรให้เข้าร่วมโครงการ "หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์" เพื่อกระตุ้นธุรกิจแก่ประกอบการท้องถิ่น ยกกระตือรือร้นความเป็นอยู่ ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับวัฒนธรรม เป็นการนำภูมิปัญญาของชาวบ้านมาต่อยอด เพื่อเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน โดยผ่านขั้นตอนทางความคิดสร้างสรรค์ และชาวบ้านมีความตั้งใจในการทำงานที่จะผลิตงานฝีมือให้มีความงดงามจนเป็นที่ยอมรับจากผู้บริโภคสินค้า (OTOP) ของชุมชนวัลลาย สล้า หรือช่างเครื่องเงิน เช่น ชันเงิน และเครื่องประดับต่าง ๆ เครื่องเงิน วัลลาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการทำเครื่องเงินดั้งเดิมสมัยล้านนาโบราณ แกะลวดลายดอกพิกุลแบบล้านนาผ่านการฉลุอย่างประณีตของช่างที่สืบทอดเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาล้านนาอย่างแท้จริง

หน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่การกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ความร่วมมือของภาครัฐไม่ได้จำกัดขอบข่ายความร่วมมือเพียงภาครัฐและชุมชนเท่านั้น แต่ความเป็นกลไกเชิงสถาบันของภาครัฐ สามารถเอื้อให้เกิดความร่วมมือจากภาคเอกชนได้ด้วย การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนเครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานภาคเอกชนช่วยเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมงานหัตถกรรมเครื่องเงิน เพื่อให้มีคนสืบทอดงานหัตถกรรมเครื่องเงิน โดยจัดกิจกรรมพัฒนาอบรมทักษะฝีมือช่างภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น กลุ่มคัลสเตอร์เครื่องเงินวัลลาย ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (ศศป.) เป็นการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการภาคเอกชนในย่านชุมชนศรีสุพรรณ ที่มีการจัดดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพช่างภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยโครงการที่จัดขึ้นเป็นการยกระดับ

มาตรฐานฝีมือของช่าง รวมทั้งการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถยกระดับเทียบเท่าระดับสากล

การจัดงานเทศกาลเครื่องเงิน เครื่องเงินเชียงใหม่เป็นการร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เช่นกลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมทั้งหน่วยงานภาคเอกชนและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นช่องทางให้ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวาง สำหรับกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้น อาทิ การแสดงเครื่องเงินของชุมชน การจำหน่ายของที่ระลึกจากผู้ประกอบการงาน OTOP การเปิดอารามงานวัฒนธรรมชุมชนวิวาลัย เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของดีงานหัตถกรรมเครื่องเงิน เครื่องเงิน ศิลปวัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญา เอกลักษณะล้านนา ให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งในการจัดงานทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี และผู้ประกอบการมีช่องทางตลาดใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ตลอดจนทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ สำนักงานพัฒนาชุมชน ได้ส่งเสริมต่อยอดเพื่อสนับสนุนให้มีการจัดงาน เทศกาลเครื่องเงิน เครื่องเงินอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำทุกปี

ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนศรีสุพรรณ ยังคงอนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ปัจจุบันการทำเครื่องเงินก่อให้เกิดเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งเครื่องเงินถือเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจที่ขึ้นชื่อของชุมชน ต่อมาเมื่อวัดศรีสุพรรณมีอายุครบ 500 ปี ในพ.ศ. 2543 ได้มีการจัดตั้ง 'ศูนย์หัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ' เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาเก่าแก่ของคนในชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนตระหนักและรับรู้ถึงงานหัตถกรรมที่ทรงคุณค่า โดยวัดศรีสุพรรณได้ให้พื้นที่เพื่อเป็นสถานที่การเรียนรู้และทำเครื่องเงิน ในชุมชนมีผู้ที่สนใจเรียนรู้ อาทิ คนในชุมชน นักท่องเที่ยว เณร และพระสงฆ์ โดยผู้ที่ถ่ายทอดวิชาการทำเครื่องเงินคือ ช่างฝีมือในชุมชน หรือ สล่าเครื่องเงิน

ในการจัดตั้ง วิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณ ที่ ถนนวิวาลัย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่ทางการตลาดให้กับผู้ประกอบการในชุมชน มีการผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ วิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณเกิดจากความมุ่งหวังสร้างเป็นศูนย์กลางการขายผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องทำขึ้นโดยคนในชุมชน ชาวบ้านพื้นที่ในการขายเป็นหน้าร้านของชาวบ้านเพื่อนำสินค้ามาขาย

อภิญา เพ็ญมณี เจ้าหน้าที่ศูนย์จำหน่ายวิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณ กล่าวถึงการจัดตั้งกลุ่มว่า “เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่การค้าให้กับผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากคนชุมชนวัดศรีสุพรรณ โดยวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้มีสินค้าขึ้นชื่อเป็นเครื่องประดับ และของที่ระลึก และมีช่างฝีมือ ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักในการสร้างสรรค์ผลงานนั้นอยู่ด้วยหลายกลุ่ม ตามลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่มีขายอยู่ภายในหน้าร้าน” ช่างอาศัยอยู่ที่ชุมชนนี้มีความเชี่ยวชาญในการทำชิ้น การขึ้นรูปทอง การดูแล

รูปแบบการบริหารภายในของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศรีสุพรรณมีการ ซื้อหุ้นเหมือนวิสาหกิจสมาชิกซื้อหุ้น หุ้นละ 100 บาท และในการระดมหุ้นที่ผ่านมานับตั้งแต่เปิดปี พ.ศ.2550 มาจนถึงปัจจุบัน วิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณมีการถือครองหุ้นประมาณ 45 หุ้น กลุ่มวิสาหกิจได้มีวิธีคิด ‘ค่าปันผล’ โดยนำเงินที่ผู้ซื้อหุ้นไปหมุนเวียนเป็น ต้นทุน เพื่อที่จะนำสินค้าเข้ามา และ แบ่งผลกำไรตอนสิ้นปีเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิกผู้ซื้อหุ้น

วิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ อาทิ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ที่เข้ามาให้คำปรึกษาและผลักดันให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน รวมไปถึงแรงสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ได้มีการเข้ามากระตุ้นในเรื่องของธุรกิจการขาย เช่น การนำเสนอช่องทางทางการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ผ่านโลกออนไลน์ วิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณในยุคดิจิทัล มีการชำระเงินผ่านพร้อมเพย์ (PromptPay) หรือการโอนผ่านบัญชีผู้ประกอบการ เป็นการแสดงความพร้อมในเรื่องของระบบธุรกรรมที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับลูกค้าได้ทุกกลุ่ม

ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือของคนในชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ จัดวางอยู่บนชั้นเพื่อจำหน่าย เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระจายตัวของผลิตภัณฑ์สู่สาธารณะได้ง่าย ซึ่งประโยชน์ที่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนจะได้รับ เป็นหลัก คือ กำลังใจในการสร้างสรรค์ชิ้นงาน เนื่องจากมีแหล่งขายสินค้า ทำให้ลูกค้าสามารถมาดูและสัมผัส” แต่การลงขายออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ตมันก็มีข้อดี คือ รวดเร็ว สามารถขายทางไกลได้ วิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณ พื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ได้นำรูปแบบการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น ด้วยการดำเนินงานโดยกลุ่มบุคคลที่มีความรัก ความผูกพันกับพื้นที่ และ ยังดำรงถึงเอกลักษณ์ความโดดเด่นของชุมชนควบคู่กับการสร้างธุรกิจที่ยั่งยืนให้แก่สมาชิก

วิสาหกิจชุมชนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจ ชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนศรีสุพรรณเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนเพื่อประกอบการวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนนั้นเกี่ยวข้องกับโครงการของรัฐบาลที่ได้ดำเนินการมาแล้ว เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 1 ล้านบาท โครงการพักชำระหนี้ กล่าวคือ เนื่องจากการคิดและการจัดการวิสาหกิจชุมชนทำให้ชุมชนมีระบบการคิด การจัดการที่ชัดเจนแยกแยะได้ว่าอะไรทำเพื่อกิน เพื่อใช้สินค้าอะไรดี เพื่อนำออกสู่ตลาดใหญ่แล้วเรียกผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในการนำเสนอสู่ตลาดใหญ่ว่า “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” สำหรับการจัดการกองทุนชุมชน เงินกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เป็นแนวทางที่ชุมชนสามารถนำไปเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันการขาดการจัดการกองทุนที่ดีขาดความรู้ ความเข้าใจ มุ่งเน้นเพียงแต่การเพิ่มรายได้ อาจก่อให้เกิดหนี้สินเป็นปัญหาที่จะตามมา ดังนั้น การจัดระเบียบเศรษฐกิจใหม่ของชุมชน เรียนการรู้จักตนเอง ชุมชน โลก รวมถึงการพัฒนาศักยภาพ ด้วยการจัดการอย่างพอเพียง สามารถ ลดรายจ่าย และมีรายได้สูงขึ้น ในกรณีที่เป็นหนี้ระบบการจัดการนี้สามารถที่จะแบ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นเพื่อไปใช้หนี้ได้

แนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจากพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้กำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นแกนกลางในการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่เป็นผู้ให้การรับรองสถานภาพของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเป็นสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีบทบาทหน้าที่ 3 ส่วนด้วยกัน คือ 1) เป็นหน่วยงานในการรับจดทะเบียน/เพิกถอนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเลิกกิจการ 2) เป็นสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 3) ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายอย่างครบวงจรเป็นเอกภาพ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

เมื่อได้มีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนแล้วตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 จะทำให้ได้รับประโยชน์ ดังนี้

- 1) เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนในการประกอบกิจการในระดับชุมชนเป็นวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย
- 2) มีสิทธิในการขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนความจำเป็นที่แท้จริงจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

3) มีสิทธิในการได้รับการส่งเสริมหรือการสนับสนุนการพัฒนากิจการตามมาตรการที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจัดให้มี คือ วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิ ซึ่งมีการประกอบกิจการอย่างครบวงจร ทำให้วิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้วได้มีการพัฒนาที่สูงขึ้น วิสาหกิจชุมชนประสงค์จะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือดำเนินการจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจใด ๆ การพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ และมีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับเงินทุน การจัดการฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์และเป็นไปตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชน ดำเนินงานและนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และพร้อมสำหรับการพัฒนา เพื่อที่จะแข่งขันทางการค้าในอนาคต

รูปแบบของวิสาหกิจชุมชนของชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนบ้านไผ่หนองชุมชนเมือง นครศรีธรรมราชเป็นวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนประกอบกิจการในรูปแบบเครือข่ายคือ วิสาหกิจชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับกิจการอื่น ๆ โดยแต่ละวิสาหกิจต่างก็มีการประกอบกิจการตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ของกิจการตนเอง หากแต่มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาเกื้อกูลเชื่อมโยงกันในรูปแบบต่าง ๆ

วิสาหกิจชุมชน ที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ยื่นคำขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร
- 2) การยื่นคำขอจดทะเบียนโดยมีลักษณะและมีวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนดไว้
- 3) เมื่อยื่นคำขอจดทะเบียนแล้ว กรมส่งเสริมการเกษตรรับจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนแก่วิสาหกิจชุมชน
- 4) การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้
 - 4.1) ชื่อและที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
 - 4.2) ชื่อและที่อยู่ของผู้มีอำนาจทำการแทนวิสาหกิจชุมชน
 - 4.3) ชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
 - 4.4) กิจการที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความประสงค์จะดำเนินการ

5) ภายในสามสิบวันนับแต่วันสิ้นปีปฏิทิน วิสาหกิจชุมชนที่ได้จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรซึ่งประสงค์จะดำเนินกิจการต่อไป แจ้งให้กรมส่งเสริมการเกษตรทราบตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

6) วิสาหกิจชุมชนใดไม่แจ้งความประสงค์เป็นเวลาสองปีติดต่อกันให้กรมส่งเสริมการเกษตรมีหนังสือเตือนให้วิสาหกิจชุมชนนั้นแจ้งภายในระยะเวลาที่กำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่าสิบห้าวันถ้าไม่มี การแจ้งตามคำเตือนดังกล่าวให้กรมส่งเสริมการเกษตรถอนชื่อออกจากทะเบียน

7) วิสาหกิจชุมชนใดประสงค์จะเลิกกิจการให้แจ้งกรมส่งเสริมการเกษตรทราบภายในสามสิบวันนับตั้งแต่วันที่เลิกกิจการ ตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

สำนักงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาควิชาวิสาหกิจชุมชนดำเนินงาน ดังนี้

1) มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์วิจัยเพื่อกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์แผนแม่บทรูปแบบแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) ดำเนินการและประสานงานโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชน

3) การสร้างสรรค์นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) การส่งเสริมการตลาด

5) ส่งเสริมและพัฒนาผู้ผลิตผู้ประกอบการด้านการตลาด

6) ส่งเสริมชุมชนจัดการท่องเที่ยว

7) ดำเนินการเกี่ยวกับการแสวงหาบูรณาการความร่วมมือ การพัฒนารูปแบบในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน

8) ประสานผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน

9) ปฏิบัติงานร่วมหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน 2562)

บทบาทหน้าที่ของวิสาหกิจชุมชน

ผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง จำหน่ายสินค้าและบริการที่มีคุณภาพต่อชุมชนและสังคม จำหน่ายสินค้าและบริการที่มีมาตรฐานความ

ปลอดภัยเพียงพอ และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากความบกพร่องของสินค้า หรือบริการนั้น จำหน่ายสินค้าและบริการที่มีมาตรฐานความปลอดภัยเพียงพอ และพร้อมที่จะ รับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากความบกพร่องของสินค้า หรือบริการนั้น รับผิดชอบสินค้าที่ บกพร่องโดยทันที เพราะคือการรักษามาตรฐานคุณภาพและประสิทธิภาพในการบริการ อันจะ นำมาซึ่งความเชื่อถือในตราการค้าและธุรกิจชุมชนในอนาคต

กระบวนการบริหารวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วยหลักการบริหารจัดการองค์กรโดยแบ่งเป็น การวางแผน การจัดองค์การ การจัดหาบุคคลเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก การร่วมมือประสานงาน การรายงานผล เกี่ยวกับงบประมาณ การเงิน

5.2.2 วิสาหกิจชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มีดอรัญญิก เป็นตำนานของสิ่งมีชีวิตของประเทศไทย สมัยก่อนมีดอรัญญิกจำหน่ายที่ ตลาด ในหมู่บ้านอรัญญิก ตำบลปากท่า อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีผู้นำ สินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ต่อมามีการบอกต่อกันไปว่ามีดจากตลาดอรัญญิก มีคุณภาพดี อัน ที่จริงแหล่งผลิตมีดอรัญญิกอยู่ที่หมู่บ้านต้นโพธิ์ หมู่บ้านไผ่หนอง คุณภาพของมีดอรัญญิกจึงบอก กล่าวกันปากต่อปากว่ามีดอรัญญิกและเป็นที่ต้องการของลูกค้า เพราะสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน

วิสาหกิจชุมชนและ OTOP ของมีดอรัญญิกมีความโดดเด่นเป็นที่จักกันดี ทั้งนี้ OTOP เป็นอีก กลไกหนึ่งที่แสดงถึงความร่วมมือของรัฐในการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง การผลักดันให้สินค้าชุมชน เป็น OTOP นับเป็นกลไกอันแนบเนียนของรัฐที่จะสรรหาช่างฝีมือดีในชุมชน จัดให้มีการประกวดและ ยกย่องขึ้นเป็นสินค้า OTOP เป็นพื้นที่สำหรับความร่วมมือของรัฐที่มีต่อชุมชนในการสนับสนุนด้าน ความรู้และกลไกเชิงการตลาดเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน

กลุ่มมีดอรัญญิก วินัย รวยเจริญ เป็นหนึ่งในร้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสินค้า OTOP ซึ่งทำให้เปลี่ยนวิถีการผลิตและเป็นแนวทางที่ทำให้เปิดโอกาสสู่ลูกค้ามากขึ้น โดยคุณวินัยได้ให้ สัมภาษณ์ว่า

“ตัวเด่นคือผลิตภัณฑ์มีดตัดหวายพร้อมแทนมุก ใช้ในพิธีตัดหวายลูกนิมิต มีความสามารถ ในการผลิต 1,350 เล่ม ต่อเดือน ราคาเล่มละ 1,500 บาท การจำหน่ายโดยการขายเอง ฝาก

ขาย ขายผ่านนายหน้า และผลิตตามคำสั่ง โดยผลิตตลอดปี ได้รับรางวัลการรับรองคุณภาพ OTOP 3 ดาว และภายในชุมชนบ้านไผ่หนองมีการประกอบธุรกิจชุมชนที่ผู้ประกอบการที่มีศักยภาพในการขาย สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น มีดทำครัว มีดเกษตร มีดเดินป่า มีความสวยงาม นอกจากนั้นผลิตภัณฑ์มีดชุดสแตนเลสของร้านวินัย รวยเจริญ ได้รับรางวัลการรับรองคุณภาพ OTOP 4 ดาว ด้วย” (วินัย รวยเจริญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มีนาคม 2564)

นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์บนโต๊ะอาหารของกลุ่มโพธิ์ทองอรัญญิก ที่หมู่บ้านต้นโพธิ์ ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง ได้รับรางวัลการรับรองคุณภาพ OTOP 4 ดาว เป็นผลงานที่เพิ่มมูลค่าของชิ้นงานจาก บริษัทโพธิ์ทองอรัญญิก แอนด์ดีเวลอปด์ จำกัด หรือ โพธิ์ทองอรัญญิก ผู้สร้างสรรค์ผลงานภาชนะบนโต๊ะอาหาร เช่น ช้อน ส้อม ชามสลัด ถังแช่ไวน์ เขี่ยก่น้ำ มีด ฯลฯ จนเป็นสินค้า OTOP และได้ขึ้นแคตตาล็อกสินค้าของการบินไทย ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์บนโต๊ะอาหาร โพธิ์ทอง อรัญญิก แอนด์ดีเวลอปด์ เป็นงานฝีมือจากผู้มีความชำนาญในการขึ้นรูปโลหะ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ โดยช่างผู้ผลิตที่มีฝีมือประณีต ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน(มผช.) จากกระทรวงอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์บริษัทโพธิ์ทองอรัญญิก แอนด์ดีเวลอปด์ มีนายพิสิษฐ์ นาคะบุตร เป็นผู้จัดการ บริษัท โพธิ์ทองอรัญญิก แอนด์ดีเวลอปด์ จำกัด ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นายพิสิษฐ์ นาคะบุตร เป็นรุ่นที่ 3 ซึ่งสืบทอดธุรกิจนี้มาตั้งแต่รุ่นพ่อและรุ่นปู่ ซึ่งในอดีตเคยประกอบเป็นช่างตีดาบ ตีมีดทำครัว ตีมีดเดินป่าหรือดาบอาวุธโบราณ ทำให้มีความชำนาญในการขึ้นรูปโลหะ เมื่อสแตนเลสได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากเป็นเหล็กกล้าที่ไม่ขึ้นสนิม อีกทั้งยังสามารถทำเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลายอย่าง เช่น เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร เป็นสินค้าที่สร้างยอดขายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้การทำชิ้นสแตนเลสอาศัยทักษะแรงงานของคนในพื้นที่ในชุมชน ด้วยการตีที่ละชิ้น ซึ่งใช้เวลาทำนาน ทำให้ได้ชิ้นงานคุณภาพ ช่วยสร้างรายได้จำนวนมาก

วิสาหกิจชุมชน และการตั้งกลุ่มโอท็อป ที่ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดอยุธยา จึงเป็นภาพที่งดงามของความร่วมมือของภาครัฐในการสนับสนุนชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมีกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวอย่างของความร่วมมือได้แก่ กระทรวงพาณิชย์และเทศบาลตำบลอรัญญิก ได้ร่วมมือกันจัดงานเปิดงานตำนานมีดโดยให้งบประมาณ 1 ล้านบาท ทำต่อเนื่อง 3 ปี เทศบาลตำบลอรัญญิก สนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มมีด โดยจัดอบรมกลุ่มมีดทุกปี เป็นงบประมาณเพื่อศึกษาดูงานและ

งบประมาณเพื่อเพิ่มศักยภาพเรื่องผลิตภัณฑ์ อัญญาภิ งบประมาณ 1 แสนบาท โดยมีสมาชิกกลุ่ม มีเข้าร่วมโครงการ 30 คน นอกจากนั้นตำนานการทำมีดอัญญาภิยังแผ่ไปถึงประเทศเพื่อนบ้านให้ได้ มีความรู้สึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย

บัญญัติ คำศรี ผู้อนุรักษ์การทำมีดอัญญาภิ เคยร่วมงานสมาคมของชนชาติลาว ได้ให้สัมภาษณ์ถึงความรู้สึกภูมิใจ ที่มีโอกาสเข้าไปสัมผัสพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ

“ผมยังจำได้แม่นยำ และจำไปจนตาย วันที่เข้าไป พระองค์ทรงตรัสถามว่า...ยังมีมีดอยู่ไหม อย่าให้ภูมิปัญญานี้หายไปนะ ช่วยกันอนุรักษ์ไว้.. ผมฟังแล้วทำให้ย้อนนึกถึงในวัยเด็ก พ่อแม่ประกอบอาชีพทำมีด เมื่อเห็นการกระทำทุกวัน ก็ซึมซับความรู้การทำมีดสืบทอดจากครอบครัว นอกจากนั้น ก็ช่วยเหลืองานในชุมชน จึงได้รับเลือกเป็นผู้นำบ้าน ต่อมาได้รับเลือกให้เป็นกำนัน ชุมชนยกย่องเป็นปราชญ์ที่ให้ความรู้ และมีความเชี่ยวชาญในการทำมีดอัญญาภิ และผมก็ได้ร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาหัตถกรรมมีดอัญญาภิมาอย่างต่อเนื่อง” (บัญญัติ คำศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มีนาคม 2564)

เส้นทางการเป็น OTOP ของกลุ่มมีดอัญญาภิไม่ได้ง่าย แม้จะเป็นภูมิปัญญาที่มีรกรากมา นาน ความโดดเด่นของมีดอัญญาภิเมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องครัวของชาวยุโรป ชาวอเมริกันนับว่ามี ความแตกต่าง เพราะชาวต่างประเทศซึ่งนิยมเครื่องครัวสแตนเลสเพราะไม่เป็นสนิมปลอดภัย มากกว่า อลูมิเนียม ทองแดง แต่ผลิตภัณฑ์ของยุโรปเป็นงานลอกงานปั๊ม แต่มีดอัญญาภิ มีการขึ้นรูปโลหะจากการตีมีด ดังนั้นหลังจากที่กลุ่มตีมีดอัญญาภิขึ้นรูปด้ามขึ้นผ่านกระบวนการจนสำเร็จ และออกงานโอท็อปครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2547 ก็ได้รับความนิยมจากลูกค้าภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง ได้รับรางวัลสินค้า (OTOP) ทุกปี การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ด้วยการดูจากตลาดที่มี รูปทรงเดิมก็ประยุกต์เป็นรูปแบบของตนเอง ลูกค้านำแบบมาให้ทำก็ทำตามลูกสั่งทำ โดยเลียนแบบธรรมชาติ เช่น ช้อนด้ามหอย ช้อนด้ามเชือก และไปดูงานที่อื่นมาประยุกต์หลังจากเข้าร่วมกลุ่ม OTOP หน่วยงานภาครัฐ พัฒนาชุมชนกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม มีการ ส่งเสริมการตลาด ให้ความรู้การทำบัญชี การผลิตการทำเว็บไซต์เพื่อเพิ่มผลผลิต

5.2.3 การก้าวมาเป็นวิสาหกิจชุมชนด้วยการบริหารแบบบูรณาการ

เครื่องถนอมนครชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับ OTOB หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ OTOB เป็นการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการสร้างเอกลักษณ์สินค้าชุมชนของแต่ละพื้นที่ให้มีตลาดรองรับและทำเป็นธุรกิจที่ยั่งยืน ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สินค้าเพียงและกระบวนการทางความคิด รวมถึงการดูแล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรมประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีจุดขายเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วประเทศและทั่วโลกชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการดำเนินงานของ OTOB การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยวิธีการพัฒนาชุมชน ในด้านเงินทุน การผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ ส่วนด้านทุน ได้แก่ คน ภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถ เทคโนโลยี ปัจจัยการผลิต ที่ดิน อาคาร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือประกอบอาชีพ สำหรับการพัฒนาเงินทุน มีวิธีการ มีแหล่งเงินทุนที่สนับสนุนทุนแก่กลุ่ม การระดมเงินออมของประชาชนในชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ธารรงค์การเพิ่มเงินออม แก่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ได้รับการสนับสนุนเงินทุนแก่กลุ่มกิจกรรมและชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ หรือการขยายกิจการเชิงธุรกิจ เพิ่มพูนประสิทธิภาพ มีการกักขังในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

ด้านการผลิตการสร้างสินค้าเครื่องถนอมนคร โดยการผลิตเพื่อตอบสนองของความต้องการของผู้บริโภค วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการผลิตเครื่องถนอม เป็นการผลิตได้ ครอบวงจรตั้งแต่วัตถุดิบ การแปรรูป เพื่อให้ปรับตัวเข้ากับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันได้ มีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ ได้คุณภาพตามความต้องการของตลาด ใช้ทุนน้อย ผลิตได้มาก มีคุณภาพ และนำเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มผลผลิต ในการพัฒนาการผลิตเครื่องถนอม มีวิธีการ ด้วยปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มปริมาณการผลิตให้ได้ตรงตามความต้องการของตลาด พัฒนารูปแบบและบรรจุภัณฑ์ตามเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในการผลิตที่มีคุณภาพ นอกจากนี้สินค้าเครื่องถนอมนครยังได้รับการรับรองคุณภาพและมาตรฐานสร้างความน่าเชื่อถือได้ เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

ผู้ประกอบการกลุ่มอาชีพเครื่องถนอมนคร ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้รับข่าวสาร การผลิตและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารการผลิต เพื่อวางแผนและควบคุมกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ในการผลิตเครื่องถนอมนคร ที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ ภาครัฐส่งเสริมการ

พัฒนาการตลาด การศึกษาตลาดด้วยการค้นหาความต้องการและความของผู้บริโภค จัดเตรียมข้อมูลเพื่อการผลิตให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งด้านรูปแบบ การบรรจุภัณฑ์ คุณภาพ ประโยชน์ ความนิยม ราคาขาย ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อช่วยในการตัดสินใจผลิต และลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในการลงทุนจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน แหล่งข้อมูลการตลาด เช่น รายงาน วารสาร สถิติ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และข้อมูลที่เก็บรวบรวมขึ้นใหม่ เช่น วิธีการสังเกต ทำการทดลอง วิธีสำรวจ การประมาณการจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิจัย และการทดสอบการขาย และการวิเคราะห์ข้อมูล

ด้านการบริหารจัดการเพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถบริหารจัดการ ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

1) การฝึกอบรม สัมมนา ประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบการและ การบริหาร ศึกษาดูงาน การบริหารทุน การผลิต การตลาด แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ ประเภทเดียวกันสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร และประสานให้เอกชนมีบทบาทพัฒนาผู้ประกอบการ นอกจากนั้นผู้บริหารผู้จัดการ และคณะกรรมการศึกษาการบริหารจัดการให้สามารถบริหารจัดการ มีประสิทธิภาพ เพื่อรู้จักแหล่งเงินทุนทั้งภายในและภายนอกและการบริหารทุน รู้จักพึ่งตนเอง สามารถผลิตให้มีคุณภาพ ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์เสียสละ มีความสามัคคี มีความเป็นผู้นำ พึ่งตนเอง รู้จักหน้าที่ มองการณ์ไกล และมีระเบียบวินัย มีการพัฒนา โดยอาศัยปัจจัยแห่งความสำเร็จธุรกิจชุมชน จากแกนนำ ผู้มีความสามารถในการบริหาร และจัดการ จากประสบการณ์ที่เรียนรู้จากกลุ่มธุรกิจชุมชนต่าง ๆ ด้านผู้นำ ไม่เป็นทางการของชุมชนเป็นผู้มีบารมีหรือมีฐานะทาง สังคมหรือผู้ที่ทำประโยชน์ให้ชุมชน ชาวบ้านที่แสดงความสามารถจนกลายเป็นที่ยอมรับของชุมชน ธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลหรือโดยคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน จะระดมทุนได้ง่าย ขยายตัวได้เร็วและประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของสมาชิกอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำ และร่วมกัน โดยการร่วมถือหุ้น ร่วมลงทุนและนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพการพึ่งตนเอง ระยะเริ่มแรกธุรกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการช่วยเหลือจากภายนอกเป็นด้านหลัก แต่ต่อมาสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วม ทำให้เกิดเป็นธุรกิจชุมชนอย่างแท้จริง คงอยู่และเติบโต ธุรกิจชุมชนที่มีกิจกรรมทางการผลิตและสามารถพึ่งตนเองได้ด้านเงินทุนมักจะพัฒนามาจาก กลุ่มออมทรัพย์ โดยการพึ่งตนเอง

2) วิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการโอท็อปที่ผลิตเครื่องถนอมรส ส่งผลให้ประชาชน ชุมชนเมือง นครศรีธรรมราช มีงาน มีรายได้ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ชุมชนสามารถคิดเอง ทำเอง ใน

การพัฒนาชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถ พัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่น สามารถพัฒนาสินค้ากลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มี ประสิทธิภาพ ตรงต้องการของตลาดในแต่ละระดับ เกิดเครือข่ายบริหารระบบการเชื่อมโยงแหล่ง ผลิตเกิดการพัฒนาลูกค้าที่สอดคล้องกับศักยภาพการผลิตตามห่วงโซ่มูลค่า(Value Chain) สู่ การตลาดในแต่ละระดับ เครือข่ายบริหารการเชื่อมโยงศูนย์กระจายสินค้า และหรือแหล่งจำหน่าย สินค้าภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

5.3 ผู้นำและการปกครองส่วนท้องถิ่น : กลไกเสริมอำนาจให้ปัจเจกและชุมชน

ผู้นำท้องถิ่นและองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นเครื่องมือของรัฐที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อชุมชนท้องถิ่น ในการเริ่มอำนาจให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนในท้องถิ่นมีความเข้มแข็งทั้งเชิงเศรษฐกิจ และต่อยอดความรู้ภูมิปัญญา

ลักษณะของความร่วมมือที่น่าสนใจ คือ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน ทั้งนี้ หน่วยงานราชการส่วนกลางจะรู้ข้อมูลและสามารถให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุนได้ตรงจุดก็ ต้องผ่านผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีของหัตถกรรมมีดอรัญญิก ชุมชนบ้านไผ่ หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นภาพสะท้อนของความร่วมมือนี้ได้เป็นอย่างดี โดยคุณวินัยมี บประมาณมาช่วยเหลือเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ภาครัฐก็ส่งเสริมสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมา อุดหนุนมาลงที่ร้านคุณวินัย และในงาน OTOP คุณวินัย รวยเจริญก็ได้นำสินค้ามีดอรัญญิกไปแสดง สินค้าที่เมืองทองธานี โดยร่วมกับกรมพัฒนาชุมชน และได้รับเงินสนับสนุนสองหมื่นบาท จากภาครัฐ มีการนำอุปกรณ์การทำหัตถกรรมมีดอรัญญิกไปออกงานและนำสินค้าไปจำหน่าย โดยไปแสดง กระบวนการผลิตมีดอรัญญิก เพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาการตีมีดอรัญญิก เพื่อแสดงถึง คุณค่าของมีดอรัญญิก ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการ ตีมีดอรัญญิก เพื่อให้คนรุ่นหลังเห็นคุณค่าการรวมกลุ่มตีมีดของอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนี้หน่วยงานรัฐเคยให้งบประมาณไทยเข้มแข็ง งบประมาณปีพ.ศ.2552 แก่ชุมชน อรัญญิก หมู่บ้านได้นำเงินมาทำพิพิธภัณฑ์หัตถกรรมอรัญญิกโดยอาศัยที่ของวัดและขอรับบริจาค ของเก่าจากชุมชนมารวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์ ภาครัฐส่งเสริมผลิตภัณฑ์โอท็อปสมาชิกได้ ผลประโยชน์มีการอบรมเคยได้งบประมาณจากเทศบาลตำบลอรัญญิกในการบูรณาการ ในงาน

เปิดงานตำนานมิดผ่านสภาได้งบประมาณ 1 ล้านบาท เป็นงบประมาณของเทศบาล ภาครัฐสนับสนุนกลุ่มมีด 30 คน เข้ารับการอบรม ทุกปีและมีงบประมาณศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาบุคลากรงบประมาณเพิ่มศักยภาพผลิตภัณฑ์ 50,000 บาท และงบประมาณจากภาครัฐสนับสนุนร้านของคุณวินัย รวยเจริญผู้นำท้องถิ่น ทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมทรง พันธุ์เจริญวรกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้สัมภาษณ์ถึงความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนว่า

“ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมาประชุมปรึกษา ทำประชาคม เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และหาแนวทางร่วมกันตัดสินใจ ในการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมการตลาดร่วมกัน ส่งผลให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในชุมชน เกิดการร่วมตัวและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก การบูรณาการเป็นไปอย่างเรียบง่ายแต่มีความเข้มแข็งภายในชุมชนเอง ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงจุด เนื่องจากเป็นผู้ประสบปัญหาเอง เช่น การส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมดั้งเดิม ซึ่งอดีตมีปัญหาสินค้ามีจำนวนมากแต่ขายได้น้อย เมื่อร่วมคิดแนวทางร่วมกันโดยมีภาครัฐบริหารแบบบูรณาการเข้ามาเชื่อมโยง ทำให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมการอนุรักษ์หัตถกรรมดั้งเดิมให้คงอยู่คู่ชุมชนสืบไป” (สมทรง พันธุ์เจริญวรกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

ไพโรจน์ พจน์ดวง นายกเทศมนตรีตำบลอรัญญิกให้สัมภาษณ์โดยมีใจความเน้นย้ำถึงความร่วมมือของภาครัฐในท้องถิ่นที่มุ่งรักษาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน ควบคู่กันไปกับการสร้างเสริมความเข้มแข็งเชิงเศรษฐกิจ

“นอกจากการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์แล้ว ยังปลูกฝังให้ชาวบ้านรักบ้านเกิด อนุรักษ์รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชาวบ้านไผ่หนอง โดยจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีเด็กและเยาวชนมาเป็นไกด์บรรยายในช่วงวันหยุด ปิดเทอม และเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับเด็ก ๆ ทำให้เด็ก ๆ เกิดความเข้าใจในภูมิปัญญาชาวบ้านในถิ่นบ้านเกิด

ของตนเองจนเกิดความรักในถิ่นบ้านเกิด” (ไพโรจน์ พจน์ดวง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่หนอง ได้รวบรวมประสบการณ์และคุณูปการของการเรียนรู้วิถีชุมชนอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

- 1) การบันทึกและเผยแพร่ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวบ้านทำมรดกวัฒนธรรม และมีการประชุมเพื่อสื่อสารในการเผยแพร่ให้ตรงกัน
- 2) จัดตั้งพิพิธภัณฑ์หัตถกรรมมรดกวัฒนธรรม ให้เป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ถูกต้องและทันสมัยเข้าถึงง่าย
- 3) จัดงานสืบสานประเพณีเพื่อให้เกิดจิตสำนึกคุณค่าประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อให้เกิดความรักสามัคคีในชุมชน เช่น จัดพิธีไหว้ครูเตา เป็นประเพณีการทำท่ง ทำค้อน เพื่อให้ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันบำรุงรักษาและซ่อมแซมเครื่องมือให้ดีพร้อมการใช้งาน เป็นต้น

การบริหารราชการแบบบูรณาการคู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี กล่าวถึง ประโยชน์การบริหารราชการแบบบูรณาการ 1) ทำให้เกิดความร่วมมือกันทำงาน Collaboration ระหว่างภาครัฐภาคประชาชน และภาคอื่นๆที่เกี่ยวข้องถือเป็นนวัตกรรมของการบริหารภาครัฐที่สำคัญ 2) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนสูงขึ้น จากการปรึกษาหารือที่รัฐยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการที่รัฐจะทำมาเป็นระดับหุ้นส่วนกับภาคประชาชน โดยประชาชนคัดเลือกตัวแทนประชาชนเข้ามามีบทบาทสูง เช่น ในการประชุมประจำเดือนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้แทนประชาชนมีส่วนร่วมบทบาทในด้านระบุนโยบาย ให้คำนิยามปัญหา การตัดสินใจการดำเนินโครงการ และร่วมประเมินผลการทำงานของภาครัฐ 3) การบูรณาการในการทำงานช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างการทำงานแต่ละหน่วยงานได้ลดความซ้ำซ้อนของงานที่เกิดขึ้นส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของงานตามยุทธศาสตร์ที่ตั้งเป้าหมายไว้ ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

5.4 การท่องเที่ยวและพาณิชย์ : เส้นทางตลาดที่เข้มแข็ง

ความร่วมมือของรัฐที่ประสานกันระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานกลางในระดับกระทรวง คือการส่งเสริมภูมิปัญญาของชุมชนในการยกระดับทางตรงให้เป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ที่สามารถขายได้ และสนับสนุนทางอ้อมด้วยการผนวกสินค้าภูมิปัญญาเข้ากับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาของชุมชน

วิสาหกิจชุมชนวัดศรีสุพรรณ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้งานช่างสิบหมู่ล้านนาเพื่อการมีงานทำบนพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องเงินที่เป็นต้นทุนทางสังคมของท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมเครื่องเงิน และผลิตภัณฑ์ชุมชนวิวลาย และรับผลิตชิ้นงานหัตถกรรมเครื่องเงิน แผ่นภาพโลหะเพื่อเป็นของที่ระลึกหรือนำไปประดับตกแต่ง มาตรฐานและกระทรวงพาณิชย์ได้ร่วมสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคและลูกค้าทั้งไทยและต่างประเทศโดยการมอบรางวัล ม.พ.ช. 242/2547 OTOP คัดสรร 3 ดาว ประจำปี 2553 อันเป็นมาตรฐานการค้า ลูกค้าสามารถซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนด้วยความมั่นใจ

ในงานใหญ่ระดับประเทศ สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดสรรจะได้รับโอกาสให้เปิดเผยตัวในงานระดับประเทศ เช่นการที่หนึ่งในของขวัญที่ระลึกของผู้นำในการประชุมเอเปค 2022 คือ ภาพดุนโลหะและกล่องเครื่องประดับดุนโลหะ งานหัตถกรรมสุดประณีตฝีมือช่างระดับครูที่ชุมชนวิวลาย เชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนผลิตเครื่องเงินที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปค 2022 ที่ผ่านมามีของที่ระลึกชิ้นสำคัญ คือ ภาพดุนโลหะ ขนาด 30 x 60 ซม. หน้า 5 ซม. ผลิตจากโลหะรีไซเคิล เป็นรูปพระบรมมหาราชวัง มุมมองจากหอประชุมกองทัพเรือ และกล่องเครื่องประดับดุนโลหะ (สำหรับคู่สมรส) ขนาด 13 x 20 ซม. หน้า 5 ซม. เป็นลวดลายด้วยตราสัญลักษณ์การเป็นเจ้าภาพเอเปคของไทย “ชะลอม” ที่จัดวางรูปทรงตราประจำยามของไทย

รูปที่ 5.1 ภาพคุณโลหะรัชตะแสนตอก ของที่ระลึกงานเอเปค 2022

สำหรับเครื่องถมชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชภาคเอกชน ซึ่งได้รับผลประโยชน์มาจากแรงจูงใจจากผลกำไร โอกาสในการขยายธุรกิจ และเพิ่มช่องทางการลงทุนยิ่งขึ้น ในการร่วมมือของเอกชนส่วนใหญ่ร่วมกับภาครัฐ อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครศรีธรรมราช ภาครัฐ เอกชน เมืองนครศรีธรรมราช ร่วมกันฟื้นฟูเครื่องถม โดยพาไปเยี่ยมชมศูนย์เรียนรู้หัตถศิลป์ไทย ให้เห็นการสาธิตการแกะสลักเครื่องถมด้วยสิ่งเล็ก ๆ เพื่อแกะสลักลวดลายที่มีความละเอียด ประณีต อาทิ ช่อง Nokhonsistation.com จัดรายการคนต้นแบบเมืองนคร โดยมองเกียรติบัตรแสดงความขอบคุณผู้ที่เข้ามาร่วมรายการเกี่ยวกับการสืบสานงานศิลป์ อนุรักษ์เครื่องถม สำนักงานส่งเสริมการค้าสินค้าไทย ไลฟ์สไตล์ กรมการค้าระหว่างประเทศ จัดนิทรรศการเครื่องถมและเครื่องประดับเงิน ภายในงานแสดงสินค้าอัญมณี และเครื่องประดับ ครั้งที่ 65 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 25-29 กุมภาพันธ์ 2563 ณ อาคารชาเลนเจอร์ 2 ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็คเมืองทองธานี และที่บริเวณวัดพระธาตุมุทิวาวิหาร ท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งขายผลิตภัณฑ์ OTOP เครื่องถม อาทิ กำไล พาน ชัน สร้อย และอื่น ๆ

การสนับสนุนจากองค์กรที่มีความกว้างขวางในระดับประเทศ เป็นแรงผลักดันที่สำคัญของสินค้าผลิตภัณฑ์ OTOP เหล่านี้ อาทิเช่นศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) หรือ SACIT ได้จัดงาน การสืบสานคุณค่าแห่งงานถนอมนคร อัตลักษณ์ความเป็นไทย ในงาน SACIT Craft Fair 2019 เผยแพรด์อกคำค่า ภูมิปัญญาที่สามารถประยุกต์รูปแบบให้ร่วมสมัย ตอบโจทย์ยุคปัจจุบัน ซึ่ง นายวชิระ นกอักษร ที่สืบทอดงานเครื่องถมมาจากร้านพ่อ คือ คุณนิคม นกอักษร ได้ร่วมออกงานพบกับกลุ่มลูกค้า และช่างศิลป์หัตถกรรม เพื่อให้ช่างศิลป์หัตถกรรม สามารถสร้างสรรค์

ผลงานให้ผู้คนทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ ได้ซื้อ ได้ใช้ ช่วยให้กิจกรรมเครื่องถักถักอยู่สืบไป นอกจากนี้รัฐบาลได้ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ และเอกชน จัดงาน ทรัพย์สินแผ่นดิน ศิลป์สยาม เทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ซึ่งการจัดงานนี้เป็นการสืบสานพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการอนุรักษ์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาอันล้ำค่าไม่ให้สูญหาย และสามารถสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจของชุมชน เป็นที่ชื่นชมไปทั่วโลก ในงานมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทยจากชุมชนคุณธรรมและเครือข่าย ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมมาออกร้าน จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยมีผลิตภัณฑ์เครื่องถักถักเครื่องราช และเครื่องเงินและผลิตภัณฑ์อื่นๆ โดยจัดงานที่ลานพาร์คพารากอน ศูนย์การค้าสยามพารากอน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2563

5.5 การศึกษา : ห้องเรียนเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน

ในการจัดให้มีความร่วมมือเพื่อสืบสานภูมิปัญญาและสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นอีกหนึ่งความร่วมมือที่ภาครัฐให้ความสำคัญ เช่น การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยให้อยู่ในเนื้อหาวิชา ทัศนศึกษารัฐวิภาค จัดการเสด็จเพื่อให้สื่อถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ในการทำมิดเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน เป็นต้น และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายในชุมชน เช่น เปิดรับสมัครประชาชนทั่วไปที่สนใจมาเรียนรู้กระบวนการทำมิดอัญญาแบบโบราณ ตั้งแต่การเลือกใช้วัสดุและขั้นตอนในการตีมิด ว่าในแต่ละขั้นตอนกว่าจะเป็นมิดอัญญาที่มีความละเอียดและใช้เวลาในการทำมิดแต่ละด้าม ทำให้มิดของอัญญาที่มีคุณภาพสูง

เนื้อหาของการเรียนรู้ที่ส่งเสริมไม่ใช่เฉพาะการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว แต่ได้จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบสานและต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น ในกรณีของมิดอัญญาภาครัฐได้ร่วมสร้างคุณค่า เป็นการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา เพื่อความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และให้ตอบสนองความต้องการของตลาด ดังนี้

1) การผลิตทัศนศึกษาดั้งเดิมจากสแตนเลส เพื่อใช้บนโต๊ะอาหาร พัฒนารูปแบบและออกแบบ จนเป็นที่ยอมรับและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ ตรงความต้องการของลูกค้าทั้งในและนอกประเทศเป็นอย่างยิ่ง

2) ผลิตมีดสวยงาม ทำเครื่องมือเครื่องใช้แบบอาวุธโบราณ เพื่อเป็นของที่ระลึก ระดับตกแต่งบ้านเพื่อความสวยงาม มีให้เลือกมากมาย เช่น มีดดาบ ที่ประดับตกแต่งด้วยหอยมุกน้ำจืด การสลักเขียนลายบนตัวมีด ด้ามมีด ฝักมีด ผลิตภัณฑ์ประดับตกแต่งบ้าน มีดมงคล มีดตัดหอยลูกนิมิต ฯลฯ ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ไม่มีใครเหมือน ช่างผู้ผลิตได้รับค่าตอบแทนสูง สินค้าจำหน่ายได้ในราคาสูง และยังเป็นที่ยินยอมของตลาด

3) พัฒนาส่งเสริมสินค้าให้มีคุณภาพสูงจนได้รับมาตรฐานและขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า OTOP เป็นการสนับสนุนจากภาครัฐทางด้านวิชาการในการพัฒนารูปแบบและผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์จนมีรูปแบบที่สวยงาม

4) พัฒนาปรับปรุงหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้าน OTOP เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักทั้งด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการขยายการตลาด โดยชาวบ้านสามารถขายตรงให้กับนักท่องเที่ยวได้ในราคาถูก เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ทำให้การทำมีดอรัญญิกจะคงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

ในการสืบทอดภูมิปัญญาหัตถกรรม บัจเจกชนหรือผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ สำหรับชุมชนมีดอรัญญิก ชาวบ้านไผ่หนอง ตำบลท่าช้าง ผู้สืบทอดภูมิปัญญา เป็นผู้ประกอบอาชีพทำมีดอรัญญิก โดยมีผู้อุรักษ์ มีประธานกลุ่มมีดอรัญญิก ที่สืบทอดกันมาได้แก่ วินัย ยินดีวิทย์ เป็นอีกหนึ่งที่สืบทอดการทำมีดมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาในการทำมีด เป็นทั้งอาชีพหลักและสร้างเสริมรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนมายาวนาน การเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามยุคสมัยจนในยุคปัจจุบันการขายสินค้านอกจากจะมีหน้าร้านแล้วยังมีรูปแบบการเสนอขายแบบใหม่ ๆ ทำให้เป็นที่รู้จักในคุณภาพของมีดอรัญญิกของเราเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากลูกค้าที่ซื้อไปแล้วกลับมาซื้อซ้ำและบอกต่อ ทำให้การตลาดโตขึ้นเรื่อย ๆ นั้นหมายความว่าคุณภาพของมีดที่ทางเรานับรักษาคุณภาพการผลิตและคุณภาพของงานให้คงอยู่ในมาตรฐานของมีดอรัญญิก

อีกหนึ่งผลลัพธ์ของการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อภูมิปัญญาและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน คือการสืบสานต่อยอดภูมิปัญญาของมีดอรัญญิกด้วยการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ได้มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาในการทำมีดอรัญญิก ในการทำลายแต่ละช่างฝีมือที่มีความละเอียดและแฝงไปด้วยประสบการณ์ในการทำมีดแต่ละด้าม แม้รูปแบบของมีดในยุคปัจจุบันจะปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยก็ตาม แต่คุณภาพของมีดยังคงมีวิธีการทำงานที่คงไว้ในแบบดั้งเดิม

ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักความอดทนในการตีมีดในแต่ละด้านต้องอาศัยความชำนาญและมีสติ ทุกครั้งในการทำงาน ทั้งยังมีเทคนิคในแต่ละขั้นตอนในการทำมีดที่แฝงไว้ในทุกขั้นตอนถือเป็น ประสบการณ์ตรงที่สั่งสมประสบการณ์ตรงในการทำมีดอรัญญิก และส่งเสริมให้ความรู้ในการทำ มีดอรัญญิก ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากประสบการณ์ตรงที่สะสมความรู้ในการทำเป็นเวลายาวนาน จนเป็นที่ที่มีคุณภาพและความแข็งแกร่งของเหล็ก ความทนทาน ซึ่งมาจากการเลือกวัสดุ ที่ใช้ที่มีคุณภาพ และความร้อน เย็น ในการตีมีดในแต่ละด้าน กระบวนการทั้งหมดเป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่ควรส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิดและมีความ ภาคภูมิใจที่มีดอรัญญิกมีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ทำให้เกิดความภาคภูมิใจของเยาวชน รุ่นใหม่และเกิดความรักและหวงแหนถิ่นกำเนิด จนทำให้เกิดการสืบสานรุ่นต่อรุ่น และการทำมีด สามารถทำในเวลาว่างเว้นจากงานประจำได้ จึงเป็นอาชีพเสริมที่ทรงคุณค่าที่ควรอยู่คู่ชาวบ้านไม่ หนอง เป็นสัญลักษณ์ของความอดทน การมีสติ กล้าคิด กล้าลงมือทำ จนเกิดงานที่มีคุณภาพ และมีคุณค่าทางจิตใจของช่างทำมีด

ผลจากการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนหมู่บ้านทำมีดอรัญญิกต่าง ตระหนักถึงรากเหง้าความมีประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาช้านาน และทั้งหมดฝังรากลึกลงในจิตใจของชาวอรัญญิกทุกคนจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ชาวอรัญญิก ทุกคน ยังสามารถรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากแม้จะเลิกหรือ หยุดทำมีดไปแล้ว หลายครอบครัวก็ยังเก็บรักษาเครื่องมือที่เคยใช้ ตลอดจนจนถึงการประกอบพิธีไหว้ ครุบูชาเตาเหมือนปกติประจำปี การทำนุบำรุงศาสนสถาน เช่น วัด หรือสิ่งก่อสร้างทางพุทธ ศาสนา และได้ถ่ายทอดสืบเข้าไปสู่คนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าแห่งภูมิปัญญา โดยการนำหลักสูตรการ ทำมีดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษาในท้องถิ่น รวมถึงการแสดงต่างๆ เช่น การรำ ประกอบการแสดงตีมีด เป็นการแสดงที่ถ่ายทอดออกมาได้อย่างสวยงาม เกือบ 200 ปี ชาวบ้านสืบ ทอดภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม จากความสามัคคีร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน จนเป็นที่ เลื่องลือในด้านการทำมีดอรัญญิกของชุมชนไผ่หนอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเครื่องถมชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทัศนกรรมเครื่องถมนคร เป็นศิลปะที่รวมศาสตร์ทุกแขนงที่ช่างผู้เชี่ยวชาญ อย่างเช่น นิคม นกอักษร ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะทัศนกรรมเครื่องถมเงิน ถมดำ ถมทอง หรือถมตะทอง เป็นผู้ สืบสานวัฒนธรรมชาวใต้ และสืบทอดงานศิลปกรรมเครื่องถมนครจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่

ได้เรียนรู้งานศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช โดยเรียนวิชาเครื่องถมเป็นวิชาหลัก ซึ่งเป็นการเรียนการสอนงานเป็นงานสลักคุณ และได้พัฒนาฝีมือในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จากประสบการณ์ การฝึกฝน เรียนรู้จากผู้รู้ การสังเกตจากการทำงาน และผลงานของผู้ที่มีความชำนาญงานหัตถกรรมเครื่องถม หลังจากการเรียนเฉพาะช่าง ได้รับการฝึกเป็นครูช่างศิลปหัตถกรรมที่วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำหน้าที่ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีในด้านศิลปหัตถกรรมเครื่องถมให้กับบุตรหลาน และได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ ได้รับรางวัล อาทิ ผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ประจำปี 2553 ของสมาคมสโมสรวัฒนธรรมหญิงในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นครูศิลป์ของแผ่นดิน สาขาเครื่องโลหะ (เครื่องถมนคร) ประจำปี 2553 ของศูนย์ส่งเสริมศิลปที่พระหว่างประเทศ องค์การมหานคร หรือ SAECICT ได้รับรางวัลวัฒนาคูณาธร ด้านศิลปะ ปี พ.ศ. 2558 ของกระทรวงวัฒนธรรม ได้เป็นศิลปิน OTOP ปี พ.ศ. 2560 ของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP สามารถเพิ่มรายได้ และโอกาส ทำให้มีรายได้สูงขึ้น เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังได้รับยกย่องเป็นปราชญ์ไทยภาคใต้ ประจำปี 2561 สาขาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ในปี พ.ศ. 2563 ได้รับรางวัลเพชรพณิชย 2563 เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติในการทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติด้านเศรษฐกิจ การค้าและการพาณิชย์ เป็นผู้ที่สร้างคุณูปการให้แก่กระทรวงพาณิชย์ เพื่อเป็นแบบอย่างบุคคลที่แสดงถึงความมุ่งมั่น และทุ่มเทในการพัฒนาภาคเศรษฐกิจการค้าพาณิชย์ในระดับองค์กร นิคม นักอักษร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเครื่องถมที่น่าสนใจคือ

“อาชีพทำเครื่องถมเป็นอาชีพที่ภาคภูมิใจ เนื่องจากเครื่องถมเป็นเอกลักษณ์อยู่กับเมืองนคร เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า โดยอาศัยจากความเชี่ยวชาญ ความประณีต รั้งสรรค้ในการทำเครื่องถม ทำให้ผู้ที่ได้รับเครื่องถมเป็นของขวัญก็มีความประทับใจมาก เพราะว่าเป็นของที่มีค่า ปัจจุบันช่างเครื่องถมผลิตขึ้นตามความต้องการของผู้บริโภค ด้านรูปพรรณ ประโยชน์ใช้สอย ความนิยมของผู้บริโภคแต่ละกลุ่ม ก็จะจำหน่ายสินค้าได้ เช่น เครื่องประดับ ชิงงานชิ้นเล็ก ๆ แต่ลูกค้ามีความต้องการมาก และนับวันก็จะขยายกลุ่มไปเรื่อย ๆ” (นิคม นักอักษร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 เมษายน 2564)

ความชำนาญเชิงช่างในการขึ้นรูปโลหะ สลัก การผสมโลหะและการลงยาถม ผสมผสานการเรียนลายได้ที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดลงบนรูปพรรณได้อย่างงดงาม ทั้งภาชนะเครื่องใช้เครื่องประดับ โดยรักษาการทำแบบดั้งเดิมทุกขั้นตอน ซึ่งนิคม นักอักษร ได้สืบสานวิชาช่างศิลป์มา

ยาวนาน ส่งผลให้งานเครื่องถมคงอยู่คู่เมืองนครศรีธรรมราช การถ่ายทอดความรู้ ในฐานะครูช่าง
 ชั้นสูงผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องถม จังหวัดนครศรีธรรมราช เขาได้ไปสาธิต และถ่ายทอดประสบการณ์
 เทคนิคการผลิตผลงานหัตถกรรมศิลป์ของครูช่างศิลป์ และในงานอัตลักษณ์แห่งสยาม โดยศูนย์
 ส่งเสริมศิลปชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) หรือ ศ.ศ.ป. เพื่อร่วมเทิดพระเกียรติสมเด็จพระ
 นางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมศิลปไทย อันเป็น
 สมบัติอันล้ำค่าของประเทศให้เป็นที่รู้จัก และยอมรับในระดับสากล ณ ศูนย์การค้าสยามพารากอน
 ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวไทย และต่างชาติ สร้างรายได้ประมาณ 20 ล้านบาท ภายใต้แนวคิด
 “สืบสานมรดกไทย ความภาคภูมิใจของแผ่นดิน”

ความภูมิใจของนิคม นักอักษร เคยสาธิตการทำเครื่องถมแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า
 สิริวทันนวัรี นารีรัตนราชกัญญา โดยพระองค์เสด็จมา 3 ครั้ง และทรงซื้อกระเป๋าถือ ราคาสองแสน
 กว่าบาท เคยถวายสร้อยระย้า แต่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
 สยามบรมราชกุมารี ทำให้สร้อยระย้ามีชื่อเสียง เป็นที่รู้จัก ซึ่งชาวนครศรีธรรมราชนับถือว่าเป็นของ
 ขลัง ซึ่งชิ้นงานที่ผลิตเป็นของที่ระลึก สินค้าที่ทำจำหน่าย ทำตามลูกค้าสั่ง และบางชิ้นนำไปขายที่
 กรุงเทพมหานคร

ความเชี่ยวชาญในเชิงช่างของนิคม ได้รับการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง วชิระ นักอักษร เป็น
 ทายาทของนิคม นักอักษร ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้เป็นพ่อ และสามารถสร้างสรรค์เครื่องถม
 ให้ร่วมสมัย เป็นแนวใหม่ลายถม ทั้งภาชนะเครื่องใช้ และเครื่องประดับ เป็นผู้ที่มีความชำนาญเชิง
 ช่างถึง 4 แขนง คือ การขึ้นรูปโลหะ การผสมโลหะและการลงยาถม มีการเขียนลวดลายผสม
 เอกลักษณะเฉพาะตัวจากการนำลายได้ อาทิ ลายใบเทศ ลายกนก ลายประจำยาม ลายกระจัง และ
 ลาย 12 นักษัตร มาผูกลายขึ้นใหม่ เพื่อถ่ายทอดลงบนรูปพรรณได้อย่างงามวิจิตรในฐานะหัตถกรรม
 เครื่องถม อัตลักษณ์ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

วชิระ นักอักษร ให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยว่าต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าให้อยู่คู่กับ
 จังหวัด โดยเขาสามารถใช้ความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิมและศิลปะจากงานสมัยใหม่ รังสรรค์ชิ้นงาน
 เครื่องถมร่วมสมัยได้อย่างลงตัว

“ผลงานที่สำคัญของผม เช่น ลูกบิด เครื่องถมลวดลายกราฟฟิก โดยใช้เทคนิคเครื่องถม เป็นบทบาทของหัตถศิลป์รุ่นที่ 2 ปี 2557 (ศูนย์ศิลป์สี่พระห้วงระเทศ) นอกจากนั้นผมก็เป็นครูภูมิปัญญา เป็นวิทยากรอบรม ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ให้แก่บุตรหลานโดยสืบทอดมาจากรุ่นพ่อ คือ นิคม นกอักษร และสามารถประยุกต์รูปแบบเครื่องถมให้ร่วมสมัย ตอบโจทย์ยุคปัจจุบัน โดยงานศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่าที่มีการปรับปรุงยกระดับขึ้นงาน สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าตอบสนองวิถีชีวิตผู้คนได้อย่างลงตัว ทำให้ผลงานหัตถกรรมเครื่องถมเป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมมากขึ้น งานเครื่องถมถ้าจะมีพื้นที่ยื่นทางการตลาดต่อไปต้องสามารถสร้างสรรค์งานศิลป์ให้เข้าถึงผู้คนได้ซื้อ ได้ใช้ ได้ชื่นชม เป็นการช่วยให้ศิลปหัตถกรรมไทยคงอยู่สืบไป” (วชิระ นกอักษร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 เมษายน 2564)

นิคม นกอักษร เป็นประธานศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรม ทำศูนย์การเรียนรู้หัตถศิลป์ไทย และเครื่องถมเมืองนครนครหัตถกรรมถมที่บ้าน ในระยะแรกเขาถ่ายทอดความรู้ด้วยการรับนักศึกษาฝึกงานจากวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราชมาสอน ฝึกฝน และทำบ้านให้เป็นศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมเครื่องถม เครื่องเงิน ต่อมาได้รับสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทำให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ซึ่งได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน คณะทัวร์ ผู้มาศึกษาดูงาน และผู้สนใจงานหัตถกรรมเครื่องถม นิคม นกอักษร ทำงานหลักเป็นงานเครื่องถม สินค้า OTOP ได้แก่ ประเภทเครื่องประดับ เช่น แหวน จี้ กำไล ประเภท เครื่องใช้สอย เช่น พาน ชัน กระเป่าถือ และผลิตภัณฑ์เครื่องถม สร้อยนะโมขายดี และที่ขายดีที่สุดคือกำไลข้อมือของผู้หญิงวัยทำงาน

ความพยายามในการทำชิ้นงาน เรียนรู้ สร้างประสบการณ์ เพื่อพัฒนาตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการสนับสนุน ส่งเสริมงานศิลป์ขั้นสูงคู่มือเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อความภาคภูมิใจของชาวนครศรีธรรมราช ในการสั่งทำเครื่องถม ผู้ซื้อต้องจ่ายเงินมัดจำครึ่งหนึ่งของราคาเครื่องถม จากประสบการณ์ทำเครื่องถมได้ไปร่วมงานสาธิตหัตถกรรม ทำให้คนดูรักในงานหัตถกรรมเครื่องถม เผยแพร่ความรู้งานเครื่องถมสร้างความตระหนักแก่เยาวชนรุ่นใหม่ นำเสนอวิธีการทำในสื่อสาธารณะ แสดงนิทรรศการ เพื่อถ่ายทอดงานหัตถกรรมเครื่องถม ผ่านการพัฒนาต่อยอด สร้างรายได้ให้กับตนเอง

ภาครัฐมีโครงการส่งเสริมสนับสนุนการทำแผนชุมชนเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมใน งานหัตถกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง สร้างเป็นแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดการบูรณาการอย่าง เป็นรูปธรรมจากทุกภาคส่วน มีการจัดกิจกรรมเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยว ได้ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นรัฐวิสาหกิจที่มีวิสัยทัศน์และ สร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งกับชุมชน ททท.เป็นผู้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยในการสร้าง ประสบการณ์ทรงคุณค่าและมุ่งสู่ความยั่งยืน โดยมีบทบาทในด้านรับผิดชอบด้านการตลาดในการ ชักชวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยให้เที่ยวไทย เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนในประเทศไทย เติบโตอย่างต่อเนื่อง เป็นหนึ่งแรงสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศไทย ร่วมสร้างจิตสำนึกให้ คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นบ้านเกิดของตนเอง สร้างจิตสำนึกให้กับเด็กและเยาวชนและ ประชาชนชาวนครศรีธรรมราช ให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เพื่อสภาพสังคมที่ดีจัดนิทรรศการ ส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความรู้แก่เด็ก และเยาวชน ให้มีการพัฒนาตนเอง ชุมชน ครอบคลุม สังคมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดและอบายมุข เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นเทศบาลนครศรีธรรมราช

นอกจากนั้น ความร่วมมือของรัฐได้มีการจัดการส่งเสริมภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริม ศักยภาพคุณค่าภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เพื่อให้ลูกหลานและคนในสังคมได้เรียนรู้ พร้อมทั้งอนุรักษ์ ภูมิปัญญาให้คงอยู่ การส่งเสริมพัฒนาด้านอาชีพและความเข้มแข็ง โดยจัดให้มีโครงการฝึกอบรม ส่งเสริมอาชีพสำหรับประชาชน ให้กับครอบครัว และชุมชน พร้อมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงเพื่อเป็นแนวทาง เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ให้สามารถพึ่งพา ตนเองได้ เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม และพัฒนากลุ่มอาชีพเดิมให้มีความเข้มแข็ง รองรับ การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจึงนับเป็นผู้มีบทบาทในการสืบสานต่อยอดหัตถกรรมเครื่องถม ปัจจุบันช่างฝีมือที่ผลิตเครื่องถมที่สืบสานภูมิปัญญาด้วยการสร้างสรรค์ชิ้นงานเครื่องถมที่ใช้ทั้งฝีมือ ความอดทน และความละเอียด ประณีตสูง และยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมทั้งรูปแบบและลวดลาย ในลักษณะเครื่องใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก และเครื่องประดับ ผลงานหัตถกรรมเครื่องถมอัน ทรงคุณค่า ที่นำไปในสำหรับเป็นเครื่องราชูปโภคและเครื่องบรรณาการต่าง ๆ โดยมีการสืบทอดมา จากรุ่นสู่รุ่น เป็นทายาทที่สั่งสมประสบการณ์จากการปฏิบัติพัฒนาและประยุกต์รูปแบบให้มี ความ หลากหลาย ตรงตามความต้องการของลูกค้า

และไม่เพียงเฉพาะที่นครศรีธรรมราช ที่ภาครัฐได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ห้องเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน แต่ที่วัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ก็ได้มีการตั้งศูนย์การเรียนรู้ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ได้มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาศิลปะไทยโบราณ สล่าสิบหมู่ล้านนา และมีพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาสล่าสิบหมู่ เพื่อถ่ายทอดและสืบสานงานศิลป์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาครัฐและชุมชนได้ร่วมสนับสนุนการสร้างงาน สร้างรายได้ให้เศรษฐกิจในชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน และเป็นศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจได้มาเรียนรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องเงินและมีการผลิต และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบสหกรณ์ ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้และความร่วมมือเช่นนี้ ได้สร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณภูมิปัญญาชาวบ้านหัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนย่านวัวลายให้เกิดขึ้น มีการทำกิจกรรม สร้างสรรค์งานโดยอาศัย บ้าน วัด และโรงเรียนเป็นเครือข่ายในการทำงานตลอดมา นับได้ว่า “เป็นภูมิปัญญาของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” อย่างแท้จริง ขณะนี้กลุ่มช่างได้ร่วมมือกับวัดศรีสุพรรณ หน่วยงานองค์การทุกภาคส่วน ได้สร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาชาวบ้านหัตถกรรมเครื่องเงิน คือ อุโบสถเงิน ศาสนสถานหลังแรกของโลก เพื่อฝากศิลป์แก่แผ่นดินล้านนา ถวายไว้ในบวรพระพุทธศาสนา เทิดไท้องค์ราชัน รัชกาลที่ 9 ร่วมกันสืบต่อไป

สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน) The Sustainable Arts and Crafts Institute of Thailand (Public Organization) คือ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ หรือ SACIT มอบโล่เชิดชูเกียรติ ครูศิลป์ของแผ่นดิน ครูช่างศิลปหัตถกรรม เช่น มีการมอบรางวัล ทายาทช่างศิลป์หัตถกรรมประจำปี 2561 ให้ผู้ที่สืบทอดภูมิปัญญาการทำงานหัตถกรรมคุณโลหะ จากครูดีเรก สิทธิการ ซึ่งเป็นครูศิลป์ของแผ่นดินปี พ.ศ. 2554 ให้แก่ สิทธิโชค ปัญญางาม ผู้สืบสานองค์ความรู้ภูมิปัญญาจากครูช่างงานศิลปหัตถกรรม ด้วยความมุ่งมั่นและใฝ่เรียนรู้ โดยนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับประยุกต์สร้างสรรค์ผลงานที่วิจิตรงดงาม ผสมผสานด้วยแนวคิดการพัฒนาผลงานสู่ความร่วมมือและสมัชชา สามารถพัฒนา เสริมสร้างคุณค่าผลงานศิลปหัตถกรรมให้ดำรงอยู่สืบไป

สิทธิโชค ปัญญางามให้สัมภาษณ์ในการเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า

“รู้สึกภาคภูมิใจ รางวัลทายาทช่างศิลป์เป็นรางวัลแรกของชีวิตที่มีคุณค่า เมื่อได้รับรางวัลก็ รู้สึกมีกำลังใจ มีพลังในการต่อสู้ทำงานเพื่อสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์การดูแลให้คงอยู่ต่อไป” (สิทธิโชค ปัญญางาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 เมษายน 2564)

ทั้งนี้ภาครัฐและองค์การร่วมภาคเอกชนได้ร่วมมือกันเชิญผู้ทำงานศิลปหัตถกรรมทุกปี แสดงถึงบทบาทภารกิจที่สำคัญของ SACIT ที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมคุณค่า บุคคลผู้นุรักษ์ สืบสานเพื่อรักษาภูมิปัญญาในศาสตร์และศิลป์ เชิงช่างให้คงอยู่สืบไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน โดย ดำเนินการยกย่องคุณค่าและเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญาและองค์ความรู้ชั้นครู โดย SACIT ได้ทำหน้าที่ เผยแพร่เรื่องราว คุรุศิลป์ของแผ่นดิน คุรุช่างศิลปหัตถกรรม และช่างศิลปหัตถกรรม เพื่อให้ผู้ที่ได้รับ รางวัลเป็นที่รู้จัก รับรู้ ต่อสาธารณชนในวงกว้าง เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การสร้างการรับรู้ เรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจ รวมทั้งเป็นแนวทางในการนำความรู้จากภูมิปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการต่อยอด พัฒนา และสร้างสรรค์สู่ความร่วมมือ นำไปสู่การสร้างโอกาสในเชิงพาณิชย์ต่อไป

ดิเรก สิทธิการ เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งเป็นครุภูมิปัญญาที่มีความอดทน ใจรักงานเครื่องเงิน มีความเชี่ยวชาญการดูแล และมีความอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความรู้สึกเกี่ยวกับ งานศิลปหัตถกรรมเครื่องเงินว่าคุณค่าอยู่ที่ช่าง และเสน่ห์ของงานคือ รูปทรงสวยงาม เพื่อสืบทอดวิถี ภูมิปัญญาพื้นบ้านเครื่องเงินวิถลาย โดยถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนรุ่นใหม่เป็นครุภูมิปัญญา (พ่อ ครู) สอนวิชาเครื่องเงินในโรงเรียน สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ดิเรก สิทธิการ ถ่ายทอดความรู้แก่ ศิษย์โดยไม่หวังวิชา ซึ่งช่างบางคนจะหวังวิชาไม่ถ่ายทอดให้ผู้อื่นนอกจากญาติพี่น้อง แต่ช่างดิเรก สิทธิการ มีความสุขจากการถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์ เพื่อเป็นการต่อยอด ท่านมีแนวคิดที่ว่า ถ้า หากไม่มีการถ่ายทอดถือว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ถ้าหากไม่มีการสอนการทำหัตถกรรมเครื่องเงิน เครื่องเงินก็จะสูญหายไปจากชุมชน ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการประยุกต์การสอนแก่เยาวชน ระดับประถมศึกษา โดยทำलय่างง่าย ๆ เช่น ลายนก ลายปลา ลายช้าง ลายไก่ ลายการ์ตูน เป็นต้น จากนั้นทำเป็นกุญแจ เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้เพิ่มขึ้น โดยตั้งปณิธานไว้ว่าถ้าหากตนเองแก่ ทำ เป็นก็ต้องสอนน้อง ๆ ลูกศิษย์มาสอนให้ผลงานเผยแพร่ไปสู่ภายในประเทศ และต่างประเทศ จาก การสังเกตการจัดการเรียนรู้ การสอนของท่าน ท่านจะดูแลลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด ท่านได้แบ่งปัน ประสบการณ์การทำหัตถกรรมเครื่องเงิน รวมทั้งพัฒนาประสบการณ์ แะประยุกต์การทำเครื่องเงินเป็น การดูแล ความสามารถทางภูมิปัญญาการทำเครื่องเงินที่ท่านได้นำมาใช้ และเผยแพร่แก่ เยาวชนรุ่นใหม่ ทำให้หัตถกรรมเครื่องเงินยังคงมีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้เพิ่มขึ้น

ชัยพร เจริญภักดี เป็นอีกหนึ่งครุภูมิปัญญา ที่กล่าวถึงเทคนิคการเขียนแบบ การต่อกลาย ว่า เทคนิคต้องเรียนรู้เทคนิคของช่างแต่ละคนแตกต่างกัน ในการลงน้ำหนักไม่เท่ากัน เมื่อเขียนแบบ ต้องอ่านแบบออก ว่าตอกกลีกลงไปตรงไหนบ้าง ตอกเบาตรงไหนบ้าง สมัยก่อนทำลายดอก ภาพพุทธประวัติ ชัยพรได้นำเสนอใหม่ที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ในการดูโลหะ ปรับปรุงลดทอนให้เข้ากับบริบท ที่จะทำให้เป็นผลงานภาพประวัติศาสตร์การสร้างสรรค์พระธาตุอภัยสุเทพ ในสมัยพระเจ้าติโลนา ผลงานของชัยพรเป็นเทคนิคดูคล้าย นูนสูง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 เดือน โดยศึกษาจากหนังสือแล้ว ดูผลงานตนเองว่าได้รับความรู้สึก รายละเอียดเป็นขบวนแห่ การตีฆ้อง ท่าทาง รายละเอียดด้วยความประณีต งดงาม ซึ่งผลงานอันสวยงาม ชุมชนวิวลาย ท่านได้ร่วมแสดงผลงานในนิทรรศการ ศิลปกรรมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ณ หอศิลป์ ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมแสดงผลงานในนิทรรศการศิลปหัตถกรรมล้านนา ร่วมก่อสร้างหอศิลป์สุทธิจิตโต ที่วัดหมื่นธาร ร่วมสร้างซุ้มครุบาท วิรัชชัยเป็นวิทยากรสอนการดูโลหะ และเครื่องเงิน รางวัลที่ท่านเคยได้รับ คือ ครุภูมิปัญญา เชียงใหม่ เนื่องในวาระเฉลิมฉลอง 100 ปี เทืองเชียงใหม่ จากภาคีเครือข่ายปฏิรูปการศึกษา และ ได้รับรางวัล OTOP Product Champion ชื่อผลงานได้ร่วมพระบารมี ประจำปี พ.ศ. 2547

สุชาย จันตะศิลป์ เจ้าของร้านวิวลายศิลป์ ร้านเครื่องเงิน ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อ เปิดร้านประมาณ 78 ปี ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมลายกนก ลายสิบสองราศี ลายรามเกียรติ์ วัตถุคืบนำมาจากโปรแลนต์ รัสเซีย ซึ่งเป็นเม็ดเงิน ราคาโลกกรัมละประมาณสี่หมื่น ลูกค้าเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ และชาวต่างชาติ 20 เปอร์เซ็นต์ โดยชาวต่างชาติ เป็นชาวเอเชีย ซึ่งชาวญี่ปุ่น นิยมสั่งทำตามแบบที่ต้องการ ส่วนทางยุโรปทำตามแบบไทย ลูกค้า นักท่องเที่ยวจะมาท่องเที่ยวช่วงเดือนตุลาคม ถึง เดือนมีนาคมจำนวนมาก ทางร้านวิวลายศิลป์สามารถจำหน่ายสินค้าสร้างรายได้ วิธีทำ ช่างเตรียมเม็ดเงินบริสุทธิ์ที่ใช้ในการหลอม จากนั้นขึ้นรูปทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องเงินต่าง ๆ ที่ใช้สอยในปัจจุบัน

สุชาย จันตะศิลป์ ให้สัมภาษณ์ว่าได้รับการสนับสนุนจาก สวทป. ภาคเหนือ หรือสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ โดยเริ่มจากทางร้านได้ได้พบกับของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมเป็นเส้นลวดเงินผสมดีบุก แต่ทางร้านไม่สามารถแยกเงินจากดีบุกได้ จึงขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ภาคเหนือ นอกจากนี้สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย ยังจัดงาน SACIT เฟลีนคราฟต์ 2022 ตามนโยบายเปิดประเทศของรัฐบาล เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจโดยคัดสรรงานศิลปหัตถกรรมไทย จากผู้สร้างสรรค์งานหัตถศิลป์

ทั่วประเทศ และงานหัตถกรรมร่วมสมัยมาจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าในห้างสรรพสินค้าชั้นนำ เพื่อสร้างรายได้ให้กลุ่มผู้ผลิตงานหัตถกรรม ช่วยในด้านการตลาด เพื่อขยายช่องทางและสร้างโอกาสเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรม รวมทั้งการสืบสานอนุรักษ์ การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ โดยจัดต่อเนื่องปีละ 4 ครั้ง โดยจัดที่กรุงเทพมหานคร

5.6 การตลาดออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสาร : สาธารณูปโภคแห่งรัฐ

การมีส่วนร่วมของรัฐที่จำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน ก็คือระบบสาธารณูปโภคด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่ตอบโจทย์การตลาดยุคใหม่การตลาด ผ่านโซเชียลมีเดียการตลาด ทั้งการขายในหน้าร้านภายในชุมชน งานสินค้าประจำปีตามจังหวัดต่าง ๆ งานสินค้าทางภูมิปัญญาท้องถิ่น งาน OTOP สื่อออนไลน์ เช่น Facebook Shopee Lazada ebay เป็นต้น การตลาดหัตถกรรมเครื่องเงินศรีสุพรรณ โดยมีการดำเนินการในลักษณะเว็บไซต์ และเฟสบุ๊ค เพื่อเป็นการให้ข้อมูล การประชาสัมพันธ์ผ่านทางโซเชียลมีเดีย ส่งเสริมการขาย มีเพจเครื่องเงินวัลลาย Facebook ของร้านเครื่องเงิน

การมีส่วนร่วมของการสื่อสารการตลาดยุคใหม่เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งสู่ความเป็นเลิศ ด้านการจำหน่ายสินค้า OTOP ทางระบบออนไลน์ (E-Commerce) ด้วยเว็บไซต์คุณภาพดี นำเสนอข้อมูล ที่มีรูปแบบ น่าเชื่อถือ เพื่อเสริมสร้าง "ภาพลักษณ์" ให้กับ ศูนย์จัดแสดงจำหน่ายและกระจายสินค้า OTOP เชียงใหม่ ด้วยสินค้าคุณภาพ ที่ได้รับการคัดเลือก จากผู้ประกอบการโอท็อป ทั่วประเทศ คัดเลือกให้เหลือเพียง 600 รายการ รับรองคุณภาพโดย กรมการพัฒนาชุมชน Facebook ของร้านวัลลายศิลป์ เชียงใหม่ และร้านเครื่องเงิน ถนนวัลลาย เชียงใหม่ มีตลาดขายผ่านช่องทางออนไลน์ ได้แก่ ลาซาด้า Lazada และ ช้อปปี้ Shopee

สำหรับชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ผลิตมีดอรัญญิก การมีส่วนร่วมของภาครัฐในการสนับสนุนเทคโนโลยีการสื่อสารการตลาดยุคใหม่ ทำให้มีดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีทั้งการขายหน้าร้านที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเยี่ยมชมและสัมผัสถึงการทำมีดอรัญญิกแบบโบราณ และเลือกชมสินค้าที่มีมากมายหลากหลายชนิดในราคาขอมเยา งาน OTOP ซึ่งจะไปออกงานเป็นประจำทุกปีเป็นที่ชื่นชอบของลูกค้ามาก ๆ งานแสดงสินค้าส่งออก และงาน Made In Thailand โดยจะถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่สนใจผลิตภัณฑ์ และนำมาสู่การ

สั่งซื้อ การออกข่าวประชาสัมพันธ์ทางวิทยุชุมชนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3 สถานี การโฆษณา แผ่นพับใบปลิว และอีกช่องทางที่ตอนนี้เข้าถึงลูกค้าได้ทั่วโลกคือ การขายทางสื่อสังคมออนไลน์ Shopee Lazada ebay เป็นต้น ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากถึงความสวยงาม ความคงทน มีให้เลือกหลากหลายชนิด ทำให้การตลาดในทางสื่อออนไลน์โตขึ้นมาก ตลาดสื่อโซเชียล มีดอรัญญิก อยุธยา มีการดำเนินการส่งเสริมการตลาด ซึ่งเอื้อต่อตลาดขายของออนไลน์เป็นอย่างดี เพราะผู้ซื้อสามารถเช็คพัสดุ เช็คเลขพัสดุ ให้ดูสถานะพัสดุ ได้อย่างสะดวก

สำหรับการมีส่วนร่วมของภาครัฐในด้านเทคโนโลยีการสื่อสารการตลาดยุคใหม่สำหรับ เครื่องชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตลาดสื่อโซเชียลของเครื่องชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ซื้อสามารถซื้อเครื่องออนไลน์ที่ดำเนินการให้ข้อมูลส่งเสริมการขายที่ Youtube ของ Thai PBS, ที่ลาซาด้า Lazada, ที่ Shopee ซ้อปปี๊ และ Facebook เฟสบุ๊ก ศูนย์ เครื่องพิมพ์นคร เครื่องดนตรี ถนนท่าช้าง เพจเครื่องดนตรี by green เฟสบุ๊ก ศูนย์เครื่องดนตรีนคร กลไกตลาดใหม่และเทคโนโลยีการสื่อสารออนไลน์การสร้างแบรนด์ของคนในชุมชนมาพร้อมกับความสามารถในการสร้างกลไกตลาดใหม่ จากความรู้ความสามารถของลูกหลานคนในชุมชนร่วมกับสื่อโซเชียลออนไลน์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตลาดในยุคปัจจุบัน ทำให้ชุมชนสามารถขายผลิตภัณฑ์สู่ผู้บริโภคโดยตรงได้ด้วยตนเอง จากเดิมต้องขายผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมผ่านพ่อค้าคนกลางภาคเอกชน ซึ่งถูกกดราคา

นอกจากนี้ระบบสาธารณูปโภคด้านการสื่อสารที่ภาครัฐและเอกชนมีการร่วมมือกัน ส่งผลให้คนในชุมชนได้เพิ่มความสามารถในใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อติดต่อสื่อสารโดยตรงกับผู้ซื้อได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการสื่อสารออนไลน์ต่าง ๆ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลและธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ ระบบพ่อค้าคนกลางจึงลดลง บริบทเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นผลให้ชุมชนสามารถติดต่อขายตรงกับห้างร้านค้าปลีกสมัยใหม่รายใหญ่และรายย่อยด้วยตนเอง จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ประกอบการหัตถกรรมดั้งเดิมสามารถวิเคราะห์ว่า นวัตกรรมทางสังคมนี้ เกิดจากชุมชนมีองค์ความรู้ในการคิดสรร ออกแบบสร้างสรรค์และการบรรจุภัณฑ์ หัตถกรรมดั้งเดิมสามารถทำส่งจำหน่ายได้ด้วยตนเองและการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ทโฟนเข้าถึงชุมชน ประกอบกับความสามารถของลูกหลานคนรุ่นใหม่ในชุมชน ที่ใช้สื่อออนไลน์ติดต่อกับห้างร้านค้าปลีกยุคใหม่โดยตรงและจากที่ชุมชนดำเนินการธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ทั้งพร้อมเพย์ (Prompt Pay) หรือการโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารผ่านโทรศัพท์มือถือ ทำให้คนในชุมชนสามารถโอนเงินและรับเงินได้

เองอย่างสะดวก เนื่องจากการลงพื้นที่สังเกตและคำสัมภาษณ์ พบว่าปัจจุบันผู้ประกอบการได้ใช้การโอนเงินซื้อสินค้าผ่านมือถือด้วยการให้ลูกชายและลูกสาวสอนและช่วยโหลดแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือให้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกการตลาดของเศรษฐกิจชุมชนอย่างพลิกผัน (Disruptive Change) เป็นการตัดเส้นทางพ่อค้าคนกลาง เกิดกลไกการตลาดและรูปแบบธุรกิจใหม่ (New Business Model) ผู้การตลาดคัดสรรขายผลิตภัณฑ์คุณภาพ โดยตรงจากชุมชน (Incumbent Business)

นอกจากนี้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในชุมชน ยังทำให้เพิ่มโอกาสทางการตลาด นำผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมสู่ผู้บริโภคด้วยการจัดจำหน่ายผ่านทางออนไลน์มากขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและสืบค้นด้านกรขายสินค้าออนไลน์ของแบรนด์ชุมชน พบว่ามีร้านค้าออนไลน์ของคนในชุมชน ในแอปพลิเคชัน (Application) ยอดนิยมต่างๆ อาทิ ลาซาด้า (Lazada) ช้อปปี้ (Shopee) หรือ อเมซอน (Amazon) เป็นจำนวนมากเป็นเหตุผลสนับสนุนเทคโนโลยีในการสื่อสารแนวคิดการตลาดใหม่ของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยิ่ง ทั้งนี้การนำความรู้ใหม่ ที่เป็นประโยชน์ ชุมชนเรียนรู้ได้ ทำได้ สามารถสร้างรายได้ และเติบโตต่อเนื่องได้ด้วยคนในชุมชนเอง เป็นเรื่องที่น่าสนใจของการพัฒนาชุมชนอย่างยิ่ง ซึ่งจากการลงพื้นที่และบทสัมภาษณ์ พบว่า การนำความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนโดยชุมชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสาร ส่งผลให้ สร้างอาชีพ สร้างรายได้อย่างมั่นคง ซึ่งความรู้ใหม่เป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถเติบโต ต่อยอดได้ด้วยภาครัฐให้การสนับสนุน และคนในชุมชนเอง

5.7 สรุป

การสนับสนุนและส่งเสริมหัตถกรรม เพื่อให้มีคนสืบทอดงานหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ โดยหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ช่วยสนับสนุนส่งเสริม อาทิ การจัดประกวดผลงานของช่างหัตถกรรม มีการจัดการแสดงผลงานให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น การเรียนรู้งานหัตถกรรม ผู้สืบทอดภูมิปัญญาต้องเรียนรู้จากภูมิปัญญา ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ ในอดีตงานหัตถกรรม บรรพบุรุษถ่ายทอดความรู้ให้เฉพาะคนในสายเลือด ในวงศ์ญาติ ตระกูลของตนเอง ทำให้วิชาหัตถกรรมจากภูมิปัญญาสูญหายไป ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ วิถีชีวิตแตกต่างจากอดีต จะเลือกวิชาชีพที่ตนเองชอบมากกว่าการรักษาสิ่งมีค่าด้านหัตถกรรมของบรรพบุรุษ

การถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่าการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการดำเนินชีวิตด้วยการคิดค้นและพัฒนาวิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านหัตถกรรมในท้องถิ่นรับเอาวัฒนธรรม วิธีการ มาปรับปรุงในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม เพื่อนำมาประกอบอาชีพโดยการบอกเล่าสืบต่อมาจากการปฏิบัติกรจดจำแล้วจํามาบอกเล่าให้คนรุ่นหลาน เพื่อได้รับองค์ความรู้และปฏิบัติซึ่งเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ สู้สังคม จะเห็นได้ว่ากระบวนการที่ชุมชนเครื่องเงินศรีสุพรรณ จ. เชียงใหม่ ชุมชนอรัญญิก จ. พระนครศรีอยุธยา และชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช มีการถ่ายทอดความรู้เอกลักษณ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำหัตถกรรมประกอบด้วยการเรียนรู้ฝึกฝนและรับการถ่ายทอดอบรมสั่งสอนจากญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครอบครัวยุติการการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและการดำเนินชีวิตในชุมชนที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้ทรงปัญญาหรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละชุมชนนำองค์ความรู้มาถ่ายทอดเป็นฐานการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนเกิดปัญญาและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา

ทั้งนี้แนวทางการอนุรักษ์ทั้งสามชุมชนดังกล่าวได้ดำเนินการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อเป็นฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าและนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมและแพร่หลาย มีการดำเนินการรณรงค์ให้ประชาชนและเอกชนและหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานและการบริการด้านความรู้ วิชาการและการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม ตลอดจนการสร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจในการเสริมสร้างฟื้นฟู และดูแลรักษา รวมทั้งมีศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานด้านหัตถกรรมให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรร ตัดสินใจปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชนโดยมีสื่อมวลชนเผยแพร่ด้านหัตถกรรมเครื่องเงิน มีอรัญญิก เครื่องถม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมผลิต ร่วมขาย ร่วมรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิม เยาวชนคนรุ่นใหม่ การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการร่วมคิด แก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมผลิตและขายผลิตภัณฑ์ และรักษาภูมิปัญญาให้คงอยู่เพื่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยมีเป้าหมายเดียวกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเกิดขึ้นภายในชุมชนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง การร่วมคิด แก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมผลิตและขายผลิตภัณฑ์ และรักษาภูมิปัญญา

ให้คงอยู่เพื่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยการสืบสานต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความเชื่อ ทักษะ ความรู้และพฤติกรรมที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน จากประสบการณ์ตรงจนเกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญในภูมิปัญญานั้น ๆ จะต่างกันในสภาพแวดล้อมและสังคมที่แตกต่างกันไป เป็นความผูกพันกันในชุมชนและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนานจนเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลักรวมทั้งสิ้น 3 ชุมชน จำนวน 45 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของ หัตถกรรมเครื่องเงิน ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ มีดอรัญญิก ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเครื่องถม ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 3) ศึกษาการบริหารราชการแบบบูรณาการชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย และสำหรับการศึกษาในบทนี้เพื่อตอบคำถามวิจัยข้อที่ 2 คือ การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย เพื่อให้สามารถอธิบายถึงการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย

ตามที่ได้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารวิชาการและค้นคว้าผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคดิจิทัล พบว่าการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารราชการแบบบูรณาการ หมายถึงการร่วมมือกันในระหว่างภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การปฏิบัติงานร่วมกันหรือมีแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน เพื่อให้ภารกิจของรัฐประสบผลสำเร็จเป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวมและมีความประหยัดใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยมีการบูรณาการยุทธศาสตร์แผนงานโครงการ ทรัพยากรการทำงาน ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในสังคมอย่างมีทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน มีผู้รับผิดชอบต่อผลงานในการบริหารการพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาในเขตพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จของการบูรณาการการทำงาน คือ ความสามารถมองในเชิงของปริมาณได้ ความสามารถวิเคราะห์ปัญหาในประเด็นต่าง ๆ ได้ ความสามารถในการจัดการเพื่อผลักดันให้งานเกิดขึ้นได้และความสามารถในการประสานงานในทุกฝ่ายให้เกิดการทำงานแบบ

บูรณาการ ด้วยการบริหารงานให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์ภาค ยุทธศาสตร์กลุ่ม จังหวัด และยุทธศาสตร์จังหวัดต้องสัมพันธ์ผลก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ ประเทศมั่นคง ประชาชนมั่นคง ยั่งยืน การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมโดยภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชนและภาคประชาชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยกระจายอำนาจการตัดสินใจสู่ผู้ปฏิบัติที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนมากที่สุด เพื่อให้เกิดการบริหารที่รวดเร็วและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน โดยมีลำดับในการนำเสนอ ดังนี้

- 6.1 ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Solidarity)
- 6.2 ความเข้มแข็งของชุมชนผ่านภูมิปัญญา (Strengthen Wisdom)
- 6.3 กลไกของรัฐกับความเข้มแข็งของชุมชน
- 6.4 การอภิปรายผล
- 6.5 ข้อเสนอแนะ

6.1 ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Solidarity)

ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ผู้วิจัยคาดไม่ถึง คือ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Solidarity) ของชุมชน ผ่านระบบภูมิปัญญา และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันนี้เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน ได้สืบสานภูมิปัญญาซึ่งมีการตระหนักถึงการมาจากรากเหง้าเดียวกัน

ความเข้มแข็งของชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งผลิตเครื่องเงิน ชุมชนบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผลิตมีดอรัญญิก และชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งผลิตเครื่องถม มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นั่นคือ ความสามัคคี มีความไว้วางใจซึ่งกัน และกัน ภายในชุมชนสามารถร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับหัตถกรรมดั้งเดิมของชุมชน มีการช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมลงมือปฏิบัติการด้านหัตถกรรมด้วยการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนด้านหัตถกรรมดั้งเดิมจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหลังจากที่ได้สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษ

ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวร่วมกันของ 3 ชุมชนอีกประการหนึ่งก็คือ ชุมชนได้พัฒนา ออกแบบผลิตภัณฑ์วิธีการผลิต และคิดค้นลวดลาย แบบใหม่ ๆ ขึ้นมาใหม่ให้ทันสมัย ช่วยเพิ่ม มูลค่าในสินค้าผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของชุมชนในแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นประโยชน์ในการสร้างอาชีพและ เสริมรายได้ของชุมชน โดยใช้ความรู้ความเข้าใจประสบการณ์การดำเนินงานด้านหัตถกรรมภูมิ ปัญญาในการต่อยอดความรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ อาศัยการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกันในชุมชน ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชน นอกจากนี้มีการสร้างสรรค์หัตถกรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมทั้งในรูปแบบของประโยชน์ใช้สอยเดิม และผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ ๆ ที่มี วัตถุประสงค์ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่นเป็นของประดับ ตกแต่ง ของที่ระลึก มากกว่าการนำมาใช้ สอยอย่างจริงจัง

ความภาคภูมิใจในชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนใน ชุมชน เช่นในการประชุมเอเปค ในปี พ.ศ.2565 หัตถกรรมเครื่องเงินประเภทงานภาพผลงานกลุ่ม ดุนโลหะจากชุมชนวัวลายได้รับการคัดเลือกให้นำเสนอต่อแขกผู้มีเกียรติที่มาเยือนจากนานา ประเทศ เป็นการได้รับเกียรติในภูมิปัญญาของชุมชนในระดับสูง ที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความรักในชุมชน และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา ซึ่งสร้างเสริมให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในระดับที่มั่นคงยิ่งขึ้น

ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเริ่มต้นที่ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น เช่น ในเรื่องการจัดการ เรียนการสอนดนตรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีก็อนุมัติเครื่องดนตรีให้ตามหน้าที่ของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งสามารถส่งเสริมการบริหารการศึกษาได้ การประกอบอาชีพ หัตถกรรมมีดอรัญญิกในชุมชนมีความเจริญจัดเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวเป็นและเป็นกลุ่ม บาง กลุ่มก็ประสบผลสำเร็จเจริญรุ่งเรือง ส่วนบางครอบครัวก็ประสบผลสำเร็จดีมากเป็นธุรกิจใหญ่ของ ครอบครัวเป็นสินค้าส่งออกไปต่างประเทศ เมื่อเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัด พระนครศรีอยุธยาเดินทางไปศึกษาดูงานต่างจังหวัดก็นำผลิตภัณฑ์อรัญญิกไปมอบเป็นของที่ ระลึก บางโอกาสที่ส่วนราชการหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาเยือนก็จะมอบมีดอรัญญิกหรือช้อนส้อม หรือเครื่องใช้สแตนเลสที่ผลิตโดยชาวตำบลท่าช้าง จังหวัดอุทัยธานี ถ้ามีโครงการที่ขอมาหรือ โครงการความช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๆ ก็ส่งไปช่วยสนับสนุนและช่วยส่งเสริม พยายามอำนวยความสะดวกและร่วมกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์สืบสานไว้เป็นอาชีพพื้นบ้านพื้นเมืองที่ ดั้งเดิมในชุมชนบ้านไผ่หนอง ที่ได้ทำกันมาจากรุ่นสู่รุ่นหลายรุ่น ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ที่ฝีมือดีมีสติจณ

ชำนาญสามารถตีโซว์ได้ไม่ก็ครอบครัว ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวองค์การบริหารส่วนจังหวัดก็มีการประชาสัมพันธ์โดยมีดอร์ญุญที่ตำบลท่าช้างด้วยการส่งเสริมรายได้และแนะนำเมื่อมีนักศึกษาดูงานหรือผู้สนใจดูงานก็จะแนะนำไปดูงานที่มีดอร์ญุญเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มีไฮมสเตย์ในชุมชนทางชุมชนเคยให้นักนักเที่ยวได้ใส่บาตรทางน้ำโดยมีพระบิณฑบาตตักบาตรทางน้ำ ในชุมชนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเคยมีโครงการส่งเสริม สนับสนุนในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยนำขยะมาทำเป็นเครื่องประดับหรือเป็นโคมไฟอย่างหลากหลาย มีหน่วยแยกขยะไปแนะนำองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้สนับสนุนเป็นศูนย์เรียนรู้ได้สนับสนุนส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายของภาครัฐที่ดำเนินการสหกิจชุมชนทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำเองหรือจะสรรงงบประมาณเพื่อไปร่วมกิจกรรมกับโครงการของในท้องถิ่นตามระเบียบหน้าที่ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีหน้าที่รับผิดชอบหรือมีอำนาจให้มากให้น้อยตามระเบียบของราชการ

ในความรู้สึกรักของนักการศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอยุธยา ได้แสดงความคิดเห็นว่าการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายในโรงเรียนมีการศึกษาโดยการเรียนลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ครอบนำเอาหลักสูตรลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยครูควรวิเคราะห์หน้าเรื่องวัฒนธรรมในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก คนไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ถ้าหากไม่ปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าก็จะหายไป ตัวอย่าง เช่น ในภาคเหนือก็จะรักษาไว้และพยายามรักษา แต่ภาคกลางเช่นอยุธยาวัฒนธรรมในเรื่องการเล่นเพลงเรือ มีการละเล่นช่วงเทศกาล เมื่อมีการแสดงถึงนำมาทำเป็นฐานการเรียนรู้ ถ้านำมาเป็นกิจกรรมในการเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง ครอบนำเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ตอนนี้เป็นการเล่นไลน์แดนซ์อาจทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นหายไป โดยเฉพาะครูควรเป็นแบบอย่าง โรงเรียนควรให้ความรู้เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยในชุมชน ที่มีการสืบทอดการละเล่น เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงเรือแล้วก็นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยทำอย่างจริงจัง ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและควรปลูกฝังที่เด็กตั้งแต่ครอบครัวและครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นตนเองในเรื่องวัฒนธรรม โดยเฉพาะหลักสูตรการเรียนการสอนในสถานศึกษาควรนำครูไปอบรมเพื่อให้ผู้สอนได้รับความรู้นำมาปฏิบัติได้ถูกต้อง เนื่องจากเป็นการผิดพลาดในด้านการศึกษาดังระดับนโยบายส่วนกลาง เหตุผลเพราะนักการศึกษาทั้งหมดต่างนำเอาวิทยากรมาจากต่างประเทศ เมื่อได้ผู้มีอำนาจเป็นผู้นำก็นำสิ่งไปปรับอารยธรรมจากต่างประเทศมาใช้ ในสมัยก่อนหลักสูตรมีวิชาต่าง ๆ แยกไปเป็นแต่ละวิชาซึ่งชัดเจนนักเรียนสมัยก่อนได้เรียนวิชาศีลธรรมเด็กสามารถถารานาศีลอารานาธรรม เมื่อหลักสูตร

เปลี่ยนจากรายวิชามาเป็นสาระ โดยไม่มีวิชาอะไรเด่นขึ้นมาเลยแม้แต่สาระการศึกษาเข้าไปรวมกับ พลศึกษา วิชาศิลปะแต่เดิมเคยมีวาดเขียน การเสริมสร้างวัฒนธรรมให้อยู่ให้คงอยู่ให้รู้ประวัติความเป็นมาให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งที่สวยงามมาก ถ้านำศิลปวัฒนธรรมนำไปแสดงคนต่างประเทศที่ชื่นชมมาก นโยบายภาครัฐในการจัดการศึกษา ไทยแลนด์ 4.0 มีเรื่อง แสตมป์ Obtained แต่ไม่มีวัฒนธรรม โรงเรียนต้องทำตามนโยบายเน้นเรื่อง STEM ไปเรียน Active Learning จนกระทั่งบริษัทต่าง ๆ ก็ทำสื่อขึ้นมา เมื่อโรงเรียนมาสอนก็ต้องให้ไปเนื่องจากเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษา ให้นำนโยบายนำครูไปอบรมเมื่อนำครูไปอบรมไปรู้ ยุทธศาสตร์ยุทธวิธีแต่ไม่ให้อาวุธอาวุธคือสื่อการเรียนการสอน ครูได้แต่สอนเก่งแต่ไม่ได้เอาอาวุธหรือ อุปกรณ์เพื่อมาจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้องค์การบริหารส่วนจังหวัดสามารถจัดการบริหารการศึกษาได้ตามหน้าที่ของโดยใช้หลักกรรมมาภิบาลซึ่งเห็นว่าเป็นจุดรวมของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความสามัคคีของคนในชุมชน

นอกจากนั้น พบว่า หน่วยงานภาคส่วนอื่น ๆ ยังได้มีการบูรณาการร่วมมือเพื่อผลักดันให้ กลุ่มมีติดอาวุธสามารถเข้าสู่การแข่งขัน โดยผู้นำท้องถิ่นจะสนับสนุนปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน และหน่วยงานของรัฐเช่น กระทรวงพาณิชย์ช่วยเหลือด้านการตลาด ธนาคารออมสิน SME ช่วยเหลือด้านการกู้ยืมเงิน สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) อุตสาหกรรม ให้กู้เงินจากธนาคาร แต่ชาวบ้านก็กู้เงินนอกระบบด้วยเช่นกัน แต่ก็ต้องนับว่าการทำ มีติดช่วยสร้างรายได้ให้คนในชุมชนสำหรับผู้มีหลักทรัพย์คู่ประกันก็จะขยายกิจกรรมได้ดี คนทำมีติด หรือลูกมีติดมีรายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัวโดยผลิต วันละประมาณ 10-50 เล่ม ทำให้สามารถส่งลูกไป เรียนได้ ปัจจุบันมีผู้รับจ้างหรือลูกมีติดจากนายทุนผู้ประกอบการทำมีติดในชุมชน และมีผู้ประกอบ อาชีพทำมีติดที่บ้านตนเอง

สำหรับชุมชนเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้รังสรรค์งานเครื่องถม ความเป็นน้ำ หนึ่งใจเดียวกันที่ปรากฏในวัฒนธรรมเศรษฐกิจชุมชนภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะของสังคมและ วัฒนธรรมของท้องถิ่นภาคใต้วิถีชีวิตยังคงอยู่ท่ามกลางกระบวนการพัฒนาและจากทุนนิยมทุกด้าน แต่พื้นที่ชุมชนภาคใต้ยังสามารถดำรงความเป็นชุมชนได้ คือ ชาวบ้านรักถิ่นฐาน ท้องถิ่นและมีความผูกพันในเครือญาติ มิตร มีชุมชนหมู่บ้าน และเครือข่ายของหมู่บ้านชาวมีความพยายาม พึ่งตนเองรักศักดิ์ศรีเป็นคนมีเหตุผลเศรษฐกิจชุมชนมีระบบแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน

6.2 ความเข้มแข็งของชุมชนผ่านภูมิปัญญา (strengthen wisdom)

การที่ภูมิปัญญาจะมีความเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้ จำเป็นต้องประกอบด้วย 1) ปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งระบบความรู้ในชุมชนยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญา” 2) ผู้นำชุมชนที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ สำหรับผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือกลุ่มพ่อครู แม่ครูภูมิปัญญา ผู้นำที่ไม่เป็นทางการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมีคุณธรรม ผู้มีจริยธรรม มีความเพียร มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมมีความรัก และมีความภาคภูมิใจในผลิตภัณฑ์หัตถกรรมดั้งเดิม โดยกระบวนการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมให้เกิดประโยชน์ ส่งผลให้ภูมิปัญญาหัตถกรรมดั้งเดิมเป็นผลิตภัณฑ์ ของชุมชนซึ่งชุมชนนำมาใช้ประโยชน์โดยชุมชนยังรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมดั้งเดิม ทั้งนี้ ชุมชนทั้ง 3 แห่งได้นำภูมิปัญญาดั้งเดิมไปต่อยอดเป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์ เป็นผู้ประกอบอาชีพและเป็นผู้ประกอบการที่มีการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรมดั้งเดิมที่ชุมชนได้ผลิตขึ้นอย่างมีศักยภาพ และปัจจุบันทั้ง 3 ชุมชนได้พัฒนาต่อยอดสินค้าหัตถกรรมดั้งเดิมโดยการออกแบบผลิตภัณฑ์และนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยส่งเสริมกระบวนการผลิตด้วยนวัตกรรมใหม่ใหม่ จนกลายเป็นสินค้าที่นิยมในตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ สร้างรายได้แก่ผู้ประกอบการและคนในชุมชน นอกจากนี้ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเหล่านี้ได้ร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนมีการต่อยอดภูมิปัญญาหัตถกรรมดั้งเดิมด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลให้สามารถนำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นสินค้าไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เกิดรายได้แก่ชุมชนและประชาชนในชุมชนมีความสุข เกิดความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งซึ่งผู้วิจัยค้นพบในงานนี้ คือ การเกิดขึ้นของนวัตกรรมภูมิปัญญาหัตถกรรมดั้งเดิม อาทิ ที่บ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสร้างสรรคมีดอรัญญิก ที่มีชื่อเสียงด้านความคงทนของคมมีด สามารถใช้ฟันเหล็กได้ และใช้งานได้นาน มีดอรัญญิก มีคุณภาพดี เป็นภูมิปัญญาความรู้ในการทำมีด เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านไผ่หนอง ซึ่งยังคงสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับของตลาด เพราะมีดอรัญญิกใช้เหล็กอย่างดี ดำมีดแต่ละชนิดแตกต่างกัน นวัตกรรมการออกแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น คือการออกแบบมีดอรัญญิก ซึ่งให้ประโยชน์คุณค่าในเชิงใช้สอย ให้มีสถานะเป็นของที่ระลึก ของตกแต่ง และของเก็บสะสม เช่น มีดบางด้ามมีการฝังลูกให้สวยงาม บางด้ามประดับด้วยทองคำสลักลายนูน เฉพาะด้ามที่จับถักหุ้ม

ด้วยลวดเงิน ทำให้เกิดผิวสากจับได้กระชับมือ ไม่ลื่นไถล ในการตีมีดดาบอรัญญิกในสมัยก่อนทำขึ้นเพื่อใช้งานและใช้เพื่อแสดงตำแหน่งยศ แต่ปัจจุบันมีการใช้งานที่มีหน้าที่ที่กว้างขวางออกไปมากกว่าการเป็นมีด การจำหน่ายมีดอรัญญิกสามารถสร้างรายได้ จากสินค้าภูมิปัญญาดั้งเดิม ช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ค้าขายมีดอรัญญิกสามารถดำรงธุรกิจ ชุมชนมีรายได้จากการขายสินค้าของชุมชนและมีผู้ประกอบการที่มีศักยภาพในการค้าผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมีดอรัญญิก สร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างมั่นคง ยั่งยืน

ปัจจุบันนี้ ด้วยนวัตกรรมเทคโนโลยีทำให้การทำมีดอรัญญิกใช้เครื่องทุ่นแรง ด้วยการใช้เครื่องมือไฟฟ้าทำให้มีดมีความประณีต ตกแต่งลวดลายได้มีการออกแบบได้สวยงาม การจำหน่ายมีดอรัญญิกมีทั้ง ปลีกและส่ง ชุมชนมีการผลิตมีดอรัญญิกมีร้านจำหน่ายมีดตั้งอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ได้รับการรับรองคุณภาพ OTOP ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไผ่หนองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เกิดจากภูมิปัญญาหัตถกรรมดั้งเดิม เศรษฐกิจชุมชนบ้านไผ่หนองสร้างรายได้ลดค่าใช้จ่าย คนในชุมชนมีรูปแบบการประกอบการธุรกิจชุมชน เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพัฒนาด้วยตนเอง ซึ่งได้รับการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน จากภาครัฐให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ และความต้องการของชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ความเข้มแข็งของชุมชนผ่านภูมิปัญญาประการสำคัญ คือ สามารถสร้างเศรษฐกิจชุมชนทำให้ชุมชนมีรายได้ สร้างอาชีพ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สำหรับที่บ้านไผ่หนอง อำเภอนครหลวงจังหวัดอยุธยา ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำมีด ลักษณะการประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งนอกจากผลิตมีดเพื่อใช้งานแล้ว ยังผลิตมีดเป็นของที่ระลึก ของสะสม เพื่อจำหน่ายร้านค้าในหมู่บ้านทำมีดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง มีร้านค้าประกอบการตั้งกระจายอยู่ทั่วไป และได้พัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งผลิตมีดอรัญญิก ที่มีกรออกแบบสวยงาม ใช้เป็นของฝากหรือของที่ระลึก ซึ่งมีประชาชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาท่องเที่ยว และซื้อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมีดอรัญญิกติดกลับมือไปจากร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน นอกจากนั้น จากภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ผลิตมีดแบบทั่วไปเพื่อการใช้สอย ปัจจุบันได้พัฒนาออกแบบในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร ซึ่งได้รับการรับรองคุณภาพ OTOP ระดับ 4 ดาว นอกจากนั้นยังมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทำจากสแตนเลส มีมาตรฐาน สำหรับเครื่องถม ของชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชใน

ชุมชนมีความเข้มแข็ง ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกับมีดอรัญญิก โดยได้รับการรับรองคุณภาพ OTOP ในระดับต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

ความเข้มแข็งที่ผู้วิจัยขอเพิ่มเติมในหัตถกรรมของเครื่องถม คือ การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในด้านเศรษฐกิจ ชุมชน มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมเป็นสินค้า OTOP เพื่อการจำหน่ายที่ก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน เนื่องจากมีผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการและมีนวัตกรรมภูมิปัญญา สังคม มีทุนวัฒนธรรมและทุนมนุษย์ โดยเริ่มจากชุมชน นวัตกรรมเครื่องถม เป็นความสำเร็จที่เกิดจากชุมชน มีการพึ่งตนเอง โดยการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนเครื่องถมชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องถมวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้ภูมิปัญญาผลิตเครื่องถม จากเอกสารและจากการสัมภาษณ์แบบบูรณาการ พบว่า ขบวนการถ่ายทอดความรู้การทำเครื่องถมเงินและถมทอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดำเนินชีวิตด้วยการคิดค้นและพัฒนาวิทยาการช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยบุคคลในชุมชนเมือง นครศรีธรรมราชสืบทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องถมมาปรับปรุงประยุกต์ใช้เพื่อดำเนินชีวิตแล้วนำมาประกอบอาชีพสร้างรายได้แก่ชุมชน กระบวนการที่ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช ถ่ายทอดความรู้ที่มีเอกลักษณ์ในการถ่ายทำหัตถกรรมเครื่องถม ประกอบด้วยการเรียนรู้ ฝึกฝนและรับการถ่ายทอดจากการอบรมสั่งสอนจากญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครอบครั้ว มีการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางครอบครั้ว รวมทั้ง การดำเนินชีวิตในชุมชนที่เป็นแรงผลักดันให้ผู้ทรงปัญญาหรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละชุมชนนำองค์ความรู้มาถ่ายทอดเป็นฐานการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนเกิดปัญญาและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องถมเพื่อเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตและให้ประชาชนเห็นคุณค่าและนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์และมีการดำเนินการรณรงค์ให้ประชาชนและเอกชนหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการบริการด้านความรู้ วิชาการและการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์หัตถกรรมเครื่องถมตลอดจนส่งเสริมการสร้างทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ ในการเสริมสร้างฟื้นฟู และรักษาหัตถกรรมเครื่องถมให้เป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมนเนื่องจากรักษาคุณภาพการออกแบบลวดลายวิจิตรสวยงาม สำหรับผลิตภัณฑ์เครื่องถมที่เป็นสินค้า อาทิ กำไล แหวน ขันพานรอง ที่بلงยา ที่ผู้ผลิตสินค้าเครื่องถมนำไปจำหน่ายสร้างรายได้แก่ชุมชน เนื่องจากการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องถมช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

ความเข้มแข็งเชิงเศรษฐกิจที่ทั้ง 3 ชุมชนสามารถสร้างได้เหมือนกัน โดยมีความร่วมมือของ รัฐในด้านสาธารณูปโภคการสื่อสาร จากการส่งเสริมการขายด้านเครื่องถมโดยการร่วมมือระหว่าง ภาครัฐและภาคเอกชน จัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมอาชีพ ด้านเครื่องถมเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนทำเป็นอาชีพเสริมรายได้ด้วยการต่อยอดเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้ สินค้าเครื่องถม โดยมีการไลฟ์สด โพสต์ขาย สำหรับคนในตัวเองนครศรีธรรมราช เป็นผู้ประกอบการ ที่ผลิตและจำหน่ายเอง สืบทอดกันมา

6.3 กลไกของรัฐกับความเข้มแข็งของชุมชน

จากการรายงานในบทที่ 5 ได้สะท้อนถึงความร่วมมือของการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้สะท้อนให้เห็นถึงกลไกภาครัฐที่มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง จุดเด่นที่พบในการศึกษาของ 3 ชุมชน ที่เข้าไปในพื้นที่การบริหารราชการแบบบูรณาการ เป็นการบริหารแบบภาครัฐให้ประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการเตรียมความพร้อมในการทำงานร่วมกัน ออกกฎระเบียบ โดยการประชุม ประชาคม เป็นการทำงานแบบเครือข่าย สร้างประสิทธิภาพ กำหนดกลยุทธ์ร่วมกับภาครัฐ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม มรดกของสังคมลักษณะที่ แสดงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชนในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และมีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย วัฒนธรรมท้องถิ่นในวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เศรษฐกิจชุมชนหรือวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งมีความคิดและการปฏิบัติของชุมชน เป็นวิถีชีวิตการพัฒนาของชุมชนที่ชาวบ้านหรือหมู่บ้าน ผสมกลมกลืนกันในชุมชนมาช้านาน ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นระบบสมาชิกรักใคร่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันแทน การแข่งขันและเอาวัดเอาเปรียบ ซึ่งการพัฒนาด้วยการยืนอยู่บนรากฐานของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรมชุมชนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติอยู่กับชุมชนเครือญาติ ชุมชนหมู่บ้าน ที่มีผู้สืบช่วงกันมาเป็นเวลาอันยาวนานเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมที่พึ่งตัวเอง ทางความคิดมองเห็นเอกลักษณ์แห่งตนเอง ทั้งนี้การบริหารราชการแบบบูรณาการ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ การจัดการผู้นำภาครัฐปรับบทบาทการตั้งรับของชุมชน และผู้นำชุมชน ที่เข้าไปในพื้นที่ ซึ่งสามารถจำแนกในแต่ละชุมชนได้ดังนี้

เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ การมีส่วนร่วมในการบริหารราชการส่วน จังหวัดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ มีโครงการพัฒนาสำหรับอุดหนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนราชการรัฐวิสาหกิจองค์กรประชาชนโครงการพัฒนาพ.ศ. 2561 ถึงพ.ศ. 2564 และ

เป็นไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคมยุทธศาสตร์การพัฒนาด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมืองการปกครองและการ บริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ยุทธศาสตร์พัฒนาด้านการศึกษามีแผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น แผนพัฒนา ด้านเศรษฐกิจแผนพัฒนาด้านการศึกษา แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวแผนพัฒนาด้านคุณภาพ ชีวิตแผนพัฒนาด้านประเพณีและวัฒนธรรมแผนพัฒนาด้านศาสนาวัฒนธรรมองค์การ วัฒนธรรม องค์การกับวัฒนธรรมปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนดำเนินงานไปตามบริบทวัฒนธรรม โดยไม่มีการบังคับบัญชาหรืออาศัยเหตุผลทางการบริหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบแผนวัฒนธรรม ท้องถิ่นกำหนดขึ้นจากลักษณะแบบแผนพัฒนาท้องถิ่น จากบริบทสภาพแวดล้อม ผู้นำที่ผ่านการ เลือกรวมจากบุคคลที่มีลักษณะผู้นำของท้องถิ่น

บทบาทของกลไกรัฐในมิติของผู้นำท้องถิ่น ทั้ง 3 ชุมชนมีบทบาทในการเอื้อเพื่อสนับสนุน ทัศนคติของชุมชน ซึ่งถือเป็นภาพลักษณ์ของท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ตัวอย่างของการทำมีดอรัญญิก จากการสัมภาษณ์ผู้นำ ท้องถิ่น นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอยุธยา ถึงการบริหารภาครัฐแบบบูรณาการ ในพื้นที่ของ จังหวัดอยุธยา พบว่า มีการส่งเสริมการผลิตมีดอรัญญิกในชุมชนส่งผลให้มีความเจริญยิ่งขึ้น การจัดเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และเป็นกลุ่มก็ทำให้บางกลุ่มประสบความสำเร็จเจริญรุ่งเรือง บาง ครอบครัวก็ประสบความสำเร็จดีมากทำเป็นธุรกิจใหญ่ของครอบครัวสามารถส่งออกไปต่างประเทศ รวมทั้งช่วยซื้อผลิตภัณฑ์ เมื่อผู้นำท้องถิ่น เดินทางไปต่างจังหวัดก็นำผลิตภัณฑ์อรัญญิกไปมอบ เป็นของที่ระลึก หรือส่วนที่ราชการหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาเยือนก็จะนำผลิตภัณฑ์อรัญญิก เช่น มีดอรัญญิก ซ้อนส้ม และเครื่องใช้ประเภทสแตนเลส ที่ชาวตำบลท่าช้างผลิต มีการดูแลส่งเสริม โครงการที่ชาวชุมชนท่าช้างเสนอมา และมีโครงการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดดำเนินการ โดย จัดสรรงบประมาณสู่ชุมชนท่าช้าง ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดอยุธยาก็เคยจัดพิธีใส่บาตร ทำทาน้ำโดยมีพระบิณฑบาต ตักบาตรทาน้ำในชุมชนแถบนั้น และองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีโครงการส่งเสริมสนับสนุนสนับสนุนใน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยนำขยะมาทำเป็นเครื่องประดับ หรือเป็นโคมไฟ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดอยุธยา ได้สนับสนุนเป็นศูนย์เรียนรู้ ได้สนับสนุนส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน เป็นนโยบายของภาครัฐที่ดำเนินการวิสาหกิจชุมชนทางองค์การบริหารส่วนตำบล

จัดทำ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดสรรงบประมาณเพื่อไปร่วมกิจกรรมกับโครงการของท้องถิ่นตามระเบียบหน้าที่ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีหน้าที่รับผิดชอบหรือมีอำนาจตามระเบียบของราชการในด้านการส่งเสริมการศึกษา คนที่มีใจรักภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะมองเห็นคุณค่า การดำเนินการการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการศึกษาโดยโรงเรียนมีการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ควรนำเอาหลักสูตรลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โดยครูควรวิเคราะห์หาสิ่งที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้านให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยถอดบทเรียนเผยแพร่สิ่งที่ดีงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องวัฒนธรรมใน เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากคนไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม อันดีงามแต่ละท้องถิ่นท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ในภาคเหนือในบางจังหวัดยังคงพยายามที่จะรักษาวัฒนธรรมไว้จากรุ่นสู่รุ่น สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคกลางที่อยู่อยุธยา วัฒนธรรมการเล่นเพลงเรือนิยมเล่นตอนมีการแสดงให้นักท่องเที่ยวชมด้วย

6.4 การอภิปรายผล

6.4.1 การศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ในการบริหารแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิม เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ การวิเคราะห์ที่เท่ากับการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิด 4 ขั้นของโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222)

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
- 3) การมีส่วนร่วม รับผิดชอบจากโครงการ
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

เทศบาลนครเชียงใหม่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย บริหารราชการแบบบูรณาการ ได้เข้ามามีบทบาทในพื้นที่ชุมชนศรีสุพรรณแขวงเมืองราย โดยเริ่มจากการจัดทำยุทธศาสตร์สนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชน ภาควิชาการ ประกอบด้วย ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน

1) โครงการส่งเสริมพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดเพื่อเพิ่มยอดขายกลุ่มประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

โดยการดำเนินกิจกรรมต้องอาศัยการขับเคลื่อนจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและงบประมาณจาก หน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก

ยุทธศาสตร์การส่งเสริมเศรษฐกิจเมืองและการท่องเที่ยว กิจกรรมสำคัญของโครงการประกอบด้วย

1) แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมเศรษฐกิจเมืองและการท่องเที่ยว

2) การอบรมส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

3) การส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชน

4) การส่งเสริมอาชีพองค์กรชุมชนแขวงเม็งราย

5) จัดกิจกรรมถนนคนเดินเชียงใหม่ได้แก่ถนนคนเดินวัวลายและถนนคนเดินราชดำเนิน

ดำเนิน

6) การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในลักษณะบูรณาการ พัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบ

การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วม ที่ประชาชน คณะกรรมการที่มีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความเป็นอิสระ มีอำนาจตัดสินใจ มีกิจกรรมร่วมกัน สามารถจัดการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชนศรีสุพรรณได้ด้วยตนเองเป็นพลังสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนศรีสุพรรณ สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980, pp. 219-222) ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนศรีสุพรรณโดยใช้การบริหารแบบบูรณาการ ประชาชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานเทศบาลนครเชียงใหม่ กระทรวงมหาดไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนศรีสุพรรณ คณะกรรมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนศรีสุพรรณมีระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง กล่าวคือ ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินประชาชนในชุมชนดำเนินการผลิตสินค้าหัตถกรรมและพัฒนาารูปแบบลวดลายให้ทันสมัยสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นเอกลักษณ์ของเมือง เชียงใหม่ ทั้งนี้ประชาชนศรีสุพรรณได้ช่วยกันสืบค้นประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์โบราณสถานสถาปัตยกรรมมีคุณค่าและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นการสร้างรายได้ รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้อัต

ลักษณะเครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ บนพื้นฐานของการสร้างและใช้ องค์ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องเงินจากองค์ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิตเครื่องเงินและการบริการใหม่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ การร่วมมือทางภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนในท้องถิ่นในการจัดการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิม เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาท่องเที่ยวและซื้อสินค้าหัตถกรรมเครื่องเงินจากวิสาหกิจชุมชนศรีสุพรรณ และจากร้านเครื่องเงินบนถนนวิเวลาย ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเกิดความประทับใจ ภาคภูมิใจ มีความผูกพันกับชุมชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งมีการจ้างงาน จากการผลิตเครื่องเงินของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาหัตถกรรมท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980, pp. 219-222) ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากโครงการระดับสูง

การดำเนินการโครงการ เนื่องจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้เข้ารับการอบรมได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมกับศักยภาพและความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และการอบรมสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพสร้างรายได้กับตนเองและครอบครัว ภาครัฐดำเนินงานการบริหารแบบบูรณาการขับเคลื่อนการสร้างรายได้ที่มั่นคงได้อย่างยั่งยืน ส่งผลให้ชุมชนศรีสุพรรณมีระดับการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับสูง

สำหรับการประเมินผลประชาชนมีส่วนร่วมโดยการตรวจสอบผลการดำเนินงานของแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยมี ผู้บริหาร นายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่ สมาชิกสภาเทศบาลนครเชียงใหม่ ประธานคณะกรรมการชุมชน กรรมการชุมชน และผู้เกี่ยวข้องมาร่วมประเมินผลทุกปี สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980, pp. 219-222) ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลระดับสูง

6.4.2 ผลจากการวิจัยข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัยข้อที่ 2 คือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย ของเทศบาลอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยขอสรุปและอภิปรายผล ดังนี้

จากการที่รัฐ มีนโยบายการบริหารราชการแบบบูรณาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน ผู้วิจัยนำแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980, pp. 219-222) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงการบริหารราชการแบบบูรณาการของเทศบาลอรัญญิก ในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไผ่หนอง ชุมชนมีวิสาหกิจขนาดย่อมที่มีศักยภาพสูง บริหารจัดการโดยนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนมาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบวิสาหกิจชุมชนด้วยการรวมตัวกันเศรษฐกิจชุมชนที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ในกระบวนการตัดสินใจชุมชนในเขตเทศบาลอรัญญิก โดยผู้เกี่ยวข้องได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชน สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอข้อมูล สภาพปัญหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและร่วมกันสร้างรูปแบบวิธีการแก้ปัญหา ด้วยการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ตอบสนองความต้องการของชุมชน เป็นการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิสาหกิจชุมชนสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222)

ในการปฏิบัติโดยนำชุมชนบ้านไผ่หนอง สืบภูมิปัญญามีดอรัญญิกที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและ ในท้องถิ่นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนก็กำหนดนโยบายหลักเกณฑ์สำหรับกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชนที่ให้สมาชิกยึดถือมีการประชุมคัดเลือกผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2 กลุ่ม ตั้งอยู่ ณ เทศบาลนครอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้การบริหารราชการแบบบูรณาการของเทศบาลอรัญญิก กลุ่มที่ 1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมกันทำซ็อนส์อสมสแตนเลสและภาชนะบนโต๊ะอาหารสแตนเลส กลุ่มที่ 2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มมีดอรัญญิก วินัย รวยเจริญ ได้รับประโยชน์ในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันสำหรับ ผู้ประกอบการ SMEs กลุ่ม OTOP และวิสาหกิจชุมชนโดยสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 15 พระนครศรีอยุธยา ทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมแปลกใหม่การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อรองรับการเรียนรู้ SMEs 4.0 พัฒนาแรงงานคุณภาพ

ด้านรักษาภูมิปัญญาการทำมีดอรัญญิกอาชีพที่สืบทอดจากปู่ย่าตายายซึ่งเป็นชาวเวียงจันทน์ ได้แก่ มีดทำครัว มีดเกษตร มีดเดินป่า มีดสวยงาม อุปสรรคถ้าเศรษฐกิจไม่ดี ต้องช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจและครอบครัวจึงพัฒนาทำเครื่องมือเกษตร มีดสวยงามและเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์เสริมจาก การทำมีดทำครัวมีดเกษตรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับประโยชน์จากได้รับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการที่

แท้จริง ทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันการค้าสิทธิประโยชน์

การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน ที่ภาครัฐให้การสนับสนุน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการได้รับการรับรองตามกฎหมาย สามารถขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดมีสิทธิได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการตามมาตรการที่กำหนดการรับผลประโยชน์ตามระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิด ของโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222) ในการมีส่วนร่วม รับผลประโยชน์จากโครงการผู้ประกอบการและผู้ผลิตหัตถกรรมดั้งเดิมได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรมโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่มปรับตัวสู่การพัฒนาให้มีคุณภาพมาตรฐานตามกลุ่มคลังสตอร์ โดยกรมการพัฒนาชุมชนและสำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถในด้านการตลาดการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์การสร้างแบรนด์รวมถึงมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และการควบคุมคุณภาพสินค้าและเทคนิคการถ่ายภาพผลิตภัณฑ์ให้ความรู้ในการต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ช่วยแก่ผู้ผลิตผู้ประกอบการ OTOP เครื่องใช้บนโต๊ะอาหารที่ทำจากสแตนเลสการประกอบการภายในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP ซึ่งเป็นโครงการที่มีการบูรณาการการทำงานของแต่ละภาคส่วนในการที่จะสนับสนุนให้ชุมชนใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อสร้างงานสร้างอาชีพให้กับชุมชนโดยมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาในพื้นที่และภาคประชาชนร่วมกันพัฒนาความสามารถของผู้ผลิตผู้ประกอบการ OTOP ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ OTOP โดยภาครัฐสนับสนุนให้ชุมชนเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่แหล่งเงินทุนพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการและการตลาดเพื่อยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถสร้างนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่า และเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งงานในประเทศและ ต่างประเทศโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมให้คงอยู่ในชุมชน สร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน และสร้างความเข้มแข็งความรักความสามัคคีต่อกันในชุมชน อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

การนำสินค้า OTOP ร่วมงาน OTOP โดยผู้ราชการจังหวัดมอบหมายสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนำสินค้า OTOP 3 ถึง 5 ดาว ร่วมงาน OTOP ที่จัดขึ้นโดย กรมการ พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ ศูนย์การประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรีในงาน OTOP

Midyear 2022 งานสุขซ้อป สุขใจ สุขทั่วไทย รวมไปถึงเป็นที่เดียวทำให้ได้รับประโยชน์ในการทำงาน สร้างอาชีพสร้างรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมแก้ปัญหาความยากจนและพัฒนาศักยภาพ ผู้ผลิตผู้ประกอบการ OTOP ผู้สังคมดิจิทัลขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งและเติบโตในด้าน การประเมินผลคณะกรรมการผู้นำชุมชนและภาคีผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมินผลในการ ประเมินผลโครงการเพื่อทราบผลการดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ความคุ้มค่า ต่อการตัดสินใจในการดำเนินการโครงการปัญหาที่ต้องแก้ไขและคุณค่าของโครงการ ข้าราชการ รายงานการรายงานโครงการได้บรรลุเป้าหมาย มีการประเมินศักยภาพโดยให้มีอิสระในการ ประเมินกรรมการ

ในการประเมิน มาจากตัวแทนของภาครัฐและภาคประชาชนการมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล จากการประเมินจากศักยภาพวิสาหกิจชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้นำ การวางแผน การตลาด การจัดการ ความรู้และการบริหารสมาชิก ผู้ประเมินประกอบด้วยผู้นำวิสาหกิจชุมชนผู้มี อำนาจทำการ แทนวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่น้อยกว่า 7 คน โดยวิสาหกิจชุมชน ประเมินตนเองโดยมีทีมพี่เลี้ยงระดับอำเภอและระดับจังหวัดให้ความช่วยเหลือโดยใช้แบบประเมิน ศักยภาพวิสาหกิจชุมชน (ฉบับปรับปรุงปี 2555) ซึ่งเป็นเครื่องมือใช้ในการประเมินศักยภาพของ วิสาหกิจชุมชนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรเพื่อให้ชุมชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบ ยกกระดับความเข้มแข็งและผลลัพธ์ของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน สามารถวางแผนพัฒนาได้ตามความพร้อมของแต่ละวิสาหกิจชุมชนโดยร่วมกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องโดยขอรับการประเมินศักยภาพทุกปี หรือตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชน ผลการ ประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนโดยเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภออยู่ในระดับดี ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับเทศบาลตำบลอรุญญิก ทั้งนี้ประชาชนที่เกี่ยวข้องประชุม รับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนในการดำเนินโครงการ กรณีศึกษาของชุมชน บ้านไผ่หนอง เป็นตัวอย่างของความสำเร็จที่ชุมชนสามารถควบคุมและพัฒนาตนเองได้เนื่องจาก ตระหนักในทุนทางสังคมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น และสามารถประยุกต์ใช้นวัตกรรมที่ได้มาจากการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนอย่างสร้างสรรค์ จากการปฏิบัติจริง ชุมชนบ้านไผ่หนองรักท้องถิ่น ของตนเอง รู้จักเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และมีความ กระตือรือร้นและจิตสำนึกที่จะสืบสานหัตถกรรมท้องถิ่นและเผยแพร่การมีส่วนร่วมไปสู่ชุมชน

นอกจากนี้ชาวบ้านไผ่หนอง เทศบาลอรัญญิก หมู่บ้านทำมีดผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงมีคุณภาพดีและมีการออกแบบที่สวยงามสามารถใช้เป็นของสะสม ของที่ระลึก การผลิตมีดอรัญญิกที่บ้านไผ่หนอง มีทั้งอุตสาหกรรมในครัวเรือน และมีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่หมู่บ้านไผ่หนอง เทศบาลตำบลอรัญญิก ในการบริหารราชการแบบบูรณาการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐ เทศบาลตำบลอรัญญิก ดำเนินการ ดังนี้

จัดเวทีประชาคมในชุมชนเพื่อให้มีข้อมูลและรับทราบปัญหาความต้องการของประชาชน สำหรับประกอบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสร้างความเข้มแข็งชุมชน จัดให้มีการเลือกประธานกลุ่ม กรรมการชุมชน วิเคราะห์ปัญหาดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกับชุมชน เสนอแผนโครงการ เสนอความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชนต่อเทศบาลส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานกับเทศบาลตำบลอรัญญิก จัดให้มีการเลือกตั้งประธานคณะกรรมการชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนชุมชนในการร่วมประชุมเสนอแผนงาน ให้ความเห็นร่วมกับเทศบาล ฝึกอบรมคณะกรรมการหมู่บ้านมีดอรัญญิก เพื่อให้ คณะกรรมการมีวิสัยทัศน์ นำมาประยุกต์ใช้ในการทำมีดอรัญญิก จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222) ประชาชนมีส่วนร่วมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ระดับสูง

สำหรับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ประชาชนในเขตเทศบาลอรัญญิก มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมสู่สากล การดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับประชาชนอย่างยั่งยืนและช่วยเหลือตนเองได้ การรวมกลุ่มฝึกอาชีพและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ร่วมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง อาทิ ประเพณีบูชาเต่าเปิดตำนานมีด เป็นต้น ผู้ผลิต มีดอรัญญิกเพื่อพัฒนารูปแบบการผลิต ผู้ผลิตมีดอรัญญิกได้ร่วมปฏิบัติการพัฒนา รูปแบบการผลิตมีดอรัญญิก โดยเทศบาลตำบลอรัญญิกจัดฝึกอบรมส่งเสริม ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222) ประชาชนมีส่วนร่วม ระดับสูง

การได้รับผลประโยชน์จากโครงการ ประชาชนในเขตเทศบาลอรัญญิก ได้รับการส่งเสริมพัฒนากลุ่มอาชีพและสินค้าโอท็อปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าได้สร้างเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน การอบรมยกระดับศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้านทำมีดอรัญญิก การจัดแสดงสินค้าการสาธิตมีดกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อสนับสนุนประชาสัมพันธมีดอรัญญิกช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชน

ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์กับการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีโครงการสนับสนุนงบประมาณทำให้ประชาชนมีรายได้จากการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพส่งขายภายในประเทศและต่างประเทศ ดำเนินงานสนองนโยบายในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งอุปสรรคจากการทำมีดอร์ญญิกเนื่องจากการทำมีดในครัวเรือนประสบปัญหาฝุ่นละออง การอบรมคณะกรรมการสมาชิก กลุ่มหัตถกรรมออร์ญญิกหมู่บ้านโอบเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อให้คณะกรรมการสมาชิกกลุ่มมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหัตถกรรม ตามแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222) ประชาชนมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากโครงการ ระดับสูง

เทศบาลตำบลออร์ญญิกประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผล ประกอบด้วย การเสนอแนะเพื่อปรับปรุงโครงการ การร่วมติดตามแผนพัฒนาท้องถิ่น การเสนอแนะเพื่อปรับปรุงโครงการ โดยคณะกรรมการชุมชน การร่วมในใช้การสื่อเผยแพร่ผลงาน การติดตามและรายงาน การปฏิบัติงานกิจกรรมที่ได้เข้าร่วม และรายงานผลต่อเทศบาล และร่วมประเมินผลความพึงพอใจโครงการของเทศบาล สรุปได้ว่าประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผล สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219-222)

6.4.3 การบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลนครศรีธรรมราช จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

- 1) ดำเนินการโครงการบริหาร พิพิธภัณฑน์เมืองนครศรีธรรมราช มีกิจกรรมสำคัญของโครงการ ประกอบด้วย
 - 2) การอบรมเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑน์
 - 3) การสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
 - 4) การจัดนิทรรศการ ถาวรและนิทรรศการหมุนเวียนเกี่ยวกับเครื่องถมนคร
 - 5) การส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 6) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑน์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแผนงานสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลนครศรีธรรมราช โครงการสัมมนาและพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการชุมชน ประกอบด้วย

1) การอบรมให้ความรู้ในการเตรียมความพร้อมด้วยบทบาท หน้าที่และภารกิจของการพัฒนาตนเองให้กับกรรมการชุมชนที่มีศักยภาพในตนเองดำเนินการพัฒนาชุมชนตามกระบวนการพัฒนาชุมชน

2) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการสร้างประชาคมในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดแผนงาน ได้การที่ตอบสนองและแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเองซึ่งเทศบาลสนับสนุนค่าใช้จ่ายวัสดุอุปกรณ์การจัดทำแผนชุมชนในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชการตรวจสอบผลการดำเนิน การของแผนโครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นในปี พ. ศ. 2561 ถึง 2565 ของเทศบาลนครศรีธรรมราชโดยมีผู้บริหารสมาชิกสภาเทศบาลนครศรีธรรมราชประธานคณะกรรมการชุมชนกรรมการชุมชนผู้เกี่ยวข้องมาร่วมประเมินผล

3) กำหนดแนวทางวิธีการในการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนา

4) ดำเนินการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนา

5) รายงานผลและเสนอแนะความ เห็นและประกาศผลการติดตามและประเมินผลให้ประชาชนในท้องถิ่นทราบ

ภาครัฐ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินการโครงการคัดสรร หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตหัตถกรรม ผู้ประกอบการชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสมัครเข้ารับการคัดสรรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ขึ้นดำเนินงานผู้ผลิตผู้ประกอบการของชุมชนผลิตหัตถกรรมเครื่องถม ผลิตภัณฑ์ ที่ผ่านการรับรอง มาตรฐานหรือได้รับอนุญาตตามที่กฎหมายกำหนดเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อการใช้สอยหรือประดับตกแต่งเป็นของขวัญและสิ่งประดิษฐ์ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผลิตภัณฑ์เครื่องถมทำจากโลหะต่าง ๆ ที่คัดสรร หนึ่งจำนวน หนึ่งผลิตภัณฑ์ ตามขั้นตอนที่กรมพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการคัดสรรผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ ดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการคัดสรรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 2 การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 ประชาสัมพันธ์โดยจัดทำประกาศและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กระบวนการหลักเกณฑ์ การคัดสรรผลการคัดสรรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการคัดสรร

ขั้นตอนที่ 4 การจัดเตรียมเจ้าหน้าที่สถานที่และวัสดุ

ขั้นตอนที่ 5 การรับสมัครผลิตภัณท์เข้ารับการคัดสรร

ขั้นตอนที่ 6 การพิจารณาตรวจสอบและกันกองรับสมัครผลิตภัณท์เข้าคัดสรรขั้นตอนที่จัดการบันทึกประมวลผลรายงานผลการคัดสรรและการจัดส่งผลิตภัณท์

เมื่อผู้ประกอบการผู้ผลิตหัตถกรรมชุมชนด้านความเข้มแข็งของชุมชน เวลาตั้งกลุ่มหรือเริ่มทำวิสาหกิจ 5 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมกับชุมชนในด้านปัจจัยการผลิต (แรงงาน/ทุน) ส่วนหนึ่งมาจากชุมชนมีการจัดสรรผลกำไรบางส่วนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการ แสดงความคิดเห็นต่อการประกอบการและมีการจัดทำบัญชีตามระบบบัญชี ส่งผลให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณท์ ชุมชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการกล่าวคือ ชุมชนมีการพัฒนาผลิตภัณท์โอทอปให้มีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับบุคคลทั่วไป จนสามารถเป็นแหล่งรายได้ให้กับชุมชน ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณท์ ได้รับการประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างคุณค่าของผลิตภัณท์โอทอปจากภาครัฐ

สรุปว่า ประชาชนได้รับผลประโยชน์สูง จากการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณท์ เพื่อจัดระดับผลิตภัณท์ที่นำไปสู่การพัฒนาโดย กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ส่งผลให้ผู้ผลิตผู้ประกอบการโอทอปพัฒนาให้มีคุณภาพมาตรฐานที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป สามารถใช้เป็นแหล่ง รายได้และความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทั้งนี้เป็นการประชาสัมพันธ์ และ เสริมสร้างคุณค่าของผลิตภัณท์ให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไปส่งผลให้ผู้ผลิตผู้ประกอบการชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนเผยแพร่หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณท์เป็นการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรากฐานให้มีความมั่นคงกลุ่มผู้ผลิต ผู้ประกอบการโอทอปได้รับผลประโยชน์จากการจำหน่าย สินค้าโอทอปเป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดสินค้าแก่ผู้ประกอบการ

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับสูง กล่าวคือ ในด้านการประเมินความพึงพอใจของผู้ประกอบการในการจำหน่ายสินค้าโอทอปความพอใจในประโยชน์และความคุ้มค่า พบว่า ผู้ประกอบการมีความ พึงพอใจประโยชน์จากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณท์ในเรื่องการประชาสัมพันธ์สินค้าให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น การดำเนินงาน ผลิตหัตถกรรมเครื่องถนอมครช่วยให้

การสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ ทำให้ประชาชนในชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีคุณภาพชีวิตที่ดี การประเมินผลจากผลิตภัณฑ์โอท็อปที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนชุมชนเมือง พบว่า มีผู้ประกอบการที่รับคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อปในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อาทิ กลุ่มโอท็อปกลุ่ม ลายไทยเครื่องถมโดยมี นางสาวนุกูล สุดใจ เป็นประธานกลุ่ม เครื่องเงินกลุ่ม ลายไทยเครื่องถมนคร มีหน้าร้าน อยู่ในวัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราชเป็นกลุ่มโอท็อป 5 ดาวจำนวนมาก อาทิ

นุกูล สุดใจ ได้เข้าร่วมการอบรมสัมมนา โครงการโอท็อป PREMIUM GO INTER กลุ่มลายไทยเครื่องถมนคร ได้ไปรับรองจากสำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้อนุญาตแสดงเครื่องหมายผลิตภัณฑ์ชุมชนกับผลิตภัณฑ์เครื่องเงินชนิดเรียบเป็นการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

อริวัฒน์ ขวัญสงค์ เจ้าของร้านอริวารคมนตรี : OTOPNAKHON ผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ เช่น แหวน ต่างหูกำไล กระเป๋า ความหนาของชิ้นงานความหนาของตัวทองลวดลายมีทั้งลายสมัยใหม่ลายดั้งเดิม Facebook อริวารนคร – เครื่องถมอุดม

เครื่องถมนั้นตัวฉัน โอท็อปนครศรีธรรมราช กล่าวว่า รู้สึกดีใจที่ได้ทำงานเครื่องถมพัฒนาตนเองเป็น ผู้ประกอบการเครื่องถม โดยตัดสินใจจดทะเบียนเข้าโอท็อปในปี พ. ศ. 2560 เมื่อใช้สืวแกะสลักเครื่องถมเหมือนใช้ดินสอวาดภาพ ได้ส่งคัดสรรผลิตภัณฑ์โอท็อปในปี 2562 ได้รับรางวัลโอท็อป 5 ดาว จำนวน 2 ชิ้นงาน เป็นงานลายช่อหงษ์และลายก้านชด

ความเข้มแข็งของชุมชน ในงานเชิงทฤษฎีของ Handy คือ องค์การที่มีความสุขและมีสุขภาพดีเป็นองค์การที่จัดการด้วยระเบียบแบบแผนและวิธีการที่เหมาะสมส่งผลให้ปัจเจกบุคคลมีความสุขและมีความพึงพอใจในงาน การปฏิบัติงานในแต่ละชุมชนที่มีวัฒนธรรมตามแบบแผนของตน ซึ่งวัฒนธรรมสำหรับงานและบุคคลมีแบบแผนวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทิศนะของ Handy บ่งชี้ว่าการที่ผู้บริหารพิจารณาวัฒนธรรมหลักภายในชุมชนเพราะวัฒนธรรมที่แตกต่างกันสิ่งที่กำหนดวิธีการให้ผู้บริหารทำการบริหารบุคคลภายในชุมชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันได้เป็นอย่างดี ตลอดจนวัฒนธรรมชุมชนมีการกำหนดวิธีการเพื่อให้ปัจเจกบุคคลในชุมชนพัฒนาความสามารถ

ของตน โดยให้ความสำคัญความสำคัญด้านการกำหนดแนวทางอย่างชัดเจนเพื่อความต้องการของปัจเจกบุคคลและความต้องการของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ให้ทัศนะในเรื่องลักษณะการบริหารงานราชการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) ตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เพื่อนำไปสู่ระบบราชการที่มีความสุจริต โปร่งใส เปิดเผย เทียบธรรม และมีการบริหารราชการแบบบูรณาการที่ต่อเนื่องและสร้างสรรค์ภายในองค์กรที่เปิดให้ประชาชนหรือกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเข้าถึงได้มีการติดต่อสื่อสารกับประชาชนเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการนำข้อคิดเห็นของประชาชนมาประกอบการตัดสินใจขององค์กรและอธิบายเหตุผลและมีการจัดกระบวนการรับฟังความในการบริหารราชการโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งกระบวนการวางแผนการตัดสินใจ การดำเนินงานและประเมินผลด้วยการจัดวิธีการทำงานการจัดโครงสร้างและสร้างวัฒนธรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่เอื้อต่อการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ กลยุทธ์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ในการพัฒนาจากภายในภาคราชการด้วยการส่งเสริมให้ส่วนราชการปรับปรุงวิธีการบริหารงานให้เอื้อต่อการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของการบริหารราชการแบบบูรณาการให้กับข้าราชการ ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมการทำงาน การส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่ดีและเผยแพร่แนวทางปฏิบัติที่ดีแก่ส่วนราชการต่างๆในประยุคที่ใช้และพัฒนาจากภายนอกราชการโดยสนับสนุนการสร้างศักยภาพและโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการในระดับสากล โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน 5 ระดับ คือ ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ระดับการปรึกษาหารือ (Consult) ระดับการเข้ามาเกี่ยวข้อง (Involve) ระดับความร่วมมือ (Collaborate) และระดับเสริมอำนาจประชาชน (Empower)

การทำงานร่วมกับภาคประชาชนและภาคส่วนอื่น หุ่นส่วนความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบราชการประสบผลสำเร็จ มีประโยชน์กับทุกภาคส่วนทำให้เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดินตอบสนองความต้องการของประชาชนตามหลักบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

จากความสำคัญของการบริหารราชการแบบบูรณาการกับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง แสดงถึง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนขององค์กรบริหารท้องถิ่นจะส่งผลในการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงาม โดยชุมชนเป็น

ผู้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการบริหารจัดการภาครัฐที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทย การบริหารแบบบูรณาการมีความสำคัญ ดังนี้ ช่วยสนับสนุนการสร้างความสำเร็จในการพัฒนาประเทศเนื่องจากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ ในการดำเนินงาน ตามนโยบาย แผนโครงการของภาครัฐโดยภาครัฐให้ประชาชนเข้ามาร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันและร่วมประเมินผล ช่วยสนับสนุนและมีความสอดคล้องกับการปกครองใช้หลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใสและการตรวจสอบได้ จากทุกภาคส่วนของสังคม ภาครัฐช่วยสนับสนุนและสามารถตอบสนองต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมการกำหนดกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตตนเองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาระบบราชการสู่แนวทางการพัฒนาจากล่างขึ้นบนภายใต้แนวคิดประชาธิปไตยแบบบูรณาการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาระบบราชการสู่แนวทางการพัฒนาจากล่างขึ้นบนภายใต้แนวคิดประชาธิปไตย แบบบูรณาการ

กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารราชการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะหุ้นส่วนความร่วมมือหรือภาคเครือข่ายและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับการบริหารแบบบูรณาการกับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง และบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบบูรณาการ เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนและศึกษาผลการนำกลยุทธ์ การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็นการเข้ามาเกี่ยวข้อง ความร่วมมือ การเสริมอำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม และผลจากการนำกลยุทธ์การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารราชการแบบบูรณาการเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนบ้านไผ่หนองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวทางการบริหารราชการแบบบูรณาการขององค์กรส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย คือ วิธีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ เสนอความต้องการในการดำเนินโครงการ มีส่วนร่วมตัดสินใจ มีส่วนร่วมปฏิบัติหรือดำเนินงาน มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของโครงการ และมีส่วนร่วมประเมินผล โดยทำงานแบบมุ่งเน้นผลงาน (Result) ตามยุทธศาสตร์เป็นหลัก ในการทำงานของหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน ทำงานภายใต้เป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักของยุทธศาสตร์เดียวกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำงาน โดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน และนวัตกรรมทางการบริหารราชการแบบบูรณาการที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย 1) กระบวนการภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมเป็นหุ้นส่วนกับประชาชน 1) การสร้างกลไกส่งเสริมให้ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาร่วมอย่างเป็นทางการ 2) การปรับหน่วยงานภาครัฐ วิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานให้มีการทำงานแบบเครือข่าย 3) พัฒนาความเป็นผู้นำให้กับภาคประชาชนสร้างทักษะการทำงานกับทุกภาคส่วน ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการบริหารจัดการ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงานจากการทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์ มุ่งสู่ผลสำเร็จและเป้าหมายของงานร่วมกัน เพื่อความประหยัด เสริมสร้างประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการดำเนินงานจากการทำงานแบบบูรณาการร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วม การทำงานระบบเครือข่ายสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์ มุ่งสู่ผลสำเร็จและเป้าหมายของงานร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดความประหยัด เสริมสร้างประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการดำเนินงานเป็นหลัก ทั้งในลักษณะของการทำงานแบบบูรณาการร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมในการทำงานกับภาครัฐในระบบเครือข่าย

6.5 ข้อเสนอแนะ

6.5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนโดยมี วัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

- 1) นำผลที่ค้นพบจากลงพื้นที่เพื่อหาความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากหัตถกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นชุมชนวัฒนธรรมเครื่องเงินวัลลาย มีดอรัญญิก เครื่องถม ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของชุมชนวัฒนธรรมมีดอรัญญิกบ้านไผ่หนอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เครื่องเงินชุมชนศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ และเครื่องถมชุมชนเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปเป็นต้นแบบของชุมชนอื่นๆ

2) นำกระบวนการบริหารราชการแบบแบบบูรณาการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมดั้งเดิมของไทย ไปเป็นแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอื่น ๆ

3) นำแนวทางที่ได้จากการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนไปประยุกต์ใช้เป็นนโยบายและแผนพัฒนาชุมชนต่อไป

6.5.2 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการ ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และการสร้างเครือข่าย

2) ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ชุมชน และองค์กรภาครัฐได้มีส่วนร่วม ร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

3) ควรมีการนำผลที่ได้จากผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้เกิดความเป็นชุมชนที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน

6.5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรจะทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณ โดยการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาหัตถกรรมดั้งเดิม

2) ควรทำวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เกี่ยวกับการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้เกิดความเป็นชุมชนที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) ควรทำวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการบริหารราชการแบบบูรณาการในการพัฒนาหัตถกรรมดั้งเดิมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2534). *กระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจ*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). *การประเมินผลระดับการพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน*. สืบค้นจาก http://www.cdd.go.th/plandata/call_ampur.asp?privid=51&provname=ลำพูน
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *กระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจ*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2540). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี*. กรุงเทพมหานคร: เอกสารโบราณคดี.
- กฤตยา สังข์เกษม, ขนิษฐา วนะสุข และวชิรวิช รามอินทรา. (2560). *นวัตกรรมที่เกิดขึ้นได้ในวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนในภาคใต้*. ธนาคารแห่งประเทศไทย. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/Southern/ResearchPaper/community_ent erprise.pdf
- กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร. (2552). *การบริหารแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2560). *กลุ่มทะเบียนและสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน*. สืบค้นจาก <https://smce.doe.go.th/aboutus.php>
- กัญญา ลีลาสัย. (2550). *การค้นคว้าประวัติศาสตร์ชนชาติไท*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิวิถีทรรศน์.
- กาญจนา เกียรติมนิรัตน์. (2546). *ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองเหนือ: รูปแบบของการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น* (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- กิตติยศ ศิริสูตร. (2538). *การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร*. สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี (Unpublished Master's thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- กุลวิตรา ภัคานนท์. (2542). *รายงานการประชุมรับฟังความคิดเห็นเรื่องการจัดสรรคลื่น ความถี่เพื่อการสื่อสาร และวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข. (2550). *ความคิดประชาธิปไตยแบบไทยจากยุคชอกราชครูถึงยุคจอมพล. สฤษดิ์ภิระวัติ*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2556). *ถอดรหัส 3 การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม การพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขนิษฐา กาญจนรังษีนนท์. (2552). การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. *วารสารพัฒนาชุมชน*, 38(1), 12-16.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และกิตติ ตันไทย. (2560). *วัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน ภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สร้างสรรค์จำกัด.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และปรีชา อุปตระกูล. (2560). *วัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน อีสานเหนือ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สร้างสรรค์จำกัด.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และวันนอร์ จະນູ. (2555). *แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2528). *เศรษฐกิจหมู่บ้านในอดีต*. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). *จากประวัติศาสตร์หมู่บ้านสู่ทฤษฎีสองระบบ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. ราชภัฏสุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2554). *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน : ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์.
- ชานนท์ โกมลมาลย์. (2561). *นวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 26(1), 120-145.
- โชคทวีร์ อ้นถาวร. (2561). *รูปแบบการพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อความเป็นเลิศของตำบลเขาหินอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา (Unpublished Doctoral dissertation)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์, ฉะเชิงเทรา.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง (2558). *กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ณัฐติกาญจน์ สีเนียง. (2555). *การสังเคราะห์ชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนส่งเสริมการศึกษาของชุมชน* (Unpublished Master's thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ดำรงค์ สุานดี. (2551). *ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดำรงค์ วัฒนา. (2547). *ทฤษฎีองค์การในเอกสารประกอบการบรรยาย*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ.
- ดิเรก ฤกษ์ห่อราย. (2527). *การพัฒนา: เน้นการพัฒนาสังคมและแนวคิดความจำเป็นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ติน ปรัชญาพฤทธิ. (2551). *รัฐประศาสนศาสตร์แนวมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ติน ปรัชญาพฤทธิ. (2552). *การบริหารการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ทับทิม วงศ์ประยูร. (2542). *เศรษฐศาสตร์การพัฒนาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมราชาการพิมพ์.
- ทิวาวรรณ ศิริเจริญ (2556). *รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง* (Unpublished Doctoral dissertation). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ทิวาวรรณ ศิริเจริญ และคณะ. (2560). *รายงานการวิจัยเรื่อง การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยลุ่มให้เป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.
- เทิดชาย ชวบบำรุง. (2554). *ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์.
- ธनिया กิตติสิทธิ. (2556). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อส่งเสริมความสามารถทางศิลปหัตถกรรมบนพื้นฐานแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน* (Unpublished Doctoral dissertation). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ธีรวัฒน์ เหล่าสมบัติ. (2562). *นวัตกรรมเพื่อสังคม (Social Innovation)*. สืบค้นจาก <https://social.nia.or.th/2019/article0001/>
- นภาพรณ์ หะวานนท์. (2550). *ทฤษฎีสถานะรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นิคม ชมพูหลง. (2548). ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- บัญญัติ สาลีและคณะ. (2551). รายงานการวิจัยเรื่อง: การฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษา ตำนานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการละเล่นพื้นบ้านญ้อ บ้านท่าขอนยาง ตำบลขอนแก่น อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.
- ปริญญา ทองสมจิตร. (2556). ระบบเทคโนโลยีขับเคลื่อนชุมชนสร้างสรรค์นวัตกรรมตามแนวทางการคิดเชิงออกแบบและการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยนักพัฒนาชุมชนและนิสิตอาสา (Unpublished Doctoral dissertation). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ประเวศ วะสี. (2534). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. (2536). แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย. ขอนแก่น: ม.ป.ท.
- ประเวศ วะสี. (2555). ทิศทางใหม่ประเทศไทย ทิศทางใหม่ของการศึกษาชุมชนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประเวศ วะสี. และคณะ. (2557). ชุมชนเข้มแข็ง ประเทศมั่นคง”รวมป่าสู่ภูผาสัมมนาพลัง ปฏิรูปสังคม ให้ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ประหยัด สายวิเชียร. (2547). อาหารและวัฒนธรรมและสุขภาพ. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์ จำกัด.
- พรชัย พันธุ์ธาดาพร. (2558). รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- พรพจน์ ศรีตัน. (2564). รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการนวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาจรรยา กิตติปัญญา และจรัส ลีกา. (2564). การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในยุคไทยแลนด์ 4.0 กรณีศึกษาชุมชนเข้มแข็งองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุงธนसार อำเภอกัญฉะ จังหวัดขอนแก่น. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 8(1), 189-201.
- พอพันธ์ อุทยานนท์. (2546). เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน ภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถีทรรศน์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พัชรี ลิโรต. (2556). พลวัตนโยบายสาธารณะ จากรัฐ เอกชน สู่ประชาชน. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ.
- พัทยา สายหู. (2534ก). การพัฒนาชุมชนแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย. สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- พัทยา สายหู. (2534ข). การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของ. กรุงเทพมหานคร: ศึกษาศาสตรจารย์พิมพ์.
- พัทยา สายหู. (2553). ความหมายของวัฒนธรรม. สืบค้นจาก <http://www.huso.buu.ac.th/cai/sociology/225101/lesson5/>
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2534). การจัดการและการดำเนินงานสหกรณ์ หน่วยที่ 1-15 (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2565). ชุดวิชา 22746 สารัตถะและวิทยวิธีทางภาษาไทย. สืบค้นจาก <https://edu.stou.ac.th/wp-content/uploads/2022/08/22746-1-65.pdf>
- ยศ สันตสมบัติ. (2540). ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- ยุค ศรีอาริยะ. (2557). บูรพาภิวัตน์ สู่อภิวัตน์โลก...อภิวัฒน์ไทย. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีจำกัด.
- รัตนพันธ์ ศรีคล้าย. (2546). ปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- ลีลี โกศัยยานนท์ และวรวรรณ ศุภจรรยา. (2527). รายงานผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชนบทของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัฒนา สุวรรณแสง จันเจริญ. (2536). เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2532). เครื่องจักรสานในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วุฒิชัย หล้าเมือง. (2551). *ประชาสังคมเพื่อการพัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็ง*. สืบค้นจาก <http://www.argi.ac.th/trfn/brain>
- ศรีปริญา ฐปกระจ่าง. (2546). *ภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภชัย กองประชุม. (2552). *รายงานการวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา อำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศุภชัย เจริญวงศ์. (2544). *ถอดรหัสการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2545). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2552). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด เอนกทวีผล. (2551). *ชุมชนทรัพยากรตลาดใหม่บนโลก*. สืบค้นจาก <http://www.positioningmag.com/magazine/details.aspx?id=66190>
- สมจินตนา จิรายุกุล. (2556). การนำเสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน. *วารสารครุศาสตร์*, 41(4), 180–197. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/20584>
- สมบุญณ์ แก้วกระปัด. (2550). *รายงานการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนเกาะเกร็ด เพื่อนำไปสู่หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2541). *แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ติ้งกราฟ.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2534). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร*. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2546). *คู่มือการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2535). *แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). *สังคมไทย 2542*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2535). *การส่งเสริมวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองศ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2541). *พระราชดำรัส: คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่*. สืบค้นจาก <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php>
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน), (2562). *การจัดการสู่องค์กรนวัตกรรม*. สืบค้นจาก https://ifi.nia.or.th/wp-content/uploads/2020/09/Innovative-Organization-BOOK_digital_09-2020.pdf
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุกัญญา ไหมเครือแก้ว และชลลดา เลื่อนมโสด. (2547). แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษา : การผลิตไข่เค็มไชยา. *อาหาร*, 34(3), 199-206.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). *เทคนิคการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพยุคใหม่ “เน้นพฤติกรรมมนุษย์”*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมนิมิต.
- สุพัตรา สุภาพ. (2544). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2542). *การประชุมวิชาการเรื่อง ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2551). *เศรษฐกิจพอเพียงศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาชุมชน.
- สุวิชัย รัศมิภูติ. (2530). *การพัฒนาหลักสูตรสู่การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2536). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้ง.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เสรี พงศ์พิศ. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้ง.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). ฐานคิด จากแผนแม่บทสู่วิศวศึกษาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์, สิริพร ฤกษ์วีระวัฒนา, ภูสิทธิ์ ชันติกุล, เนตรนภา เหลืองสะอาด, วินัย หมั่นคติธรรม และสมศักดิ์ คล้ายสังข์. (2555). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- หรรษา เศรษฐบุปผา, ยุวรงค์ จันทร, สุชาติา เหลืองอาภา, ณัฐกาญจน์ สุรศักดิ์ และอัมพิกา สุวรรณบุตร. (2553). รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะชุมชน: ในระบบเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย.
- อังกูล สมคะเนย์. (2535). สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี (Unpublished Master's thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- อัมพิกา อ่าลอย. (2558). ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ชุมชน ชาวบ้านที่ชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำกระบี่ (Unpublished Master's thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2527). พัฒนาการของชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา. เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่
- อาภรณ์ ณ สงขลา. (2530). การอนุรักษ์ขนานภาพจิตกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภาพรวมภูมิปัญญาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
- เอกวิทย์ ณ ถลาง, นิธิ เขียวศรีวงศ์, วิจารย์ พาณิข, รสนา ไตสีตระกูล และนงคราญ ชมพูนุทม, ม.ร.ว. (2546). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2557). *รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, มูลนิธิสถาบันสร้างสรรค์ปัญญาสาธารณะ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560ก). *เมืองนิยม:เมืองของไทย คือบ้านของเรา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสร้างสรรค์ปัญญาสาธารณะ
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560ข). *เอนกทรรศน์ พิจารณาสังคมไทย ด้วยภูมิปัญญา ความหวัง และกำลังใจ*. ปทุมธานี: สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2561). *ราชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันสร้างสรรค์ปัญญาสาธารณะ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2565). *วัฒนธรรมนำชีวิต สร้างสรรค์ชีวิตและสังคม อว. พร้อมต่อ ยอด รัชกาลที่ 10 วัฒนธรรม ส่งเสริมคนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตน เผยแพร่สู่สายตาโลก*. สืบค้นจาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/en/pr-executive-news/5301-641213news.html>
- Arnstein, S. R. (1969). Ladder of Citizen Ladder of citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216 – 224.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N.T. (1980). Participation's place in rural development: seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213-235.
- Grenier, L. (1996). *Population and Development in Thailand*. Singapore: Regional Institute of Higher Education Republic of Singapore.
- Holloway, W. V. (1959). *State and Local Government in the United States*. New York: McGraw-Hill.
- Koontz, H. (1976). *Management : A System and Contingency Analysis of Management Function* (6th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Millett, J. D. (1954). *Management in the public service : The quest for effective Performance*. New York: McGraw-Hill.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Newstrom, J. W. and Davis, K. (1993). *Human Behavior at Work : Organizational Behavior* (7th ed.). New York: McGraw-Hill Book Company.

Philip, H. (1990). *Development Dilemmas in Rural Thailand*. Oxford: Oxford University Press.

Price, A. (2004). *Human Resource Management in a Business Context* (2nd ed.). London: Thomson Learning.

Sjaatand, L. (1992). The Cost and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, LXX(5), 80-93.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พรพรรณ ทศนพานนท์
วัน เดือน ปีเกิด	22 ตุลาคม 2502
สถานที่เกิด	จังหวัดลำปาง ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, 2526 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปริญญาครุศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, 2552 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง, 2565
ที่อยู่ปัจจุบัน	92/5 ซ.สายไหม 6 แยก 2 (สายทิพย์1) แขวงสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่งปัจจุบัน	ข้าราชการบำนาญ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ